G 1

65356

VERSLAG

VAN DEN TOESTAND DER

GEMEENTE SEMARANG

OVER

1916

Typ. Boekh. en Drukk. v/h. G. C. T. VAN DORP & Co.
Semarang-Soerabaia.

VERSLAG

VAN DEN TOESTAND DER

GEMEENTE SEMARANG

OVER

1916

Typ. Boekh. en Drukk. v/h. G. C. T. VAN DORP & Co.
Semarang-Soerabaia.

65356

INHOUD

HOOFDSTUK.		BLADZ.
	Inhoudsopgave	I
	Bijlagen	IV
	Voorwoord	V
I.	GEMEENTEBESTUUR.	1
II.	AMBTENAREN IN DIENST DER GEMEENTE.	16
III.	COMPTABILITEIT	38
	1. Bijdrage uit de algemeene geldmiddelen	38
	2. Belastingen en retributiën	38
	3. Bezittingen der Gemeente	54
	4. Schulden ten laste der Gemeente	59
	5. Overzicht der uitgaven der gemeente gedurende de jaren 1906 t/m 1915.	63
	6. Overzicht der ontvangsten van de gemeente gedurende de jaren 1906 t/m 1915.	101
	7. Vergelijkende opgaaf tusschen de geraamde uitgaven en ontvangsten voor 1916 en 1917	113
	8. Opgaaf der in 1916 ten laste der gemeentekas uitgekeerde subsidies	130
IV.	VERKEER	133
	1. Overeenkomst met N. I. S. betreffende het verkeer over de brug over het Nieuwe Havenkanaal.	133
	2. Autobusdienst	136
	3. Electrische tram	143
	4. Verkeersverordeningen	148
	5. Verkeersverbeteringen	150
	6. Stand- en pleisterplaatsen	151
	7. Toezicht op rijtuigverhuurderijen.	152
V.	WEGEN, PLEINEN, PLANTSOENEN, BRUGGEN EN DUIKERS.	155

HOOFDSTUK. BLADZ.

VI. OPENBARE GEZONDHEID EN VOLKSHUISVESTING. 209

1. Verslag omtrent den algemeenen gezondheidsdienst te Semarang gedurende 1916 209
2. Watervoorziening 213
3. Rioleering. 214
4. Reinigings- en besproeiingsdienst 215
5. Keuring van slachtvee en keuring van en toezicht op de bereiding van andere levensmiddelen 218
6. Toezicht op logementen en commensalenhuizen enz 233
7. Gemeentelijke gezondheidsdienst. 233
8. Woningverbetering in verband met de pestbestrijding 275
9. Bouw- en Woningtoezicht 281
10. Uitbreidingsplans 288
11. Steun aan de woningvereeniging 289
12. Onteigening van particuliere landerijen . . . 290
13. Sterfte onder de bevolking der gemeente Semarang. 294

VII GRONDBEDRIJF. 295

a. Exploitatie Grondbedrijf. 295
b. Aankoopfonds 295
c. Erfpacht van een gedeelte van het voormalig residentieërf 296
d. Tarieven voor koopprijzen voor berekening van in eigendom over te nemen Gouvernementsgrond. 297

VIII BRANDWEER. 300
IX PASARWEZEN 302
X BEGRAAFPLAATSEN 308

1. Europeesche begraafplaats 308
2. Chineesche begraafplaatsen. 308

HOOFDSTUK. BLADZ.

XI ONDERWIJS 310

XII HANDEL EN NIJVERHEID 330

XIII MEDEDEELINGEN OMTRENT ONDERWERPEN DIE NIET GERANGSCHIKT KUNNEN WORDEN ONDER DE VORIGE HOOFDSTUKKEN 346

1. Garantie pandbrieven hypotheekbank 346
2. Bevolkingsregister 346
3. Armenzorg 347

BIJLAGEN.

BLADZ.

I. Opgaaf van verordeningen loopende tot ultimo December 1916, vastgesteld door den Gemeenteraad van Semarang en van binnen zijn ressort van kracht zijnde reglementen en keuren van politie, vastgesteld door het hoofd van gewestelijk bestuur 353

II Verslag omtrent den toestand en het beheer der gemeente Waterleiding over het dienstjaar 1916 . . . 368

III Verslag gemeentelijk Grondbedrijf. 386

IV Balans, Winst- en Verliesrekening van het gemeentelijk Grondbedrijf 413

GRAPHIEKEN.

REGENVAL IN 1916: Station Militair hospitaal 214
„ Madoerangin 214
„ Bodjong 214
„ Djomblang. 214

MELKONDERZOEK:
1 Gemiddeld soortelijk gewicht der melk 232
2 Gemiddeld vetgehalte der melk 232
3 Vetvrije droge stof. 232

BOUW- EN WONINGTOEZICHT:
1 Verleende bouwvergunningen van af 1 Januari 1906 tot 31 December 1916. 282
2 Bevolkingsdichtheid Semarang. 288

WATERLEIDING: 1 Aangesloten perceelen
2 Opbrengst in geld 384
3 M³ Geleverd water

Geleverd water 1914, 1915, 1916
1e. Volgens Tarief A.
2e. „ „ B. . . . 384
3e. Minimum volgens tarief A.

Geleverd water 1e. uit de reservoirs . . . 384
2e. volgens de meters

GRONDBEDRIJF:
Uitbreidingsplan van de Gemeente Semarang (Heuvelterrein) 412

No. 759.

SEMARANG, 20 October 1917.

RUBRIEK:
Verslagen.

ONDERWERP:
Gemeenteverslag 1916.

Aan
den Raad der Gemeente
SEMARANG.

Het is mij aangenaam Uw College hierbij te mogen aanbieden het verslag van den toestand der gemeente Semarang over het jaar 1916.

De indeeling van het verslag is ongewijzigd gebleven. Enkele hoofdstukken als: „Openbare gezondheid en volkshuisvesting" en „Handel en Nijverheid" zijn belangrijk uitgebreid.

Een hoofdstuk „Armwezen" is nog niet opgenomen; daartoe zal eerst voldoende aanleiding bestaan, wanneer de Commissie voor het Armwezen de resultaten van haar onderzoek zal hebben medegedeeld.

De Burgemeester van
Semarang,

D. DE IONGH Wzn.

BIJLAGEN.

BLADZ.

I. Opgaaf van verordeningen loopende tot ultimo December 1916, vastgesteld door den Gemeenteraad van Semarang en van binnen zijn ressort van kracht zijnde reglementen en keuren van politie, vastgesteld door het hoofd van gewestelijk bestuur 353

II Verslag omtrent den toestand en het beheer der gemeente Waterleiding over het dienstjaar 1916 . . . 368

III Verslag gemeentelijk Grondbedrijf. 386

IV Balans, Winst- en Verliesrekening van het gemeentelijk Grondbedrijf 413

GRAPHIEKEN.

REGENVAL IN 1916: Station Militair hospitaal 214
„ Madoerangin 214
„ Bodjong 214
„ Djomblang. 214

MELKONDERZOEK:
1 Gemiddeld soortelijk gewicht der melk 232
2 Gemiddeld vetgehalte der melk 232
3 Vetvrije droge stof 232

BOUW- EN WONINGTOEZICHT:
1 Verleende bouwvergunningen van af 1 Januari 1906 tot 31 December 1916 282
2 Bevolkingsdichtheid Semarang 288

WATERLEIDING: 1 Aangesloten perceelen
2 Opbrengst in geld 384
3 M³ Geleverd water

Geleverd water 1914, 1915, 1916
1e. Volgens Tarief A.
2e. „ „ B. . . . 384
3e. Minimum volgens tarief A.

Geleverd water 1e. uit de reservoirs . . . 384
2e. volgens de meters

GRONDBEDRIJF:
Uitbreidingsplan van de Gemeente Semarang (Heuvelterrein) 412

No. 759.

SEMARANG, 20 October 1917.

RUBRIEK:
Verslagen.

ONDERWERP:
Gemeenteverslag 1916.

Aan
den Raad der Gemeente
SEMARANG.

Het is mij aangenaam Uw College hierbij te mogen aanbieden het verslag van den toestand der gemeente Semarang over het jaar 1916.

De indeeling van het verslag is ongewijzigd gebleven. Enkele hoofdstukken als: „Openbare gezondheid en volkshuisvesting" en „Handel en Nijverheid" zijn belangrijk uitgebreid.

Een hoofdstuk „Armwezen" is nog niet opgenomen; daartoe zal eerst voldoende aanleiding bestaan, wanneer de Commissie voor het Armwezen de resultaten van haar onderzoek zal hebben medegedeeld.

De Burgemeester van
Semarang,

D. DE IONGH Wzn.

HOOFDSTUK I.

Gemeentebestuur.

Krachtens de ordonnantie, opgenomen in Staatsblad 1906, No. 120, is voor de Gemeente Semarang een raad ingesteld, die 23 leden telt, waarvan 15 Europeanen of met hen gelijkgestelde personen, 5 Inlanders en 3 Vreemde Oosterlingen.

Op den regel van art. 3 lid 2 van het Decentralisatie-Besluit is bij ordonnantie de mogelijkheid geopend eene uitzondering te maken, n.l. door voor de met name aan te wijzen steden te bepalen, dat de Voorzitter van den Gemeenteraad door den Gouverneur-Generaal benoemd kan worden.

Deze, door den Gouverneur-Generaal benoemde Voorzitters, voeren den titel van Burgemeester (art. 3 lid 3 en 4 D. B. en voorts de ordonnantie in Stbl. 1916 No. 507).

Van de bij art. 3 lid 3 D.B. gegeven bevoegdheid is door den Gouverneur-Generaal bij ordonnantie in Stbl. 1916 No. 508 o.a. voor de gemeente Semarang gebruik gemaakt.

In het K.B. van 17 Maart 1916 No. 55, werd art. 3 lid 4 van het Decentralisatie-Besluit in dier voege veranderd, dat de bezoldiging en de verder aan die betrekking verbonden wettige voordeelen door den Gouverneur-Generaal geregeld zouden worden, en wel met dien verstande, dat deze bezoldiging ten laste van de algemeene geldmiddelen van Nederlandsch-Indië zouden komen.

Bij ordonnantie zou nader bepaald worden, welk aandeel in de kosten van de indienststelling van een burgemeester, waaronder mede begrepen tegemoetkomingen, toelagen of gratificatiën door de betrokken Gemeenten moet worden terugbetaald aan 's Landskas.

Ter uitvoering daarvan, werd bij ordonnantie, opgenomen in Stbl. 1916 Nos. 507 en 508 deze materie als volgt geregeld.

De Burgemeester geniet een bezoldiging van *f* 1000.— 's maands met vier tweejaarlijksche verhoogingen van *f* 100,— 's maands benevens eene toelage voor huishuur van *f* 250.— 's maands en een toelage voor ambtskosten van *f* 250.— 's maands.

De kosten van indienststelling, waaronder ook begrepen is eene verhooging van de bezoldiging met vijftien ten honderd wegens kosten van verloven, wachtgelden en pensioenen, worden door

de gemeente voor de helft aan het Land terugbetaald; deze terugbetaling geschiedt maandelijks.

In de vergadering van den Raad van 17 October 1916 (Notulen pagina 1517) werd den Burgemeester eene maandelijksche vergoeding voor transportkosten van *f* 150.— toegekend.

In de Raadsvergadering van 28 Januari 1916, werden naar aanleiding van de missive van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 30 October 1915 No. 2694b (zie vorig verslag pag. 8) bij Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal de navolgende personen in de aangegeven volgorde voor eene benoeming tot Burgemeester van Semarang aanbevolen.

No. 1 D. DE IONGH WZN,

No. 2 Mr. A. MEYROOS,

No. 3 J. F. HILDERING.

Ondergeteekende werd daarop benoemd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 5 Augustus 1916 No. 5.

De overdracht van het voorzitterschap van den Heer J. A. H. S. HANOZET CORDON op den ondergeteekende had in het Gemeentehuis plaats in de vergadering van den Raad van 21 Augustus 1916.

De vervulling van het ambt van waarnemend-burgemeester werd bij het Algemeen Verslag van het verhandelde in de afdeelingen van den Gemeenteraad, betreffende de ontwerp-begrooting voor 1917, door een lid ter sprake gebracht, waarop door ondergeteekende in de Memorie van Antwoord werd medegedeeld, dat door den Adviseur voor de Decentralisatie dienaangaande advies werd gevraagd en dat aan Zijn Hoogedelgestrenge bereids werd te kennen gegeven, dat het den ondergeteekende wenschelijk voorkwam, het oudste lid der Commissie voor de Financiën als vervanger aan te wijzen en bij diens ziekte of afwezigheid, het andere lid, zulks uit overweging, dat de Commissie voor de Financiën, ingevolge de Locale Raden Ordonnantie, in elke Gemeente aanwezig moet zijn en door den aard harer werkzaamheid meer dan andere commissies met den Burgemeester en daardoor met het dagelijksch bestuur der Gemeente, in aanraking komt.

Omtrent de aanstelling van Wethouders werd in het Algemeen Verslag betreffende het onderzoek der ontwerp-begrooting voor 1917, het volgende in het midden gebracht:

„In alle afdeelingen werd de aanstelling van wethouders ter sprake gebracht. In twee afdeelingen werd gevraagd, hoe de Burgemeester en de Raad daarover denken, in de derde werden daaraan uitvoerige beschouwingen gewijd. Een lid was n.l. van oordeel, dat de Burgemeester door zijn voorstel tot benoeming van een hoofdingenieur, Chef van technische diensten blijk had gegeven van zijn in de intree-rede ingenomen standpunt reeds te zijn teruggekomen. Meende de Burgemeester toen, dat door de benoeming van een aantal Commissies van Bijstand in het gemis aan wethouders zou kunnen worden voorzien, thans schijnt hij door de praktijk van twee maanden reeds tot andere gedachten te zijn gekomen. De gevraagde Hoofdingenieur zou n. l. niet anders zijn dan de deskundige wethouder, zooals de Duitsche steden dien kennen. De Burgemeester heeft in de Raadsvergadering, waar het voorstel tot benoeming van dien Hoofdambtenaar ter tafel kwam, uitdrukkelijk verklaard, dat de hoofdingenieur zou moeten dienen om hem, den Burgemeester, bij te staan, opdat hij zich speciaal zou kunnen wijden aan den gezondheidsdienst, de concessies enz.

Dat is dus dezelfde bijstand, dien de Nederlandsche wethouders aan den Burgemeester verleenen. Het lid, dat deze opmerking plaatste, was steeds de meening toegedaan geweest, dat Commissies van Bijstand nooit een wethouder kunnen vervangen. Zij kunnen zooals hun naam aangeeft, het uitvoerend bewind bijstaan, zij kunnen er toe bijdragen, dat de Raad grooteren invloed krijgt op de voorbereiding van voorstellen en de uitvoering van zijn besluiten, zij kunnen echter nooit het Dagelijksch Bestuur vervangen. Immers zij vergaderen slechts nu en dan, en zij kunnen geen opdrachten geven aan de ambtenaren; voor de voorbereiding van alle zaken, die aan de Commissies ter beslissing worden voorgelegd, is een lid van het D. B. noodig.

Waar in de Indische gemeenten dit Dagelijksch Bestuur slechts uit één persoon bestaat, n. l. den Burgemeester, zou deze, wil hij de leiding niet uit handen geven, verplicht zijn, zich in alle zaken in te werken en ook alle Commissievergaderingen bij te wonen. Bovendien, een Commissie van bijstand overziet slechts een klein deel der gemeentelijke huishouding; slechts één persoon overziet het geheel. De Burgemeester alleen bepaalt ten slotte, welke posten op de begrooting zullen worden gebracht; hij beslist, welke

voorstellen het meest urgent zijn; hij alleen kan opdrachten geven aan gemeenteambtenaren en daarom zal zonder een College van B. en W. de Burgemeester altijd een overwegenden invloed op den gang der gemeentezaken uitoefenen.

De aanstelling van wethouders, meende datzelfde lid, wordt steeds urgenter, naarmate de werkzaamheden der gemeente zich uitbreiden. De instelling van een gezondheidsdienst, de uitbreiding der bedrijven,—gedacht werd aan een gemeentelijk gas- en electriciteitsbedrijf, een gemeentelijk trambedrijf, de te verwachten gemeentelijke bemoeiingen met het onderwijs, zullen de taak van den Burgemeester dermate verzwaren, dat voor één man het Dagelijksch Bestuur der Gemeente veel te zwaar wordt en directe invloed daarop door uit den Raad voortgekomen wethouders niet langer mag uitblijven. Men zou tot wethouders, raadsleden moeten kiezen, die enkele uren per dag aan de gemeentezaak kunnen wijden, waarvoor hen dan uiteraard een bezoldiging moet worden toegekend. Zijn zulke raadsleden niet te vinden, dan ware de oplossing deze, dat een raadslid geheel voor den gemeentedienst wordt vrijgemaakt, in welk geval een flink salaris zou moeten worden uitgetrokken. De in het tijdschrift „Locale Belangen" door J. E. S. tegen de instelling van Wethouders geopperde bezwaren, ontleend aan de practijk in Nederland, werden door het lid, dat bovenstaande beschouwingen plaatste, niet gedeeld. De hoofdzaak is of de inzichten van 's Raads meerderheid in het D. B. voldoende tot hun recht komen; dat is ook in de grootste Nederlandsche gemeenten nog altijd het geval. Dat er tusschen het wetgevend en het uitvoerend gezag wel eens botsingen voorkomen, is niet te vermijden; dit doet echter aan de groote beteekenis van het instituut der uit den Raad voortgekomen wethouders niets af.

In een andere afdeeling, waar de benoeming van Wethouders ter sprake kwam, werd de opmerking gemaakt, dat eerst dient te worden afgewacht of de Burgemeester met de commissies van Bijstand de zaken niet zou kunnen beheerschen. Eerst na eenigen tijd zou kunnen worden overwogen of de huidige gang van zaken al dan niet kan worden bestendigd".

In de Memorie van Antwoord op het algemeen verslag van het onderzoek in de afdeelingen van den Gemeenteraad van de

ontwerp-begrooting voor 1917, werden voormelde opmerkingen door ondergeteekende als volgt beantwoord:

„De in de afdeelingen gestelde vraag, hoe de Burgemeester denkt over de aanstelling van Wethouders vindt gedeeltelijk hare beantwoording in hetgeen door ondergeteekende is gezegd in de rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het burgemeestersambt.

Ondergeteekende heeft toen doen uitkomen, hoe door den Raad het noodige toezicht op de uitvoering kan worden uitgeoefend zonder Wethouders. Kortheidshalve moge worden verwezen naar het verslag van het toen gesprokene, te vinden in notulen 1916, No. 11 pag 1222.

Bij het voorstel tot benoeming van een hoofdingenieur is geenszins blijk gegeven van een verlaten van het standpunt, dat ondergeteekende bij zijn optreden zeide in te nemen.

Inderdaad zou de nieuwe ambtenaar een deel van de Wethouderstaak op zich hebben te nemen. Maar dit past geheel in het stelsel, waarover ondergeteekende bij zijn optreden het volgende opmerkte:

„De geschetste werkwijze brengt mede, dat de taak, welke in Nederland op een Wethouder rust, wordt gesplitst. Het politieke gedeelte daarvan, het geven van de algemeene leiding gaat over op de raadscommissies, het uitvoerende gedeelte, het geven van de dagelijksche leiding op den Burgemeester en de Hoofden van diensttakken".

Welnu, een deel van dat „uitvoerende gedeelte" zou uiteraard overgaan ook op den nieuwen Hoofdingenieur en als zoodanig zou dus ook eenige wethouderstaak op hem rusten.

In de afdeelingen is door het lid, dat de meening is toegedaan, dat Commissies van bijstand nooit een Wethouder kunnen vervangen, toegegeven dat die Commissies het uitvoerend bewind kunnen bijstaan, dat zij er toe kunnen bijdragen dat de Raad grooter invloed krijgt op de voorbereiding van voorstellen en de uitvoering van zijn besluiten.

Ondergeteekende meent, dat bij de bestaande werkwijze de Raad voorloopig den invloed kan uitoefenen, welken hij gewenscht acht. Die werkwijze is bovendien nog voor technische verbetering vatbaar.

Dat de Commissies geen opdrachten kunnen geven aan gemeenteambtenaren is juist en onvermijdelijk, wil men verwarring ontgaan; dat zij geen invloed kunnen uitoefenen op de volgorde waarin

zaken worden voorgebracht is onjuist. Dat de Burgemeester ten slotte alleen bepaalt, welke posten op de begrooting zullen worden gebracht is een misverstand; het is 's Raadstaak. Dat de Burgemeester beslist, welke voorstellen het meest urgent zijn, is eveneens onjuist. En Raad èn Commissies kunnen daarop allen invloed uitoefenen, welken zij wenschen.

Wanneer de Burgemeester ondanks dat, een overwegenden invloed op den gang der gemeentezaken uitoefent, dan is dat enkel omdat Raad en Commissies zich met des Burgemeesters voorstellen zullen kunnen vereenigen.

De vrees, dat de taak van den Burgemeester voor één man te zwaar wordt om die te dragen, zal geenszins behoeven te bestaan, indien de Raad slechts voldoet aan het verzoek om die hoogere ambtenaren te benoemen, welke noodig worden geacht om mede onder des Burgemeesters leiding deel te hebben aan het uitvoerend gedeelte van de Wethouderstaak. Zooals gezegd, blijft het politieke gedeelte dier taak dan geheel daar, waar het behoort, n.l. bij de vertrouwensmannen van den Raad, die in de betrekkelijke Commissies zitting hebben.

De vraag of niettegenstaande het voorgaande aan een stelsel, waarbij het Dagelijksch Bestuur berust bij een Burgemeester en Wethouders, voorkeur behoort te worden gegeven, verdient nadere beschouwing.

Artikel 1 der Nederlandsche Gemeentewet begint met de verklaring, dat het bestuur der Gemeente bestaat uit een Raad, een Burgemeester en Wethouders.

Artikel 134 stelt als regel, dat aan den Raad behoort alle bevoegdheid met betrekking tot de regeling en het bestuur van de huishouding der gemeente voor zoover die niet bij de Gemeentewet of eenige ander wet aan den Burgemeester of aan Burgemeester en Wethouders is opgedragen.

In dit opzicht zou de Raad de instelling van het Wethouderschap niet zoozeer noodig hebben; op het gebied der gemeentelijke autonomie is hij zoo goed als heer en meester, kan hij zelfs ook de voorbereiding uit handen van Burgemeester en Wethouders nemen en die geven aan vaste Commissiën zijner leden (art. 54 jo. art. 179s Gemeentewet). Echter is aan gemeentebesturen in Nederland naast de taak van art. 134 Gemeentewet nog een andere uitgebreide werkkring toegewezen.

Artikel 144 der Grondwet bepaalt dat, wanneer de wetten, algemeene maatregelen van bestuur of provinciale verordeningen het vorderen, de gemeentebesturen hunne medewerking verleenen tot uitvoering daarvan. Van die medewerking wordt in ruime mate gebruik gemaakt en nu bepaalt:

Artikel 126 der Gemeentewet, dat die medewerking als regel geschiedt door Burgemeester en Wethouders, die ter zake geen verantwoording schuldig zijn aan den Raad.

Artikel 124 in verband met art. 179 onder *d* stelt als regel dat Burgemeester en Wethouders over alle zaken, de gemeente betreffende, van bericht en raad dienen aan de Departementen van algemeen bestuur, aan den Commissaris des Konings in de Provincie, aan de Staten en aan de Gedeputeerde Staten.

De werkzaamheden, vermeld in artt. 124 en 126 der Gemeentewet, welke zeer omvangrijk en belangrijk zijn worden nagenoeg geheel buiten den Raad om verricht door B. en W. Het is met het oog op deze werkzaamheden in het bijzonder, dat het noodig is, dat de Raad door uit hem voortgekomen Wethouders is vertegenwoordigd in het Dagelijksch Bestuur der gemeente. Geheel anders is het stelsel, waaronder de Indische gemeenten zijn geplaatst. Noch in het Regeerings-Reglement, noch in het Decentralisatiebesluit, noch in de Locale Raden Ordonnantie is sprake van een gemeentebestuur; steeds worden Raad en Voorzitter afzonderlijk genoemd.

Artikel 68b R. R. draagt den Raad op het bestuur der eigen geldmiddelen en de regeling der uitgaven en art. 68c R. R. geeft gelegenheid den Raad onder nader te stellen regelen, bevoegdheid te geven tot het vaststellen van verordeningen, tot het heffen van belastingen en kent den Raad in het algemeen toe het verrichten van een nader te omschrijven taak. Met deze regelen is in de praktijk hetzelfde verkregen als met hetgeen in art. 134 van de Gemeentewet voorkomt.

Ook de Indische Raad heeft met betrekking tot de huishouding der gemeente alle bevoegdheid.

De werkzaamheden bedoeld in artt. 124 en 126 der Gemeentewet, zijn in Indië nog weinig omvangrijk en weinig belangrijk, maar voor zoover zij voorkomen is de regel, dat zij worden opgedragen aan den Raad en niet aan den Voorzitter.

Het is de Raad, die hier te lande gewoonlijk de Regeering dient van bericht en raad en het is wederom de Raad, die geroepen wordt tot medewerking aan de uitvoering van algemeene maatregelen.

Het Dagelijksch Bestuur der Nederlandsche gemeente is dus een geheel ander dan het Dagelijksch Bestuur, waarvan art. 18 L. R. O. gewaagt. Ook de werkkring van de Commissie voor de financiën wijst daarop. Maar dan moet men ook niet de theoriën over het Nederlandsch Dagelijksch Bestuur willen toepassen op het Indische, gelijk in het afdeelingsverslag wordt gedaan.

De Indische Raad heeft betrekkelijk veel grooter bevoegdheden dan de Nederlandsche en het Indische Dagelijksch Bestuur overeenkomstig veel minder.

De taak van den Indischen Voorzitter beperkt zich dan ook in hoofdzaak tot voorbereiden en uitvoeren van 's Raads beslissingen en wanneer nu erkend wordt, dat daarop middels commissorialen arbeid door den Raad invloed wordt uitgeoefend, dan is bereikt hetgeen bereikt behoort te worden.

Inderdaad gaat op het gemeentehuis niets van eenig belang om, waarvan de Raad onkundig blijft.

Ondergeteekende meent uit het voorgaande de volgende gevolgtrekkingen te mogen maken.

1e. De aanstelling van wethouders is in een Indische gemeente nog niet noodig; het is geoorloofd ter zake de verdere ontwikkeling van het gemeentewezen gade te slaan.

2e. Wenscht men instelling van het wethouderschap, dan zal men tevens moeten wenschen, vervanging van de Locale Raden Ordonnantie door een Gemeente-Ordonnantie.

Ondergeteekende kan in zooverre instemmen met de gemaakte opmerkingen, dat ook hij handhaving van de bestaande gemeentelijke organisatie niet gewenscht acht, indien de Regeering op ruime wijze ging gebruik maken van de medewerking der gemeenten aan algemeene maatregelen. Het zal dan immers niet mogelijk blijven, die medewerking door den Raad zelf te doen verleenen.

Allereerst staat dan echter nog de weg open, aangewezen door art. 47 tweede lid L. R. O.

Het bezwaar van dezen bestuursvorm is, dat meerdere dagelijksche besturen los naast elkaar komen te staan, hetgeen uit een oogpunt van organisatie verkeerd is te noemen en in de praktijk

tot bezwaren zal kunnen leiden, indien het diensten betreft, welke verband met elkaar dienen te houden.

Het ligt dan ook in het voornemen van ondergeteekende, den Raad voor te stellen om der Regeering te verzoeken art. 47 tweede lid L. R. O. zoodanig te wijzigen, dat van de daarin bedoelde commissies de Burgemeester ambtshalve Voorzitter zal zijn. Wordt dit bepaald, dan is er geen aanleiding meer om het tot stand komen eener dergelijke Commissie afhankelijk te stellen van den wil van den Voorzitter en zouden de woorden „op voordracht van hunnen Voorzitter" kunnen vervallen.

De praktijk, met een zoodanig gewijzigd tweede lid van art. 47 L. R. O. op te doen, zal kunnen aantoonen, of in een aantal gemeenten duurzaam kan worden beschikt over een voldoend aantal personen, genegen en geschikt om de taak van wethouder op zich te nemen.

Ondergeteekendes ambtsvoorganger zeide het reeds, dat „het „hebben van voldoenden tijd voor de vervulling van de taak van „Wethouder zeker niet altijd behoeft samen te gaan met het bezit „van de noodige vereischten, welke men in zich moet vereenigen „om het ambt van Wethouder naar den eisch te vervullen".

Daarenboven zal de Raad voldoende keuze moeten hebben. Is men afhankelijk van zeer weinigen, dan komen de theoretische voordeelen van het Wethouderschap in de praktijk niet tot hun recht.

In de grootste Nederlandsche gemeenten ondervindt men dit nadeel reeds in hooge mate en heeft men naar de meening van ondergeteekende zeker reeds de eerste stappen gezet op den weg, die voert naar den Ambtenaar-Wethouder.

De oplossing, „dat een raadslid geheel voor den gemeentedienst wordt vrijgemaakt, in welk geval een flink salaris zou moeten worden uitgetrokken", zou eerst recht leiden tot het instituut van den „Ambtenaar-Wethouder" waartegen in de afdeeling terecht is gewaarschuwd en waartegen ondergeteekende ook vroeger als raadslid zich uitdrukkelijk heeft uitgesproken.

Immers een zoodanig vrij te maken raadslid zal niet te vinden zijn, zonder dat diens rechtspositie zeer behoorlijk zal zijn geregeld. En wil men niet zijn toevlucht nemen tot benoeming van een, die de risico van vroeger of later op zij te worden gezet, (een risico welke inhaerent is aan het ambt van Wethouder) wenscht te dragen,

omdat hij toch minder heeft te verliezen, doch enkel tot Wethouder benoemen de beste elementen die daartoe beschikbaar zijn, dan zal men uiteraard moeten komen tot eene verbintenis, welke den benoemde min of meer ambtenaar maakt.

De elementen, waaruit in Nederland de meeste Wethouders worden gekozen, zijn hier te lande nu eenmaal zeer zeldzaam.

Het toegezegde voorstel, strekkende om aan de Regeering te verzoeken art. 47 tweede lid der L. R. O. te wijzigen, kwam in 1916 niet meer in behandeling.

In den Raad ontstonden tusschentijdsche vacatures door het aftreden van de Heeren:

M. H. WISSINK en

Mr. CHR. P. VAN WIJNGAARDEN.

De plaatsen van deze heeren, werden onderscheidenlijk ingenomen door de heeren:

Dr. W. J. ANGENENT,

Mr. W. SNELLEN.

Een overzicht van de in 1916 gehouden verkiezingen voor den Gemeenteraad volgt hieronder.

Jaar	Datum der gehouden verkiezing	Vacatures (namen der defungeerende leden)	Namen der gekozenen	Aantal kiezers			Opkomst der kiezers in procenten van het totaal bij	
				Totaal	Opgekomen bij			
					Stemming	Herstemming	Stemming	Herstemming
1916	22 Augustus	M. H. Wissink	Dr. W. J. Angenent	1377	637	—	±46.3%	—
1916	5 September	Mr. Chr. P. van Wijngaarden	Mr. W. Snellen	1377	760	—	±55.2%	—

Op **1 Januari 1917** hadden als Raadslid zitting de Heeren:

1.	Dr. W. J. ANGENENT.	1918
2.	M. A. ATMODIRONO	1918
3.	A. G. DE CEUNINCK VAN CAPELLE	1921
4.	C. F. ENGELBART	1921
5.	Mr. L. J. P. J. JEEKEL	1921
6.	Mr. Dr. A. M. JOEKES	1918
7.	F. W. VAN DE KASTEELE	1918
8.	KWEE YAN TJO	1921
9.	M. MANGOENKOESOEMO	1918
10.	W. J. DE GRAAFF	1918
11.	SAID MOCHDAR BIN ABDULLAH ALHABSIE . .	1918
12.	Mr. W. SNELLEN	1921
13.	M. SOEDJONO	1921
14.	M. SOEKARDI	1918
15.	R. Ng. SOSROHADIKOESOEMO	1921
16.	C. J. F. L. KNUFMAN	1918
17.	J. J. E. TEEUWEN	1918
18.	G. L. TOPÉE	1921
19.	A. M. VALKENBURG	1918
20.	TH. F. VREEDE	1921
21.	D. J. A. WESTERVELD	1921
22.	B. A. WOLFF	1918
23.	IJAP SOEI TJIANG	1921

Het jaartal, achter ieders naam vermeld, geeft aan het tijdstip hunner periodieke aftreding.

Betreffende de verdeeling der Gemeente in stemdistricten is op 9 November bij den Raad een ontwerp-verordening ingediend.

De kiezerslijst voor 1916/1917 vermeldde 1377 namen.

Het aantal der commissies is in 1916 uitgebreid met zes, t. w.:

1e. Gemeentelijke Gezondheids-Commissie,
2e. Onderwijs-Commissie,
3e. Schouwburg-Commissie,
4e. Commissie voor de Salaris- en Transportkostenregeling,

5e. Commissie tot opneming van voltooide werken,
6e. Commissie voor het Armwezen.

De volgende opgaaf geeft een overzicht der diverse Raadscommissies:

Commissie voor de Wetgeving:
1. Mr. L. J. P. J. Jeekel,
2. A. G. de Ceuninck van Capelle,
3. M. Soedjono.

Commissie voor de Financiën:
1. Burgemeester (*Voorzitter*),
2. Mr. Dr. A. M. Joekes,
3. C. F. Engelbart,
4. G. L. Topée (*plv. lid*),
5. . . . . (idem).

Technische Commissie:
1. A. M. Valkenburg (*Voorzitter*),
2. J. E. Flohr (*Secretaris*),
3. M. A. Atmodirono,
4. Th. F. Vreede.

Comm. Europ. Begraafplaats:
1. Burgemeester (*Voorzitter*),
2. W. J. A. C. Bins (*Secretaris Thesaurier*),
3. F. W. van de Kasteele,
4. G. L. Topée,
5. Mr. W. Snellen.

Comm. Chin. Begraafplaatsen:
1. Burgemeester (*Voorzitter*),
2. A. C. H. Busselaar (*Secretaris*),
3. J. J. E. Teeuwen,
4. Tan Ing Tjiang,
5. Yap Soei Tjiang,
6. Kwee Yan Tjo,
7. J. W. van der Stroom.

Commissie Geldleening:
1. Mr. Dr. A. M. Joekes. } *als leden*
2. C. F. Engelbart } *Financieele Comm.*
3. G. L. Topée
4. A. G. de Ceuninck van Capelle.

Comm. van Bijstand voor het Grondbedrijf:
1. C. F. Engelbart,
2. A. G. de Ceuninck van Capelle,
3. R. Ng. Sosrohadikoesoemo.

Boomen- en Waroengcommissie:
1. B. A. Wolff,
2. M. Soedjono,
3. J. J. E. Teeuwen.

Comm. Onderzoek inzake het Vergunningsrecht:
1. J. J. E. Teeuwen,
2. Kwee Yan Tjo,
3. B. A. Wolff.

Comm. Onteigening der part. Landerijen:
1. A. M. Valkenburg,
2. D. J. A. Westerveld,
3. A. G. de Ceuninck van Capelle,
4. G. L. Topée.

Gemeentelijke Gezondheidscommissie:
1. Dr. W. J. Angenent *(Voorzitter)*,
2. Th. F. Vreede *(Onder Voorzitter)*,
3. A. C. H. Busselaar (*Secretaris*),
4. R. Ng. Sosrohadikoesoemo,
5. B. A. Wolff,
6. G. de Raad.

Commissie voor de Waterleiding:
1. Dr. W. J. Angenent,
2. F. W. van de Kasteele,
3. M. Soedjono,
4. G. L. Topée,

5. Yap Soei Tjiang,
6. M. A. Atmodirono.

Pasar-Commissie:
1. C. F. Engelbart (*Voorzitter*),
2. A. C. Uljée (*Secretaris*),
3. J. Gerritsen,
4. M. Soedjono,
5. J. S. de Kanter.

Comm. tot Opneming van voltooide Werken:
1. M. A. Atmodirono,
2. Th. F. Vreede,
3. A. M. Valkenburg.

Comm. Voorbereiding der invoering Inkomstenbelasting (ook belastingheffing der N. V.):
1. A. G. de Ceuninck van Capelle,
2. D. J. A. Westerveld,
3. Mr. W. Snellen.

Onderwijs-Commissie:
1. D. J. A. Westerveld,
2. M. Mangoenkoesoemo,
3. G. L. Topée,
4. Mr. W. Snellen,
5. Kwee Yan Tjo,

Schouwburg-Commissie:
1. D. J. A. Westerveld,
2. Th. F. Vreede,
3. B. A. Wolff.

Comm. van Bijstand in het beheer van de haven van Semarang:
1. Mr. Dr. A. M. Joekes.

Spoorweg-Commissie:
1. D. J. A. Westerveld,
2. A. M. Valkenburg,
3. Mr. W. Snellen.

Gas-Commissie:
1. D. J. A. Westerveld,
2. Th. F. Vreede,
3. J. W. van der Stroom,
4. E. J. Minkman (*Secretaris*).

Comm. voor de Salaris- en Transportkosten-regeling:
1. D. J. A. Westerveld,
2. R. Ng. Sosrohadikoesoemo,
3. A. M. Valkenburg,
4. G. L. Topée,
5. Mr. Dr. A. M. Joekes.

Comm. voor het Armwezen:
1. D. J. A. Westerveld,
2. M. Soekardi,
3. Th. F. Vreede,
4. Mr. W. Snellen,
5. J. J. E. Teeuwen.

Comm. als bedoeld in art. 43 der Ambtenaars-verord. (voor 1917):
1. C. F. Engelbart,
2. M. Soekardi,
3. G. de Raad.

HOOFDSTUK II.

Ambtenaren in dienst der Gemeente.

Reeds bij de behandeling van de gemeentebegrooting voor 1916 werd uitgesproken, dat vermeerdering van de werkzaamheden ter secretarie uitbreiding van het secretarie-personeel noodzakelijk maakte.

Deze noodzakelijkheid deed den Raad den 3en December 1915 besluiten tot het creëeren van de betrekking van 2e Adjunct-secretaris. In Nederland en Indië werden sollicitanten voor deze betrekking opgeroepen.

In de Raadsvergadering van 12 September 1916 werd de heer S. J. VAN DER MEULEN, commies ter secretarie te Breda tot 2en adjunct-secretaris benoemd; deze benoemde deelde echter telegrafisch mede, dat hij de benoeming niet aannam. Daarop werd in de raadsvergadering van 17 October de heer M. K. HOFSTEDE, commies ter secretarie van de gemeente Velsen benoemd, doch ook deze bedankte voor de benoeming, zoodat het in 1916 niet tot aanstelling van een 2e adjunct-secretaris kwam.

In verband met de vervanging van den heer *Plate,* Directeur van gemeentewerken, werd door den Burgemeester in de raadsvergadering van 17 October 1916 een voorstel gedaan om in te stellen de betrekking van Hoofdingenieur, hoofd van den technischen dienst, om zoodoende de gezamenlijke technische diensten onder één hoofd te brengen.

Eene reorganisatie van de verschillende technische diensten werd wenschelijk geacht. De dienstuitvoering zou blijven opgedragen aan de hoofden van de afzonderlijke diensten, maar het ontwerpen van groote plannen, het geven van uitbreiding aan een bestaanden dienst of het inrichten van een nieuwen dienst, benevens het voeren van het algemeen toezicht zou behooren tot de taak van den chef van de technische diensten.

Als chef van de technische diensten werd gedacht te benoemen een ambtenaar met den titel van Hoofdingenieur. Voorgesteld werd tot instelling van een dergelijk ambt over te gaan op eene bezoldiging van *f* 800,— 's maands met twee tweejaarlijksche en twee driejaarlijksche verhoogingen van *f* 100— elk tot *f* 1.200,— 's maands.

De voorstellen omtrent de in zicht gestelde reorganisatie der technische diensten zouden den Raad eerst voorgelegd worden, nadat de te benoemen chef van de technische diensten zou zijn geraadpleegd.

In dezelfde raadsvergadering van 17 October 1916 werd den Voorzitter echter in overweging gegeven zijn voorstel tot instelling van de betrekking van Hoofdingenieur, chef van de technische diensten, terug te nemen, om bij de behandeling der begrooting dit voorstel opnieuw voor te brengen, opdat de draagwijdte van het voorstel dan beter kon worden overzien. Aldus geschiedde.

Bij de behandeling van de ontwerp-begrooting voor 1917 werd op de benoeming van een Hoofdingenieur, chef van de technische diensten teruggekomen, in de eerste plaats bij de bespreking van de aanstelling van Wethouders.

De Burgemeester stelde zich voor, om aan den nieuw te benoemen ambtenaar onder zijne leiding een deel van de zoogenaamde niet politieke wethouderstaak op te dragen. Het politieke gedeelte dier wethouderstaak, het geven van de algemeene leiding zou hij willen laten bij de onderscheidende Raadscommissies.

Uit den Raad kwamen hiertegen enkele bezwaren; men bracht in het midden, dat de functie, die de Burgemeester den Hoofdingenieur wenschte te geven, feitelijk was die van een ambtenaar-Wethouder. Men vreesde bij de aanstelling van een Chef van de technische diensten, het ontstaan van onaangename verhoudingen met de dienstchefs, die aan den Burgemeester weer moeite zouden geven om ze uit den weg te ruimen. Wel een Chef van een voorbereidingsdienst, welke tevens als assistent in technische zaken van den Burgemeester dienst zou kunnen doen, wenschte men in dienst te stellen.

De meening, dat het noodzakelijk was verband tusschen de bestaande drie technische diensten te brengen door aanstelling van een Hoofdingenieur boven de drie dienstchefs, werd niet gedeeld. Het is niet, zoo werd betoogd, de taak van den Hoofdingenieur om de drie diensten bij elkaar te houden, maar de taak des Burgemeesters. De drie dienstchefs moeten blijven rechtstreeks ondergeschikt aan den Burgemeester. Een tusschenpersoon is daarbij niet noodig. Diens aanwezigheid kan juist oorzaak zijn van onderlinge oneenigheid en de energie bij de dienstchefs dooven.

Na ampele bespreking in de vergaderingen van 20 en 21 December 1916, werd in laatstgenoemde vergadering besloten in te stellen de betrekking van Hoofdingenieur in algemeenen dienst op het salaris als hierboven werd aangegeven.

De hiernavolgende staat geeft de mutaties weer onder het gemeentelijk personeel gedurende 1916.

MUTATIES GEMEENTELIJK PERSONEEL GEDURENDE 1916.

NAAM	Betrekking	Vermelding benoemings-besluit	Vermelding besluit van ontslag	Toelichting
		SECRETARIE.		
M. Wardiman	Tijd. schrijver	14-1-'16 No. 321	5-10-'16 No. 115	
M. Ripin	Schrijver	20-1-'16 No. 455		
F. Förstl.	Controleur Reclamezuilen	5-2-'16 No. 101		
D. Thomson	1ste klerk	8-2-'16 No. 1R		
Soekimin	Schrijver	5-10-'16 No. 115		Was tevoren in tijd. dienst als schrijver.
		GEMEENTEWERKEN.		
R. Hadiwardojo	Tijd. opnemer	17-12-'15 No. 478		De benoeming is ingegaan op 1 Jan 1916.
A. Barendregt	Tijd. opzichter	Rb. dd. 24-12-'15 No. 2R		idem
Notokoesoemo	Tijd. opnemer		13-1-'16 No. 301	
A. Fletterman	Opzichter	28-2-'16 No. 7R		
Mej. E. Fransz	Tijd. klerk	28-2-'16 No. 616		
R. Prawirowasito	Tijd. opnemer	11-3-'16 No. 327	5-6-'16 No. 309	
Kario	Tijd. bureau-oppasser	21-3-'16 No. 570		
Karto	Bureauoppasser	21-3-'16 No. 572		
S. Pattirané	Tijd. klerk	7-4-'16 No. 153		

NAAM	Betrekking	Vermelding benoemings-besluit	Vermelding besluit van ontslag	Toelichting.
		GEMEENTEWERKEN.		
J. Oostveen	Tijd. opzichter		Rb. 12-5-'16 No. 4R	Op eigen verzoek ontslagen.
A. P. J. de Graaff	Opz. machinist		Rb. 12-5-'16 No. 18R	idem
J. B. Vossen	Tijd. Werkbaas		13-6-'16 No. 261	Eervol ontslagen.
F. J. Wolsak	Opz. machinist	Rb. 20-6-'16 No. 17R		Voorloopig voor den tijd van 6 maanden.
Hardjoprawiro	Tijd schrijver	17-7-'16 No. 384		
M. Soetomo	Tijd. werkbaas	20-7-'16 No. 483		
Soekardjo	Teekenaar	3-8-'16 No. 9		
Amattohir	Opnemer teekenaar	3-8-'16 No. 9		
Hadiwardojo	,, ,,	3-8-'16 No. 9		
Djoned	,, ,,	3-8-'16 No. 9		
Margono	Werkbaas	3-8-'16 No. 9		
J. Camerik	Tijd. werkbaas	2-9-'16 No. 42		
A. Noltes	Tijd. werkbaas	2-9-'16 No. 42		
Koedoes	Tijd. teekenaar	28-9-'16 No. 678		
Moeljadi	Tijd. teekenaar	28-9-'16 No. 678		
Hardjoprawiro	Schrijver 2de klasse	27-9-'16 No. 638		
M. Djojosoeparto	,,	27-9-'16 No. 638		
M. Soetomo	,,	27-9-'16 No. 638		

NAAM	Betrekking	Vermelding benoemingsbesluit	Vermelding besluit van ontslag	Toelichting
		GEMEENTEWERKEN.		
Mej. P. Schiller	2de klerk	27-9-'16 No. 638		
Mej. J. H. Zuydland	,,	27-9-'16 No. 638		
R. Soeharsono	Schrijver 1ste klasse	27-9-'16 No. 638		
A. Plate	Dir. Gemeente Werken		Rb. 19-10-'16 No. 7R en 27-7-'16 No. 45R	Op eigen verzoek eervol ontslagen.
J. C. de Boer	Opzichter		Rb. 24-11-'16 No. 36R	idem
A. Triebe	Tijd. werkbaas	13-12-'16 No. 335		
G. G. Schalk	Tijd. opzichter	Rb. 20-12-'16 No. 7R		
		WATERLEIDING.		
M. Soedigio	Schrijver	15-12-'15 No. 399		De benoeming is ingegaan op 1 Jan. 1916.
M. Arismoenandar	,,	idem		idem
M. Prawitodihardjo	Meteropnemer rekeninglooper	15-12-'15 No. 399		idem
E. G. Bigler	1ste klerk	Rb. 24-12-'15 No. 1R		idem

NAAM	Betrekking	Vermelding benoemings-besluit	Vermelding besluit van ontslag	Toelichting
		WATERLEIDING.		
A. Kruseman	Ass. Boekhouder		13-1-'16 No. 291	
R. Minot Moestafa	Tijd. klerk	19-2-'16 No. 457		
M. Burer	Tijd. adm. ambt.	Rb. 28-2-'16 No. 25R		
R. Soekarno	Klerk	18-4-'16 No. 427		
R. Alibasah	Schrijver	25-4-'16 No. 533		Was tevoren meteropnemer
L. E. van Hek	Tijd. klerk	28-4-'16 No. 601		
M. Soedigio	Klerk		25-4-'16 No. 521	
		BOUW- EN WONINGTOEZICHT.		
Soekarsono	Schrijver	10-1-'16 No. 176		
A. Eterman	Tijd. opzichter	31-12-'15 No. 785	1-4-'16 No. 15	De benoeming is ingegaan op 1 Jan. 1916.
A. K. S. Petersen	Tijd. opzichter	15-7-'16 No. 387		
Kaslan	Tijd. teekenaar	28-9-'16 No. 676		
		GRONDBEDRIJF.		
Soepardi	Teekenaar	27-12-'16 No. 572		
H. Loewenbroek	Tijd. 1e klerk	6-6-'16 No. 92		Bij besluit dd. 14 Oct. '16 in vasten dienst als 1ste klerk.

NAAM	Betrekking	Vermelding benoemings-besluit	Vermelding besluit van ontslag	Toelichting
		GRONDBEDRIJF.		
L. C. Beerhorst	Tijd. adm. ambt.		Rb. 17-10-'16 No. 30R	
C. Ch. de Meij	Tijd. werkbaas	13-12-'16 No. 333		
		VETERINAIRE DIENST.		
B. A. van de Pol	Controleur	Rb. 12-9-'16 No. 28R		
		WONINGVERBETERING.		
B. J. Fiedeldij	Hoofdopzichter	27-7-'16 No. 44R		
		PASARS.		
Akim	Hulpm. IIe klasse	3-1-'16 No. 2		
Marioen	Hulpm. IIe klasse	3-1-'16 No. 2		
M. Wirjoredjo	Hulpm. IIe klasse	3-1-'16 No. 2	28-2-'16 No. 619	
R. Moenadjat	Hulpm. IIe klasse		idem	
R. Soebardi	Hulpm. IIe klasse	28-2-'16 No. 619		
M. Soendoro	Hulpm. Ie klasse	28-2-'16 No. 619		
M. Hatmomartoso	Hulpm. Ie klasse	28-2-'16 No. 619		
M. Amat	Hulpm. Ie klasse		8-4-'16 No. 208	
Soewardi	Hulpm. IIe klasse	15-7-'16 No. 370		
Slamet	Hulpm. IIe klasse	15-7-'16 No. 370		
Ripin	Hulpm. IIe klasse	15-7-'16 No. 370		

NAAM	Betrekking	Vermelding benoemings-besluit	Vermelding besluit van ontslag	Toelichting
		PASARS.		
Ras	Hulpm. IIe klasse	15-7-'16 No. 370		
M. Sastrodihar-djo	Hulpm. IIe klasse	15-7-'16 No. 370		
Senen	Hulpm. IIe klasse	15-7-'16 No. 370		
Darman	Hulpm. Ie klasse	Geen besluit aanwezig		
Sastrowinoto	Hulpm. Ie klasse	idem		
Kajat	Hulpm. Ie klasse	idem		
Sajit	Hulpm. Ie klasse	idem		
Kardiman	Hulpm. Ie klasse	idem		
		CHINEESCHE BEGRAAFPLAATSEN.		
Tan Tek Kie	Hulpopziener	16-3-'16 No. 487		

DE VOLGENDE STAAT GEEFT EEN OVERZICHT VAN HET PERSONEEL OP 1 JANUARI 1917 IN DIENST DER GEMEENTE WERKZAAM.

NAMEN	Aard der betrekking	Jaartal van ingang der benoeming tot de tegenwoordige betrekking	Jaartal van eerste aanstelling	Bedrag der bezoldiging op 1 Januari 1917 per maand	
				Vaste wedde	Vergoeding van transportkosten
AFDEELING SECRETARIE					
W. J. A. C. Bins	Gemeente Secret.	1911	1911	ƒ 700	
A. C. Uljee	Adj. Gemt. Secret.	1915	1915	375	
Vacature	idem	—	—	350	
P. Kroes	Chef Comptabiliteit	1913	1912	350	
J. E. Flohr	Commies 1e klasse	1917	1913	275	
A. C. H. Busselaar	Commies 1e klasse	,,	1914	275	
J. Shamier	Commies 2e klasse	,,	1914	250	
L. F. M. Busselaar	Commies 2e klasse	,,	1915	175	
D. Thomson	Klerk 1e klasse	,,	1916	140	
A. R. Thies	Klerk 2e klasse	,,	1912	120	
M. Soekarjo	Klerk 2e klasse	,,	1912	70	
Wirjosoegondho	Mantri	1915	1906	80	
R. Soeparman	Schrijver 1e klasse	1917	1912	50	
R. Kadir	Schrijver 1e klasse	,,	1913	50	
Soekimin	Schrijver 1e klasse	,,	1915	40	
M. Ripin	Schrijver 1e klasse	,,	1915	40	
M. Slamet alias Said	Schrijver 2e klasse	,,	1915	40	
R. Soehario	Schrijver 2e klasse	,,	1915	40	
Mangoensoediro	Besteller	,,	1906	25	
Soero	Besteller	,,	1912	21	
Wirjoredjo	Oppasser	1915	1915	17	
Kario	Oppasser	,,	1915	17	
Mad Oesin	Telefoon mandoer	1914	1914	30	
F. von Bartheld	Controleur Belasting openbare vermakelijkheden	1911	1911	120	

NAMEN	Aard der betrekking	Jaartal van ingang der benoeming tot de tegenwoordige betrekking	Jaartal van eerste aanstelling	Bedrag der bezoldiging op 1 Januari 1917 per maand	
				Vaste wedde	Vergoeding van transportkosten
AFDEELING GEMEENTEWERKEN					
J. J. G. E. Rückert	Directeur	1916	1913	ƒ 800	100
W. F. Muller	Hoofdopzichter	1915	1915	300	125
A. Barendregt	Hoofdopzichter	1917	1916	300	
Ch. W. Weijermans	Opzichter 1e klasse	,,	1914	250	125
W. L. van Slooten	Opzichter	1914	1913	250	50
A. Fletterman	Opzichter	1915	1915	200	
Th. E. Soekias	Werkbaas	1917	1907	130	10
I. L. Mailoa	Werkbaas	1913	1913	75	10
Margono	Werkbaas	1915	1914	60	
F. van Steenbergen	Werkbaas	1917	1911	90	10
D. van den Oudenaller	Stalmeester	1917	1913	90	
Kardjiman	Mantri	1917	1907	80	10
Djoenet	Opnemer	1917	1914	65	
Hadiwardojo	Opnemer	1917	1915	55	
Amattahir	Teekenaar 1e klasse	1917	1916	50	
Soekardjo	Teekenaar 2e klasse	1917	1916	35	
Djojosoemarto	Schrijver 2e klasse	1917	1916	35	
G. A. Scipio	Boekhouder 1e kl. met den persoonlijken titel van Chef de bureau	1917	1914	350	
A. C. van der Wijst	Commies 2e klasse	1917	1914	250	
Mej. J. H. Zuijdland	Klerk 2e klasse	1917	1916	100	
Mej. P. Schiller	Klerk 2e klasse	1917	1916	90	
Koedhoes	Klerk 2e klasse	1917	1908	80	
R. Soeharsono	Klerk 2e klasse	1917	1914	70	
Soetomo	Schrijver 2e klasse	1917	1916	50	
Hardjoprawiro	Schrijver 2e klasse	1917	1916	35	
Kartotaroeno	Besteller	1917	1910	23	

NAAM	Aard der betrekking	Jaartal van ingang der benoeming tot de tegenwoordige betrekking	Jaartal van eerste aanstelling	Bedrag der bezoldiging op 1 Januari 1917 per maand	
				Vaste wedde	Vergoeding van transport kosten
AFDEELING GEMEENTEWERKEN.					
Kariodikromo	Besteller	1917	1912	*f* 23	
F. J. Wolsak	Opz. Mach. 1e kl.	1917	1916	225	50
G. G. Schalk	Tijd. Opzichter	1917	1917	200	
A. Noltes	Tijd. werkbaas	1917	1916	100	10
J. Scholten	Tijd. werkbaas	1917	1914	90	10
Ch. E. van Loon	Tijd. werkbaas	1917	1915	90	10
M. A. Preijer	Tijd. werkbaas	1917	1915	90	10
Wongso	Tijd. hoofdmandoer	1917	1906	50	10
M. Soetomo	Onder-Opzichter	1917	1916	110	
Moeljadi	Tijd. teek. 2e kl.	1917	1916	30	
Koedoes	Tijd. teek. 2e kl.	1917	1916	25	
AFDEELING WATERLEIDING.					
E. J. Minkman	Directeur	1913	1913	600	
J. Vallentgoed	Hoofdopzichter	1913	1913	400	
Th. E. Kopetsky	Onder-Opzichter	1917	1913	170	25
J. C. Klerks	Onder-Opzichter	1917	1913	170	25
Kartosoediro	Metercontroleur	1917	1914	70	10
J.F.M.J. van Rijn	Boekhouder 1e kl.	1917	1915	325	
E. G. Bigler	Klerk 1e klasse	1917	1916	140	
M. Tondokoesoemo	Klerk 2e klasse	1917	1915	80	
L. E. van Hek	Klerk 2e klasse	1917	1916	60	
M. Daroesman	Schrijver 1e kl.	1917	1914	50	
R. M. Wisnoe	Schrijver 2e kl.	1917	1914	45	
M. Arismoenandar	Schrijver 2e kl.	1917	1916	40	
R. Minnot Mustafa	Schrijver 2e kl.	1917	1916	40	
Mario	Oppasser	1917	1910	19	
R. Alibasah	Schrijver 2e kl.	1917	1914	45	

NAAM	Aard der betrekking	Jaartal van ingang der benoeming tot de tegenwoordige betrekking	Jaartal van eerste aanstelling	Bedrag der bezoldiging op 1 Januari 1917 per maand	
				Vaste wedde	Vergoeding van transportkosten
AFDEELING WATERLEIDING.					
R. Koesoemodirdjo	Meteropnemer	1917	1914	*f* 40	10
R. Tirtosoegondo	Meteropnemer	1917	1914	45	10
M. Wiriosoesastro	Meteropnemer	1917	1914	40	10
M. Kamarlan	Meteropnemer	1917	1915	40	10
R. Amad	Meteropnemer	1917	1916	25	10
R. Prawirodihardjo	Meteropnemer	1917	1916	40	10
R. Tjitrowinoto	Instrumentmaker	1917	1916	45	
R. Mohamad Saleh	Schrijver 1e kl.	1917	1915	65	
H. M. Absen	Onder-Opzichter	1917	1911	190	50
Amat Oesoel	Fitter	1917	1910	40	
M. Bürer	Tijd. Boekh. 2e kl.	1917	1916	250	
R. Wirjoatmodjo	Tijd. Mandoer	1917	1910	35	
S. N. Akoewan	Kassier	1915	1915	85	
Idi	Chauffeur	1914	1914	30	
Kiwitoe	Mag. Mandoer	1917	1911	17	
AFDEELING BOUW- EN WONINGTOEZICHT.					
W. Westmaas Jr.	Inspecteur	1913	1911	600	100
L. A. De Pagter	Hoofdopzichter	1917	1913	400	50
J. Roos	Opzichter	1914	1914	250	50
C. Ch. Kühr.	Opzichter 2e kl.	1917	1913	200	10
G. J. A. C. Martherus	Klerk 1e kl.	1917	1915	150	
Sastroatmodjo	Teekenaar 1e kl.	1917	1914	45	
Herman	Woningopnemer	1917	1910	40	10
A. K. S. Petersen	Tijd. onder-opz.	1917	1916	140	10
H. H. D. Bronkhorst	Tijd. onder-opz.	1917	1914	170	10
Prajidno	Tijd. opnemer	1917	1914	60	5
Mohamad Tahir	Tijd. Schrijv. 2e kl.	1917	1915	35	

NAMEN	Aard der betrekking	Jaartal van ingang der benoeming tot de tegenwoordige betrekking	Jaartal van eerste aanstelling	Bedrag der bezoldiging op 1 Januari 917 per maand	
				Vaste wedde	Vergoeding van transport kosten
AFDEELING BOUW- EN WONINGTOEZICHT					
Soekarsono	Tijd. Schrijver 2e kl.	1917	1916	30	
Sastrodimedjo	Tijd. teek. 2e klasse	,,	1914	40	
Kaslan	Tijd. teek. 2e klasse	,,	1916	40	
Marjan	Tijd. Mandoer	,,	1917	19	5
Ramelan	Tijd. Opnemer	1915	1914	30	5
AFDEELING GRONDBEDRIJF					
G. A. Scipio	Chef de Bureau	1915	1915	75 (toelage)	
Ch. W. Miete	Opzichter	1917	1910	300	50
H. Loewenbroek	Klerk 1e klasse	,,	1916	140	
Hardjosentono	Oppasser	,,	1917	20	
Soepardi	Teek. 2e klasse	,,	,,	40	
C. Ch. De Meij	Tijd. Werkbaas	,,	1916	100	10
AFDEELING VETERINAIRE DIENST					
J. Stapenséa	Gemeente-Veearts	1912	1912	650	75
R.P. Tjokroadhiwinoto	Keurmeester 1e kl.	1915	1915	60	10
R. Kaboel	Keurmeester	1917	1913	60	10
R. Toorsino	Keurmeester 2e kl.	1914	1914	45	10
R. Tjokrowinoto	Schrijver 2e kl.	1917	1914	45	
Temin	Laboratorium bediende	1917	1912	25	

NAMEN	Aard der betrekking	Jaartal van ingang der benoeming tot de tegenwoordige betrekking	Jaartal van eerste aanstelling	Bedrag der bezoldiging op 1 Januari 1917 per maand	
				Vaste wedde	Vergoeding van transportkosten
AFDEELING GEMEENTE PASARS					
J. A. De Graaff	Administrateur	1911	1911	325*	40
F. H. van den Worm	Contr. der Pasars	1917	,,	200	25
M. Sastroadmodjo	Schrijver 1e klasse	,,	,,	50	
R. Atmosoepono	Marktmeester 1e kl.	,,	,,	60	
Amatdardjo	Marktmeester 1e kl.	,,	,,	60	
Kartosalamoen	Marktmeester 2e kl.	,,	,,	50	
Sastrowidjojo	Marktmeester 2e kl.	,,	,,	50	
Ali	Marktmeester 2e kl.	,,	1912	50	
Kasbi	Marktmeester 2e kl.	,,	,,	50	
Mertoredjo	Marktmeester 2e kl.	,,	1913	45	
R. Soebardi	Marktmeester 2e kl.	,,	1914	40	
M. Senen	Marktmeester 2e kl.	,,	,,	35	
M. Hatmomartoso	Marktmeester 2e kl.	,,	1915	30	
Aboenawas	Hulpmarktmeester	,,	1913	25	
M. Soendoro	Hulpmarktmeester	,,	1914	23	
Darman	Hulpmarktmeester	,,	1915	23	
M. Ripin	Hulpmarktmeester	,,	1916	21	
AFDEELING BRANDWEER					
P. J. Huitink	Vaste brandofficier	1917	1915	120	10

(Benevens 2 machinisten tegen een maandloon ad *f* 25.—)

*) Benevens *f* 25.— als vergoeding voor kantoorhuur.

NAMEN	Aard der betrekking	Jaartal van ingang der benoeming tot de tegenwoordige betrekking	Jaartal van eerste aanstelling	Bedrag der bezoldiging op 1 Januari 1917 per maand	
				Vaste wedde	Vergoeding van transportkosten
AFDEELING EUROPEESCHE BEGRAAFPLAATS					
J. J. Siedijk	Opziener	1917	1908	250	
(Benevens een mandoer en twee metselaars tegen een maandloon van *f* 15.— 8 vaste koelies tegen een maandloon ad *f* 10.—)					
AFDEELING CHINEESCHE BEGRAAFPLAATSEN					
Tan Nie Yong	Opziener	1917	1908	120	
Tan Tek Kie	Hulpopziener	,,	1916	30	
(Benevens twee vaste koelies tegen een maandloon van *f* 12.— en twee idem tegen een maandloon van *f* 10,—)					

OVERZICHT DER IN DEN LOOP VAN HET JAAR GETROFFEN REGELINGEN IN ZAKE SALARISSEN, PENSIONNEERING OF BETREFFENDE ANDERE ONDERWERPEN DEN AMBTENAREN IN DIENST DER GEMEENTE AANGAANDE.

Volgnummer	Datum van het betrekkelijk raadsbesluit	Korte inhoud der getroffen regeling
1	28 Januari 1916	Voor kennisgeving aangenomen het schrijven van het bestuur der Vereeniging van Gemeente-Ambtenaren houdende mededeeling oprichting van voornoemde Vereeniging.
2	8 Februari 1916	Op voorstel van de Commissie voor de Chineesche begraafplaatsen werden indertijd door den Raad geene gelden ter bezoldiging van den bij Raadsbesluit van 5 Juni 1910 No. 6 R benoemden schrijver Sie Bong Lien op de begrooting voor 1915 uitgetrokken. Het schrappen van dezen post hield tevens de opheffing dier betrekking in. Daar nagelaten was voornoemden schrijver hiermee officieel in kennis te stellen; werd door hem bij schrijven van 24 September 1916 alsnog uitkeering gevraagd van zijn salaris vanaf 1 Januari 1915. De Raad besloot echter zijnen Voorzitter te machtigen deze zaak in dier voege af te doen, dat Sie Bong Lien *f* 120.— zou worden uitbetaald, indien deze verklaarde hiermee genoegen te zullen nemen.

Volg-nummer	Datum van het betrekkelijk raadsbesluit	Korte inhoud der getroffen regeling
3	8 Februari 1916	Toekenning van pensioen aan de Weduwe en de kinderen van wijlen den tuinman R. L. Beringer, die op 9 November 1915, tengevolge van een bekomen ongeval bij het kappen van een boom is overleden.
4	28 Februari 1916	Voor de waarneming der betrekking van 1sten Klerk ter Gemeente-Secretarie gedurende 1 Januari t/m 14 Februari 1916 werd aan den klerk A. R. Thies eene toelage van *f* 22.50— toegekend.
5	28 Februari 1916	Voor kennisgeving werd door den Raad aangenomen de mededeeling van het Koninklijk Besluit, waarbij de in den Haag gevestigde Gouvernementskeuringscommissie werd belast met de keuring en herkeuring van het aan den dienst van gebiedsdeelen met eigen geldmiddelen in Nederlandsch-Indië verbonden of daarvoor bestemd personeel.
6	28 Februari 1916	Aan J. van Rijn boekhouder bij de Gemeente Waterleiding werd vergunning gegeven tot het verrichten van buitenwerk in diens vrije uren.
7	31 Maart 1916	Toekenning eener belooning van *f* 50.— aan den opzichter bij de Waterleiding M. H. Absen voor het bijzonder werk dat door dezen verricht is.

Volg-nummer	Datum van het betrekkelijk raadsbesluit	Korte inhoud der getroffen regeling
8	31 Maart 1916	Bij schrijven van 30 November 1916 deden P. Kroes en G. A. Scipio namens vele ambtenaren in dienst bij de Gemeente Semarang het verzoek om den Gemeente-ambtenaren z. g. bouw-credieten te verleenen. Bij 's Raadsbesluit werd afwijzend op dat verzoek beschikt, evenwel met de opdracht om een nader onderzoek in te stellen, in hoeverre aan dit verzoek ware tegemoet te komen—ten behoeve van ambtenaren die niet meer dan *f* 250.— 's maands verdienen—door aan eene vereeniging, de bevordering der Volkshuisvesting beoogende, steun te verleenen.
9	5 Mei 1916	Verzoek van de Vereeniging van Semarangsche Gemeente-ambtenaren, haar te willen hooren omtrent onderwerpen het algemeen belang der ambtenaren betreffende; de Raad besloot de Vereeniging te verzoeken, hare bedoeling nader aan te geven.
10	26 Mei 1916	Het verzoek van den opzichter J. C. de Boer hem te willen toestaan buiten de gemeente te wonen, werd in verband met de plaats van zijn werk toegestaan.
11	27 Juli 1916	Wordt besloten met de behandeling der ontworpen salarisregeling van de

Volgnummer	Datum van het betrekkelijk raadsbesluit	Korte inhoud der getroffen regeling
		gemeente-ambtenaren en de transportkostenregeling te wachten tot een Burgemeester zal zijn in functie getreden.
12	27 Juli 1916	De behandeling eener verordening tot wijziging der ambtenaarsverordening werd aangevangen, doch niet beëindigd. De voor-gestelde wijzigingen betroffen o. a. de vrije overtocht van Holland naar Indië van de echtgenoote van een ambtenaar, die zelf niet voor rekening der Gemeente Semarang uit Nederland is overgekomen; de keuring van gemeente-ambtenaren door te 's Gravenhage gevestigde commissie voor geneeskundig onderzoek van aan den dienst in de koloniën verbonden of daarvoor bestemd personeel; niet eerdere toekenning van het jaarlijksch binnenlandsch verlof dan na minstens 6 maanden in dienst der Gemeente te zijn geweest en recht op vrije geneeskundige behandeling voor het gezin van bepaalde gemeente ambtenaren. In de vergadering van 12 September werd op verzoek van den Burgemeester de verdere behandeling uitgesteld. Een nader voorstel ter zake zal worden ingediend.

Volgnummer	Datum van het betrekkelijk raadsbesluit	Korte inhoud der getroffen regeling
13	12 September 1916.	Door den Raad werd aan de Commiezen Busselaar en Flohr vergunning tot het verrichten van buitenwerk verleend.
14	17 en 19 October 1916.	Door den Burgemeester werd voorgesteld om in het belang van het publiek voor alle gemeentelijke bureaux gelijke diensturen vast te stellen en den werktijd als volgt te bepalen: Van 8 uur 's morgens tot 1 uur des middags en van 2 — 4 uur des middags. Des Zaterdags van 8 uur 's morgens tot 1 uur des middags. De motiveering berustte hierop, dat te Semarang behalve in de morgenuren ook gedurende den middag wordt gewerkt en de burgerij in de normale werkuren dus ook des middags gelegenheid behoort te hebben om zich ten gemeentehuize te kunnen vervoegen ter verkrijging van de noodige inlichtingen. Omtrent deze aangelegenheid werd door 's Raads-Voorzitter overleg gepleegd met de Vereeniging van Gemeente ambtenaren. Deze vereeniging bracht de volgende bezwaren hieromtrent naar voren: 1e. Dat het grootste gedeelte der gemeenteambtenaren ver van het Gemeentehuis woont, zoodat 't moei-

Volgnummer	Datum van het betrekkelijk raadsbesluit	Korte inhoud der getroffen regeling
		lijk is in den gestelden etenstijd naar huis te gaan; 2e. Tegen het nuttigen van het middagmaal op kantoor zou evenwel bij de meesten geen bezwaar bestaan; het brengen van het eten naar het Gemeentehuis zou de ambtenaren echter op kosten jagen; 3e. Met het oog op de studie van vele ambtenaren, zoude de voorgestelde wijziging van de diensturen van nadeeligen invloed kunnen zijn op die studie. Een deel van den Raad beschouwde deze regeling als een interne kwestie, die de Burgemeester geheel naar eigen inzichten regelen kon; een ander deel bracht den Burgemeester hulde, dat hij deze zaak in den Raad bracht, meenende, dat het niet uitsluitend het recht van den Burgemeester was, om de diensturen vast te stellen. De Raad besloot evenwel de diensturen voor Gemeente-ambtenaren van 7 tot 2 uur vast te stellen (des Zaterdags van 7—1 uur).
15	19 October 1916.	De weduwe van den oud-ambtenaar der Gemeente H. P. Thenu werd een onderstand van *f* 9,25, 's maands toegekend, onder de gebruikelijke voor-

Volgnummer	Datum van het betrekkelijk raadsbesluit	Korte inhoud der getroffen regeling
		waarden, welke voor Gouvernementsambtenaren geldende zijn.
16	19 October 1916.	De Raad besloot tot betaling van eene rekening voor tandheelkundige behandeling van den opzichter de Boer, in dienst bij de Gemeentewerken, die bij de uitoefening van zijn dienst door een auto-ongeluk zwaar lichamelijk letsel heeft gekregen.
17	24 November 1916.	Restitutie der kosten van geneeskundige behandeling aan den Hoofdopzichter bij de Waterleiding.
18	24 November 1916.	Uitbetaling van de kosten der geneeskundige behandeling van een koeli bij Gemeentewerken.
19	24 November 1916.	Binnenlandsch verlof gedurende drie maanden, toegekend aan den onderopzichter Th. E. Soekias.
20	24 November 1916.	Het voorstel om den Gemeente-Veearts vergunning te verleenen tot uitoefening van particuliere praktijk, werd door den Raad verworpen, omdat hij meent, dat de veearts als controleerend ambtenaar geheel vrij moet staan tegenover het publiek.

HOOFDSTUK III.

Comptabiliteit.

1. Bijdrage uit de Algemeene geldmiddelen.

De bij Staatsblad No. 48 van 1909 bepaalde uitkeering uit de koloniale geldmiddelen ad *f* 221292.— 's jaars werd, ingevolge ordonnantie van 23 Juni 1915 opgenomen in Staatsblad No. 427 van dat jaar, verhoogd met *f* 4700.— 's jaars, zulks in verband met de overdracht in beheer aan de gemeente van verschillende werken ten behoeve van den wateraf- en toevoer in het Oostelijk gedeelte van de hoofdplaats Semarang.

De bijdrage van het Gouvernement, die aan de gemeente werd uitgekeerd tot het bedrag, gelijkstaande aan de volle bruto-opbrengst van de door haar geheven belastingen over 1914 beliep in 1916 de som van *f* 98251.—

Als belasting worden voor de berekening van deze som aangemerkt, die verplichte bijdragen, waarbij het bedrag, van eenigen belastingschuldige geëischt, onafhankelijk is van den omvang van eenigen hem bewezen dienst.

De uitkeering in 1916 ontvangen was dientengevolge beperkt tot een bedrag, gelijk aan de opbrengst van de belasting op de publieke vermakelijkheden, de opcenten op de verponding en die op de personeele belasting.

2. Belastingen en retributiën.

a. GEMEENTELIJKE INKOMSTENBELASTING.

In het vorig jaarverslag werd reeds uiteengezet, dat de Raad besloten had een eigen gemeentelijke inkomstenbelasting te heffen.

De behandeling van het ontwerp, op 24 December 1915 aangevangen, werd in de Raadsvergaderingen van 28 Januari en 8 Februari 1916 voortgezet.

Het amendement der Heeren Westerveld c. s., om het tarief, dat geheven zou worden in plaats van op $^1/_3$ op $^1/_2$ van 's landsinkomstenbelasting te brengen,—verdedigd op grond van het vele, dat nog door de gemeente voor de openbare gezondheid en de volks-

huisvesting te verrichten valt en waarvoor, bij de aanneming van het in behandeling zijnde ontwerp met het door de commissie voorgestelde artikel 9, geen gelden beschikbaar zouden zijn, — werd verworpen. Ter verdediging van het amendement werd aangevoerd, dat de gemeente zich dient te onttrekken aan den steun van het Gouvernement. Het verwerven van grooteren financieelen steun zou vaak gepaard gaan met het prijsgeven van gemeentelijke autonomie.

Tegen het amendement werd ingebracht, dat eene gemeentelijke inkomstenbelasting, die $33^1/_3$% van 's landsbelasting bedraagt, al vrij hoog is — en ook achtte men het verkeerd, eerst de bronnen te scheppen, om daarna de plannen, waarvoor het geld besteed zal worden, uit te werken. Eerst wanneer de plannen zijn vastgesteld en men weet wat noodig is, kan uitgezien worden naar de middelen tot dekking. Voorts werd er op gewezen, dat nog andere belastingbronnen der gemeente ter beschikking staan.

Het amendement van den heer Joekes om uit het ontwerp te laten vervallen de verplichte aangifte door alle belastingplichtigen werd na breedvoerige gedachtenwisseling verworpen. Daar de aanslagen toch zullen afhangen van de gegevens, die de Gouvernementskohieren verschaffen moeten, was het volgens den Heer Joekes een overbodige last die de gemeentenaren wordt opgelegd. Men behoefde ook niet te verwachten, dat van eene eigen aangifte door Vreemde-Oosterlingen veel terecht zou komen.

Door 's Raadsvoorzitter en door de commissie werd aanneming van het amendement van den Heer Joekes ontraden, omdat men het wenschelijk bleef achten, de gemeentenaren te wennen aan deze nieuwe behandeling van zaken, te meer, omdat de gemeente genoodzaakt zal zijn door aanstelling van meer onderlegd personeel, het zoover te brengen, dat t. z. t. tot invoering eener inkomstenbelasting naar eigen grondslagen kan worden overgegaan. Ten aanzien van de aangiften, in te dienen door Vreemde Oosterlingen en Inlanders, werd erop gewezen, dat het aantal dier personen, hetwelk een aangiftebiljet zal hebben in te vullen, uiterst gering zal zijn.

Ten slotte werd nog bij amendement van den heer Joekes uit het ontwerp gelicht de strafbepalingen op het niet indienen van het aangiftebiljet, uit overweging, dat dergelijke bepaling in de wet op de nieuwe Inkomstenbelasting in Holland evenmin voor-

kwam en omdat men mag aannemen, dat voldoende straf op de niet-indiening gelegen is in het feit, dat men ambtshalve wordt aangeslagen.

Bij missive van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 18 September 1916 No. 2383/II werden door de Regeering de enkele bezwaren tegen de verordening tot heffing der gemeentelijke-inkomstenbelasting kenbaar gemaakt.

De datum van inwerkingtreding in artikel 30 der verordening, gesteld op 1 Januari 1916, zou zijn te wijzigen in 1 Januari 1917. De invoering der inkomstenbelasting toch zou gepaard gaan met eene gelijktijdige vermindering van de bestaande opcenten-heffing op de personeele-belasting en de verponding, welke vermindering op grond van soortgelijke overwegingen als die vermeld in de Regeeringscirculaire van 10 Juni 1911 No. 1409, niet vóór 1 Januari 1917 inwerking zou kunnen treden.

Wanneer aan de gemaakte bedenkingen zou zijn tegemoet gekomen, was de Gouverneur-Generaal bereid aan de verordening Zijn goedkeuring te hechten. Tegelijk zouden de verordeningen tot vermindering van de opcenten op personeele belasting en verponding worden goedgekeurd.

Bovendien werd door de Regeering de indienststelling van een eigen ontvanger door de gemeente onvermijdelijk geacht. Indien toch de uit de belasting-verordening voortvloeiende werkzaamheden ten kantore van 's Lands-Algemeen-Ontvanger zouden moeten worden verricht, zou deze landsdienaar zoo zeer met werk worden overkropt, dat versterking van gemeentewege van het personeel bij dat ontvangkantoor geen voldoende waarborg zou geven, dat de Landsadministratie er niet onder zou lijden. Bovendien zou het opdragen dezer werkzaamheden aan 's Lands Algemeen-Ontvanger de gelegenheid tot het plegen van fraude vergrooten.

b. VERGUNNINGSRECHT.

De belastingverordening tot heffing van een vergunningsrecht, vastgesteld den 29en Juni 1914, goedgekeurd bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 29 Januari 1915 is in werking getreden op 2 Februari 1915, den dag harer afkondiging.

Op ultimo December 1916 waren 84 drankvergunningen, vermeld in den hieronder volgenden staat, verleend.

STAAT VAN VERLEENDE DRANKVERGUNNINGEN, WELKE OP ULTIMO DECEMBER 1916 NOG VAN KRACHT ZIJN.

Volgnummer	Naam van den vergunninghouder	Datum en nummer van het besluit waarbij de vergunning werd verleend	Ligging van het perceel	Voor verkoop ter plaatse (a)	Voor verkoop elders dan ter plaatse (b)	Bedrag van den aanslag
1	Tjoa Kiem Nio, voor de fa. Lie Ik Bie	10-7-'15, No. 241	Pekodjan op perc. verp. No. 2149	—	b	80.—
2	Ong Sie	10-7-'15, No. 242	Gang Mangkok verp. No. $\frac{2271}{1717}$	a	—	50.—
3	Go Ing Tjoan	12-7-'15, No. 248	Kp. Melajoe verp. No. $\frac{2729}{2146}$	a	—	50.—
4	Ong Sie	12-7-'15, No. 249	Gang Mangkok op perc. No. $\frac{2271}{1717}$	—	b	40.—
5	Go Yauw Tjoan	15-7-'15, No. 360	Pekodjan in huis No. 98	—	b	40.—
6	Bestuur Soc. Tjandi	15-7-'15, No. 361	Tjandi	a	—	75.—
7	Bestuur Societeit Harmonie	15-7-'15, No. 362	Bodjong	a	—	100.—
8	Tan Hong Lian	15-7-'15, No. 364	Ambengan W. in huis No. 102	a	—	50.—
9	N. V. Toko Obat Sing Liem	15-7-'15, No. 365	Gang Pinggir op perc. verp. No. $\frac{1696}{120}$	—	b	40.—
10	Ing Khien Goeij	15-7-'15, No. 366	Pekodjan in huis No. 2050	—	b	60.—
11	Joe Djioe Bing	15-7-'15, No. 367	Sebandaran in huis No. 127	—	b	40.—
12	Tjoa Kim Kang	15-7-'15, No. 368	Tjandi op perc. verp. No. 846	—	b	60.—

Volgnummer	Naam van den vergunninghouder	Datum en nummer van het besluit waarbij de vergunning werd verleend	Ligging van het perceel	Voor verkoop ter plaatse (a)	Voor verkoop elders dan ter plaatse (b)	Bedrag van den aanslag
13	Tio Kiat Liang	15-7-'15, No. 369	Djoernatan in huis No. 1047	—	b	60.–
14	Tan Liang Bien	15-7-'15, No. 370	Pasar Baroe op perc. verp. No. 799	—	b	40.–
15	Liem Tjing San	15-7-'15, No. 373	Pekodjan verp. No. $\frac{2558}{2059}$	—	b	80.–
16	Njo Kiem Hien	15-7-'15, No. 374	Karangbidara op perc. verp. No. 487	—	b	40.–
17	Tjan Hwie Yang voor „Toko Vooruit"	20-7-'15, No. 460	Pieter Sijthofflaan	—	b	60.–
18	Tjeng Teek Hok	20-7-'15, No. 461	Djoernatan op perc. verp. No. 1413	—	b	40.–
19	Chin. vr. Lie Gien Hwa Nio v. restaurant „Oea"	20-7-'15, No. 462	Bodjong in huis No.6	—	b	60.–
20	Idem	20-7-'15, No. 463	id.	a	—	75.–
21	Chin. vrouw Ong Bi Nio	20-7-'15, No. 464	Djoernatan in huis No. 1049	—	b	40.–
22	Tan Siauw Lip	20-7-'15, No. 467	Pekodjan op perc. verp. No. 2189	—	b	80.–
23	Idem	20-7-'15, No. 468	Bodjong	—	b	40.–
24	Idem	20-7-'15, No. 469	Djomblang op perc. verp. No. 1887	—	b	60.–
25	E. Sachs	20-7-'15, No. 470	Komediestraat in de Schouwburg	a	—	75.–
26	Go Kee Yoe	20-7-'15, No. 471	Petoedoengan op perc. verp. No. $\frac{1567}{1054}$	—	b	40.–

Volgnummer	Naam van den vergunninghouder	Datum en nummer van het besluit waarbij de vergunning werd verleend	Ligging van het perceel	Voor verkoop ter plaatse (a)	Voor verkoop elders dan ter plaatse (b)	Bedrag van den aanslag
27	N. V. Handel Mij. Ang Thaij San	20-7-'15, No. 472	Pekodjan op perc. verp. No. $\frac{1641}{1166}$	—	b	60.—
28	Tan Lip An	20-7-'15, No. 473	Ambengan op perc. verp. No. 890	—	b	40.—
29	Kwee Tjiat Hien	21-7-'15, No. 512	Ambengan W. in huis No. 83.	a	—	50.—
30	Koa King Tjoan	21-7-'15, No. 513	Gg. Pinggir op perc. verp. No. $\frac{1745}{2203}$ en	a	—	75.—
			$\frac{1746}{1204}$	a	—	40.—
31	Loe Tjoei Poo	21-7-'15, No. 514	Sebandaran in huis No. 146	—	b	40.—
32	Thio Thoet	21-7-'15, No. 515	Reegang op perc. verp. No. 2453	—	b	40.—
33	Oeij Lip Tiong	21-7-'15, No. 516	Ambengan W. in huis No. 2804	a	—	50.—
34	Chin. vr. Tjioe Yoe Nio	21-7-'15, No. 520	Gang Gambiran op perc. verp. No. $\frac{2116}{1551}$	—	b	60.—
35	Tan Ie Giam	21-7-'15, No. 521	Karangtoeri in huis No 661	—	b	60.—
36	Tan Tjing Hiauw	21-7-'15, No. 522	Karangsari op perc. verp. No. 1063	—	b	40.—
37	Oeij Kwan Gwe	21-7-'15, No. 523	Karangtoeri in huis No. 887	—	b	60.—
38	Sie King Liong	21-7-'15, No. 524	Tjapkauking op perc. verp. No. $\frac{1785}{1262}$	—	b	40.—

Volgnummer	Naam van den vergunninghouder	Datum en nummer van het besluit waarbij de vergunning werd verleend	Ligging van het perceel	Voor verkoop ter plaatse (a)	Voor verkoop elders dan ter plaatse (b)	Bedrag van den aanslag
39	Njo Eng Swan	21-7-'15, No. 525	Gang Baroe op perc. verp. No. $\frac{2456}{1956}$	—	b	60.–
40	Koa King Tjoan	21-7-'15, No. 526	Gg. Pinggir op perc. verp. No. $\frac{1745}{1203}$ en $\frac{1746}{1204}$	—	b	40.–
41	Chin. vr. Tjioe Yoe Nio	21-7-'15, No. 527	Gang Gambiran op perc. verp. No. $\frac{2116}{1551}$	a	—	75.–
42	Sie King Liong	21-7-'15, No. 528	Tjapkauking op perc. verp. No. $\frac{1785}{1252}$	a	—	75.–
43	Kwee Koei Ing	21-7-'15, No. 529	Ambengan in huis No. 782	a	—	50.–
44	Oen Oh Bwee	21-7-'15, No. 530	Kp. Mlajoe op perc. verp. No. $\frac{3061}{2506}$	a	—	50.–
45	Lo Hong Goan	5-8-'15, No. 93	Gang Waroeng op perc. verp. No. $\frac{2533}{1985}$	—	b	40.–
46	N. V. Smabers & Co.	5-8-'15, No. 95	Bodjong	a	—	100.–
47	Idem	5-8-'15, No. 96	id.	—	b	60.–
48	Oeij Lip Poen	5-8-'15, No. 97	Bètèng verp. No. 183	—	b	40.–
49	Idem	5-8-'15, No. 98	idem	a	—	50.–
50	L. Wagenmakers	5-8-'15, No. 99	Oosterwalstraat op perc. verp. No. 507	a	—	75.–
51	Idem	5-8-'15, No. 100	idem	—	b	40.–
52	Kwik Djin Sing	5-8-'15, No. 106	Kranggan in huis No. 1005	—	b	40.–

Volgnummer	Naam van den vergunninghouder	Datum en nummer van het besluit waarbij de vergunning werd verleend	Ligging van het perceel	Voor verkoop ter plaatse (a)	Voor verkoop elders dan ter plaatse (b)	Bedrag van den aanslag
53	Hotel Paviljoen	19-8-'15, No. 355	Bodjong	a	—	100.—
54	Idem	19-8-'15, No. 356	idem	—	b	80.—
55	Sie Khee Hwat	4-9-'15, No. 83	Gg. Waroeng op perc. verp. No. $\frac{1323\ L}{3137\ F}$	—	b	40.—
56	Liem Ik Hoen	9-9-'15, No. 198	Gang Waroeng verp. No. $\frac{1444}{1263}$	—	b	40.—
57	Tan Tjing Liat	10-7-'15, No. 243	Peloran op perc. verp. No. 945	—	b	60.—
58	Tjoa Khoen	13-10-'15, No. 282	Pekodjan op perc. verp. No. 995	—	b	40.—
59	Th. Hoogvelt	14-10-'15, No. 315	Heerenstraat	a	—	75.—
60	Idem	14-10-'15, No. 316	idem	—	b	60.—
61	Ang Hie Kang	22-10-'15, No. 500	Karangsari perc. verp. No. 1063	a	—	50.—
62	Lauw Sin Yoe	20-11-'15, No. 430	Karangtoeri huis No. 206	—	b	40.—
63	Go Yauw Liem	28-12-'15, No. 715	Djomblang op gouv. erf No. 127	a	—	50.—
64	Idem	28-12-'15, No. 716	idem	—	b	40.—
65	Kwik Djin Sing	30-12-'15, No. 768	Kranggan verp. No. 1005	a	—	50.—
66	Go Tiam Soei	29-1-'16, No. 699	Karangtoeri	a	—	50.—
67	Siauw Hong Sik	29-1-'16, No. 704	Kapoeran, huis No. 185	a	—	50.—
68	Oei Lip Tiong	1-2-'16, No. 9	Ambenganwetan verp. No. 2804	—	b	40.—
69	Sie Siok Ing	8-2-'16, No. 140	Kapoeran, huis No. 4	a	—	50.—

Volgnummer	Naam van den vergunninghouder	Datum en nummer van het besluit waarbij de vergunning werd verleend	Ligging van het perceel	Voor verkoop		Bedrag van den aanslag
				ter plaatse (a)	elders dan ter plaatse (b)	
70	N. V. Handel-Mij. de Cullinan	15-3-'16, No. 466	Ambengan, verp. No. 127	—	b	40.–
71	Go Koei Tjin	27-4-'16, No. 568	Sebandaran huis No. 164	a	—	37.50 (over 3 kwartalen).
72	Lie Sam Koei en Tjoa Djeng Kiem	4-5-'16, No. 92	Pandean Lamper.	—	b	30.– idem
73	G. J. Michael voor Hotel Jansen	25-7-'16, No. 620	Heerenstraat (Hotel Jansen)	a	—	100.–
74	Idem	25-7-'16, No. 621	idem	—	b	40.–
75	Oei Djioe Tian	3-8-'16, No. 19	Pontjol, verp. No. 2690	—	b	20.– (over 2 kwartalen).
76	Tjoa Liang Tjioe	19-9-'16, No. 419	Kranggan verp. No. 1005	a	—	12.50 (over 1 kwartaal).
77	Kwik Siong Ling	20-9-'16, No. 429	Wotgandoel verp. No. 933	a	—	12.50 idem
78	Idem	20-9-'16, No. 420	idem	—	b	10.– idem
79	Tan Hong An	3-10-'16, No. 22	Dr. Djawastraat	—	b	10.– idem

c. OPCENTEN OP DE VERPONDING EN PERSONEELE BELASTING.

Gelijk in het vorig verslag werd medegedeeld (zie pag. 33) vereenigde de Raad zich in zijn vergadering van 27 September 1915 met het voorstel om *voor het jaar 1916* tot verdubbeling van de opcenten op de verponding en personeele belasting over te gaan, omdat toen bleek, dat de gemeentelijke inkomstenbelasting niet vóór November 1915 kon worden behandeld. De verdubbeling van het aantal opcenten was slechts als tijdelijke maatregel bedoeld en zou zoo spoedig mogelijk, nl. tegelijk met de invoering eener eigen inkomstenbelasting worden ingetrokken. Het voorstel daartoe werd op 22 December 1915 (Gemeenteblad 1915 Afl. 14 blz. 887) met het oog op eene spoedige behandeling van de gemeentelijke-inkomstenbelasting gedaan. Dit voorstel werd tegelijk met de ontwerp-verordening tot heffing eener gemeentelijke inkomstenbelasting op 8 Februari 1916 aangenomen.

In verband met de wijziging der verordening op de inkomstenbelasting, — een gevolg van den inhoud der missive van den 1en Gouvernementssecretaris dd. 18 September 1916 No. 2383/II (zie gedr. stuk No. 107 van 1916), waarbij de datum van inwerkingtreding werd bepaald op 1 Januari 1917, — zou de verdubbelde opcentenheffing ook op dat tijdstip komen te vervallen. Bij schrijven van 12 October 1916 No. 283 (zie gedrukt st. No. 112 van 1916) vond ondergeteekende het evenwel noodig op de financieele gevolgen te wijzen van het terugbrengen der opcenten op verponding en personeele-belasting tot respectievelijk 25 en 15 en deed hij daarbij tegelijkertijd het voorstel:

a. om met ingang van 1 Januari 1917 de nog niet in werking getreden verordening tot heffing van de opcenten op de aanslagen in de personeele-belasting, vastgesteld den 8en Februari 1916, in te trekken;

b. om de verdubbelde opcenten op de verponding te handhaven. Aangetoond werd, dat zoodoende voldoende middelen zouden kunnen worden verkregen om de noodige uitgaven voor 1917 te bestrijden. Met de opbrengst van de inkomstenbelasting zouden gedekt kunnen worden de uitgaven voor den in te voeren algemeenen reinigingsdienst en een gedeelte

ervan zou vervangen de 30 opcenten op de personeele-belasting, die voortaan niet meer geheven zouden worden, terwijl het dan nog resteerende deel van de opbrengst zou worden aangewend voor den in te voeren Gezondheidsdienst. Voorschreven voorstel werd in 's Raadsvergadering van 24 November 1916 zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

d. OPCENTEN OP DE LANDSINKOMSTENBELASTING.

Reeds in het vorig jaarverslag werd gewezen op de missive van den wnd. 1en Gouvernements-Secretaris dd. 3 November 1915 No. 2718a (zie gemeenteblad 1915 pag. 738), waarbij het bericht werd ontvangen, dat de Directeur van Financiën uitgenoodigd was, om voorstellen in te dienen tot herziening van de ordonnantie in Staatsblad 1908 No. 298, in dien zin, dat de heffing van opcenten op de inkomstenbelasting door locale ressorten mogelijk werd gemaakt en dat, zoo deze lichamen tot invoering van eene eigen locale belasting naar het inkomen mochten willen overgaan, er bij de Regeering geen bezwaar zou bestaan om aan de locale raden, mits onder de noodige waarborgen, inzage te verstrekken van de ter beschikking van den fiscus staande gegevens inzake de inkomstenbelasting.

Als vervolg op die missive werd bij schrijven van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 18 September 1916 (zie gedr. stuk No. 102) medegedeeld, dat de Locale Raden, wanneer zij wenschen over te gaan tot de vaststelling van verordeningen, waarbij opcenten op 's Lands Inkomsten-belasting kunnen geheven worden, in aanmerking hebben te nemen de volgende voorwaarden.

1e. De opcenten zullen alleen en uitsluitend mogen worden geheven op de hoofdsommen der inkomstenbelasting, verschuldigd door de natuurlijke personen bedoeld in artikel 1, letter a, van de ordonnantie in Staatsblad 1908, No. 298, derhalve niet van naamlooze vennootschappen en de overige in dat artikel bedoelde categorieën van belastingschuldigen.

2e. De opcenten zullen alleen mogen worden geheven op de hoofdsom van belastingschuldigen in de inkomsten-belasting, voorkomende in een voor het ressort van een localen raad vastgesteld kohier, voor zoover die belastingschuldigen binnen dat

locaal ressort gevestigd zijn en indien zij die hoofdsommen niet uit eigen hoofde verschuldigd zijn, voor zoover de personen, voor wie zij de hoofdsom verschuldigd zijn, zelf binnen dat ressort gevestigd zijn.

3e. Aangezien de aanslag in de inkomstenbelasting gedurende het belastingjaar blijft doorloopen ter plaatse, waar men oorspronkelijk is aangeslagen, zullen personen, komende van een plaats binnen *Nederlandsch-Indië*, die in den loop van het belastingjaar zich metterwoon vestigen binnen het ressort van een localen raad waar opcenten worden geheven, niet door de opcenten mogen worden getroffen.

4e. Aan belastingplichtigen, die in den loop van het belastingjaar het locaal ressort metterwoon verlaten, zal ontheffing moeten worden gegeven van de betaling van opcenten over de maanden, die tijdens hun vertrek nog niet zijn ingetreden; zulks zal ten aanzien van die belasting-plichtigen, die in den loop van het belastingjaar het ressort metterwoon verlaten om zich elders binnen Nederlandsch-Indië te vestigen, uitdrukkelijk in de locale verordening dienen te worden bepaald.

Teneinde tegemoet te komen aan het bezwaar, dat aldus de tusschentijds binnenkomenden voor de rest van het jaar vrij zouden loopen, zullen de locale ressorten eene aanvullende locale inkomstenbelasting kunnen heffen, eene belasting, die de betrokkenen voor het eene jaar hunner vestiging zal treffen en waarbij de aanslagen in de Lands-inkomstenbelasting tot grondslag zullen zijn te nemen. In deze eigen heffing zouden desgewenscht ook kunnen worden betrokken minderjarigen, krankzinnigen, enz., wier wettelijke vertegenwoordiger elders gevestigd is, zoomede het personeel der Koninklijke Paketvaart Maatschappij, dat, ter vereenvoudiging van de administratie, tengevolge van eene ondershands met die maatschappij getroffen regeling, in zijn geheel te Batavia wordt aangeslagen. Al deze personen zouden anders als „elders aangeslagen" van gemeentelijke lasten op het inkomen vrijloopen.

Aan hoogerbedoelde voorwaarden zal in de locale verordening uitdrukking kunnen worden gegeven op de volgende wijze:

Artikel 1.

Te beginnen met het jaar . . . . zullen ten behoeve van het ressort van den . . . . raad van . . . . worden

geheven . . . . opcenten op de, in de voor het ressort van genoemden raad vastgestelde kohieren van de inkomstenbelasting voorkomende hoofdsommen der aanslagen van natuurlijke personen, voor zoover die personen binnen het ressort van meergemelden raad woonachtig zijn en met dien verstande dat op de hoofdsom van hem, in wiens persoon, ingevolge de ordonnantie op de inkomstenbelasting, de belasting van een ander verschuldigd is, alleen dan opcenten geheven worden, als die andere binnen het ressort van den raad woonachtig is.

Artikel 2.

Behalve in de gevallen dat ontheffing of teruggaaf van opcenten moet plaats hebben als gevolg van het verleenen van ontheffing of teruggaaf van de hoofdsom, wordt bovendien aan de belastingplichtigen, die in den loop van het belastingjaar het ressort van den . . . . . raad van . . . . . metterwoon verlaten om zich elders binnen Nederlandsch-Indië buiten dat ressort te vestigen, ontheffing of teruggaaf van opcenten gegeven over de maanden van het belastingjaar — of, bij aanslag over korteren termijn, over die, waarover de aanslag loopt —, welke tijdens hun vertrek nog niet zijn ingetreden.

e ANDERE BELASTINGBRONNEN.

Bij de behandeling van de gemeentelijke-inkomstenbelasting, evenals in het algemeen verslag en de memorie van antwoord, betreffende het onderzoek der ontwerpbegrooting voor 1917, werd door enkele leden van den Raad aangedrongen op vermindering van de vermakelijkheidsbelasting. Niet allen konden hiermede hunne instemming betuigen, omdat het onbillijke dier belasting niet door hen werd ingezien. Bovendien wordt, zoo voerden die leden aan, deze belasting zoo gemakkelijk opgebracht.

Bij de behandeling der begrooting voor 1917 werd ook gesproken over de heffing van eene belasting op naamlooze vennootschappen, op het houden van auto's en over eene brandweerbelasting.

De voorbereiding van een belasting op naamlooze vennootschappen werd in studie gegeven aan eene bijzondere raadscommissie.

Ten aanzien van een versterking der gemeentelijke inkomsten uit de winsten der gemeentebedrijven had uitvoerige uitwisseling van gedachten in den Raad plaats, waarbij het voor en tegen werd bepleit.

Bij het onderzoek der ontwerp-begrooting voor 1917, werd in één der afdeelingen hieromtrent in het midden gebracht, dat gemeentebedrijven er toe kunnen bijdragen om de inkomsten der gemeente te vermeerderen. Er werd op gewezen, dat de gas- en electriciteitsbedrijven spoedig gemeentelijk gemaakt konden worden; zelfs werd de overname van het stadsnet der S. J. S. wenschelijk geacht, ten einde het bedrijf te kunnen electrificeeren en de mogelijkheid te scheppen het stadsemplacement dezer maatschappij uit de stad te verwijderen.

Mogen gemeentebedrijven al niet worden geëxploiteerd met het doel om winst te maken; wanneer echter de tarieven zoodanig zijn gesteld dat een algemeen gebruik verkregen wordt, kon de vraag of al dan niet winst wordt gemaakt volgens ondergeteekende van ondergeschikt belang zijn en behoefde er geen aanleiding te zijn een eventueel gemaakte winst niet te aanvaarden.

Wanneer in zulk geval het juiste tarief, ter wille van het beginsel geen winst maken, wordt verminderd, dan komt dit neer op een ongemotiveerd geschenk aan hen, die min of meer toevallig van het bedrijf gebruik maken; een noodeloos geschenk aangeboden ten koste der gemeenschap. Een geschenk, dat wegens de geringheid voor den enkeling van geen belang is, doch dat de gemeenschap een zeer gemotiveerde bron van inkomsten doet derven.

f. OVERZICHT DER TEN BATE VAN DE GEMEENTE SEMARANG GEHEVEN WORDENDE BELASTINGEN, RETRIBUTIËN OF RECOGNITIËN.

Volgnummer	Omschrijving der belastingen, retributiën of recognitien.	Besluit krachtens hetwelk de belasting, retributie of recognitie wordt geheven benevens, zoo aanwezig, het goedkeuringsbesluit van den Gouverneur-Generaal.
1	Rechten geheven ingevolge het reglement op het bouwen en sloopen.	Raadsbesluit dd. 25 Februari 1910.
2	Rechten geheven wegens verrichten arbeid ten behoeve van derden.	Raadsbesluit dd. 8 Maart 1911.
3	Rechten geheven voor gebruik van beerputledigers en vuilniskarren.	Raadsbesluit dd. 8 Maart 1911.
4	Rechten voor gebruik der Europeesche begraafplaats.	Raadsbesluit dd. 27 Februari 1908. Goedgekeurd 6 Juli 1908 No. 8.
5	Rechten voor gebruik van Chineesche begraafplaatsen.	Verordening van den Resident Semarang dd. 28 Augustus 1900, gewijzigd bij verordening dd. 8 Augustus 1902.
6	Keurloonen ingevolge de reglementen op het slachten van vee en varkens.	Raadsbesluiten van 9 December 1910.
7	Rechten geheven voor tuberculinatie van melkkoeien.	Raadsbesluit dd. 31 October 1913.

Volgnummer	Omschrijving der belastingen, retributiën of recognitien.	Besluit krachtens hetwelk de belasting, retributie of recognitie wordt geheven benevens, zoo aanwezig, het goedkeuringsbesluit van den Gouverneur-Generaal.
8	Retributie voor gebruik van Gemeentepasars.	Raadsbesluit dd. 8 October 1913.
9	Rechten voor afstand of ingebruikgeving van grond bij de Gemeente in eigendom of beheer (pasars uitgezonderd).	Raadsbesluit dd. 2 Mei 1911.
10	Belasting op het houden van openbare vermakelijkheden.	Raadsbesluiten dd. 13 Juli 1911 en 27 September 1915, respectievelijk goedgekeurd dd. 25 October 1911, No. 46 en 21 October 1915, No. 47.
11	50 opcenten op de verpondingsbelasting.	Raadsbesluit dd. 27 September 1915. Goedgekeurd 21 October 1915 No. 47.
12	Vergunningsrecht.	Raadsbesluit dd. 29 Juni 1914. Goedgekeurd dd. 29 Januari 1915.
13	Leges ter Secretarie.	Raadsbesluit dd. 22 October 1915.
14	Gemeentelijke Inkomstenbelasting.	Raadsbesluit dd. 8 Februari 1916. Goedgekeurd dd. 21 Maart 1917.

3. BEZITTINGEN DER GEMEENTE.

STAAT VAN ONROERENDE GOEDEREN IN EIGENDOM BIJ DE GEMEENTE SEMARANG (MET UITZONDERING VAN DIE ALS WEGEN, BRUGGEN, PLANTSOENEN, ENZ. KOSTELOOS TEN GEBRUIKE VAN HET ALGEMEEN BESTEMD.)

Volgnummer	Verpondingsnummer	Plaats waar gelegen	Grootte (in M²)
1	2769 (oud)	Kampong Karangtengah (Palmenlaan)	11425 42
2	1981	Desa Gadjahmoengkoer	4198
3	1982	Idem	68280
4	1289	Residentie-erf	35000
5	1990	Desa Bendoengan en Bergotta	69455
6	1991	Idem	66190
7	1992	Desa Bendoengan	2256
8	1993	Desa Tegalsari	562
9	2004	Desa Bergotta	2310
10	2005	Desa Gadjahmoengkoer	64500
11	2006	Desa Bendoengan	56850
12	2007	Idem	68640
13	2010	Desa Gadjahmoengkoer	56245
14	2011	Idem	68665
15	2012	,,	68320
16	2013	Desa Tegalsari	630

Volgnummer	Verpondings-nummer	Plaats waar gelegen	Grootte (in M²)
17	2014	Desa Gadjahmoeng-koer	49100
18	3878	idem	60900
19	695	Kampoeng Semampir buiten Chineesche wijk	4423
20	3596	Kamp. Karang Asem	175
21	3599	Kamp. Karang Asem binnen Chin. wijk	129
22	3617	Kampong Sedejo buiten Chin. wijk	477
23	467	Kamp. Karang Asem buiten Chin. wijk	101
24	1569	Bodjong (Gemeentehuis)	16130
25	1762	Djatingaleh (Opzichterswoning)	1230
26	4039	Desa Djatingaleh	6810
27	4040	idem	11240
28	4041	idem	3445
29	4042	Desa Pandean	862
30	4112	Desa Genoek	43800
31	4113	idem	56500
32	4114	Desa Tegalsari	59500
33	4115	Desa Genoek	48400
34	4116	idem	54400
35	4117	idem	51080
36	4118	Desa Tegalsari	47800
37	4119	Desa Genoek	62200
38	4120	idem	39500
39	4121	Desa Tegalsari	58000
40	4122	idem	48500
41	4123	Desa Genoek	50900

Volgnummer	Verpondings-nummer	Plaats waar gelegen	Grootte (in M²)
42	4124	Desa Tegalsari	56350
43	4125	Desa Genoek	49600
44	4130	Desa Djatingaleh	3425
45	4131	idem	2120
46	4132	Desa Tandang	2740
47	4134	Desa Pandean	2535
48	4135	idem	1264
49	4136	Desa Djangli	4080
50	4143	Desa Pandean	6351
51	4145	Desa Karangredjo	36135
52	4146	Desa Djangli	10407
53	4150	idem	21661
54	4156	Desa Gadjahmoeng-koer	57000
55	4157	idem	48000
56	4158	idem	55900
57	4159	idem	63750
58	4160	idem	52200
59	4161	idem	61600
60	4162	idem	62400
61	4163	idem	46400
62	4166	idem	65000
63	4167	idem	66250
64	4168	idem	64100
65	4169	idem	50200
66	4171	idem	32100
67	4172	idem	57500
68	4173	idem	41200
69	4174	idem	58200
70	4175	idem	52500
71	4176	idem	58700
72	4191	Desa Djatingaleh	7700

Volgnummer	Verpondings-nummer	Plaats waar gelegen	Grootte (in M²)
73	4192	Desa Bendoengan	16790
74	4214	Desa Karanganjar-goenoeng	1630
75	4216	Desa Lamper Lor	803
76	4217	Desa Karanganjar-goenoeng	1910
77	4229	Desa Gadjahmoeng-koer	53000
78	4230	idem	58660
79	4231	idem	60655
80	4097	Desa Djatingaleh	19770
81	4098	Desa Lamper Lor	1735
82	4110	Desa Gadjahmoeng-koer	53480
83	4111	idem	57120
84	4129	Desa Djangli	4670
85	4133	Desa Lamper Lor	929
86	4142	Desa Pandean	2328
87	4144	idem	2445
88	4149	idem	755
89	4154	Desa Genoek	517
90	4155	Desa Djangli	1283
91	4170	Desa Gadjahmoeng-koer	52000
92	4201	idem	63420
93	4202	idem	53000
94	4213	Desa Djangli	29030
95	4215	idem	488
96	4240	Desa Karangredjo	7769
97	4246	Desa Karanganjar-goenoeng	1570
98	4271	Desa Gadjahmoeng-koer	66200

Volgnummer	Verpondings-nummer	Plaats waar gelegen	Grootte (in M²)
99	4272	Desa Gadjahmoeng-koer	38300
100	4255	Desa Djatingaleh	10890
101	1918	Desa Gadjahmoeng-koer	260
102	4289	Desa Lamper Lor	270
103	—	Desa Genoek	2825
104	4253	Desa Lamper Tengah	2310
105	—	Desa Widohardjo	30
106	4059	Desa Gadjahmoeng-koer	309
107	2067	Desa Genoek	1166
108	4314	Desa Pandean	1844
109	4313	idem	286
110	4319	Desa Lamper Lor	2020
111	4320	Desa Djomblang	169
112	4361	„ Djangli	3125
113	4381	„ Genoek	326
114	4399	„ Djomblang	669
115	4389	„ Redjosari	3403
116	4385	„ Widohardjo	295

4. SCHULDEN TEN LASTE DER GEMEENTE.

A. GELDLEENING GROOT *f* 2.000.000 AANGEGAAN INGEVOLGE RB. VAN 27 APRIL 1911 (GEMEENTE BLAD 1911, PAG. 344) TEGEN EENE RENTE VAN 4½% 'S JAARS.

Regeling der Aflossing en rentebetaling.

Tabel, aanwijzende de bedragen, welke voor rentebetaling en aflossing dezer leening moeten worden besteed in de jaren 1912 tot en met 1961.

Jaar	Bedrag der leening	Aflossing kapitaal	Rente	Totaal aflossing en rente
1912	*f* 2.000.000.—	*f* 11.000.—	*f* 90.000.—	*f* 101.000.—
1913	„ 1.989.000.—	„ 12.000.—	„ 89.505.—	„ 101.505.—
1914	„ 1.977.000.—	„ 12.000.—	„ 88.965.—	„ 100.965.—
1915	„ 1.965.000.—	„ 13.000.—	„ 88.425.—	„ 101.425.
1916	„ 1.952.000.—	„ 13.000.—	„ 87.840.—	„ 100.840.—
1917	„ 1.939.000.—	„ 14.000.—	„ 87.255.—	„ 101.255.—
1918	„ 1.925.000.—	„ 15.000.—	„ 86.625.—	„ 101.625.—
1919	„ 1.910.000.—	„ 15.000.—	„ 85.950.—	„ 100.950.—
1920	„ 1.895.000.—	„ 16.000.—	„ 85.275.—	„ 101.275.—
1921	„ 1.879.000.—	„ 17.000.—	„ 84.555.—	„ 101.555.—
1922	„ 1.862.000.—	„ 17.000.—	„ 83.790.—	„ 100.790.—
1923	„ 1.845.000.—	„ 18.000.—	„ 83.025.—	„ 101.025.—
1924	„ 1.827.000.—	„ 19.000.—	„ 82.215.—	„ 101.215.—
1925	„ 1.808.000.—	„ 20.000.—	„ 81.360.—	„ 101.360.—
1926	„ 1.788.000.—	„ 21.000.—	„ 80.460.—	„ 101.460.—
1927	„ 1.767.000.—	„ 22.000.—	„ 79.515.—	„ 101.515.—
1928	„ 1.745.000.—	„ 23.000.—	„ 78.525.—	„ 101.525.—
1929	„ 1.722.000.—	„ 24.000.—	„ 77.490.—	„ 101.490.—
1930	„ 1.698.000.—	„ 25.000.—	„ 76.410.—	„ 101.410.—
1931	„ 1.673.000.—	„ 26.000.—	„ 75.285.—	„ 101.285.—
1932	„ 1.647.000.—	„ 27.000.—	„ 74.115.—	„ 101.115.—
1933	„ 1.620.000.—	„ 28.000.—	„ 72.900.—	„ 100.900.—
1934	„ 1.592.000.—	„ 30.000.—	„ 71.640.—	„ 101.640.—
1935	„ 1.562.000.—	„ 31.000.—	„ 70.290.—	„ 101.290.—
1936	„ 1.531.000.—	„ 32.000.—	„ 68.895.—	„ 100.895.—
1937	„ 1.499.000.—	„ 34.000.—	„ 67.455.—	„ 101.455.—
1938	„ 1.465.000.—	„ 35.000.—	„ 65.925.—	„ 100.925.—
1939	„ 1.430.000.—	„ 37.000.—	„ 64.350.—	„ 101.350.—
1940	„ 1.393.000.—	„ 38.000.—	„ 62.685.—	„ 100.685.—
1941	„ 1.355.000.—	„ 40.000.—	„ 60.975.—	„ 100.975.—
1942	„ 1.315.000.—	„ 42.000.—	„ 59.175.—	„ 101.175.—
1943	„ 1.273.000.—	„ 44.000.—	„ 57.285.—	„ 101.285.—
1944	„ 1.229.000.—	„ 46.000.—	„ 55.305.—	„ 101.305.—
1945	„ 1.183.000.—	„ 48.000.—	„ 53.235.—	„ 101.235.—
1946	„ 1.135.000.—	„ 50.000.—	„ 51.075.—	„ 101.075.—
1947	„ 1.085.000.—	„ 52.000.—	„ 48.825.—	„ 100.825.—
1948	„ 1.033.000.—	„ 55.000.—	„ 46.485.—	„ 101.485.—
1949	„ 978.000.—	„ 57.000.—	„ 44.010.—	„ 101.010.—
1950	„ 921.000.—	„ 60.000.—	„ 41.445.—	„ 101.445.—
1951	„ 861.030.—	„ 62.000.—	„ 38.745.—	„ 100.745.—
1952	„ 799.000.—	„ 65.000.—	„ 35.955.—	„ 100.955.—
1953	„ 734.000.—	„ 68.000.—	„ 33.030.—	„ 101.030.—
1954	„ 666.000.—	„ 71.000.—	„ 29.970.—	„ 100.970.—
1955	„ 595.040.—	„ 74.000.—	„ 26.775.—	„ 100.775.—
1956	„ 521.000.—	„ 78.000.—	„ 23.445.—	„ 101.445.—
1957	„ 443.000.—	„ 81.000.—	„ 19.935.—	„ 100.935.—
1958	„ 362.000.—	„ 85.000.—	„ 16.290.—	„ 101.290.—
1959	„ 277.000.—	„ 89.000.—	„ 12.465.—	„ 101.465.—
1960	„ 188.000.—	„ 93.000.—	„ 8.460.—	„ 101.460.—
1961	„ 95.000.—	„ 95.000.—	„ 4.275.—	„ 99.275.—
	Totaal	*f* 2.000.000.—	*f* 3.057.885.—	*f* 5.057.885.—

B. GELDLEENING, GROOT *f* 2.000.000 AANGEGAAN INGEVOLGE RAADSBESLUITEN VAN 1 EN 27 SEPTEMBER 1915, TEGEN EENE RENTE VAN 5% 'S JAARS, TEN BEHOEVE VAN:

1.	Uitgaven ten behoeve van het Grondbedrijf, aankoop van terreinen en voorziening in een verkeersmiddel voor het vervoer van personen naar en in het Heuvelterrein	*f*	300.000.—
2.	Bouw van nieuwe pasars ter vervanging van bestaande.	„	260.000.—
3.	Aanleg van wegen in het Heuvelterrein ter bevordering van de uitgifte in erfpacht van aldaar gelegen terreinen	„	125.000.—
4.	Bouw van een abattoir.	„	400.000.—
5.	Wegenvernieuwing	„	400.000.—
6.	Aanbrengen van verkeersverbetering door afronding van hoeken.	„	30.000.—
7.	Oprichting van openbare bad-, wasch- en privaatinrichtingen en daarstelling van hydranten	„	100.000.—
8.	Teruggaaf van gelden behoorende tot het geleend rioleeringskapitaal waarover reeds werd beschikt voor andere doeleinden . .	„	170.000.—
9.	Verbetering der volkshuisvesting	„	215.000.—
	Totaal	*f*	2.000.000.—

Tabel, aanwijzende de bedragen, welke voor rentebetaling en aflossing moeten worden besteed in de jaren 1916 tot en met 1945.

Jaar	Bedrag der leening	Aflossing kapitaal	Rente	Totaal aflossing en rente
1916	f 2.000.000.—	f 30.000.—	f 100.000.—	f 130 000.—
1917	„ 1.970.000.—	„ 32.000.—	„ 98.500.—	„ 130.500.—
1918	„ 1.938.000.—	„ 33.000.—	„ 96.900.—	„ 129.900.—
1919	„ 1.905.000.—	„ 35.000.—	„ 95.250.—	„ 130.250.—
1920	„ 1.870.000.—	„ 37.000.—	„ 93.500.—	„ 130.500.—
1921	„ 1.833.000.—	„ 38.000.—	„ 91 650.—	„ 129.650.—
1922	„ 1.795.000.—	„ 40.000.—	„ 98.750.—	„ 129 750.—
1923	„ 1.755.000.—	„ 42.000.—	„ 87.750.—	„ 129 750.—
1924	„ 1.713.000.—	„ 45.000.—	„ 85.650.—	„ 130.650.—
1925	„ 1.668.000.—	„ 47.000.—	„ 83.400.—	„ 130.400.—
1926	„ 1.621.000.—	„ 49.000.—	„ 81.050.—	„ 130.050.—
1927	„ 1.572.000.—	„ 51.000.—	„ 78.600.—	„ 129.600.—
1928	„ 1.521.000.—	„ 54.000.—	„ 76.050.—	„ 130.050.—
1929	„ 1.467.000.—	„ 57.000.—	„ 73.350.—	„ 130 350.—
1930	„ 1.410.000.—	„ 60.000.—	„ 70.500.—	„ 130.500.—
1931	„ 1.350.000.—	„ 63.000.—	„ 67.500.—	„ 130.500.—
1932	„ 1.287.000.—	„ 66.000.—	„ 64.350 —	„ 130.350.—
1933	„ 1.221.000.—	„ 69.000.—	„ 61.050.—	„ 130.050.—
1934	„ 1.152.000.—	„ 72.000 —	„ 57.600.—	„ 129 600.—
1935	„ 1.080.000.—	„ 76.000.—	„ 54.000.—	„ 130 000.—
1936	„ 1.004.000.—	„ 80.000 —	„ 50 200.—	„ 130 200.—
1937	„ 924.000.—	„ 84.000.—	„ 46.200 —	„ 130.200.—
1938	„ 840.000.—	„ 88.000.—	„ 42.000.—	„ 130.000.—
1939	„ 752.000.—	„ 92.000.—	„ 37.600.—	„ 129.600.—
1940	„ 660.000.—	„ 97.000.—	„ 33 000.—	„ 130.000.—
1941	„ 563.000.—	„ 102.000.—	„ 28.150.—	„ 130.150.—
1942	„ 461.000.—	„ 107.000.—	„ 23.050.—	„ 130.050.—
1943	„ 354.000.—	„ 112.000.—	„ 17 700.—	„ 129 700.—
1944	„ 242.000.—	„ 118.000 —	„ 12.100.—	„ 130.100.—
1945	„ 124.000.—	„ 124.000.—	„ 6.200.—	„ 130.200.—
	Totaal	f 2.000.000.—	f 1.902 600.—	f 3 902.600.—

5. OVERZICHT DER UITGAVEN DER GEMEENTE

GEDURENDE DE JAREN 1906

TOT EN MET 1915.

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN																			
			1906		1907		1908		1909		1910		1911		1912		1913		1914		1915	
I.	**Bestuur der Gemeente**	Bezoldiging van den Secretaris, de ambtenaren en bedienden ter Secretarie en bij den Kashouder	*f*	1.800 —	*f*	3.378 50	*f*	4.320 —	*f*	6.930 —	*f*	6.960 —	*f*	10.925 —	*f*	17.740 —	*f*	21 710 —	*f*	26.274 50	*f*	29.595 —
		Salaris van den telefonist voor bediening van het schakelbord in het Gemeentehuis	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	75 —	„	100 —
		Andere uitgaven ten behoeve van de telefoonaansluitingen ten gemeentehuize		— —		— —		— —		— —		— —		— —		— —		— —		— —	„	319 30
		Schrijfloonen		— —		— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	40 50	„	40 50	„	339 —	„	169 25	„	406 41⁵
		Vertalingen	„	106 25	„	145 —	„	222 —	„	293 —	„	285 —	„	238 —	„	307 —	„	260 —	„	385 —	„	333 75
		Schrijf- en bureaubehoeften, druk- en bindwerk, advertentiekosten, vrachtloonen en andere kleine uitgaven	„	731 45	„	1.063 26⁵	„	1.800 12	„	1.439 88	„	2.491 08	„	2.543 14	„	4.282 14⁵	„	6.566 80⁵	„	9.095 13⁵	„	11.604 84⁵
		Kosten voor den aankoop van zegels voor beschikkingen	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	1.074 —	„	1 678 50	„	1.701 —
		Onderhoud, herstelling en aankoop van meubilair, kosten van licht voor Vergaderzaal en Secretarie	„	— —	„	622 93	„	909 47	„	199 24	„	114 69	„	109 02	„	1.505 99⁵	„	694 70	„	1.941 12	„	953 94
		Instelling van een bibliotheek ter Secretarie	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	632 50⁵	„	421 80	„	517 99⁵
		Reis- en verblijfkosten	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	— —	„	131 30	„	— —	„	197 —	„	167 00⁵	„	202 75
		Transporteeren	*f*	2.637 70	*f*	5.209 69⁵	*f*	7.251 59	*f*	8.862 12	*f*	9.850 77	*f*	13.986 96	*f*	23.875 64	*f*	31.474 01	*f*	40.207 31	*f*	45.734 99⁵

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Per Transport	f 2 637 70	f 5.209 69⁵	f 7.251 30	f 8.892 12	f 9.850 77	f 13.986 96	f 2.3875 64	f 31.474 01	f 40.207 31	f 4.5734 99⁵
		Kosten van kiezerslijsten en verkiezingen	„ — —	„ — —	„ — —	„ 1.081 40	„ 264 50	„ 266 —	„ 521 —	„ 371 25	„ 446 75	„ 526 90
		Toezicht op het beheer der rekenplichtigen	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 50 —	„ — —	„ — —
		Voorbereidende maatregelen tot het concipieeren eener pensioenregeling	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	Memorie	Memorie	Memorie	Pro Memorie	Memorie
		Huur van het Gemeentehuis	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 2.655 —	„ 2 700 —	„ 675 —	„ — —
		Dienstkleeding	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 70 —	„ 166 02
		Kosten van onderhoud van den automobiel in algemeenen dienst	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 817 46	„ — —
		Totaal der Ie afdeeling	f 2.637 60	f 5 209 69⁵	f 7.251 30	f 9 943 52	f 10.115 27	f 14 252 96	f 27 051 64	f 34.595 26	f 42.216 52	f 46.427 91⁵
II	**Aanleg en bijhouden van Gemeentelijke bevolkingsregisters**	Kosten verbonden aan het aanleggen der bevolkingsregisters	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —	Memorie	Memorie	Memorie
		Transporteeren	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —	f — —

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN									
			1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Per Transport	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
		Kosten verbonden aan het bijhouden der bevolkingsregisters	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	Memorie
		Kosten verbonden aan de contrôle op de naleving der verordening op het bevolkingsregister	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	Memorie
		Totaal der IIe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	Memorie
III	**Pensioenen, toelagen en onderstanden**	Toelage aan de weduwe van wijlen den heer A. M. W. Loth, in leven Chef der Gem. Comptabiliteit	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 672 —	*f* 672 —
		Toelage aan de weduwe van wijlen den heer Jhr. Ph. Goldman, in leven Commies-boekhouder ter Gem. Secretarie	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 372 —	„ 372 —
		Toelage aan den heer G.L. Harms, oud. opzichter bij de Gemeentewerken	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 150 —	„ 150 —
		Toelage aan den onderopzichter bij Gemeentewerken H. P. Thenu	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 111 —
		Totaal der IIIe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 1194 —	*f* 1305 —

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benaming der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
IV	**Volksvermaken**	Subsidie van het schutterij- tevens stedelijk muziekcorps voor het geven van volksconcerten.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 1800 —	*f* 1800 —
		Totaal der IVe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 1800 —	„ 1800 —
V	**Subsidies, voor zoover niet begrepen in andere afdeelingen**	Subsidie aan de vereeniging voor Locale belangen.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 100 —	„ 100 —
		Totaal der Ve afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 100 —	„ 100 —
VI	**Openbare werken voor zoover niet begrepen in andere afdeelingen**	Bezoldiging van vast technisch personeel.			*f* 17.175 40	*f* 1.7964 32	*f* 17 537 68	*f* 22.934 50	*f* 24 850 —	*f* 27.170 81	*f* 41.805 —	*f* 36.638 20
		(Voor 1906 en 1907 *met* de schrijfbehoeften).	*f* 1.964 05	*f* 10.663 50								
		Bezoldiging van het administratief personeel.			„ 1.950 —	„ 2.551 50	„ 2.939 —	„ 2.791 50	„ 2.574 —	„ 2.664 —	„ 5.697 90	„ 11.159 66
		Transportkosten van het technisch personeel.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 3.339 45	„ 7.023 70	„ 4.871 33
		Hulppersoneel bij het doen van opmetingen	— —	— —	— —	— —	— —	„ 193 30	„ 413 15	„ 731 54	„ 1.075 39⁵	„ — —
		Gratificaties.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 335 —	„ 390 30	„ — —	„ — —
		Schrijf- en bureaubehoeften, drukken bindwerk (voor 1915 *met* abonnement telefoon en transportkosten van den Commies Betaalmeester).	— —	— —	100 —	„ 360 —	„ 360 —	„ 679 76	„ 708 82	„ 2 536 01⁵	„ 3.458 48⁵	„ 4 384 32⁵
		Het berijdbaar maken v/d Palmenlaan.	— —	— —	„ 10.10 99	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
		Transporteeren.	*f* 1964 05	*f* 10663 50	*f* 20236 39	*f* 20.875 82	*f* 20 836 68	*f* 26.599 06	*f* 28 880 97	*f* 36.832 11⁵	*f* 59.060 48	*f* 57 053 51⁵

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Transport	f 1.964 05	f 10.663 50	f 20.236 39	f 20.875 82	f 20.836 68	f 26.599 06	f 28.880 97	f 36.832 11⁵	f 59.060 48	f 57.053 51⁵
		Onderhoud van gebouwen	„ 420 60	„ 491 38	„ 376 35	„ 450 —	„ 466 31	„ 248 85	„ 831 33	„ 609 61	„ 1.510 49⁵	„ 1.445 17
		Het aanleggen van een buisleiding van artesische put Ambengan naar Boegangan	— —	— —	„ 1.311 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
		Onderhoud van plantsoenen, boomen, kweekbedden en gazons	— —	— —	— —	„ 3.673 92	„ 2.945 22	„ 2.742 41⁵	„ 3.936 28	„ 3.566 10	„ 3.253 75	„ 5.596 84⁵
		Personeel voor het onderhoud van plantsoenen, boomen, kweekbedden en gazons	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 2.740 —	„ 2.852 —
		Onderhoud van wegen	„ 71.245 02	„ 68.634 50	„ 64.510 35⁵	„ 66.264 —	„ 66.834 41	„ 77 210 49	„ 81.238 96⁵	„ 82.140 67	„ 141.432 95⁵	„ 144.983 06*)
		Aanschaffing en reparatiën van materialen	— —	— —	„ 1.062 73	„ 991 61	„ 6.213 10	— —	— —	— —	— —	— —
		Onderhoud van bruggen en duikers	„ 2.438 50	„ 2.090 03⁵	„ 2.061 02⁵	„ 2.130 —	„ 2.489 43	„ 2.471 40	„ 3.132 34	„ 8.722 28	„ 12.285 30⁵	„ 2.983 42⁵ *)
		Zware herstellingen van wegen en daartoe behoorende werken (voor 1915 met vernieuwingen van wegen)	„ 31.007 97⁵	„ 20.948 66⁵	— —	„ 17.452 05	„ 8.753 60	„ 10.184 55	— —	— —	— —	„ 21.888 68*)
		Onderhoud van spoelleidingen en riolen	— —	— —	— —	— —	— —	„ 14.980 29⁵	„ 6.115 08	„ 4.453 47	„ 7.471 61⁵	— —
		Personeel t/b van het onderhoud en de reiniging van leidingen en riolen, alsmede v/d waterverdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 840 —
		Andere uitgaven t/b van het onderhoud en de reiniging van leidingen enz. (als boven)	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 22.325 50
		Uitgaven in verband met de overname van het werk „Verbetering van den water af- en aanvoer van het oostelijk gedeelte der hoofdplaats Semarang" en van het werk „het aanleggen van een spoelleiding (riool) Karangtoerie-Ambengan-Mlaten".	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	„ 628 95
		Transporteeren	f 107.076 14⁵	f 102.828 08	f 94.558 05	f 111.837 40	f 108.538 75	f 134 437 06	f 124.134 96⁵	f 136.324 24⁵	f 227.754 60	f 260.597 14⁵

*) Voor 1915 zijn de kosten ten behoeve van „Onderhoud wegen" en van zware herstellingen met vernieuwingen van wegen afzonderlijk opgegeven.

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Transport	f 107.076 14⁵	f 102.828 08	f 94.558 05	f 111.837 40	f 108 538 75	f 134 437 06	f 124.134 96⁵	f 136.324 24⁵	f 227.754 60	f 260.597 14⁵
		Aanleg van nieuwe wegen	— —	— —	— —	„ 8 602 78	— —	— —	„ 78.288 18	„ 54.382 56	„ 110.619 86	„ 28.320 69⁵
		Herstellingen aan bruggen en duikers	„ 1.771 91	„ 2.905 50	„ 5.452 81	„ 17.196 01⁵	„ 2.142 12	„ 4.633 16⁵	„ 539 31	„ 1.500 —	— —	— —
		Uitgaven wegens arbeid ten behoeve van derden	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1.505 32	„ 5.101 50	„ 889 03	„ 4.093 23	„ 10.344 94
		Onderhoud Werkplaatsen	— —	— —	— —	„ 75 —	„ 168 30	„ 72 91	— —	— —	— —	— —
		Nieuwe gebouwen	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 73 638 29	„ 46.030 62⁵	„ 174 21
		Magazijn	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie —
		Aanschaffing van een weegbrug	— —	— —	— —	— —	„ 1.264 28	— —	— —	— —	— —	— —
		Totaal der VIe afdeeling	f 108.848 05⁵	f 105.733 58	f 100 010 86	f 137.711 19⁵	f 112.113 45	f 140 648 45⁵	f 208.063 95⁵	f 266 734 12⁵	f 788.498 31⁵	f 299.436 99
VII	**Reinigingsdienst**	Waterverdeeling										
		Dag-, week- en maandgelden						— —	f 2.505 —	f 2.580 —	f 3.127 50	— —
		Reiniging van riolen en leidingen	f 13.396 12	f 14.048 10	f 12.614 32	f 15.902 50	f 19.010 83	f 6 307 80	— —	— —	— —	— —
		Aankoop en onderhoud van karren en gereedschappen						— —	„ 4.988 85	„ 6.145 88	„ 6.359 15	— —
								„ 457 06	— —	— —	— —	— —
		Bedrijf der latrineledigers	—	—	—	—	— —	„ 2.145 93⁵	„ 2.992 33	„ 1.753 91	„ 3.578 28	f 2 585 90
		Besproeien van wegen						— —	„ 5 734 05	„ 9.659 98	„ 3.528 70⁵	„ 4.360 44⁵
		Schoonvegen van wegen, pleinen enz. vervoer van straatvuil en het verbranden daarvan en van huis-, tuin- en pasarvuil	„ 10.989 46	„ 9.264 17⁵	„ 14.400 46	„ 17.389 76	„ 17.792 76					
								— —	„ 11.758 89	„ 11.940 10	„ 14.046 16⁵	„ 16.931 03
		Transporteeren	f 24.385 58	f 23.312 27⁵	f 27.014 78	f 33 292 26	f 36 803 66	f 8.910 79⁵	f 27.979 12	f 32.079 87	f 30.639 80	f 23 877 37⁵

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN													
			1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Transport	f 24.385 58	f 23.312 27⁵	f 27.014 78	f 33.292 26	f 36.803 66	f 8.910 79⁵	f 27.979 12	f 32.079 87	f 30.639 80	f 23.877 37⁵
		Reinigingsdienst buiten de publieke wegen	— --	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 5.544 76	„ 13.837 15⁵	„ 12.635 52⁵
		Totaal der VIIe afdeeling	f 24.385 58	f 23.312 27⁵	f 27.014 78	f 33.292 26	f 36.803 66	f 8.910 79⁵	f 27.979 12	f 37.624 63	f 44.476 95⁵	f 36.512 90
VIII	**Uitbreiding van de rioleering**	Bezoldiging van het technisch personeel	— —	— —	— —	— —	— —	— —			f 1.081 20	Memorie
		Bezoldiging van het Administratief personeel	— —	— —	— —	— —	— —	— —			„ — —	id.
		Bureaubehoeften en meubilair	— —	— —	— —	— —	— —	— —			„ 92 07	id.
		Arbeidsloonen voor opmetingen enz.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 50 05	f 13.612 16⁵	„ 85 —	f 50 —
		Materialen voor opnemingen, metingen, instrumenten enz.	— —	— —	— —	— —	— —	— —			„ 39 80	Memorie
		Transportkosten	— —	— —	— —	— —	— —	— —			„ — —	Memorie
		Beëindiging dienstverband van den Ingenieur, belast met het opmaken van een ontwerp van rioleering	— —	— —	— —	— —	— —	— —			„ 779 —	— —
		Totaal der VIIIe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 50 05	f 13.612 16⁵	f 2.077 07	f 50 —

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN																			
			1906		1907		1908		1909		1910		1911		1912		1913		1914		1915	
IX	**Straatverlichting**	Kosten der straatverlichting	„ 31.671	—	f 31 671	—	f 34.773	64	„ 40.942	54	f 41.360	—	f 41 595	—	f 41.930	—	f 41.695	—	f 46.467	08	f 54.231	04
		Contrôle op de gasverlichting	„ —	—	„ 364	85	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—
		Totaal der IXe afdeeling	f 31.671		f 32 035	85	f 34 773	64	f 40.942	54	f 41.360	—	f 41.595	—	f 41 930	—	f 41.695	—	f 46.467	08	f 54.231	04
X	**Brandweer**	Bezoldiging v/h personeel	f 730	—	f 1 190	—	f 1.225	—	f 1.200	—	f 1.190	—	f 1.500	—	f 1.500	—	f 1.498	—	f 4.162	45	f 12.132	28
		Abonnement telefoon	„ —	—	„ 120	—	„ 120	—	„ 120	—	„ 120	—	„ 120	—	„ 120	—	„ 30	—	„ 120	—	„ 700	50
		Onderhoud van brandspuithuisjes	„ 699	00⁵	„ 782	30	„ 699	05	„ 700	—	„ 805	23	„ 127	13	„ 193	05	„ 85	90	„ 75	30	„ 39	30⁵
		Aankoop van materieel	„ 761	60	„ 329	54	„ 1 457	83	„ 775	—	„ 5.024	89	„ 2.080	71	„ —	—	„ —	—	„ 5.048	—	„ 2.487	65⁵
		Onderhoud en vernieuwing van het materieel	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—					„ 1.403	72	„ 4.145	29	„ 2.736	76⁵		
		Premiën	„ 125	30	„ —	—	„ 184	50	„ 187	50	„ 120	—	„ 180	—	„ 135	—	„ 698	25	„ 572	15	„ 150	—
		Kosten van uniformeering van het personeel der slangenwagens	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ 2.623	59
		Andere uitgaven	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ 112	60
		Totaal der Xe afdeeling	f 2.315	90⁵	f 2.421	84	f 3 686	38	f 2.982	50	f 7.260	12	f 4.007	84	f 3.351	77	f 6.457	54	f 12 714	66⁵	f 18.097	43
XI	**Drinkwater voorziening**	Exploitatie en onderhoud van de Badjakleiding	Voor de **drinkwatervoorziening** is uitgegeven in						f 372	—	f 446	30	f 148	15	f 245	85	f 333	30	f 384	45⁵	f 220	—
		Exploitatie van de tijdelijke drinkwatervoorziening van N.O. en Oost-Semarang	1906 f 6 444	85	1907 f 6.209	10	1908 f 5.564	94	„ —	—	„ —	—	„ —	—	„ 5.947	29	„ 5 522	67	„ 1.365	89	„ —	—
		Transporteeren	f 6 444	85	f 6.209	10	f 5.564	94	f 372	—	f 446	30	f 148	15	f 6.193	14	f 5.855	97	f 1.750	34⁵	f 220	—

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN: 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Transport	f 6.444 85	f 6.209 10	f 5.564 94	f 372 —	f 446 30	f 148 15	f 6.193 14	f 5 855 97	f 1.750 34⁵	f 220 —
		Exploitatie van de stoompompen (vijf stations)	„ — —	„ — —	„ — —	„ 2 299 85	„ 2.930 58	„ 4.391 22	„ 3.253 07	„ 1.958 64	„ 115 12	„ — —
		Onderhoud van de artesische putten, pompen, pomphuizen en hydranten	„ — —	„ — —	„ — —	„ 3.057 97	„ 3.568 65	„ 3.158 58	„ 1.570 45	„ 2.218 84	„ 381 95	„ 552 —
		Andere maatregelen tot verbetering der drinkwatervoorziening	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 4.518 08	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —
		Aanleg gemeentelijke bronwaterleiding	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 14.359 91	„ 175.707 58⁵	„ 206.503 35	„ 653.681 81	„ 182 231 33	„ — —
		Teruggaven van voorschotten van Regeering	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 120.000 —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —
		Rente voorschot Regeering	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 802 60	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —
		Exploitatie der gemeentelijke waterleidingen	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 111.985 60⁵	„ 154.245 99⁵
		Totaal der XIe afdeeling	f 6.444 85	f 6.209 10	f 5.564 94	f 5.729 82	f 21.305 44	f 308.726 21⁵	f 217.520 01	f 663.715 26	f 296.464 35	f 155.017 99⁵
XII	**Reclamezuilen**	Oprichten van reclamezuilen, reclameborden en dergelijke voorwerpen bestemd tot het aanbrengen van reclames en bekendmakingen	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	f 4.006 90
		Onderhoud van reclamezuilen, reclameborden enz. als boven	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
		Totaal der XIIe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 4.006 90

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benaming der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
XIII	**Bouw- en Woningtoezicht.**	Bezoldiging voor het personeel	— —	— —	— —	— —	*f* 50 —		*f* 6.180 —	*f* 10.389 —	*f* 13.610 42⁵	*f* 20.192 23
		Transportkosten van het personeel bij het Bouw- en Woningtoezicht	— —	— —	— —	— —	„ — —		„ — —	„ 1.760 —	„ 2.160 —	„ 2.520 —
		Meubilair	— —	— —	— —	— —	„ — —		„ — —	„ 201 —	„ 97 50	„ 398 —
		Schrijf-, bureau- en teekenbehoeften, instrumenten en kosten abonnement telefoon	— —	— —	— —	— —	„ — —	*f* 5.902.10 —	„ 311 43⁵	„ 400 22	„ 785 17⁵	„ 710 55
		Instelling van een bibliotheek ten dienste van het B. en W. toezicht	— —	— —	— —	— —	„ — —		„ — —	„ — —	„ 113 78	— —
		Uitgaven in verband met een in te stellen woningonderzoek	— —	— —	— —	— —	„ — —		Memorie	„ 1.043 63	„ 4.549 46	— —
		Maatregelen ter bevordering der verhuizing naar gezondere stadsgedeelten	— —	— —	— —	— —	„ — —		„ — —	„ — —	Memorie	— —
		Totaal der XIIIe afdeeling	— —	— —	— —	— —	*f* 50 —	*f* 5.902 10	*f* 6 491 43⁵	*f* 13.793 85	*f* 21.316 34	*f* 23 820 78

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
XIV	**Grondbedrijf**	Uitgaven voor het Grondbedrijf	— —	— —	— —	*f* 39.463 34	*f* 6 169 82	*f* 16.718 38	*f* 19.473 06	*f* 29.728 05⁵	*f* 57.518 85⁵	*f* 54.996 54⁵
		Totaal der XIVe: afdeeling	— —	— —	— —	*f* 39.463 34	*f* 6.169 82	*f* 16.718 38	*f* 19 473 06	*f* 29.728 05⁵	*f* 57 518 85⁵	*f* 54.996 54⁵
XV	**Europeesche begraafplaatsen**	Bezoldiging van vast personeel	— —	— —	*f* 1.625 —	*f* 3.300 —	*f* 3 300 —	*f* 3.300 —	*f* 3.300 —	*f* 3.900 —	*f* 3.900 —	*f* 3 900 —
		Begrafeniskosten van behoeftigen	— —	— —	„ 103 —	„ 233 —	„ 317 —	„ 224 —	„ 103 —	„ — —	Nihil	— —
		Maken van nissen	— —	— —	„ 1.080 20	„ 1 700 —	„ 1 700 —	„ 1.900 —	„ 2.400 —	„ 2.500 —	„ 3.100 —	„ 4000 —
		Onderhoud van de begraafplaats, aanschaffing en reparatie van gereedschappen, kleedingstukken en rouwkleeden	— —	— —	„ 50 10	„ 132 04	„ 205 80	„ 134 45	„ 123 50	„ 111 60	„ 161 82	„ 735 36
		Uitbreiding der begraafplaats	— —	— —	— —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	— —	Memorie	Memorie
		Totaal der XVe: afdeeling	— —	— —	*f* 2.858 30	*f* 5.365 04	*f* 5 522 80	*f* 5.558 45	*f* 5.926 50	*f* 6 511 60	*f* 7.161 82	*f* 8.635 36
XVI	**Chineesche begraafplaatsen**	Bezoldiging van het personeel	— —	— —	*f* 244 —	*f* 552 —	*f* 732 —	*f* 960 —	*f* 1080 —	*f* 1080 —	*f* 1080 —	*f* 1488 —
		Begrafeniskosten voor behoeftigen	— —	— —	— —	„ — —	„ 300 —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —
		Transporteeren	— —	— —	*f* 244 —	*f* 552 —	*f* 1.032 —	*f* 960 —	*f* 1.080 —	*f* 1.080 —	*f* 1.080 —	*f* 1.488 —

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Transport	— —	— —	*f* 244 —	*f* 552 —	*f* 1.032 —	*f* 960 —	*f* 1.080 —	*f* 1.080 —	*f* 1.080 —	*f* 1.488 —
		Onderhoud en verbetering van de begraafplaatsen	— —	— —	— —	„ 490 —	— —	„ 362 50	„ 1.979 60	„ 396 20	„ 484 80	„ 685 70
		Transportkosten	— —	— —	— —	„ 318 —	„ 600 —	„ 900 —	„ 900 —	„ 900 —	„ 900 —	— —
		Totaal der XVIe afdeeling	— —	— —	*f* 244 —	*f* 1360 —	*f* 1632 —	*f* 2222 50	*f* 3959 60	*f* 2376 20	*f* 2464 80	*f* 2173 70
XVII	**Openbare Gezondheid**	Maatregelen tot verbetering van de hygiënische toestanden in de Gemeente	— —	*f* 1.357 75	*f* 1.983 —	„ 11 241 30	*f* 35.552 53	*f* 5.831 32	*f* 45 80	— —	— —	*f* 407 71
		Kosten van oprichting van openbare bad, wasch- en privaatinrichtingen	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 4348 38
		Bijdrage ten behoeve van het ooglijdersgesticht te Boegangan	— —	— —	— —	„ 200 —	„ 200 —	„ 200 —	„ 200 —	„ 200 —	„ 200 —	„ 1000 —
		Bijdrage in de kosten van verpleging in het Blindeninstituut te Bandoeng van Inlanders, afkomstig uit Semarang	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 93 30
		Bijdrage aan den Verg. tot bevordering der Inl. ziekenverpleging	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 9 04
		Totaal der XVIIe afdeeling	— —	*f* 1.357 75	*f* 1.983 —	*f* 11.441 30	*f* 35.752 53	*f* 6031 32	*f* 245 80	*f* 200 —	*f* 200 —	*f* 5858 43
XVIII	**Vêterinaire dienst**	Bezoldiging van vast personeel	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	*f* 7.340 —	*f* 7.975 —	*f* 8.637 50	*f* 9802 —
		Transportkosten	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 972 —	„ 1.062 —	„ 1267 —
		Meubilair	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 194 32	„ 9 25	„ — —
		Bureaubehoeften	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 97 05	„ 172 70	„ 178 35[5]
		Bibliotheek	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 74 39	„ 19 78	— —
		Transporteeren	— —	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 7.340	*f* 9.312 76	*f* 9.901 28	*f* 11.247 35[5]

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN						
			1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Transport	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 7.340 —	f 9.312 76	f 9.901 28	f 11.247 35⁵
		Laboratorium	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 69 65	„ 22 90	„ 34 —
		Het nemen van monsters	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 23 93⁵	„ 37 25⁵
		Vrachten	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1 70	„ 2 05
		Begin van uitvoering der oprichting van een abattoir	— —	— —	— —	„ 150 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
		Andere uitgaven	— —	— —	— —	— —	— —	f 6.205 86	„ 2.482 73	„ 187 08⁵	„ 234 74	„ 122 38⁵
		Totaal der XVIIIe afdeeling	— —	— —	— —	„ 150 —	— —	f 6.205 86	f 9.822 73	f 9.569 49⁵	f 10.184 55⁵	„ 11.443 04⁵
XIX	**Keuring van voedingsmiddelen**	Bezoldiging van den keurmeester	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	Memorie	Memorie	Memorie	Memorie
		Andere uitgaven	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	Memorie	Memorie	Memorie	„ 360 —
		Totaal der XIXe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 360 —
XX	**Pasarwezen**	Bezoldiging van het toezicht hebbend personeel	— —	— —	— —	— —	— —	f 7.710 —	f 11.599 —	f 8.582 —	f 10.970 —	f 12.145 —
		Transportkosten van den Administrateur en den Adjunct-Administrateur	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 780 —	„ 780 —	„ 780 —
		Kantoorhuur, drukkosten en schrijfbehoeften	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1.310 60	„ 1.520 55	„ 1.663 40
		Transporteeren	— —	— —	— —	— —	— —	f 7.710 —	f 11.599 —	f 10.672 60	f 13.270 55	f 14.588 40

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Transport	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 7.710 —	*f* 11.599 —	*f* 10.672 60	*f* 13.270 55	*f* 14.588 40
		Schoonhouden der pasars	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1.357 —	„ 3.993 72	„ 4.098 19⅝	„ 5.012 98⅝
		Verlichting der pasars	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1.157 82	„ 1.122 96	„ 1.233 64
		Onderhoud der pasars	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1.540 71⅝	„ 1.276 58	„ 346 12	„ 228 72	„ 419 84⅝
		Vernieuwingen en verbeteringen van pasars	— —	— —	— —	— —	— —	„ 2.236 26⅝	„ 8.424 98	„ 17.554 10	„ 7.564 35	„ 1.126 26
		Bouw van nieuwe pasars	— —	— —	— —	— —	— —		„ 5.863 50	„ 11.359 29	„ 38 607 40	„ 30 767 05
		In gemeentelijk beheer nemen van particuliere pasars	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 250 —	— —	Memorie	Memorie
		Andere uitgaven van het pasarwezen	— —	— —	— —	— —	— —	„ 5.095 11	„ 2.421 94	„ 1.006 18	„ 216 13⅝	„ 307 —
		Totaal der XXe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 16.582 09	*f* 31.193 00	*f* 46 089 83⅝	*f* 65.108 31	*f* 53.455 18
XXI	**Kosten van invordering van plaatselijke middelen**	Kosten van invordering der opcenten op de verponding en op de personeele-belasting	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 152 98	*f* 1.283 87⅝	*f* 1.223 41⅝	*f* 1.332 83⅝	*f* 1.262 31
		Kosten van invordering der belasting op de openbare vermakelijkheden	— —	— —	— —	— —	— —	„ 116 —	„ 2.332 85	„ 2.678 87⅝	„ 3.837 94	„ 3 220 29⅝
		Transporteeren	— —	— —	— —	— —	— —	*f* 268 98	*f* 3.616 72⅝	*f* 3.902 29	*f* 5.170 77⅝	*f* 4.482 60⅝

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
		Transport	— —	— —	— —	— —	— —	f 268 98	f 3 515 72⅝	f 3.902 29	f 5.170 77⅝	f 4 281 60⅝
		Kosten van invordering van het straatgeld	— —	— —	— —	— —	— —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	Memorie
		Kosten van invordering der honden belasting	— —	— —	— —	— —	— —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	Memorie
		Andere-Uitgaven	— —	— —	— —	— —	— —	„ 51 10	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —
		Totaal der XXIe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	f 320 08	f 3.616 72	f 3.902 29	f 5.170 77⅝	f 4.482 60⅝
XXII	**Uitgaven terzake van geldleeningen**	Rente van geldleeningen der Gemeente	— —	— —	— —	— —	— —	f 45.056 25	f 90.000 —	f 89.505 —	f 88.965 —	f 88.425 —
		Aflossingen van geldleeningen der Gemeente	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	„ 10.000 —	„ 5.000 —	„ 18.000 —	„ 11.500 —
		Administratie en courtage	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1 032 25	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —
		Provisie	— —	— —	— —	— —	— —	„ — —	„ 125 —	„ 118 13⅝	„ 133 71	„ 124 91
		Totaal der XXIIe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	f 46.088 50	f 100.125 —	f 94.623 13⅝	f 107.098 71	f 100 049 91
XXIII	**Te beleggen gelden**	Te beleggen gelden van het aankoopfonds in zake Grondbedrijf	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 906 71	f 809 68	f 828 80	f 1.213 55⅝
		Te beleggen reserve ten behoeve van de Oengaran Waterleiding en aanleg Tjandiweg	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 28.382 34	„ — —	„ — —	„ — —
		Te beleggen gelden, resteerende van het geleend kapitaal voor aanleg waterleiding en rioleering	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ — —	„ — —	„ 16.487 83⅝	„ 29.717 93
		Te beleggen gelden resteerende van het provenu der 5% leening anno 1915	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 1.932.700 —
		Totaal der XXIIIe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 29.289 05	f 809 68	f 17.316 63⅝	f 1.963.631 48⅝

Volgnummer der Afdeeling	Benaming der afdeeling	Benamingen der onderwerpen van uitgaaf	UITGEGEVEN IN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
XXIV	**Storting aan het waterleidingbedrijf**	Storting aan het waterleidingbedrijf wegens gekweekte rente van belegde gelden geleend voor de waterleiding	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 4.395 98⁵	f 4 982 46
		Storting aan het waterleidingbedrijf uit het aanlegkapitaal wegens te kort op de begrooting van exploitatie der waterleiding	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 6.018 10	„ — —
		Totaal der XXIVe afdeeling	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 10.414 08⁵	f 4.982 46
XXV	**Onvoorziene Uitgaven**	Onvoorziene uitgaven	f 565 03⁵	f 4.816 97⁵	f 223 50	— —	f 1.139 28	f 5.391 62	f 2.804 66	f 8.426 38	f 10.387 12	f 6.124 63
		Totaal der XXVe afdeeling	f 565 03⁵	f 4.816 97⁵	f 223 50	— —	f 1.139 28	f 5.391 62	f 2.804 66	f 8.426 38	f 10.387 12	f 6.124 63
XXVI		Bijdrage voor de plaatselijke feestelijkheden ter gelegenheid der heugelijke gebeurtenis in 't koninklijk huis	— —	— —	— —	f 1.500 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
		Totaal der XXVIe afdeeling	— —	— —	— —	f 1.500 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —

BENAMING DER AFDEELING	RECAPITULATIE UITGAVEN: 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
Bestuur der Gemeente	f 2.637 70	f 5 209 69⁵	f 7.251 59	f 9.943 52	f 10.115 27	f 14.252 96	f 27.051 64	f 34.595 26	f 42.216 52	f 46.427 91⁵
Aanleg en bijhouden van Gemeentelijke bevolkingsregisters	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	Memorie
Pensioenen, toelagen en onderstanden	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 1.194 —	„ 1.305 —
Volksvermaken	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 1.800 —	„ 1 800 —
Subsidies voor zoover niet begrepen in andere afdeelingen	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 100 —	„ 100 —
Openbare werken voor zoover niet begrepen in andere afdeelingen	„ 108.848 05⁵	„ 105.733 58	„ 100.010 86	„ 137 711 19	„ 112.113 45	„ 140.648 45⁵	„ 208.063 95⁵	„ 266.634 12⁵	„ 788.498 31⁵	„ 299 436 99
Reinigingsdienst	„ 24.385 58	„ 23.312 27⁵	„ 27.014 78	„ 33.292 26	„ 36.803 66	„ 8 910 79⁵	„ 27.979 12	„ 37.624 63	„ 44.476 95⁵	„ 36.512 90
Uitbreiding van de rioleering	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 50 05	„ 13.612 16⁵	„ 2.077 07	„ 50 —
Straatverlichting	„ 31.671 —	„ 32.035 85	„ 34.773 64	„ 40 942 54	„ 41.360 —	„ 41.595 —	„ 41.930 —	„ 41 695 —	„ 46 467 08	„ 54.231 04
Brandweer	„ 2.315 90⁵	„ 2.421 84	„ 3.686 38	„ 2.982 50	„ 7.260 12	„ 4 007 84	„ 3.351 77	„ 6.457 54	„ 12.714 66⁵	„ 18.097 43
Drinkwatervoorziening	„ 6.444 85	„ 6.209 10	„ 5.564 94	„ 5 729 82	„ 21.305 44	„ 308 726 21⁵	„ 217 520 01	„ 663.715 26	„ 296.464 35	„ 155.017 99⁵
Reclamezuilen	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 4.006 90
Bouw- en Woningtoezicht	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ — —	„ 5.902 10	„ 6.491 43⁵	„ 13 793 85	„ 21.316 34	„ 23.820 78
Transporteeren	f 176.303 09	f 174 922 34	f 178.302 19	f 230.601 83	f 228.957 94	f 524 043 36⁵	f 532.437 98	f 1.078.227 83	f 1.257 325 29⁵	f 640.806 95

BENAMING DER AFDEELING	RECAPITULATIE-UITGAVEN					
	1906	1907	1908	1909	1910	1911
Per Transport	*f* 176.303 09	*f* 174.922 34	*f* 178.302 19	*f* 230.601 83	*f* 228.957 94	*f* 524.043 36⁵
Grondbedrijf	— —	— —	— —	„ 39.463 34	„ 6.169 82	„ 16.718 38
Europeesche begraafplaatsen	— —	— —	„ 2858 30	„ 5 365 04	„ 5.522 80	„ 5 558 45
Chineesche begraafplaatsen	— —	— —	„ 244 —	„ 1.360 —	„ 1.632 —	„ 2.222 50
Openbare Gezondheid	— —	„ 1.357 75	„ 1.983 —	„ 11.441 30	„ 35.752 53	„ 6.031 32
Vétérinaire dienst	— —	— —	— —	„ 150 —	—	„ 6.205 86
Keuring van voedingsmiddelen	— —	— —	— —	— —	— —	— —
Pasarwezen	— —	— —	— —	— —	— —	„ 16.582 09
Kosten van invordering van plaatselijke middelen	— —	— —	— —	— —	— —	„ 320 08
Uitgaven ter zake van geldleeningen	— —	— —	— —	— —	— —	„ 46.088 50
Te beleggen gelden	— —	— —	— —	— —	— —	— —
Storting aan het waterleidingbedrijf	— —	— —	— —	— —	— —	— —
Onvoorziene uitgaven	„ 565 03⁵	„ 4.816 97⁵	„ 223 50	— —	„ 1.139 28	„ 5.391 62
Bijdrage voor de plaatselijke feestelijkheden ter gelegenheid der heugelijke gebeurtenis in 't Koninklijke Huis	— —	— —	— —	„ 1.500 —	— —	— —
TOTAAL	*f* 176.868 12⁵	*f* 181.097 06⁵	*f* 183.610 99	*f* 289.881 51⁵	*f* 279.174 37	*f* 629.162 16⁵

BENAMING DER AFDEELING	UITGAVEN				
	1912	1913	1914	1915	
Per Transport	*f* 532.437 98	*f* 1.078.227 83	*f* 1.257.325 29⁵	*f* 640.806 95	
Grondbedrijf	„ 19.473 06	„ 29.728 03⁵	„ 57.518 85⁵	„ 54.996 54⁵	
Europeesche begraafplaatsen	„ 5.926 50	„ 6.511 60	„ 7.161 82	„ 8.635 36	
Chineesche begraafplaatsen	„ 3 959 60	„ 2.376 20	„ 2.464 80	„ 2 173 70	
Openbare Gezondheid	„ 245 80	„ 200 —	„ 200 —	„ 5 858 43	
Vétérinaire dienst	„ 9.822 73	„ 9.569 49⁵	„ 10.184 55⁵	„ 11.443 04⁵	
Keuring van voedingsmiddelen	— —	— —	— —	„ 360 —	
Pasarwezen	„ 31.193 —	„ 46.089 83⁵	„ 65.108 31	„ 53.455 18	
Kosten van invordering van plaatselijke middelen	„ 3616 72	„ 3.902 29	„ 5.170 79⁵	„ 4482 60⁵	
Uitgaven ter zake van geldleeningen	„ 100.125 —	„ 94.623 13⁵	„ 107.098 71	„ 100.049 91	
Te beleggen gelden	„ 29.289 05	„ 809 08	„ 17.316 63⁵	„ 1 963.631 48⁵	
Storting aan het waterleidingbedrijf	— —	— —	„ 10.414 08⁵	„ 14.213 46	
Onvoorziene uitgaven	„ 2.804 66	„ 8.426 38	„ 10.387 12	„ 6124 63	
Bijdrage voor de plaatselijke feestelijkheden ter gelegenheid der heugelijke gebeurtenis in 't Koninklijke Huis	— —	— —	— —	— —	
TOTAAL	*f* 648.794 10	*f* 1.280.464 48	*f* 1.550.350 98	*f* 2.866.231 30	

6. OVERZICHT DER ONTVANGSTEN

VAN DE

GEMEENTE

GEDURENDE DE JAREN 1906

TOT EN MET 1915.

Volgnummer	BENAMING DER ONTVANGSTEN	ONTVANGSTEN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
1	Batig saldo volgens de laatst afgesloten rekening voor zoover daaraan niet reeds eene bestemming is gegeven	——	——	*f* 21.716 48	——	——	nihil —	*f* 28.363 81	*f* 30.841 47	*f* 36.580 02	*f* 22.233 62
2	Beschikking over het vermoedelijk batig saldo v/d dienst van het afgeloopen jaar	——	*f* 21.716 48	„ 24.532 51	*f* 46.248 99	*f* 51.449 85	*f* 42.640 09	„ 1.820.204 51	„ 1.572.461 37	„ 279.908 24	„ 167.074 39
3	Leges ter Secretarie geheven wordende	——	——	——	——	——	„ 72 75	„ 46 50	„ 260 75	„ 320 75	„ 412 50
4	Restitutie van voorgeschoten kosten voor aankoop van zegels	——	——	——	——	——	——	——	„ 1.048 50	„ 1.578 —	„ 1.443 —
5	Ontvangsten voortvloeiende uit het kappen van boomen	——	——	„ 6 —	„ 350 50	„ 5 —	„ 20 20	„ 9 —	„ 195 25	„ 62 —	——
6	Ontvangsten voortvloeiende uit het Rooireglement	——	——	——	——	„ 1.496 21	„ 9.097 62	„ 9.450 41	„ 11.269 56	„ 14.574 19	„ 10.760 51
7	Ontvangsten wegens arbeid ten behoeve van derden	——	——	——	——	——	„ 1.071 72	„ 8.800 47	„ 14.846 81	„ 4.629 69	„ 4.985 34
8	Ontvangsten voortvloeiende uit de exploitatie der latrine ledigers	——	——	——	——	——	„ 1.551 01	„ 3.246 50	„ 1.379 45	„ 2.737 05	„ 2.485 —
	Transporteeren	——	*f* 21.716 48	*f* 46.254 99	*f* 46.599 49	*f* 52.951 06	*f* 54.453 39	*f* 1.870.121 21	*f* 1.632.303 16	*f* 340.389 95	*f* 209.394 37

Volgnummer	BENAMING DER ONTVANSTEN	ONTVANGSTEN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
	Per Transport	— —	*f* 21.716 48	*f* 46.254 99	*f* 46.599 49	*f* 52.951 06	*f* 54.453 39	*f* 1.870.121 21	*f* 1.632.303 16	*f* 340.389 95	*f* 209.394 37
9	Ontvangsten wegens het aftappen van water uit de hydranten	1.820 10	„ 2.305 83	„ 2.130 28	„ 5.705 67	„ 5.949 67	„ 8.268 49	„ 10.491 96	„ 10.103 04	„ 1.090 79	„ 130 60
10	Ontvangsten ter zake van het Grondbedrijf	— —	— —	— —	— —	— —	„ 126 21	„ 14.290 44	„ 4.760 84	„ 4.382 32	„ 17.560 94
11	Ontvangsten ter zake van de Eur. begraafplaats	— —	— —	„ 16.570 67	„ 6.145 —	„ 6.941 —	„ 6.810 —	„ 6.941 87	„ 8.341 —	„ 6.851 —	„ 8.315 —
12	Ontvangsten ter zake van de Chin. begraafplaatsen	— —	— —	„ 761 20	„ 4.248 90	„ 6.471 60	„ 4.767 30	„ 4,167 90	„ 5.108 40	„ 2.733 30	„ 4.015 20
13	Ontvangsten ter zake van keurloonen voor de te slachten runderen, buffels, varkens, schapen en geiten	— —	— —	— —	— —	— —	„ 10.073 10	„ 9.051 50	„ 9.022 40	„ 10.240 40	„ 11.069 70
14	Ontvangsten ter zake van de tuberculinatie der melkkoeien	— —	— —	— —	— —	— —	„ 24.164 19	— —	— —	„ 2.572 50	„ 2.045 —
15	Ontvangsten ter zake van de keuring van tot verhuurderijen behoorende paarden	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie
16	Retributie voor het gebruik der Gemeentepassars	— —	— —	— —	— —	— —	24.164 19	„ 42.478 07	„ 43.025 61	„ 48.904 03	„ 54.397 74
17	Andere ontvangsten van het pasarwezen	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	„ 861 22
	Transporteeren	*f* 1.820 10	*f* 24.022 31	*f* 65.717 14	*f* 62.699 06	*f* 72.313 30	*f* 109.797 69	*f* 1.958.172 96	*f* 1.712.664 46	*f* 417.164 29	*f* 307.739 77

Volgnummer	BENAMING DER ONTVANGSTEN	ONTVANGSTEN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
	Per transport	f 1.820 10	f 24.022 31	f 65.717 14	f 62.699 06	f 72.313 30	f 109.797 69	f 1.958.172 96	f 1.712.664 46	f 417.164 29	f 307.739 77
18	Ontvangsten ter zake van het tijdelijk in gebruik afstaan van openbare wegen, straten, pleinen, parken en andere terreinen, met uitzondering van pasars.	— —	— —	— —	— —	— —	„ 2.031 75	„ 5.388 41	„ 1.772 05	„ 3.497 62	„ 3.670 56
19	Ontvangsten ter zake van den reinigingsdienst buiten de publieke wegen.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 2.571 09	„ 4.265 62	„ 5.094 07
20	Het uit de algemeene geldmiddelen afgezonderd bedrag.	„ 196.700 —	„ 196.700 —	„ 213.733 —	„ 221.292 —	„ 221.292 —	„ 221.292 —	„ 221.292 —	„ 221.292 —	„ 221.292 —	„ 223.642 —
21	Uitkeering van den Lande wegens heffing van locale belastingen.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 41.428 28	„ 53.289 —	„ 87.549 —
22	Belasting op het houden van openbare vermakelijkheden.	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1.737 68	„ 20.770 04	„ 20.648 12	„ 29.918 07	„ 2.380 845
23	Opcenten op de Landsbelastingen *a.* op de verpondingsbelasting	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 53.896 85	„ 50.549 24	„ 52.963 47	„ 28.588 58
	b. op de personeele-belasting.	— —	— —	— —	— —	— —	„ 7.648 63	„ 10.247 05	„ 12.200 01	„ 14.670 57	„ 8.064 96
24	Opbrengst van het vergunningsrecht.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 2.550 —
25	Opbrengst van het Straatgeld	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie
26	Opbrengst der hondenbelasting.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie
27	Ontvangsten ten behoeve van het aankoopfonds in zake Grondbedrijf.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 917 37	„ 799 01	„ 828 80	„ 1.135 36
	Transporteeren	f 198.520 10	f 220.722 31	f 279.450 14	f 283.991 60	f 293.605 30	f 342.507 75	f 2.270.684 69	f 2.063.924 22	f 797.889 45	f 691.842 77

Volgnummer	BENAMING DER ONTVANGSTEN	ONTVANGSTEN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
	Per Transport	f 198.520 10⁵	f 220.722 31⁵	f 279.450 14	f 283.991 06	f 293.605 30⁵	f 342.507 75⁵	f 2.270.684 69⁵	f 2.063.924 22	f 797.889 45⁵	f 691.842 77⁵
28	Gekweekte rente van gedeponeerde gelden.	— —	— —	„ 3542 18	„ 2.226 12	„ 1.240 94	„ 36.630 55	„ 66.497 17	„ 47.054 85	„ 22.151 68	„ 16.823 98
29	Beschikking over de gereserveerde gelden voor de betaling van rente en aflossing van geleende gelden.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Nihil	— —
30	Beschikking over beleende gelden resteerende van het geleend kapitaal voor aanleg waterleiding en rioleering.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 323.583 00⁵	„ 127.936 18
31	Ontvangsten uit het bedrijf der Gemeentelijke Waterleidingen.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 86.595 29⁵	„ 73.777 18
32	Ontvangsten ter zake van de exploitatie der Gemeentelijke Waterleidingen.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 4.334 70	„ 113.317 32	„ 188.103 75
33	Ontvangsten uit het Grondbedrijf.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
34	Bijdrage van het Gouvernement in de kosten van het aanleggen en bijhouden der bevolkingsregisters.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	Memorie	Memorie
	Transporteeren	f 198,520 10⁵	f 220.722 31⁵	f 282.992 32	f 286.217 18	f 294.846 24⁵	f 379.138 30⁵	f 2.337.181 86⁵	f 2.115.313 77	f 1.343.536 75⁵	f 1,098.483 86⁵

Volgnummer	BENAMING DER ONTVANGSTEN	ONTVANGSTEN 1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915
	Per transport	f 198.520 10	f 220.722 31	f 282.992 32	f 286.217 18	f 294.846 24	f 379.138 30	f 2.337.181 86	f 2.115.313 77	f 1.343.536 75	f 1.098.483 86
35	Ontvangsten voortvloeiende uit de toepassing van de verordening regelende het aanbrengen van reclames.	— —	— —	— —	— —	— —	—	— —	— —	Memorie	Memorie
36	Ontvangsten uit het pasarbedrijf wegens teruggaaf van in rioleerings-kapitaal voorgeschoten gelden.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 17.500 —
37	Andere ontvangsten.	„ 64 50	„ 5.498 30	„ 1.469 57	— —	— —	„ 3161 56	„ 2482 53	„ 2588 19	„ 4465 24	„ 4614 35
38	Opbrengst leening 1911.	— —	— —	— —	— —	— —	„ 2001258 —	— —	— —	— —	— —
39	Opbrengst leening 1915.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	„ 1.990.000 —
40	Storting door Javasche Bank der rente van 1 October 1915 t/m 15 November 1915 op de eerst-vervallende coupon der leening 1915.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	f 12.222 22
41	Toevallige baten.	— —	„ 1.145 44	— —	„ 9 25	„ 67 63	— —	— —	— —	— —	— —
42	Renteloos voorschot van de Regeering.	— —	— —	— —	— —	„ 50.000 —	„ 70.000	— —	— —	— —	— —
43	Subsidie van den Gewestelijken Raad Semarang voor de provisoire drinkwater voorziening.	— —	— —	— —	— —	„ 5.000 —	— —	— —	— —	— —	— —
44	Schenking voor de opstelling van een weegbrug.	— —	— —	— —	f 1200 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
	TOTAAL	f 198.584 60	f 227.366 06	f 284.461 89	f 287.426 43	f 349.913 87	f 2.453.557 87	f 2.339.664 39	f 2.117.901 96	f 1.348.001 99	f 3.122.820 43

7. VERGELIJKENDE OPGAAF TUSSCHEN

GERAAMDE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

VOOR 1916 EN 1917.

UITGAVEN.

1ste Afdeeling.		1916	1917
Bestuur der Gemeente.			
Restitutie aan den Lande van een gedeelte der aan den Burgemeester uitgekeerd wordende bezoldiging en vergoedingen.	*f*	12.360.—	10.800.—
Bezoldiging van den Secretaris, de Ambtenaren en bedienden ter Secretarie en bij den Kashouder	„	33.970.—	40.295.
Schrijfloonen	„	120.—	400.—
Vertalingen	„	1.000.—	500.—
Schrijf- en bureaubehoeften, druk- en bindwerk, advertentiekosten, vrachtloonen en andere kleine uitgaven	„	9.000.—	11.000.—
Restitutie van kosten voor bijwoning van Raads- en Commissievergaderingen.	„	—	2.000.—
Kosten voor den aankoop van zegels voor beschikkingen	„	1.000.—	1500.—
Onderhoud, herstelling en aankoop van meubilair, kosten van licht voor vergaderzaal en Secretarie	„	700.—	900.—
Instelling van een bibliotheek	„	710.—	760.—
Reis- en verblijfkosten	„	400.—	400.—
Kosten van kiezerslijsten en verkiezingen	„	600.—	600.—
Toezicht op het beheer der rekenplichtigen	„	500.—	500.—
Dienstkleeding	„	100,—	100.—
Personeel voor de bediening van het telefoonschakelbord ten Gemeentehuize	„	100.—	93.75
Andere uitgaven ten behoeve van de telefoonaansluitingen ten Gemeentehuize	„	288.—	337.50
Kosten van geneeskundige onderzoekingen als bedoeld in art. 3 lid 1 sub *b*, 23 en 30 der ambtenaars-Verordening	„	500.—	250.—
Transporteeren	*f*	61.348.—	70.436.25

	1916	1917
Transport	ƒ 61.348.—	70.436.25
Uitgaven ingevolge art. 4 der Ambt. Verordening (vergoedingen voor uitrustingskosten.)	Memorie	Memorie
Uitgaven ingevolge art. 5 der Ambt. Verordening (reiskosten en schadeloosstelling voor verblijfkosten en vergoedingen gedurende ligdagen te Tandj. Priok)	Memorie	Memorie
Uitgaven bedoeld bij art. 18 lid 2 der Ambt. Verordening (toelagen bij binnenlandsch verlof van ambtenaren die eene maandelijksche bezoldiging genieten van ƒ 300.— of minder.)	ƒ 2500.—	2500.—
Uitgaven ingevolge art. 22 der Ambt. Verordening (uitkeering van de bezoldiging gedurende de drie maanden verlof benevens eene toelage gelijk aan 2 maanden bezoldiging, bij binnenlandsch verlof wegens langdurigen dienst)	„ 4500.—	500.—
Uitgaven ingevolge art. 25 der Ambt. Verordening (verlofstractement en reiskosten bij buitenlandsch verlof wegens ziekte of langdurigen dienst)	Memorie	6000.—
Kosten van vrije geneeskundige behandeling en van geleverde geneesmiddelen ten behoeve der ambtenaren bedoeld bij art. 31 der Ambt. Verordening	„ 1000.—	1000.—
Totaal der Ie afdeeling	ƒ 69.348.—	ƒ 80.436.25

IIe Afdeeling.

Aanleggen en bijhouden van Gemeentelijke bevolkingsregisters.

Kosten verbonden aan het aanleggen der bevolkingsregisters	Memorie	Memorie
Kosten verbonden aan het bijhouden der bevolkingsregisters	Memorie	Memorie

	1916	1917
Kosten verbonden aan de contrôle op de naleving der verordening op het bevolkingsregister.	Memorie	Memorie
Totaal der IIe Afdeeling	Memorie	Memorie

IIIe Afdeeling.

Pensioenen, toelagen en onderstanden.

Toelage aan de weduwe van wijlen den heer A. M. W. Loth, in leven Chef der Gemeentelijke Comptabiliteit	*f* 672.—	*f* 672.—
Toelage aan de weduwe van wijlen den heer Jhr. Ph. Goldman, in leven Commies ter Gemeente-Secretarie.	„ 372.—	„ 372.—
Toelage aan den heer G. L. Harms, Oud Opzichter bij de Gemeentewerken.	„ 150.—	„ 150.—
Toelage aan den Oud-Onderopzichter bij Gemeentewerken H. P. Thenu.	„ 111.—	
Toelage aan de weduwe en de kinderen van wijlen R. Beringer in leven tuinman der Gemeente.		„ 453.60
Totaal der IIIe Afdeeling	*f* 1.305.—	*f* 1647.60

IV. Afdeeling.

Volksvermaken.

Subsidie aan het Schutterij-tevens Stedelijk muziekcorps voor het geven van volksconcerten.	*f* 1.800.—	*f* 1.800.—
Totaal der IVe Afdeeling	*f* 1.800.—	*f* 1.800.—

Ve Afdeeling.

Subsidies voor zoover niet begrepen in andere afdeelingen.

Subsidie aan de Vereeniging voor Locale Belangen.	*f* 100.—	*f* 150.—
Totaal der Ve Afdeeling	*f* 100.—	*f* 150.—

VIe Afdeeling.	1916	1917
Openbare werken voor zoover niet begrepen in andere Afdeelingen.		
Bezoldiging van vast technisch personeel.	*f* 44.030.—	*f* 46.640.—
Bezoldiging van het administratief personeel.	„ 13.620.—	„ 13.920.—
Transportkosten van het technisch personeel der Gemeentewerken	„ 5.400.—	„ 6.750.—
Aankoop van een transportmiddel voor het technisch personeel van gemeentewerken.		„ 2.150.—
Kosten van onderhoud enz. van dat transportmiddel		„ 750.—
Schrijf- en bureaubehoeften, druk- en bindwerk, abonnement telefoon en transportkosten van den commies-betaalmeester.	„ 3.370.40	„ 4.305.—
Onderhoud van gebouwen.	„ 2.150.—	„ 6.504.—
Personeel voor het onderhoud van plantsoenen, boomen, kweekbedden en gazons.	„ 2.118.—	Nihil
Andere uitgaven betreffende het onderhoud van plantsoenen, boomen, kweekbedden en gazons.	„ 4.500.—	„ 7.500.—
Gewoon onderhoud van wegen.	„123.234.90	„140.885.40
Zware herstellingen en vernieuwingen.	„ 37.400.—	„134.225.—
Onderhoud van bruggen en duikers.	„ 3.000.—	„ 3.000.—
Zware herstellingen en vernieuwing van bruggen.		„ 18.000.—
Personeel ten behoeve van het onderhoud en de reiniging van leidingen en riolen, alsmede van de waterverdeeling.	„ 1.380.—	Nihil
Andere uitgaven ten behoeve van het onderhoud en de reiniging van leidingen en riolen, alsmede van de waterverdeeling.	„ 24.391.25	„ 12.930.—
Transporteeren	*f* 264.594.55	*f* 397.559.40

	1916	1917
Transport	*f* 264.594.55	*f* 397.559.40
Uitgaven in verband met de overname van het werk: „Verbetering van den wateraf- en aanvoer van het Oostelijk gedeelte der hoofdplaats-Semarang" en van het werk: „Het aanleggen van een spoelleiding (riool) Karangtoeri-Ambengan-Mlaten".	Nihil	Nihil
Aanleg van nieuwe wegen.	Memorie	Memorie.
Uitgaven wegens arbeid ten behoeve van derden.	„ 2.500.—	*f* 2.500.—
Nieuwe gebouwen	„ 1.500.—	„ 3.500.—
Magazijn.	Memorie.	
Totaal der VIe Afdeeling.	*f* 268.594.55	*f* 403.559.40

VIIe Afdeeling.

Reinigingsdienst.

Bedrijf der latrineledigers	*f* 2.650.—	Nihil.
Besproeien van wegen.	„ 9.970.—	*f* 7.360.—
Personeel ten behoeve van het schoonvegen van wegen, pleinen, enz., vervoer van straatvuil en het verbranden daarvan en van huis-, tuin- en pasarvuil.	Nihil	Nihil.
Andere uitgaven ten behoeve van het schoonvegen van wegen, pleinen enz., vervoer van straatvuil en het verbranden daarvan en van huis-, tuin- en pasarvuil.	„ 28.045.75	Nihil.
Reinigingsdienst buiten de publieke wegen.	„ 18.226.50	Nihil.
Personeel ten behoeve van den reinigingsdienst buiten de publieke wegen.	„ 1.500.—	Nihil.
Kosten van inrichting v/d Reinigingsdienst.	—	„ 86.000.—
Kosten van exploitatie v/d Reinigingsdienst.	—	„ 115.450.—
Totaal der VIIe Afdeeling.	*f* 60.392.25	*f* 208.810.—

	1916	1917
VIIIe Afdeeling.		
Uitbreiding van de rioleering.		
Bezoldiging van het technisch personeel	Memorie	Nihil.
Bezoldiging van het administratief personeel	Memorie	Nihil.
Bureaubehoeften en meubilair.	Memorie	Nihil.
Arbeidsloonen voor opmetingen, enz.	*f* 1320.—	*f* 1320.—
Materialen voor opnemingen, metingen, instrumenten, enz.	Memorie	Nihil.
Transportkosten	Memorie	Nihil.
Gedeeltelijke verbetering der rioleering	„ 10.000.—	„ 112.000.
Totaal der VIIIste Afdeeling	*f* 11.320.—	*f* 113.320.—
IXe Afdeeling.		
Straatverlichting.		
Uitgaven in verband met te voeren onderhandelingen over 't eindigen der gasconcessie		*f* 1000.—
Kosten der straatverlichting	*f* 56.251.20	„ 58.191.—
Totaal der IXe Afdeeling	*f* 56.251.20	*f* 59.191.—
Xe Afdeeling.		
Brandweer.		
Bezoldiging van het personeel	*f* 14.070.—	*f* 13.806.50
Abonnement telefoon	„ 960.—	„ 1.000.—
Onderhoud van brandspuithuisjes	„ 100.—	„ 100.—
Onderhoud en vernieuwing van het materieel	„ 1.790.—	„ 2.990.—
Premiën.	„ 100.—	„ 100.—
Administratiekosten		„ 50.—
Kosten in verband met de reorganisatie van de brandweer	Nihil	—
Kosten van uniformeering van het personeel der slangenwagens	Nihil	—
Totaal der Xe Afdeeling	*f* 17.020.—	*f* 18.046.50

	1916	1917
XIe Afdeeling.		
Artesische- en bronwaterleiding.		
Exploitatie der Gem: waterleidingen		ƒ 212.068.62
Exploitatie en onderhoud van de Badjakleiding	Nihil	—
Onderhoud van de artesische putten, pompen, pomphuizen en hydranten	Nihil	—
Aanleg gemeentelijke bronwaterleiding	—	—
Exploitatie der gemeentelijke bronwaterleiding	ƒ 177.700.—	—
Totaal der XIe Afdeeling	ƒ 177.700.—	ƒ 212.068.62
XIIe Afdeeling.		
Reclamezuilen, enz.		
Oprichten van reclamezuilen reclameborden en dergelijke voorwerpen bestemd tot het aanbrengen van reclames en bekendmakingen	Memorie	Memorie.
Onderhoud van reclamezuilen, reclameborden en dergelijke voorwerpen bestemd tot het aanbrengen van reclames en bekendmakingen	ƒ 1.983.—	ƒ 841.—
Totaal der XIIe Afdeeling	ƒ 1.983.—	ƒ 841.—
XIIIe Afdeeling.		
Bouw- en Woningtoezicht.		
Bezoldiging van het personeel	ƒ 21.930.—	ƒ 26.085.—
Transportkosten van het personeel bij het bouw- en woningtoezicht	„ 2.580.—	„ 3.000.—
Meubilair	„ 25.—	„ 150.—
Schrijf-, bureau- en teekenbehoeften, instrumenten en kosten abonnement telefoon.	„ 837.60	„ 772.50
Transporteeren	ƒ 25.372.60	ƒ 30.007.50

	1916	1917
Transport	ƒ 25.372.60	ƒ 30.007.50
Uitgaven in verband met een in te stellen woningonderzoek.	—	—
Maatregelen ter bevordering der verhuizing naar gezondere stadsgedeelten	Memorie	„ 62.500.—
Kosten v/h uitzetten van rooilijnen		„ 500.—
Kosten van eene nummering der huizen		„ 2.160.—
Totaal der XIIIe Afdeeling	ƒ 25.372.60	ƒ 95.167.50

XIVe Afdeeling.

Grondbedrijf.

Uitgaven voor het grondbedrijf (ged. leeningsgeld 1915 ƒ 17.861.15)	ƒ 35.838.25	ƒ227.895.13
Totaal der XIVe Afdeeling	ƒ 35.838.25	ƒ227.895.13

XVe Afdeeling.

Europeesche begraafplaats.

Bezoldiging van vast personeel	ƒ 3.900.—	ƒ 3.900.—
Maken van nissen	„ 3.000.—	„ 3.000.—
Onderhoud van de begraafplaats, aanschaffing en reparatie van gereedschappen, kleedingstukken en rouwkleeden	„ 300.—	„ 300.—
Uitbreiding der begraafplaats	Memorie	Memorie.
Totaal der XVe Afdeeling	ƒ 7.200.—	ƒ 7.200.—

XVIe Afdeeling

Chineesche begraafplaatsen.

Bezoldiging van het personeel	ƒ 1.440.—	ƒ 1.560.—
Begrafeniskosten voor behoeftigen	Memorie	Memorie.
Onderhoud en verbetering van de bebegraafplaatsen	„ 1.528.	„ 1.528.—
Transportkosten.	—	—
Herstelling en gedeeltelijke vernieuwing van den weg naar de begraafplaats Tergoewo langs Mritjan	—	„ 5.000.—
Totaal der XVIe Afdeeling	ƒ 2.968.—	ƒ 8.088.—

XVIIe Afdeeling.	1916	1917
Openbare gezondheid.		
Bezoldiging personeel v/d Gezondheidsdienst.	—	*f* 3.435.97[5]
Aandere uitgaven t/b van den Gezondheidsdienst.	—	„ 11.324.25
Bezoldiging personeel b/d dienst der Woningverbetering.	—	„ 4.800.—
Andere uitgaven t/b van den dienst der Woningverbetering.	—	Memorie.
Maatregelen tot verbetering van hygiënische toestanden in de gemeente.	*f* 7.500.—	Memorie.
Kosten van openbare bad-, wasch- en privaatinrichtingen (leeningsgeld 1915).	—	„ 30.000.—
Andere uitgaven ten behoeve van de openbare bad-, wasch- en privaatinrichtingen.	—	Memorie.
Bijdrage ten behoeve van het ooglijders gesticht van het Leger des Heils.	„ 1.000.—	„ 1.000.—
Tegemoetkoming in de verpleegkosten van in 't instituut der vereeniging tot verbetering van het lot der Blinden te Bandoeng opgenomen patienten uit Semarang.	„ 350.—	„ 350.—
Totaal de XVIIe Afdeeling	*f* 8.850.—	*f* 50.910.22[5]

XVIIIe Afdeeling.		
Veterinaire dienst.		
Bezoldiging van het personeel.	*f* 12.745.—	*f* 13.565.—
Transportkosten	„ 1.560.—	„ 1.440.—
Meubilair.	Memorie	Memorie.
Bureaubehoeften.	„ 150.—	„ 200.—
Bibliotheek	—	
Laboratorium	„ 100.—	„ 100.—
Het nemen van monsters	„ 100.—	„ 100.—
Vrachten	„ 20.—	„ 20.—
Andere uitgaven	„ 450.—	„ 450.—
Totaal der XVIIIe Afdeeling	*f* 15.125.—	*f* 15.875.—

XIXe Afdeeling.	1916	1917
Keuring van voedingsmiddelen.		
Bezoldiging van den keurmeester.	—	
Kosten wegens keuring van voedingsmiddelen	*f* 600.—	*f* 600.—
Andere uitgaven	Memorie	Memorie.
Totaal der XIXe Afdeeling	*f* 600.—	*f* 600.—

XXe Afdeeling.		
Pasarwezen.		
Bezoldiging van het toezicht hebbend personeel	*f* 13.160.—	*f* 14.100.—
Transportkosten van den Administrateur en den Adjunct-Administrateur	„ 780.—	„ 780.—
Kantoorhuur, drukkosten en schrijfbehoeften	„ 2.050.—	„ 2.050.—
Schoonhouden der pasars	„ 6.110.—	„ 5.110.—
Nachtwacht	„ 144.—	„ 144.—
Verlichting der pasars	„ 1.200.—	„ 1.068.—
Onderhoud der pasars	„ 1.000.—	„ 1.000.—
Vernieuwingen en verbeteringen van pasars	„ 2.500.—	„ 2.500.—
Onderhoud, herstelling en aankoop van meubilair en andere inventarisgoederen niet benoodigd voor het schoonmaken van pasars	„ 25.—	„ 25.—
Bouw van nieuwe pasars (leeningsgeld 1915)	„ 7.488.40	„ 139.400.—
Restitutie aan de Gemeentekas van ten behoeve van het pasarbedrijf uit gewone ontvangsten gedane uitgaven	„ 15.392.60	Nihil.
In gemeentelijk beheer nemen van particuliere pasars	Memorie	Memorie
Dienstkleeding	„ 150.—	„ 25.—
Andere uitgaven van het pasarwezen	„ 1.000.—	„ 1.000.—
Transporteeren	*f* 50.000.—	*f* 167.202.—

	1916	1917
Transport	ƒ 50.000.—	ƒ 167.202.—
Uitgaven ingevolge art. 25 der Ambtenaarsverordening (reiskosten bij buitenlandsch verlof wegens ziekte of langdurigen dienst)	—	„ 5.000.—
Bouw van gemeentelijke waroenghuisjes (leeningsgeld 1915)	—	„ 10.000.—
Totaal der XXe Afdeeling	ƒ 50.000.—	ƒ 182.202.—

XXIe Afdeeling.

Verkeersmiddelen.

Kosten van aanschaffing en inrichting ten behoeve van de invoering van een autobusdienst (leeningsgeld 1915.)	—	ƒ 69000.—
Andere uitgaven in verband met de invoering van een autobusdienst.	—	Memorie
Kosten van exploitatie van een autobusdienst.	—	„ 31.368.82
Totaal der XXIste Afdeeling	—	ƒ 100.368.82

XXIIe Afdeeling.

Kosten van invordering van plaatselijke middelen.

Kosten van invordering der opcenten op de verpondings- en op de personeelebelasting.	ƒ 2.640.—	Memorie
Kosten van invordering der belasting op de openbare vermakelijkheden.	„ 3.000.—	ƒ 3.500.—
Kosten van invordering van het straatgeld.	Nihil	—
Kosten van invordering der hondenbelasting.	Memorie	Nihil
Kosten van invordering eener in te voeren inkomstenbelasting.	Memorie	Memorie
Totaal der XXIIste Afdeeling	ƒ 5.640.—	ƒ 3.500.—

XXIIIe Afdeeling.	1916	1917
Uitgaven ter zake van geldleeningen.		
Rente van geldleeningen der Gemeente.	ƒ 187.840.—	ƒ 185.755.—
Aflossing van geldleeningen der Gemeente.	„ 43.000.—	„ 46.000.—
Provisie.	„ 35.105.—	„ 41.282.—
Rente van gelden door het waterleidingbedrijf tijdelijk voorgeschoten aan de Gemeentekas.	Memorie	Memorie
Teruggaaf van gelden door het waterleidingbedrijf tijdelijk voorgeschoten aan de Gemeentekas.	Memorie	Memorie
Totaal der XXIIIste Afdeeling	ƒ 231.191.05	ƒ 232.167.82

XXIVe Afdeeling.

Te beleggen gelden.

Te beleggen gelden van het aankoopfonds inzake Grondbedrijf.	ƒ 1.572.43	ƒ 2.452.—
Te beleggen gelden resteerende van het geleend kapitaal voor aanleg waterleiding en rioleering.	Nihil	Nihil
Te beleggen gelden resteerende van de leening 1915.	—	Memorie
Te beleggen gelden van het vernieuwingsfonds inzake grondbedrijf.	—	„ 4005
Te beleggen gelden van het afschrijvingsfonds inzake den autobusdienst.	—	„ 1.168.224.—
Te beleggen gelden van het afschrijvingsfonds ten behoeve der waterleiding.	—	„ 2.984.376.—
Te beleggen waarborgsommen gestort door het waterleidingbedrijf.	—	„ 3.000.—
Totaal der XXIVe Afdeeling	ƒ 1572.43	ƒ 50.983.—

XXVe Afdeeling.

Storting aan de bedrijven.

Storting aan het waterleidingbedrijf wegens gekweekte rente van belegde gelden.	Memorie	Memorie
Storting aan het grondbedrijf wegens gekweekte rente van belegde gelden	—	ƒ 1.019.13
Totaal der XXVe Afdeeling	—	ƒ 1.019.13

XXVIe Afdeeling.	1916	1917
Onvoorziene uitgaven.		
Onvoorziene uitgaven	*f* 24.574.88	*f* 23.868.56⁵
Totaal der XXVIste Afdeeling	*f* 24.574.88	*f* 23.868.56⁵

RECAPITULATIE		1916		1917
Totaal der Ie Afdeeling	*f*	69.348.—	*f*	80.436.25
„ „ IIe „		Nihil		Nihil
„ „ IIIe „	„	1.305.—	„	1.647.60
„ „ IVe „	„	1.800.—	„	1.800.—
„ „ Ve „	„	100.—	„	150.—
„ „ VIe „	„	268.594.55	„	403.559.40
„ „ VIIe „	„	60.392.25	„	208.810.—
„ „ VIIIe „	„	11.320.—	„	113.320.—
„ „ IXe „	„	56.251.20	„	59.191.—
„ „ Xe „	„	17.020.—	„	18.046.50
„ „ XIe „	„	177.700.—	„	212.068.62
„ „ XIIe „	„	1.983.—	„	841.—
„ „ XIIIe „	„	25.372.60	„	95.167.50
„ „ XIVe „	„	35.838.25	„	227.895.13
„ „ XVe „	„	7.200.—	„	7.200.—
„ „ XVIe „	„	2.968.—	„	8.088.—
„ „ XVIIe „	„	8.850.—	„	50.910.22⁵
„ „ XVIIIe „	„	15.125.—	„	15.875.—
„ „ XIXe „	„	600.—	„	600.—
„ „ XXe „	„	50.000.—	„	182.202.—
„ „ XXIe „	„	Nihil	„	100.368.82
„ „ XXIIe „	„	5.640.—	„	3.500.—
„ „ XXIIIe „	„	231.191.05	„	232.167.82
„ „ XXIVe „	„	1.572.43	„	50.983.—
„ „ XXVe „	„	Nihil	„	1.019.13
„ „ XXVIe „	„	24.574.88	„	23.868.56⁵
Totaal	*f*	1.074.746.21	*f*	2.099.715.56

	1916.	1917.
Uitgaven	*f* 1.074.746.21	*f* 2.099.715.56
Ontvangsten	*f* 1.074.746.21	*f* 2.099.715.56
	Nihil	Nihil.

ONTVANGSTEN	1916	1917
Batig saldo, volgens de laatst afgesloten rekening, voor zoover daaraan niet reeds eene bestemming is gegeven	*f* 30.576.72	*f* 70.720.44⁵
Beschikking over een gedeelte van het vermoedelijk batig saldo van den loopenden dienst 1916	Memorie	„ 78.570.—
Leges ter Secretarie geheven wordende	„ 350.—	„ 350.—
Restitutie van voorgeschoten kosten voor aankoop van zegels voor beschikkingen	„ 1.000.—	„ 1.500.—
Ontvangsten voortvloeiende uit het kappen van boomen	„ 60.—	„ Memorie
Ontvangsten voortvloeiende uit het Rooireglement	„ 11.000.—	„ 9.500.—
Ontvangsten wegens arbeid ten behoeve van derden	„ 3.125.—	„ 3.125.—
Ontvangsten voortvloeiende uit de exploitatie der latrineledigers	„ 2.500.—	„ 2.500.—
Ontvangsten wegens het aftappen van water uit de hydranten	Nihil	
Ontvangsten ter zake van het Grondbedrijf	„ 18.846.85	„ 49.283.98
Ontvangsten ter zake van de Europeesche Begraafplaats	„ 7.000.—	„ 8.000.—
Ontvangsten ter zake van de Chineesche Begraafplaatsen	„ 3.000.—	„ 4.000.—
Ontvangsten ter zake van keurloonen voor de te slachten runderen, buffels, varkens, schapen en geiten	„ 10.500.—	„ 12.000.—
Ontvangsten ter zake van de tuberculinatie der melkkoeien	„ 1.875.—	„ 2.000.—
Ontvangsten ter zake van de keuring van tot verhuurderijen behoorende paarden	Memorie	Memorie
Retributie voor het gebruik der Gemeente Pasars	„ 50.000.—	„ 55.000.—
Opbrengst verhuring waroenghuisjes	—	Memorie
Transporteeren	*f* 139.833.57	*f* 296.549.42⁵

	1916	1917
Transport	f 139.833.57	f 296.549.42[5]
Andere ontvangsten van het pasarwezen	Memorie	Memorie
Ontvangsten ter zake van het tijdelijk in gebruik afstaan van openbare wegen, straten, pleinen, parken en andere terreinen, met uitzondering van pasars	f 3.000.—	f 3.500.—
Ontvangsten ter zake van den reinigingsdienst buiten de publieke wegen	„ 5.000.—	—
Het uit de algemeene geldmiddelen afgezonderd bedrag	„ 225.992.—	„ 225.992.—
Uitkeering uit 's Lands kas van een bedrag gelijkstaande aan de volle bruto opbrengst van de door de Gemeente geheven belastingen over 1915	„ 98.156.—	„ 199.970.—
Opbrengst der Gemeentelijke Inkomstenbelasting		„ 110.000.—
Belasting op het houden van openbare vermakelijkheden	„ 40.000.—	„ 40.000.—
Opcenten op de Landsbelastingen		
a. op de verpondingsbelasting	„ 104.000.—	„ 104.000.—
b. „ „ personeele belasting	„ 28.000.—	Nihil
Opbrengst van het vergunningsrecht.	„ 1.000.—	„ 4.500.—
Opbrengst van het straatgeld	Nihil	
Opbrengst der hondenbelasting	Nihil	Nihil
Ontvangsten ten behoeve van het aankoopfonds in zake Grondbedrijf	„ 1.572.43	„ 2.452.—
Gekweekterente van gedeponeerde gelden	„ 46.000.—	„ 66.000.—
Beschikking over belegde gelden resteerende van het geleend kapitaal voor aanleg waterleiding en rioleering	„ 11.320.—	„ 113.320.—
Beschikking over belegde gelden der leening 1915	„ 101.285.—	„ 649.259.37[5]
Ontvangsten uit het bedrijf der gemeentelijke waterleidingen	„ 73.955.11	„ 107.098.29
Transporteeren	f 879.114.11	f 1.922.641.09

	1916	1917
Transport	ƒ 879.114.11	ƒ 1,922.641.09
Ontvangsten ter zake van de exploitatie der gemeentelijke waterleidingen (exploitatie-begrooting waterleiding)	„ 177.700.—	„ 212.068.62
Ontvangsten uit het grondbedrijf	„ 556.50	„ 43.971.73
Ontvangsten van door het waterleidingbedrijf van de Gemeentekas tijdelijk voor te schieten geld	Memorie	Memorie
Ontvangsten uit het Autobusbedrijf		„ 14.718.82
Ontvangsten ter zake van het Autobusbedrijf (exploitatie-begrooting)		„ 15.315.30
Bijdrage van het Gouvernement in de kosten van woningverbetering in verband met de pestbestrijding	—	Memorie
Bijdrage van het Gouvernement in de kosten van oprichting van openbare bad-, wasch- en privaatinrichtingen		Memorie
Bijdrage van het Gouvernement in de kosten van het aanleggen en bijhouden der bevolkingsregisters	Memorie	Nihil
Ontvangsten voortvloeiende uit de toepassing van de verordening regelende het aanbrengen van reclames	„ 1.983.—	„ 1000.—
Ontvangst uit het pasarbedrijf wegens teruggaaf van uit rioleeringskapitaal voorgeschoten gelden	Nihil	—
Ontvangsten uit het pasarbedrijf wegens restitutie van ten behoeve van pasaruitbreiding uit gewone ontvangsten gedane uitgaven	„ 15.392.60	—
Andere ontvangsten	Memorie	Memorie
Totaal der Ontvangsten	ƒ 1.074.746.21	ƒ 2.099.715.56

8. OPGAAF DER IN 1916 TEN LASTE DER GEMEENTE-KAS UITGEKEERDE SUBSIDIES

Omschrijving van het verleend subsidie	Bedrag van het subsidie	Besluit van den Raad waarbij het subsidie werd verleend	Toelichting
Subsidie aan het schutterij tevens stedelijk muziekkorps voor het geven van volksconcerten.	*f* 1800.—	27 Nov. 1912	Met ingang van 1 Januari 1913 werd besloten aan het schutterij tevens stedelijk muziekkorps eene bijdrage te verleenen van *f* 150.— 's maands onder voorwaarde, dat op nader door 's Raads Voorzitter in overleg met den Commandant der schutterij te bepalen tijden en plaatsen door bedoeld korps in elke maand 4 volksconcerten zouden worden gegeven.
Subsidie aan de Vereeniging voor Locale Belangen.	„ 100.—	20 Jan. 1913	Met ingang van 1 Januari 1913 is aan de Vereeniging voor Locale Belangen eene jaarlijksche bijdrage van *f* 100.— toegekend.
Verhoogd tot	„ 150.—	12 Sept. 1916	Om deze vereeniging financieel in staat te stellen werkzaam te kunnen blijven aan de ontwikkeling van het gewestelijk- en plaatselijk zelfbestuur en aan de bevordering van de algemeene belangen der locale raadsressorten.

Omschrijving van het verleend subsidie	Bedrag van het subsidie	Besluit van den Raad waarbij het subsidie werd verleend	Toelichting
Subsidie aan het Ooglijdersgesticht van het Leger des Heils.	*f* 1000.	28 Oct. 1912 23 Jan. 1914	Oospronkelijk bedroeg het subsidie slechts *f* 200.; in verband met den bouw van een nieuw ooglijdersgesticht werd bij het in de vorige kolom in de tweede plaats vermeld raadsbesluit besloten het subsidie te verhoogen met *f* 800.—
Tegemoetkoming in de verplegingskosten van in het instituut der vereeniging tot verbetering van het lot der Blinden te Bandoeng opgenomen patiënten uit Semarang.	„ 0.10 per dag voor elke Semarangsche patient	25 Juni 1915	Op het daartoe gedaan verzoek van het Bestuur werd aan de Vereeniging tot verbetering van het lot der Blinden in Ned.-Indië, voor elke uit de gemeente Semarang afkomstige blinde in het instituut te Bandoeng opgenomen, toegestaan eene tegemoetkoming in de verplegingskosten ten bedrage van *f* 0.10 per dag.

Omschrijving van het verleend subsidie	Bedrag van het subsidie	Besluit van den Raad waarbij het subsidie werd verleend	Toelichting
Subsidie ten behoeve der polikliniek der Salatigazending.	*f* 24.06	31 Mrt 1916	Vrijstelling van betaling van de rooigelden, om het tekort bij het bouwen van een ziekenhuisje te dekken.
R. K. Weeshuis te Semarang.	„ 755.89	12 Sept. 1916	Subsidie tot een bedrag gelijkstaande met de betaalde rooigelden.

HOOFDSTUK IV.

Verkeer.

1. OVEREENKOMST MET N. I. S. BETREFFENDE HET VERKEER OVER DE BRUG OVER HET NIEUWE HAVENKANAAL.

De overeenkomst met de N. I. S. Maatschappij betreffende het verkeer over de brug over het nieuwe havenkanaal, waarvan reeds sprake was in het vorig jaarverslag, werd in de raadsvergadering van 5 Mei 1916 in ontwerp goedgekeurd. Het concept onderging daarbij op voorstel van een der leden eene wijziging in dien zin, dat weggelaten werd de bepaling, dat voor de geheele kosten van herstellingen, welke noodig gemaakt zijn door schuld of opzet van het publiek, scheepvarenden daaronder begrepen, tegenover de N. I. S. Mij. de Gemeente aansprakelijk zou zijn.

Met deze wijziging nam de N. I. S. Mij. evenwel geen genoegen. Op haar verzoek onderging de concept-overeenkomst in 's raadsvergadering van 12 September 1916 deze verandering, dat indien door de N. I. S. Mij wordt aangetoond, dat herstellingen noodig gemaakt zijn door schuld of opzet van het publiek, scheepvarenden daaronder begrepen, de gemeente tegenover N. I. S. voor de geheele kosten dier herstellingen aansprakelijk zal zijn, en dat wanneer de N. I. S. Mij. dat bewijs niet levert, aan haar slechts de helft der kosten vergoed wordt.

De inhoud der overeenkomst was ten slotte de volgende:

Overeenkomst tusschen de Nederlandsch-Indische Spoorweg-Maatschappij, hieronder genoemd N. I. S., de Semarang-Cheribon Stoomtram-Maatschappij, hieronder genoemd S. C. S. en de Gemeente Semarang, hieronder aangeduid als de Gemeente.

Artikel 1.

N. I. S. staat de ophaalbrug voor gewoon en tramwegverkeer over het Nieuwe Havenkanaal kosteloos in gebruik af aan de

Gemeente voor zoodanig gebruik en verkeer als die Gemeente van en over haar eigen bruggen toelaat, mits daartoe geen wijzigingen in de brugconstructie noodig zijn en met dien verstande, dat door de Gemeente aan de S. C. S. en haar rechtverkrijgenden het voortdurend gebruik van het tramspoor op de brug wordt verzekerd.

Artikel 2.

De brug blijft eigendom van N. I. S., die verplicht is de brug bij voortduring aan hare bestemming als bedoeld in artikel 1 te doen beantwoorden.

Artikel 3.

Het verkeer wordt geregeld door de Gemeente met dien verstande, dat de tramtreinen steeds op de brug worden toegelaten, zoolang deze voor het openbaar verkeer over de brug geopend is.

De bediening, waaronder te verstaan het ophalen, neerlaten, openen en sluiten der brug, geschiedt tot wederopzegging zijdens de Gemeente, vanwege N I. S. door een brugwachter met de noodige helpers.

De brug zal slechts ten behoeve van het doorlaten van schepen en niet langer dan daarvoor strikt noodzakelijk is, opgehaald en voor het openbaar verkeer over de brug gesloten zijn.

Artikel 4.

De brug wordt vanwege N. I. S. onderhouden en zoo noodig hersteld.

De Gemeente vergoedt aan N. I. S. de helft der kosten van bediening, onderhoud en herstelling der brug.

Indien door N. I. S. wordt aangetoond, dat herstellingen noodig gemaakt zijn door schuld of opzet van het publiek, scheepvarenden daaronder begrepen, zal de Gemeente tegenover N. I. S. voor de geheele kosten dier herstellingen aansprakelijk zijn. Indien N. I. S. dat bewijs niet levert, wordt haar overeenkomstig het voorgaande lid slechts de helft der kosten vergoed.

Kosten van herstellingen der brug, welke uitsluitend tengevolge van het tramverkeer noodig zijn geworden, komen ten laste van S. C. S.

Artikel 5.

S. C. S. neemt op hare kosten de noodige veiligheidsmaatregelen voor het tramverkeer.

Artikel 6.

Voor zoover het niet de rechten der Gemeente betreft, vormt het medegebruik der brug door S. C. S. het onderwerp eener afzonderlijke overeenkomst tusschen deze en N. I. S.

De Gemeente zal van den inhoud dezer overeenkomst in kennis gesteld worden alvorens zij met N. I. S. de onderhavige overeenkomst afsluit, terwijl geen wijziging in die overeenkomst zal mogen worden gebracht zonder voorafgaande goedkeuring daarvan door de Gemeente.

Artikel 7.

Mochten tusschen partijen omtrent de uitlegging dezer overeenkomst geschillen ontstaan, dan zullen deze worden beslist door drie in gemeen overleg door partijen te benoemen scheidslieden, die als goede mannen naar billijkheid zullen oordeelen in hoogste ressort en tevens over de kosten van het geding uitspraak zullen doen.

Indien binnen een maand, nadat een der partijen aan de andere zal hebben medegedeeld, dat zij een geschil aan de beslissing van scheidslieden wenscht te onderwerpen, partijen het omtrent de keuze van scheidslieden niet eens zijn geworden, dan zullen de scheidslieden op eenvoudig request van de meest gereede partij door den rechter worden benoemd.

De vormen en termijnen van de door partijen te volgen procedure zullen door de scheidslieden worden vastgesteld.

Artikel 8.

Deze overeenkomst wordt geacht te zijn ingegaan op 1 Januari 1914.

Artikel 9.

De zegelkosten dezer overeenkomst, die in drievoud wordt opgemaakt, komen ten laste van N. I. S.

Als uitvloeisel van de aangegane overeenkomst werd door de Gemeente Semarang *f* 2.134,04 gerestitueerd aan het Comité N. I. S. als bijdrage in de kosten van onderhoud en bediening van de ophaalbrug voor gewoon verkeer over het nieuwe Havenkanaal over het tijdvak van 1 Januari 1914 tot en met 31 December 1916.

2. AUTOBUSDIENST.

Reeds werd in het verslag over 1915 op pagina 127—129 melding gemaakt van enkele voorstellen en nota's ingediend bij den Raad, welke in 1915 niet meer in behandeling kwamen. Op 7 Januari 1916 diende 's Raadsvoorzitter in overleg met de Grondbedrijf-Commissie, een concept-besluit in, om hem in overleg met eene Commissie te machtigen:

I. Tot instelling en het in exploitatie brengen van een Autobusdienst.

II. 's Raads Voorzitter te machtigen in overleg met genoemde Commissie voor den Autobusdienst over te gaan tot aanschaffing van 6 Autobussen met toebehooren en van al dat materiaal dat noodig zal zijn voor de invoering van het bedrijf, benevens tot het inrichten van een autogarage.

III. In te stellen de betrekking van administrateur tevens monteur-mechanicien, waaraan verbonden zal zijn een salaris van *f* 300.— 's maands met 2 eenjaarlijksche en 6 tweejaarlijksche verhoogingen van *f* 25.— 's maands, terwijl voor het geval dat mocht blijken, dat voor deze gecombineerde betrekking geene personen te vinden zijn, ingesteld worden de afzonderlijke betrekkingen van administrateur en monteur-mechanicien, waaraan respectievelijk is verbonden een salaris van *f* 250.— en *f* 200.— 's maands, onderscheidenlijk met 6 en 4 tweejaarlijksche verhoogingen van *f* 25 's maands.

IV. Te bepalen, dat naar gelang van de behoefte, met inachtneming der bepalingen van de ambtenaarsverordening, lager personeel in dienst zal worden gesteld, voor welker bezoldiging een maximum bedrag van *f* 6.480.— gedurende het 1e dienstjaar wordt toegestaan.

V. Den Directeur van het Grondbedrijf op te dragen in overleg met de in punt I bedoelde Commissie voor den autobusdienst eene dienstregeling samen te stellen.

In de raadsvergadering van 28 Februari 1916 werd door eenige leden een uitvoerige critiek op het bovenaangehaalde voorstel uitgeoefend, en ten slotte, de zaak opnieuw in handen van de Spoorweg-Commissie gesteld.

Bij schrijven van 15 Maart 1916 werd door den Directeur van het Grondbedrijf in overleg met de Spoorweg-Commissie een nieuw voorstel aanhangig gemaakt, om een autobusbedrijf op kleine schaal in te stellen, ten behoeve van het Gemeentelijke Grondbedrijf, dat als volgt luidde:

I. Allereerst zou een dienst geopend worden heuvelterrein (H. M. 31 van den Nieuwen Tjandiweg) tot aan het Groote Huis op een thans reeds vast te stellen datum in begin 1917, waaraan publiciteit te geven ware.

II. De onder I genoemde dienst zal aanvankelijk wat het aantal ritten betreft op de werkdagen beperkt worden tot hetgeen voor de bewoners van het Gemeentelijk heuvelterrein strikt noodig is. Als zoodanig worden 5 half uur ritten tusschen half zeven en half negen v. m. gedacht, 4 dergelijke ritten tusschen 4 uur en half zes n. m. en voorts midden op den dag tegen ongeveer 11 uur en 1 uur nog een rit voor naar het heuvelterrein terugkeerende schoolkinderen.

Totaal dus 11 ritten heen en terug daags, echter met dien verstande dat dit aantal nog kleiner genomen zal worden als blijkt dat met minder kan worden volstaan.

III. Indien het onder II omschreven bedrijf een voldoende tijd in exploitatie is geweest om aan de ervaring ontleende exploitatiecijfers te verkrijgen en ook omtrent het aangeschafte type-wagen ondervinding is opgedaan, zal in overweging genomen worden om hetzij gedurende de drukke verkeersuren, hetzij den heelen dag door een of meer stadslijnen te openen, waarvoor in de allereerste plaats een lijn Djomblang — benedenstad en mogelijk ook lijnen Djomblang-Boeloe (over Pieter-Sijthofflaan) en Boeloebenedenstad, welke gecombineerd kunnen worden, in aanmerking komen.

Bij de beslissing over eventueele uitbreiding tot een benedenstaddienst, zal het maken van winst om het verlies op de bovenstaddienst te reduceeren, een belangrijke factor uitmaken.

IV. De eerste wagens voor den bovenstaddienst zullen voor 20

eerste klasse, en 10 tweede klasse passagiers worden ingericht in plaats van de omgekeerde verhouding, zooals die aanvankelijk in de vroegere voorstellen was opgenomen.

Het onder IV vermelde verdient nadere toelichting.

Bij alle opgezette berekeningen bleek duidelijk de groote invloed, welke het lage tweede klasse tarief op het totaal becijferde verlies uitoefent. Waar het zich nu laat aanzien dat de vestiging van Inlanders in de kampongs van het heuvelterrein, zoo deze vooreerst al op eenigszins beteekende schaal mocht gelukken, toch in hoofdzaak beperkt zal blijven tot bedienden en toekangs die hun werk in het heuvelland hebben, zal in de allereerste jaren het gebruik van de autobus door Inlanders uiterst gering zijn.

Het ware daarom jammer het geheele plan van wege het financieele verlies te doen struikelen ter wille van het relatief groot aantal 2e klasse plaatsen, dat voorloopig niet aan een behoefte voor Inlandersverkeer zal voldoen.

De Commissie stelt zich dus voor om aanvankelijk met den autobusdienst voornamelijk de trek van Europeanen naar boven te bevorderen, waartoe een vervoer van ongeveer 100 eerste en 50 tweede klas passagiers daags omlaag en omhoog vooreerst voldoende zal zijn. Neemt de behoefte aan tweede klasse ruimte ook voor Inlanders, onverwacht snel toe, dan zal te overwegen zijn of daarin kan worden tegemoet gekomen zonder te groot financieel verlies als gevolg:

1e. door tweede klasse aanhang-wagens;

2e. door uitbreiding met een dienst voor Nieuwe Tjandiweg-benedenstad. Vele der nieuwe kampongs toch zullen onder aan het heuvelterrein gelegen zijn. De bewoners daarvan kunnen dus geholpen worden zonder de daarvoor noodige wagens alle het voor de exploitatie dure traject over den Nieuwen Tjandiweg te laten doorloopen.

Houdt men aan het beginsel vast, dat de betrekkelijk kleine dienst uitsluitend ten doel heeft bewoners en wel in de eerste plaats zij, die niet over eigen auto kunnen beschikken, naar het heuvelterrein te trekken en is een zeker verlies ten laste van het Grondbedrijf daardoor te motiveeren, dan bedenke men daarbij dat bij toeneming van verkeersbehoefte NIET een toename van

het verlies door uitbreiding van het aantal wagenkilometers daarvan de consequentie mag zijn. Integendeel het gevolg zal moeten zijn dat men, zoodra de bewoning flink toeneemt de eerste stappen gaat doen om een voor groot verkeer meer geëigend vervoermiddel met lage tarieven, in exploitatie te brengen.

M. a. w. DE AUTOBUS MOET ZIJN EN BLIJVEN DE WEGBEREIDER VOOR EEN TRAM. Of dit nu een tram met stoomtractie (hetgeen bij de helling Nieuwe-Tjandiweg en toekomstige andere hoofdwegen uitvoerbaar is) of een electrische tram zal zijn, is een zaak van later zorg.

Mocht de toeneming van het verkeer na eenige jaren van dien aard zijn, dat een belangrijke uitbreiding van het busbedrijf noodig is, maar zal dit verkeer toch nog te gering zijn om een tramexploitatie loonend te maken, dan bedenke men daarbij dat de Gemeente zich het aanvankelijk geraamde tekort op den autobusdienst kan getroosten om het verlies van het trambedrijf te dekken. Voor hetzelfde bedrag heeft zij dan een veel meer aan de behoefte voldoend verkeersmiddel.

Om dit met een zeer globaal cijfer te verduidelijken, diene het volgende.

Met een locomotief kunnen twee rijtuigen omhoog geduwd worden.

Het aantal hierin te vervoeren reizigers bedraagt $\pm$ 90, terwijl de exploitatie-kosten per trein K.M. op *f* 0.50 aangenomen, als een hoog cijfer aan te merken zijn.

Met een prijs van weinig meer als die voor de autobus worden dan minstens driemaal meer reizigers vervoerd.

Een en ander brengt er toe aan te nemen, dat toeneming van de bewoning in het heuvelterrein niet als noodzakelijk gevolg behoeft te hebben: belangrijke uitbreiding van het autobusbedrijf naar boven met daarmede gepaard gaande opvoering van het financiëel verlies, maar dat integendeel gedurende de jaren, welke de autobus loopt, verkeer geschapen wordt om een ander, meer voor groot vervoer aangewezen transportmiddel in dienst te kunnen stellen.

Ook dient in het oog gehouden, dat oprichting van een tramlijn meerdere jaren vóórbereiding vordert vóór den eersten dag van exploitatie, vooral voor een lijn naar het heuvelterrein. De

autobus kan in begin 1917 in exploitatie komen. De trek van bewoners naar boven, welke nu goed gaat, wordt dan niet geremd door jaren wachten op een vervoermiddel.

Het jaarlijksch verlies bij 11 ritten daags, heen en terug wordt ongeveer als volgt getaxeerd.

Afstand Nieuwe Tjandiweg H. M. 31 tot aan het Groote Huis rond 7 K.M.

Bij 11 ritten daags wordt dan afgelegd. $11 \times 2 \times 7. = 154$ K.M.
Hierbij voor heen en terug rijden naar remise hoogstens. 24 K.M.

totaal per dag 178 K.M.

De gemiddelde volledige exploitatiekosten (inclusief rente en afschrijving) op *f* 0.45 per wagen-kilometer stellend, worden de exploitatiekosten per dag 178 $\times$ *f* 0.45 = *f* 78.75.

De inkomsten zullen bij volledige bezetting met abonnement en bonboekhouders op de heenreis en leeg terug de volgende zijn:

Een maandabonnement 1e klasse niet geldig op Zon- en Feestdagen is aangenomen op *f* 11.25, een kaart voor schoolbezoek op *f* 8.50. Aannemend 1 passagier op gewoon abonnement tegen 2 op schoolkaart, wordt de gemiddelde abonnementsprijs *f* 9.40.

Per werkdag wordt de abonnementsprijs dan *f* $\frac{940}{25}$ = *f* 0.37½.

Aannemend dat hiervoor daags eenmaal omlaag en eenmaal omhoog gereden wordt, wordt het tarief per rit ± *f* 0.19.

Voor de tweede klasse rekenend, volgens bonboek-tarief op *f* 0.07½ per rit, worden dan de inkomsten bij een volle bus heen en een leege terug:

20 reizigers	1e klasse à	*f* 0.19	= *f* 3.80
10 „	2e „	„ „ 0.07½	= „ 0.75
			f 4.55
Bij 11 ritten dus			„ 50.05

Het dagelijksch verlies wordt aldus *f* 78.75 — *f* 50.05 = *f* 28.70.

Aannemend dat op Zon- en Feestdagen na te noemen normaal tarieven alleen geldig zijn en de dienst in verband daarmede op die dagen ingericht wordt op kosten-dekking, kan het jaarlijksch verlies becijferd worden naar de werkdagen, dus ongeveer 300 $\times$ *f* 28.70 = *f* 8.600.—.

De aanname van volle bezetting heenreis en leeg terug is, althans voor de eerste jaren als gemiddelde te gunstig, zoodat het verlies daarom hooger getaxeerd moet worden.

Hiertegenover staat, dat zoodra de afkortingsweg van de beide groote bussen in den Nieuwen-Tjandiweg gereed is gekomen (met de uitvoering kan dit jaar begonnen worden) het traject van 7 K.M. ongeveer 1 K.M. bekort wordt, terwijl de toekomstige Kalisarie-weg met het verlengde daarvan nog eens ± 600 meter bekort, hetgeen percentsgewijs een belangrijke afkorting geeft.

De Commissie meent daarom door het jaarlijksch verlies op ongeveer *f* 10.000.— te stellen, voldoende rekening gehouden te hebben met mogelijke tegenvallers.

Voor den dienst zooals hierboven omschreven wordt aanschaffing van 4 wagens noodig geacht. Teneinde op de uitgaven te besparen wordt gerekend het bestaande afdak achter het Gemeentehuis, een weinig uit te breiden en als remise in te richten.

De thans ter plaatse zich bevindende timmermans-werkplaats moet dan verplaatst worden, waartoe met een tijdelijk afdak volstaan kan worden.

In verband met de betrekkelijk kleine omvang van het bedrijf zal getracht worden reparaties en onderhoud door een particuliere firma te doen geschieden. Het beste daartoe zou zijn indien deze firma tevens leverancier was, hetgeen de meeste zekerheid voor deugdelijk en zoo goedkoop mogelijk onderhoud geeft.

De vroeger ontworpen begrooting van aanschaffingskosten (zie notulen 1916 bladzijde 172) wordt nu als volgt:

4 autobussen á *f* 16.000.—	*f* 64.000.—
Kosten voor in orde brengen van remise, naar schatting.	„ 1.500.—
Meubilair en kantoorbehoeften	„ 500.—
Eerste aanschaffing van reservedeelen, diverse en onvoorziene	„ 10.000.—
	f 76.000.—

Voor dagelijksche leiding van het bedrijf zal indien de reparaties bij een particuliere firma geschieden, geen volleerd monteurmechanicien meer noodig zijn.

Voorgesteld wordt iemand aan het hoofd te plaatsen die den

titel van Administrateur voert, maar die niettemin zooveel ondervinding als monteur er bij heeft, dat hij kleine mankementen tijdens den dienst voorkomend, kan verhelpen. De opleiding van chauffeurs moet hem ook geheel toevertrouwd zijn.

De algemeene leiding van het bedrijf even als de boekhouding kan bij den dienst van het Grondbedrijf ressorteeren. De Administrateur wordt dan rechtstreeks ondergeschikt aan den Directeur van het Grondbedrijf.

De tarieven op gewone kaartjes worden in aansluiting met het vroeger voorgestelde als volgt aangenomen. Het aantal secties en het aantal verschillende tarieven is daarbij, in verband met de ervaring bij alle soortgelijke diensten opgedaan, zoo klein mogelijk gehouden.

Groote Huis						
20	7.6	Boeloeplein				
30	10	20	7.5	Gergadji beneden grens gemeentelijk grondbezit.		
45	15	30	10	20	7.5	Nieuwe Tjandiweg eindpunt.

Maandabonnement op de geheele lijn geldig voor de 1e klasse behalve op Zon- en Feestdagen . . . . . *f* 11.25
idem voor schoolbezoek . . . . . „ 8.50
Bonboekjes van 60 bons, elk geldig voor 1 sectie in de 2e klasse . . . . . „ 1.50
idem van 30 bons . . . . . „ 0.80

De abonnementsprijzen voor de 1e klasse zijn in overeenstemming gebracht met hetgeen door den heer Engelbart werd voorgesteld (zie Gemeenteblad 1916 blz. 162 en 163). Daarentegen is zijn voorstel om de bonboek-prijs voor de 2e klasse te verhoogen niet overgenomen. Met 't oog op de, zij 't weinige Inlanders, welke van de bus gebruik willen maken, moet de prijs niet hooger gesteld dan $\pm$ $2^1/_2$ cent per sectie.

Verhooging van dit tarief geeft ook voor het bedrijf zeer weinig meerdere baten.

Voorgesteld wordt:

den Directeur van het Grondbedrijf te machtigen om in overleg met de Spoorweg-Commissie over te gaan.

1e. tot aanschaffing van vier autobussen met toebehooren, tot het inrichten van een autogarage en aanschaffing van al dat materiaal, dat noodig zal zijn voor de invoering van het bedrijf met ingang van 1 Maart 1917, een en ander te zamen begroot op *f* 76.000.— en te betalen uit leeningsgeld.

2e. tot het oproepen van sollicitanten voor de betrekking van Administrateur op een salaris van *f* 250.— 's maands, met bepaling dat aan de betrekking drie tweejaarlijksche verhoogingen van *f* 25.— verbonden zullen zijn.

3e. tot aanstelling van lager personeel en verrichting van al datgene wat verder noodig zal zijn om het bedrijf op 1 Maart 1917 in werking te kunnen stellen.

Voorts te bepalen, dat:

4e. het verlies op de exploitatie, zooals dat uit een commercieel aan te leggen bedrijfsboekhouding zal blijken te zijn ten laste van de exploitatierekening van het Grondbedrijf worden geboekt, echter tot geen hooger bedrag dan gemiddeld *f* 10.000.— 's jaars en dat eventueel grootere verliesposten gedekt zullen worden uit de gewone middelen.

In de vergadering van den Raad van 31 Maart 1916, is na een korte discussie tusschen het uitgebreide voorstel van 7 Januari 1916 en het meer beperkte van 15 Maart 1916 een keus gedaan. Laatstbedoeld voorstel werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen, nadat het oorspronkelijk uitgebreide voorstel met 6 — 7 stemmen verworpen was.

3. ELECTRISCHE TRAM.

Werden in het vorig jaarverslag (zie pagina 131/141) de verschillende ontwerpen uiteengezet, en tevens medegedeeld, dat over het toenmaals nieuwe ontwerp wederom de Spoorweg-Commissie haar oordeel zou uitspreken, bij schrijven van 21 Januari 1916 bracht deze Commissie opnieuw de zaak aanhangig.

De Commissie vergelijkt in hare nota uitvoerig de concessie-voorwaarden, zooals die door den Raad aannemelijk werden geacht, met het nieuw aangeboden ontwerp, en gaf dan de volgende verschillen aan:

I. De afschrijvingen.

De Raad had geëischt 1% afschrijving per jaar op de bouw- en uitbreidingsrekeningen tot een maximum van 25%.

De S. J. S. wil met deze afschrijving eerst beginnen nadat 15 exploitatiejaren zijn verloopen (art. XVI h). De financiëele gevolgen van dit uitstel van afschrijving zijn door onze Commissie berekend in haar schrijven van 9 April 1914 (bijlage 2).

II. De bouw- en uitbreidingsrekeningen.

De rente, waarmede deze rekeningen gedurende den bouw en de uitbreiding mogen worden belast, was oorspronkelijk bepaald op 4%. Thans wordt voorgesteld de rente te laten vaststellen door den Gouverneur-Generaal. De Commissie heeft tegen deze wijziging geen bezwaar.

III. Reserves.

a. Oorspronkelijk was de maatschappij geheel vrij in de vaststelling der jaarlijks te reserveeren bedragen, mits het totaal der reserverekening niet hooger zou worden opgevoerd dan tot 80% van de eindbedragen van bouw-, materieel- en uitbreidingsrekeningen.

Thans wordt voorgesteld (art. XXI lid *c* 3e), dat de bedragen bestemd voor versterking der reserverekeningen tot een niet hooger bedrag ten laste der bedrijfsrekeningen mogen worden gebracht, dan overeenstemt met 3 % van de som der eindbedragen van de bouwrekening, de uitbreidingsrekening en de materieelrekening zonder eenigen aftrek voor de afschrijvingen, bedoeld in de artt. XVI lid *h*, XVII lid *f* en XVIII lid *e*.

De bovengenoemde grens van 80 % komt tevens te vervallen.

De practijk zal dus deze zijn, dat de S. J. S. zoodra de opbrengst der lijnen dat toelaat jaarlijks 3 % reserveert.

b. Het ontwerp-concessie van Januari 1912 bepaalde in art. XIX: „bij naasting van den tramweg wordt de som van de saldi dezer „reserverekeningen in gelijke deelen verdeeld tusschen de gemeente „en de maatschappij". Het ontwerp van 5 Mei 1915 wil bij naasting de saldi der reserverekeningen geheel aan de maatschappij laten (art. XX)

De Hoofdvertegenwoordiger heeft verzuimd in zijn schrijven

van 29 Mei aan te geven, om welke redenen het aandeel in de reserverekeningen aan de gemeente moet worden onthouden.

Onze Commissie ziet in die nieuwe bepaling voor de gemeente een belangrijk nadeel. De S. J. S. zal, daar de naastingsprijs onafhankelijk is van den toestand, waarin baan en materieel verkeeren, tegen het einde van de periode van 25 jaar, gedurende welke niet genaast kan worden, uiteraard zeer weinig vernieuwen en dientengevolge haar reserverekeningen hoog opvoeren. Gaat de gemeente tot naasting over, dan krijgt zij een tramwegnet, dat wegens het tekort aan afschrijvingen veel duurder moet worden betaald dan de werkelijke waarde, terwijl de S. J. S. de saldi der reserverekeningen als een zuivere winst kan boeken.

Onze Commissie verwijst tot staving van deze bewering naar het vroeger door haar uitgebrachte advies, waarin uitvoerig is aangetoond, dat de naastingsprijs de werkelijke waarde verre overtreft. Zie Gemeenteblad 1913 blz. 415.

IV. De aanleg van nieuwe lijnen.

Ten aanzien van den aanleg der lijnen:

a. van het Bodjongplein tot aan den voet van het heuvelterrein nabij desa Kintelan,

b. Verlegging van de Tjandilijn over een afstand van ongeveer één Kilometer,

c. Lijn van de Kerkstraat naar de nieuwe Prauwenhaven,

d. Lijn Boeloeplein-Hoogenraadslaan-Karangtoeri No. IX

was bepaald, dat met den aanleg zou worden begonnen, voor zoover *a* en *b* betrof, uiterlijk 3 jaar, voor zoover *d* betrof, uiterlijk 15 jaar, nadat de lijn langs Bodjong in exploitatie zou zijn gebracht, en voor zoover het *d* betrof, uiterlijk 2 jaar, nadat de nieuwe prauwenhaven in gebruik zal zijn genomen. Verder onder de voorwaarden, dat voor zoover lijn *a* betrof met den bouw van het militaire Kampement te Karangasem een begin zou zijn gemaakt, terwijl als algemeene voorwaarde werd gesteld, dat tot aanleg van geen der onder a-d genoemde lijnen behoefde te worden overgegaan, wanneer niet in het voorafgaande kalenderjaar het voordeelig saldo der bedrijfsrekening ten minste zou hebben bedragen vijf ten honderd van de naastingswaarde van den tramweg bij het einde des kalenderjaars.

In de nieuw aangeboden concessie-voorwaarden is nog bepaald

(art. 1 lid d): „De maatschappij zal niet verplicht zijn van de in lid *c* vermelde lijnen meer dan één tegelijk tot stand te brengen, in dier voege dat de aanleg eener volgende lijn niet kan worden gevorderd, alvorens de laatst voltooide lijn gedurende een vol kalenderjaar in exploitatie zal zijn geweest."

Verder werd in het schrijven van den Hoofdvertegenwoordiger van 6 September 1915 het bovenvermeld percentage van vijf ten honderd verhoogd tot zes.

Wij zullen thans eens nagaan op welk tijdstip de aanleg der meerbedoelde lijnen verwacht kan worden.

Daartoe is allereerst noodig, dat het voordeelig saldo van de overige lijnen bedraagt: zes ten honderd van den naastingsprijs. Ze moeten dus opbrengen. (Zie gemeenteblad 1913 bl. 408).

Exploitatiekosten		*f* 140.000.—
afschrijving		
2% van *f* 450.000.—	= „	9.000.—
reserve		
3% van „ 2.000.000.—	= „	60.000.—
rente		
6% van „ 2.000.000.—	= „	120.000.—
6% van „ 460.500.—	= „	27.630.—
totaal	*f*	356.630.—

De opbrengst van het electrische net wordt èn door de S. J. S. èn door onze Commissie het eerste jaar geschat op *f* 200.000, de jaarlijksche toename der ontvangsten op *f* 10.000.—. Een totaal opbrengst van *f* 356.630.— zal dus niet eerder kunnen worden bereikt dan 16 jaar na begin der exploitatie.

Op dat tijdstip echter heeft ook de afschrijving op de bouwrekening een aanvang genomen, die de bedrijfsrekening belast met 1% van *f* 1.550.000,— of *f* 15.500,—. De ontvangsten moeten dus worden *f* 356.630,— + *f* 15.500,— = *f* 372.130,—, hetgeen eerst verwacht wordt na 18 jaar.

Aannemende nu dat: 1e de aanbouw van het net twee jaar duurt en op 1 Mei 1916 zou kunnen beginnen, 2e dat de S. J. S. het voor zich het voordeeligst acht den aanleg der nieuwe lijnen ter hand te nemen in de volgorde als boven onder *a*, *b*, *c* en *d* is bepaald, dan is te verwachten, dat met den aanleg niet eerder zal worden begonnen dan:

lijn *a* 20 jaar na 1 Mei 1916 of op 1 Mei 1936.
lijn *b* 2 jaar later of 1 Mei 1938.
lijn *c* wederom 2 jaar later n. l. 1 Mei 1940.
lijn *d* 1 Mei 1942.

Hierbij is verondersteld, 1e. dat de maatschappij nog niet is overgegaan tot den aanleg der lijnen genoemd in art. 1 lid *b*: n. l. de lijn langs Karangtempel en Pandeanlamper tot aan het Ooster-Bandjirkanaal en die loopende door de Genielaan tot Pontjol, en dat zoo dit al is geschied, de opbrengst dier lijnen het voordeelig saldo der bedrijfsrekening niet beneden de zes procent van den naastingsprijs doet dalen;
en 2e. dat de opbrengst der lijnen *a*, *b*, en *c* reeds in het eerste jaar der exploitatie een zoodanige is dat het voordeelig saldo van het geheele net niet daalt onder de 6%. Is dit wel het geval, dan wordt de aanleg van *b*, *c* en *d* vertraagd totdat de zes procent voordeelig saldo zijn bereikt.

Hoe dit ook zij, de door onze Commissie thans reeds noodig geachte uitbreidingslijnen zullen nog een lange reeks van jaren op zich laten wachten. De lijn naar Kintelan komt niet voor 1 Mei 1936, die langs de Sijthofflaan niet voor 1 Mei 1942, terwijl de kans zeer groot is, dat de aanleg nog eenige jaren later plaats heeft. De Commisie acht een zoodanig uitstel niet in het belang der gemeente.

De bezwaren die onze Commissie heeft 1e. tegen de afschrijvingen, 2e tegen het bepaalde ten aanzien der reserverekeningen, 3e tegen het tijdstip van aanleg der nieuwe lijnen nopen haar Uwen Raad te adviseeren de onderhandelingen met de S. J. S. af te breken en aan den Directeur van Gouvernementsbedrijven te berichten, dat de Gemeenteraad niet bereid is tot overname van een concessie onder de voorwaarden als door de maatschappij worden aangeboden.

Reeds vroeger werd door de meerderheid onzer Commissie verklaard, dat de voorwaarden, zooals die ten slotte door den Raad zijn goedgekeurd het uiterste waren, waartoe hij kon gaan, terwijl schrijver dezes als de minderheid in de Commissie de voorstellen Van der Ent onaannemelijk achtte.

Nu de S. J. S. met nieuwe voorstellen komt, die voor de gemeente *belangrijk nadeeliger* zijn dan de vroeger aannemelijk geachte

voorwaarden, is het o. i. nutteloos met haar nog verder te onderhandelen.

De Commissie heeft zich afgevraagd, of het tijdstip thans reeds gekomen is, om tot den aanleg van een gemeentelijk electrisch tramnet over te gaan. Het antwoord luidde ontkennend. In de eerste plaats beschikt onze Commissie niet over de noodige gegevens om te kunnen beoordeelen, welke uitgaven daarmede voor de gemeente zouden zijn gemoeid en in de tweede plaats zijn de tijden er niet naar thans een dergelijk groot werk te ondernemen. Als de oorlog voorbij is en eenigszins te overzien valt, welke blijvende gevolgen Ned. Indë in 't algemeen en Semarang in 't bijzonder daarvan zullen ondervinden, kan de aanleg van een gemeentelijk net nader in overweging worden genomen. Tot zoolang is afwachten de boodschap.

Resumeerende geeft onze Commissie Uwen Raad in overweging het volgende besluit te nemen:

1. Aan den Directeur van Gouvernementsbedrijven en aan den Hoofdvertegenwoordiger der Samarang-Joana Stoomtram-Maatschappij te berichten:

a. dat de Gemeenteraad de door de maatschappij aangeboden concessievoorwaarden op de gronden genoemd in het advies der Spoorwegcommissie voor de gemeente onaannemelijk acht;

b. dat de Gemeenteraad geen termen aanwezig acht om met de maatschappij nogmaals in nadere onderhandeling te treden over wijziging dier voorwaarden.

II. De beslissing of al dan niet tot den aanleg van een gemeentelijk electrisch tramwegnet zal worden overgegaan tot een later tijdstip uit te stellen".

In 's Raadsvergadering van 5 Mei 1917 werd overeenkomstig het advies van de Commissie besloten, nadat aan het conceptbesluit was toegevoegd, dat de spoorweg-commissie, met betrekking tot het instellen van een onderzoek naar de mogelijkheid eener gemeentelijke exploitatie van eene electrische tram, diligent blijft.

4. VERKEERSVERORDENINGEN.

In 1915 (zie vorig verslag pagina 129) bestond reeds het voornemen eene algemeene verkeersverordening te doen in het leven roepen. Even-

wel werd in 1916 nog geen nieuw-ontwerp aangeboden, wèl werden enkele bepalingen betreffende het verkeer afzonderlijk in eene verordening vastgelegd.

Deze partieele verordening betreffende het gebruik der openbare wegen in de gemeente Semarang werd bij schrijven van 25 April en 10 Augustus 1916 den Raad aangeboden, met het doel, daardoor besparing te verkrijgen op de kosten van het wegenonderhoud.

Bij deze verordening, in 's Raadsvergadering van 12 September 1916, vastgesteld, is het verbod uitgevaardigd op den openbaren weg te gebruiken of te doen gebruiken:

a. vrachtkarren door één of meer trekdieren voortbewogen, waarvan de wielen eene velgbreedte hebben van minder dan 70 mM.

b. vrachtkarren, die zoodanig geconstrueerd en beladen zijn, dat met inbegrip der lading de strekkende centimeter van het totaal der velgbreedte met meer dan 70 K.G. belast wordt.

De Burgemeester is bevoegd verklaard, mits binnen eene maand na het inwerking treden der verordening daartoe het verzoek wordt gedaan, eigenaren van vrachtkarren, welke niet voldoen aan het hiervoor bepaalde, schriftelijk vergunning te verleenen dergelijke vrachtkarren voor een door dien Burgemeester te bepalen termijn, doch voor niet langer dan 2 jaar, te blijven gebruiken. De bestuurders dezer vrachtkarren moeten op eerste aanvraag der politie bedoelde vergunning vertoonen.

Voorts is daarbij het verbod gesteld op den openbaren weg te gebruiken of te doen gebruiken voertuigen, waarvan de laadruimte niet zoodanig en zoo stevig is samengesteld, dat gevaar voor afvallen van de lading of een deel daarvan onder alle omstandigheden volkomen afwezig is.

Ter voldoening aan een in 's Raadsvergadering geuiten wensch om eene verbodsbepaling in 't leven te roepen tegen het gebruik van zoodanige electrische-auto-lantaarns die een verblindend schijnsel op de wegen verspreiden en daardoor de veiligheid van het verkeer benadeelen, werd door 's Raads toenmaligen voorzitter een concept verordening ter bevordering van de veiligheid van het verkeer op de binnen de gemeente gelegen wegen, op 26 Mei 1916 ingediend. In het verslagjaar kwam dit voorstel niet meer in behandeling.

5. VERKEERSVERBETERINGEN.

In verband met eene mogelijke wegverbreeding der Sieburgstraat en van den Burgstraat werd 's Raadsvoorzitter bij besluit van 5 Mei 1916 door den Raad gemachtigd, bij de Regeering de noodige stappen te doen tot het verkrijgen eener verklaring, dat zij bereid is het arsenaal aan de Gemeente af te staan tegen een zoodanig bedrag als aannemelijk voorkomt in verband met de gedachte plannen inzake den aanleg van een verkeersweg van af het station N. I. S. naar de Heerenstraat. Op den 11en October d. a. v. werd door ondergeteekende aan den Raad medegedeeld, dat een schrijven van den 1sten Gouvernements-Secretaris dd. 4 October 1916 No. 2513/111 B was ontvangen, waarbij onder verwijzing naar een overgelegd schrijven van den Directeur der Burgerlijke Openbare Werken, bezwaar werd gemaakt om het Arsenaal te Semarang ten behoeve van den aanleg van een verkeersweg aan de Gemeente te verkoopen.

In het tevens aan den Raad overgelegd schrijven van den Directeur der B. O. W., werd met het oog op de steeds meer naar voren tredende behoeften aan terreinen voor de oprichting van Landsgebouwen, en het voorstel van den Directeur van het Binnenlandsch-Bestuur aan de Regeering om het arsenaal te verbouwen zoodat het geschikt zou zijn tot kazerne voor de Algemeene Politie, ontraden dit gebouw aan de Gemeente over te doen.

In aansluiting hieraan werd door den Raad in zijn vergadering van 17 October 1916 besloten, ondergeteekende te machtigen, er bij de Regeering op aan te dringen, op het terrein van het arsenaal vooral geen gebouwen van permanenten aard op te richten, alvorens de gemeente in de gelegenheid te stellen te dien aanzien van haar inzicht te doen blijken.

Bij de leening van 1915 werd *f* 30.000 geleend voor verkeersverbeteringen. Op 31 Maart 1916 is door den Raad besloten tot het aanbrengen van diverse verkeersverbeteringen door het afronden van hoeken en dergelijke, tot een bedrag van *f* 21.225. De volgorde waarin de verbeteringen aangebracht zouden worden, waren als volgt:

1. Viersprong Bodjong — Dr. Djawastraat — Aloon-Aloon,
2. Viersprong Bodjong — Gendingan — Doewet,
3. Viersprong Bodjong — Karangtengah — Depok,
4. Driesprong Mlaten Kampement — Mlaten Trenggoeloen — Karrenweg,
5. Viersprong Karangtoeri — Karangtempel—Bangkong—Hoogenraadslaan,
6. Viersprong Pendrian — Station Pontjol — Pendrian Karangtengah,
7. Viersprong Karrenweg — Peterongan — Karangtempel — Pandean Lamper,
8. Driesprong Gendingan — Blakangkebon,
9. Viersprong Stationsweg — Gedangan — Tawang — Pengapon,
10. Toegangsweg Karangasem.

Deze verbeteringen zijn op 9 en 10 na, in 1916 tot stand gekomen.

6. STAND- EN PLEISTERPLAATSEN.

Ten einde te kunnen overgaan tot aanwijzing van vaste stand- en pleisterplaatsen voor huurauto's, huurrijtuigen, vrachtvoertuigen en voor lastdieren was het noodzakelijk eene algemeene verordening, regelende deze materie in het leven te roepen.

Bij schrijven van 10 Januari 1916, werd door den Voorzitter eene concept-verordening bij den Raad voorgebracht, waarin regelen gesteld werden voor de voor verhuur bestemde auto's, rijtuigen, vrachtvoertuigen en lastdieren, waarbij in het algemeen verboden werd, dat deze op de openbare wegen stilstaan of pleisteren buiten de door den Gemeenteraad aan te wijzen stand- of pleisterplaatsen, tenzij voor het innemen of uitlaten van passagiers of het op- en afladen van goederen.

Het ontwerp bepaalde voorts, dat voor gemelde middelen van vervoer en lastdieren door den gemeenteraad stand- en pleisterplaatsen zullen worden aangewezen en dat het door particulieren oprichten van zoodanige stand- en pleisterplaatsen zal kunnen geschieden met vergunning van den Voorzitter van den Gemeenteraad.

Na enkele kleine veranderingen werd in 's Raadsvergadering van 5 Mei 1916 de verordening vastgesteld. Bij schrijven van 25

Juli 1916 werd door den Directeur van Justitie verzocht om in de vastgestelde verordening op de stand- en pleisterplaatsen voor auto's, rijtuigen, enz. een wijziging van ondergeschikten aard aan te brengen, hetwelk in 's Raadsvergadering van 27 Juli 1916 geschiedde.

De verordening trad in werking op 27 Juli 1916.

De aanwijzing van stand- en pleisterplaatsen had in 1916 nog niet plaats.

7. TOEZICHT OP RIJTUIGVERHUURDERIJEN.

Tot vóór het in werking treden der verordening regelende het toezicht op de rijtuigverhuurderijen in de Gemeente Semarang was nog van kracht de verordening op het houden en gebruiken, zoomede het verhuren van rij-, last- en trekdieren, voertuigen en vrachtkarren in de residentie Semarang. Deze verordening behelsde zoowel het toezicht op de verhuurderijen als voorschriften met betrekking tot het verkeer.

Met de handhaving der voorschriften dezer verordening had de Gemeente Semarang in zooverre te maken, dat aan een gemeenteambtenaar, den gemeente-veearts, de keuringen der in de verhuurderijen aanwezige paarden waren opgedragen. Deze opdracht hield verband met het feit, dat binnen niet al te langen tijd het toezicht op de verhuurderijen binnen de grenzen der gemeente aan haar zouden worden toevertrouwd. Daar het toezicht op de verhuurderijen zoowel als de contrôle op het niet gebruiken der tot die verhuurderijen behoorende afgekeurde paarden, hetzij tijdelijk dan wel definitief, nihil was, werd door den gemeente-veearts in Februari 1914 een leiddraad voor de samenstelling van een concept-verordening ingediend, welke uitsluitend betrekking zou hebben op de verhuurderijen.

Aangezien de onderwerpelijke materie vrij scherp van voorschriften betreffende het verkeer is te scheiden en dientengevolge scherper omlijnd in een afzonderlijke verordening kan worden behandeld, werd aan een afzonderlijke verordening op de verhuurderijen de voorkeur gegeven. Uit den aard der zaak worden in die verordening niet alleen voorschriften gegeven betreffende de tot die verhuurderijen behoorende stallen, maar eveneens de

eischen vastgesteld waaraan de daartoe behoorende paarden en materieel hebben te voldoen, terwijl de keuring van rijtuigen en tuigen nu evenals die van de paarden aan de ambtenaren van den veeartsenijkundigen dienst werd toevertrouwd. Hoewel het keuren van rijtuigen op hunne deugdelijkheid enz. niet tot hunne speciale competentie behoort, was het toch om verschillende redenen wenschelijk, dat de uitoefening van den keur op alles wat met het rijtuigverhuurderijbedrijf verband houdt aan één dienst werd opgedragen.

De aldus in dier voege in 1915 ingediende conceptverordening werd eerst in 1916 door den Raad in behandeling genomen en toen zonder wijziging aangenomen.

Daar de afkondiging der verordening in de Javasche Courant op 4 Augustus 1916 No. 62 plaats vond, trad zij in September daaropvolgende in werking. Hierdoor waren alle vroeger verleende vergunningen voor rijtuigverhuurderijen binnen de gemeente vervallen en moest door belanghebbenden opnieuw vergunning tot voortzetting van het bedrijf worden aangevraagd, terwijl door verhuurderijen buiten de gemeente eveneens vergunning moest worden aangevraagd tot het gebruiken van de daartoe behoorende paarden en materieel binnen de grenzen der gemeente.

Om vergunning tot voortzetting van het bedrijf kwamen in 1916, 34 aanvragen binnen; voor het gebruiken van paarden en rijtuigen binnen de grenzen der gemeente 6 aanvragen.

Niettegenstaande de verordening alle verantwoordelijkheid voor de behoorlijke naleving der voorschriften en verplichtingen daarin gesteld, op de houders der vergunning legt en dat met het doel om in de verhuurderijen meer gezonde toestanden te scheppen, kon niet worden verhinderd, dat door één belanghebbende vergunning werd aangevraagd voor niet minder dan vijf verhuurderijen, waaruit duidelijk bleek, dat men in deze bedrijven het stelsel van „naamleenerschap" wenschte gehandhaafd te zien. Al moge zulks niet direct het geval zijn, eigenaar en naamleener zullen op den duur daardoor in moeilijkheden geraken met het gevolg, dat de laatste meer en meer verdwijnt.

Hoewel in artikel 9 der verordening voorschriften voorkomen, waaraan de tot rijtuigverhuurderijen behoorende stallen hebben te voldoen, werd het niet noodig geoordeeld, dat voor bestaan-

de stallen deze voorschriften bindend zouden zijn, reden waarom in artikel 24 der verordening is bepaald, dat voor iederen stal afzonderlijk zou worden nagegaan, welke veranderingen moesten worden aangebracht en van welke voorschriften dus de autoriteit die de vergunning verleent, de Burgemeester, eventueel ontheffing kon verleenen. Behoudens enkele uitzonderingen werd voor alle stallen ontheffing voorgesteld van de meest ingrijpende bepalingen en de voorwaarden bepaald, waaronder de vergunning zou kunnen worden verleend.

De termijn van ontheffing is niet uniform voor alle stallen gesteld, doch voor iederen stal, afhankelijk van de daaraan gestelde eischen, afzonderlijk bepaald en wel zóó, dat de veranderingen bij gedeelten moeten worden uitgevoerd. Met het niet stellen van een termijn voor alle stallen werd beoogd te voorkomen, dat belanghebbenden met de uitvoering zouden wachten tot deze bijna was verstreken om dan weer uitstel te kunnen vragen.

Onder voorwaarden werden verleend 22 vergunningen, terwijl in verband met ingediende voorstellen inzake een bebouwingsplan der landen Pakoenden en Peterongan aan vijf verhuurderijen langs den weg Karangtoeri een voorloopige vergunning werd verleend. In dit plan namelijk zijn deze verhuurderijen niet opgenomen, doch daarin is een terrein aangewezen voor de oprichting van stallen.

Op één verzoek om vergunning werd wegens ongeschiktheid van het terrein ongunstig geadviseerd en door den Raad besloten de vergunning te weigeren. Op de zes aanvragen van buiten de gemeente werd een gunstige beschikking genomen.

Uit de ingekomen opgaven bleek, dat in de 22 + 5 = 27 verhuurderijen in de gemeente, waaraan vergunning was verleend totaal 1155 paarden, 217 rijtuigen, 61 deelemans en 286 dogcarren, in de zes buiten de gemeente 193 paarden en 96 dogcarren voorkwamen.

HOOFDSTUK V.

Wegen, pleinen, plantsoenen, bruggen en duikers.

De navolgende staat bevat eene opgaaf der wegen, die oorspronkelijk door de Regeering aan de Gemeente in beheer werden overgedragen. (Gemeenteblad 1908, blz. 97).

STAAT DER WEGEN TER HOOFDPLAATS SEMARANG.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
1	Bodjong	Van den ingang van het voormalig residentie-erf tot de groote brug over de Semarangrivier tegenover de Heerenstaat.
2	Boeloe	Van het voormalig residentie-erf tot aan brug No. 7 over het Westerbandjirkanaal.
3	Randoesari en Groote Toerweg	Van het voormalig residentie-erf tot aan den grooten weg naar Oenarang bij Djomblang.
4	Pendrian, Pontjol, Blakang-Kebon	Van het voormalig residentie-erf tot de Dokter-Djawastraat achter het Militair Hospitaal.
5	Dwarsweg op het Bodjongplein	Verbinding van Bodjong naar Pendrian.
6	Karang-asem	Zijweg van Boeloe naar de voormalige buskruitmolen tot aan de grens van het Militair terrein.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
7	Karang-tengah	Verbindingsweg van Bodjong naar Pontjol.
8	Genielaan	Verbindingsweg van Bodjong naar Pontjol.
9	Gendingan	Verbindingsweg van Bodjong naar Blakang-Kebon.
10	Doewet en Peloran	Zijweg van Bodjong, van Gendingan naar de brug over de Semarangrivier bij Peloran.
11	Depok en Kranggan	Zijweg van Bodjong, van Karang-tengah naar de viersprong bij Doewet en Peloran en verder naar de Chineesche kamp tot Plampitan.
12	Plampitan en Wotgandoel	Van Kranggan tot Beteng.
13	Pedamaran	Van Kranggan voorbij den passer tot grooten weg langs aloon-aloon Djoernatan.
14	Wegen om de aloon-aloon	Voorbij de gevangenis, Kaboepaten, Stadhuis, enz.
15	Gang Pinggir	Van brug No. 100 bij Pekodjan tot brug over Semarangrivier bij Sebandaran.
16	Sebandaran	Van brug over de Semarangrivier eind Gang Pinggir tot kromming begin Djagalan.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
17	Sebandaran Koelon	Zijweg Sebandaran naar Wotgandoel.
18	Gang Baroe	Van Beteng tot Gang Waroong.
19	„ Lengkong	Van Gang Baroe tot Gang Pinggir.
20	„ Pasar Baroe „ Blakang en „ Mangkok	Van Beteng tot Gang Waroong.
21	„ Gambiran	Van Beteng tot Gang Waroong.
22	„ Tengah	Van Gang Pinggir tot Gang Waroong.
23	„ Besen	Van Gang Pinggir tot Gang Waroong.
24	„ Kalikoeping	Van Gang Pinggir tot aan de Semarangrivier in 2 takken.
25	„ Waroong	Van Pedamaran tot Gang Pinggir bij brug No. 100.
26	2 zijgangen van Pedamaran tot aan de Semarangrivier	Van Pedamaran tot de Semarangrivier.
26a	Gang Lengkong Lombok	Verlengde van dezen weg langs Klentèng Pekodjan tot weg Pekodjan, bij brug No. 100.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
27	Petekan	Van Blakang-Kebon tot Darat.
28	Dokterdjawa straat	Van Bodjong tot de Maleische kamp bij Reegang.
29	Maleische kamp	Van Reegang tot aan de draaibrug.
30	Reegang	Van Bodjongbrug over de Semarangrivier tot de Maleische kamp.
31	Weg naar den Ouden Boom	Van af brug bij Maleische kamp naar Darat tot aan den Oude Boom.
32	Darat	Van af brug Darat No. 56 tot Kampong Baroe.
33	Nieuw Haven kanaal Westzijde of Kali Baroe koelon	Van de Draaibrug tot aan den vuurtoren.
34	—	Langs de Semarangrivier Oostzijde van de draai- tot de ophaalbrug.
34a	Weg Tikoeng-Baroe	Van Semarangrivier Oostzijde van de draai- tot de ophaalbrug.
35	Nieuw Haven kanaal Oostzijde	Van de sluis te Sleko tot aan den Kleinen Boom Kali Baroe.
36	Djagalan	Van Ambengan naar Sebandaran.
37	Toedoengan	Van Ambengan naar Pekodjan.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
38	Pekodjan	Van Kazernestraat tot aan brug No. 100 begin Gang Pinggir.
39	Djoernatan en Kazernestraat	Van den passer aloon-aloon tot Gedangan begin Officierskampement.
40	Boebaän	Achter langs de centrale gevangenis van Pekodjan tot Gedangan.
41	Heerenstraat	Van de groote brug bij Bodjong tot Gedangan begin Karangbidara.
42	Oosterwalstraat	Van de Heerenstraat tegenover ingang Komediestraat tot de Zuiderwalstraat.
43	Zuiderwalstraat	Van de Oosterwalstraat langs tramstation tot aan de Westerwalstraat bij het Waterstaatsbureau.
44	Westerswalstraat	Van de Kazernestraat bij brug No. 45 tot aan de Pakhuisstraat b/d Grooten Boom.
45	Noorderwalstraat	Van de Pakhuisstraat tot de Komediestraat (Tawang).
46	Kerkstraat en verlengde Kerkstraat	Van de Heerenstraat tegenover de Prot. kerk tot de Zuiderwalstraat en verder tot de Kazernestraat, begin Pekodjan.
47	Hogendorpstraat	Van de Westerwalstraat tot aan de Blinde Spekstraat.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
48	Blinde Spekstraat	Verlengde van de Hogendorpstraat, loopt dood.
49	Kerkhofstraat	Verbinding Heerenstraat en Hogendorpstraat.
50	Zwaluwstraat	idem.
51	J. F. Knoopsstraat	Verbinding Hogendorpstraat met Zuiderwalstraat en het verlengde van de Zwaluwstraat.
52	Zuiderwalgracht of Altingstraat	Van de Westerwalstraat tot aan de Kerkstraat.
53	Handelsstraat	Verbinding Zuiderwalgracht met Kazernestraat.
54	Kortademstraat	Verbinding Pakhuisstraat met oude Stadhuisstraat.
55	Hoofdwachtstraat	idem.
56	Oude Stadhuisstraat	Van de Heerenstraat tot de Noorderwalstraat.
57	Pakhuisstraat	Van de Westerwalstraat tot aan de Noorderwalstraat.
58	Achter Kerkstraat	Van de oude Stadhuisstraat tot aan de van den Burgstraat en langs de Prot. kerk tot de Heerenstraat.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
58a	Rondom de Prot. Kerk	Van af Heerenstraat door tot aan de Sieburgstraat.
59	Marinestraat	Verbinding Achterkerkstraat met Noorderwalstraat.
60	Sieburgstraat	idem.
61	Van den Burgstraat of Arsenaalstraat	Van het Paradeplein tot de Noorderwalstraat.
62	Weg om het Paradeplein	Van de Heerenstraat om het plein naar de Heerenstraat.
63	Bloemstraat	Verbinding Heerenstraat met Noorderwalstraat.
64	Komediestraat	idem.
65	Konijnenstraat	Verbinding Komediestraat, over Bloemstraat met de Arsenaal- of van den Burgstraat.
66	Tawang	Van de Spoorlaan tot de Noorderwalstraat.
67	Weg naar het Zeestrand	Van de Pakhuisstraat tot de Tjemaralaan.
68	Tjemaralaan	Van het Nieuwe Havenkanaal Oost tot aan den weg naar het spoor.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
69	Spoorlaan	Van het station N. I. S. tot aan Tawang (Kloosterlaan.)
70	Spoorlaan, Kloosterstraat, Karangbidara, Gedangan, Pandean, Ambengan, Karangtoeri, Bangkong, Peterongan, Djomblang	Van het station N. I. S. langs den grooten weg naar Oenarang tot begin Tjandiheuvel.
71	Mlaten, Boegangan, Karrenweg, Karangtempel, Peterongan	Van het Officierskampement eind Nieuw Holland tot Djomblang.
72	Mlaten(Officierskampement)	Van Gedangan tegenover Djoernatan tot Mlaten.
73	Nieuw Holland	Van Karangbidara tot Mlaten.
74	Karangbidara	Van Gedangan tot Kaligawé.
75	Pengapon	Van Kloosterstraat tegenover Tawang tot Kaligawé.
76	Gang Waaghals	Verbinding Karangbidara en Pengapon.
77	Pondok Pati	Idem.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
78	Kaligawé	Groote weg naar Demak van driesprong tot aan de brug Tenggang No. 139 (over het Oosterbandjirkanaal).
79	Mlaten Trenggoeloen, Mlatie. Kobong	Van Mlaten tot Kobong, weg van Karangbidara naar Kaligawê.
80	Karangtempel, Pandean Nglamper, groote weg naar Goeboeg	Van Karangtoeri over de groote brug over het Oosterbandjirkanaal tot grens Gemeente.
81	Sompok	Binnenweg van Peterongan naar het bedelaarsgesticht.
82	Mritjan	Van Djomblang tot Mritjan grens Gemeente.
83	Gang Schmalz	Binnenweg van den grooten weg naar Oenarang tot driesprong.
84	Gang Djangli	Binnenweg van Tjandi naar Djangli.
85	Tjandi en Oenarangweg tot Djatingaleh	Van Djomblang over den grooten weg naar Oenarang voorbij Djatingaleh tot nieuwe grens Gemeente.
86	Zimmermanslaan	Van Boeloe bij brug No. 7 langs het Westerbandjirkanaal tot de sluis Simongan.
87	Sleko- West of Tiang Bendera	Van de Westerwalstraat langs de gas- en ijsfabriek tot den weg naar den Boom.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
88	Sleko-Oost of Javaboschstraat	Van de Pakhuisstraat tot aan den weg naar den Boom.
89	Weg Kebontjina	Verbindingsweg van Pasar Ambengan tot Boegangan.
90	Toegang bedelaarsgesticht Boegangan	Van af Boegangan tot ingang van het gesticht.

DOOR DE GEMEENTE WERDEN DE IN DEN NAVOLGENDEN STAAT VERMELDE WEGEN AANGELEGD (LOOPENDE TOT ULTO. DECEMBER 1916).

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
1	Kalisari	Van af Wilhelminapark in Zuid Oostelijke richting over een lengte van 225 M. langs de afgesloten Kali Semarang.
2	Verbindingsweg Kalisari	Weg lang 130 M. ter verbinding van het uiteinde van den weg Kalisari met den weg Karangasem.
3	Weg langs Pasar Boegangan	Verbindingsweg lang 350 M. tusschen de wegen Ambengan en Karrenweg.
4	Oei Tiong Hamweg	Verbindingsweg tusschen Driesprong Sijthofflaan — Hoogenraadslaan met Groote Toerweg lengte ± 900 M.
5	Kintelan	Van af Groote Toerweg bij Gergadji in Westelijke richting tot desa Kintelan lengte 450 M.
6	Nieuwe Tjandiweg met Oei Tiong Bingweg	Van af den weg Kintelan door het ten Zuiden van Semarang gelegen heuvelterrein tot aan den Grooten Postweg naar Oengaran lengte ± 5400 M.
7	1e secundaire weg	Tusschen H. M. 18 en 19 van den Nieuwen Tjandiweg afslaande over een lengte van 330 M. geheel evenwijdig loopende aan dien weg.

Nummers	Namen der Wegen	Omschrijving der Wegen
8	Bergotaweg	Hoofdweg loopende van af Gergadji langs erfpachtsperceel N.I.S. naar den Nieuwen Tjandiweg met een wegoppervlakte van 3700 M².
9	Parallelweg	Secundaire wegen in het Heuvelterrein met een wegoppervlakte van resp. 2050, 560 en 1780 M².
10	Weg Bendo.	
11	Sembodjaweg	

Door de gemeente werden voorts nog de wegen in de Palmenlaan overgenomen (Rb. 1 Juni 1907). Tot overname der wegen in het Villapark werd besloten bij Rb. van 2 October 1912.

De eigenaar ging evenwel tot de overgave aan de gemeente niet over.

Tot den aanleg van een verbindingsweg Bodjong—Heuvelterrein werd in den loop van het jaar 1915 besloten.

Het tracé zal gekozen worden langs Kalisari ondanks de bezwaren van de zijde van het Bestuur van het Juliana Ziekenhuis tegen deze verbinding geopperd, welk Bestuur aandrong op eene verbinding langs Karangasem.

Tot de uitvoering van het werk werd nog niet overgegaan, in verband met nieuw aangeknoopte onderhandelingen omtrent de Sawahterreinen aan den voet der heuvels, voor een centraal ziekenhuis, nadat het militair departement had medegedeeld geen prijs meer daarop te stellen.

OPGAAF DER OPENBARE PLEINEN EN TUINEN

(MET UITZONDERING VAN DEN STADSTUIN,) DIE DOOR DE REGEERING AAN DE GEMEENTE IN BEHEER WERDEN OVERGEDRAGEN.

1. Aloon—aloon.
2. Boeloe tuin (aan den Hoek Karangasem—Boeloe naast de meisjesschool).
3. Wilhelminapark (aan den hoek Bodjong, Randoesari, Boeloe en Pendrian).
4. Tawangplein (aan den hoek Pakhuisstraat en Noorderwalstraat).
5. Paradeplein (Heerenstraat naar de Prot. kerk).
6. Karangbidara tuin (Hoek Heerenstraat—Gedangan naar de Europeesche scholen).

Sedert deze gezamentlijke inbeheergeving van wegen, pleinen en tuinen werden nog aan de Gemeente in beheer afgestaan bij Gouvernementsbesluit van:

a. 10 Augustus 1908, No. 18, een terrein toen als mestvaalt in gebruik.

b. 25 April 1913, No. 21, een tweetal stukken grond gelegen respectievelijk in de desa's Bendoengan en Pringgading met bestemming onderscheidenlijk voor den aanleg van riolen en voor de oprichting van een verbrandingsoven.

c. 23 Juli 1913, No. 42, een stuk grond gelegen in de desa Pringgading, met bestemming tot weg.

d. 31 Juli 1913, No. 33, twee stukken grond in de desa Bendoengan, met bestemming tot weg.

e. 19 Juni 1914, No. 60, een strook grond, ingenomen door de stoep van het vroeger door de Wees- en Boedelkamer geoccupeerde gebouw.

f. 16 Augustus 1914, No. 43, een strook grond in de desa Peterongan, met bestemming tot weg.

g. 25 September 1914, No. 20, een in de desa Karangredjo gelegen stuk grond, met bestemming tot weg.

h. 17 en 20 October 1914, Nos. 14 en 13, meerdere stukken gron den in onderscheidene desa's gelegen, met bestemming tot weg.

i. 17 Juni 1915 No. 60, een stuk grond gelegen in desa Tamanwinangoen, met bestemming tot weg.

j. 6 Juli 1915 No. 35 een stuk grond gelegen in desa Peterongan, met bestemming tot pasarterrein.

k. 25 Augustus 1915 No. 5, een strook grond in desa Mlatihardjo, met bestemming tot weg.

l. 7 September 1915 No. 35 en 36 twee strooken grond resp. in desa Lamperlor en Karangtempel met bestemming tot weg.

m. 3 November 1915 No. 32 een strook grond in desa Pringgading, met bestemming tot weg.
bij besluit van den Directeur van B. B.

n. dd. 16 September 1915, No. 1243 een stuk grond in desa Gadjahmoengkoer, met bestemming tot weg.

o. dd. 5 October 1915 No. 1316, een stuk grond in desa Sekajoe, ten behoeve eener waterleiding.

p. dd. 13 Januari 1916 No. 54/a, twee stukken grond in de desa Kebonsari met bestemming tot weg.

q. dd. 1 Februari 1916 No. 147/a, een stuk grond in desa Redjosari met bestemming tot weg.

r. dd. 13 Juli 1916 No. 11, een stuk grond in desa Kebonsari met bestemming tot weg.

s. dd. 9 Augustus 1916 No. 17, een stuk grond in desa Redjosari, met bestemming tot weg.

t. dd. 4 Juli 1916 No. 7 een stuk grond in desa Redjosari met bestemming tot weg.

u. dd. 22 Augustus 1916 No. 41, twee stukken grond in desa Karangtempel met bestemming tot weg.

v. dd. 29 September 1916 No. 1373/a, een stuk grond in desa Bergota, met bestemming tot weg.

w. dd. 25 September 1916 No. 40, een stuk grond in de desa Karangtempel met bestemming tot weg.

Als uitvloeisel van de ordonnantie opgenomen in Staatsblad No. 516 van 1906, waarbij Gewesten en gedeelten van Gewesten met eigen geldmiddelen bevoegd verklaard zijn om tot wederopzeggens vergunning te verleenen tot het gebruik van tot het vrij staatsdomein behoorenden grond, uitmakende of behoorende tot van Landswege aan hen in beheer gegeven zaken, werd

in het leven geroepen de verordening op het tijdelijk in gebruik afstaan van openbare wegen, straten, pleinen, parken en andere terreinen, met uitzondering van pasars in de Gemeente Semarang, welke werd vastgesteld op 2 Mei 1911, en afgekondigd in het extra-bijvoegsel der Javasche Courant van 28 Juli 1911, No. 60.

Tegen betaling eener retributie berekend naar 1 cent per M^2 per etmaal met een minimum van 10 cents per etmaal of gedeelte daarvan, indien het n.l. eene vergunning betreft, verleend door den Voorzitter van den Gemeenteraad voor den tijd van hoogstens 3 maanden of tegen betaling van een retributie berekend naar 5 cts. per M^3 en per maand, indien het eene vergunning betreft, verleend door den Gemeenteraad voor meer dan 3 maanden, kan toestemming verleend worden, onder nader aangegeven voorwaarden, tot het gebruik van grond behoorende tot de openbare wegen, straten, pleinen, parken en andere terreinen, met uitzondering van pasars, bij de Gemeente in beheer.

Deze verordening werd bij die van 5 Mei 1916, afgekondigd in het extra-bijvoegsel No. 17 der Javasche-Courant van 18 Augustus 1916 No. 66, gewijzigd in dien zin dat:

Wanneer het den Gemeenteraad in een bepaald geval mocht voorkomen, dat de vergoeding, berekend overeenkomstig het evengemeld tarief, onevenredig zou zijn aan het genot dat het der vergunninghouder meebrengt, de Gemeenteraad de vergoeding kan bepalen op een veelvoud van dat tarief. Nimmer mag echter een hoogere vergoeding berekend worden dan die gelijkstaande aan een tienvoud van dat tarief.

De hieronder volgende staat geeft een overzicht van de krachtens deze verordening verleende vergunningen, loopende tot ulto. December 1916.

OPGAVE VAN DE VERGUNNINGEN, WELKE ZIJN VERLEEND INGEVOLGE DE VERORDENING OP HET TIJDELIJK IN GEBRUIK AFSTAAN VAN OPENBARE WEGEN, STRATEN, PLEINEN, PARKEN EN ANDERE TERREINEN MET UITZONDERING VAN PASARS, IN DE GEMEENTE SEMARANG.

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
1	Malie (Mlaten Trenggoeloen)	14 Nov. 1911 No. 125 A	Tot wederopzegging	3 M²	Verkoopstalletje	*f* 0.45 per kwartaal
2	Kasimin (Bedagan)	29 Dec. 1911 No. 164 A en 8 Jan. 1915 No. 16 R	idem	16 „	Warong	„ 2.40 „
3	Wadji (Mlaten Trenggoeloen)	29 Dec. 1911 No. 164 A	idem	10.50 „	idem	„ 1.57⅝ „
4	Bok Noer (Reegang)	idem	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
5	IJsfabriek Ho Hien Wan	29 Dec. 1911 No. 166 A	idem	6 „	IJshuisje	„ 0.90 „
		12 Juli 1912 No. 18 R		19.5 „		„ 2.94 „
		8 Oct. 1913 No. 12 R		4 „		„ 0.60 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
5a	IJsfabriek Ho Hien Wan	8 Oct. 1913 No. 13 R	Tot wederopzegging	6 M²	IJshuisje	*f* 0.90 per kwartaal
		29 Juli 1914 No. 21 R		6 „		„ 0.90 „
		31 Maart 1916 No. 48 R		5.76 „		„ 0.86 „
		27 Juli 1916 No. 28 R		11.52 „		„ 1.73 „
6	A. L. Gibson	29 Jan. 1912 No. 8 R	idem	1 „	Telefoonhuisje	„ 0.15 „
7	Semarangsche IJs maatschappij	29 Jan. 1912 No. 6 R	idem	120.14 „	IJshuisje	„ 18.02 „
		8 Jan. 1915 No. 17 R		32 „		„ 4.80 „
		14 April 1915 No. 17 R		4 „		„ 0.60 „
		8 Juni 1915 No. 9 R		32 „		„ 4.80 „
		17 Oct. 1916 No. 26 R		19.36 „		„ 2.90 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
8	Bok Karminah (Kembang Paes)	26 Febr. 1912 No. 8 R	Tot wederopzegging	1.5 M²	Verkoopstalletje	*f* 0.22⁵ per kwartaal
9	Tasmin (Gendingan)	12 April 1912 No. 9 R	idem	12 „	Warong	„ 1.80 „
10	Toeloes (Pontjol)	12 April 1912 No. 9 R	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
11	Ned. Ind. Houtaankap. Mij.	12 April 1912 No. 20 R	idem	2 × 40 =(80 M²)	Loskraan	„ 12.— „
		29 Juli 1914 No. 35 R	idem	6.2×1,5= (9.3 M²)	Transformatorenstation	„ 1.39⁵ „
12	Soeleiman (Kamp. Melajoe)	12 April 1912 No. 36 R	idem	2.25 „	Waroeng	„ 0.34 „
13	Katam (Baroe Tikoeng)	idem	idem	2.25 „	idem	„ 0.34 „
14	Kardi (Baroe Tikoeng)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
15	Bok Salimah (Kebonlaoet)	14 Juni 1912 No. 30 R	idem	2.25 „	idem	„ 0.34 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
16	Kasimin (Blakang Kebon)	14 Juni 1912 No. 30 R	Tot wederopzegging	3 M²	Warong	*f* 0.45 per kwaataal
17	Bok Seko (Bodjong setalan)	idem	idem	16 „	Warong	„ 2.40 „
18	Bok Pasinah (Bodjong setalan)	idem	idem	16 „	idem	„ 2.40 „
19	Madari (Pontjol)	idem	idem	3 „	idem	„ 0.45 „
20	Bok Soeminah (Kebonlaoet)	idem	idem	3 „	idem	„ 0.45 „
21	Samarang-Joana Stoomtram Maatschappij	14 Juni 1912 No. 28 R	idem	4 „	Wacht huisje	„ 0.60 „
		27 Nov. 1912 No. 20 R	idem	175 „	Tijdelijk idem	„ 26.25 „
22	IJsfabriek Ik Ho Hien	14 Juni 1912 No. 29 R	idem	388.25 „	IJshuisje	„ 58.24 per kwartaal
		28 Febr. 1913 No. 12 R	idem	6.25 „		„ 0.94 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
22a	IJsfabriek Ik Ho Hien	27 Juni 1913 No. 4 R	Tot weder opzegging	9 M²	IJshuisje	*f* 1.35 per kwartaal
		29 Juli 1914 No. 15 R		7.44 „	idem	„ 1.11 „
		8 Jan. 1915 No. 19 R		4 „	idem	„ 0.60 „
		12 Sept. 1916 No. 39 R		4.84 „	idem	„ 0.72⅝ „
		24 Nov. 1916 No. 74 R		5.76 „	idem	„ 0.87 „
23	Kartowirono (Kamp, Poelo)	29 Augs. 1912 No. 6 R	idem	1.5 „	Warong	„ 0.22⅝ „
24	Bok Pasilah vrouw van Pak Karsimin (Kamp. Boeloelor)	idem	idem	11.9015 „	idem	„ 1.79 „
25	Tan Soe Ing (Kamp. Mlajoe)	idem	idem	3 „	idem	„ 0.45 „
26	Javasche Bosch Expl. Mij.	2 Oct. 1912 No. 16 R	idem	40 „	Plaatsing stoomkraan	„ 6.— „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
27	Bok Doel (Kamp. Pontjol)	27 Nov. 1912 No. 21 R	Totwederopzegging	1.5 M²	Warong	*f* 0.22⁵ per kwartaal
28	Rakimin (Kamp. Pendrikan)	idem en 8 Jan. 1915 No. 16 R	idem	12 „	idem	„ 1.80 „
29	Karsiman (Bodjong Setalan)	27 Nov. 1912 No. 21 R	idem	10. 5„	idem	„ 1.57⁵ „
30	Lasimin (Kamp. Ngemoel-Baroesari)	27 Nov. 1912 No. 21 R	idem	12 „	idem	„ 1.80 „
31	Maintz & Co. q. q. A. N. I. E. M.	20 Jan. 1913 No. 28 R	idem	168 „	Transformatorenhuisjes	„ 25.23 „
		30 Juli 1913 No. 8 R	idem	6.25 „	idem	„ 0.94 „
		17 Oct. '16 No. 32 R	idem	18.75 „	idem	„ 2.81 „
32	Salimin en Bok Birah (Wotgandoel)	28 Febr. 1913 No. 10 R	idem	60 „	Warong	„ 9.— „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
33	Wongsoredjo (Djomblangkoelon)	28 Febr. 1913 No. 12 R	Tot wederopzegging	1 M²	Warong	*f* 0.15 per kwartaal
34	Intern. Crediet en H. V. Rotterdam	28 Maart 1913 No. 18 R	idem	16 „	Handkraan	„ 2.40 „
35	Bok Mangoen (Gendingan)	28 April 1913 No. 8 R	idem	6 „	Warong	„ 0.90 „
36	Dunlop & Co. (Bodjongscheweg)	28 April 1913 No. 20 R	idem	28.37 „	Stoep	„ 4.26 „
37	D. Appel (q. q. N. V. Oost-Java Handels-Company)	27 Juni 1913 No. 3 R	idem	25 „	fietsenstandaard	„ 3.75 „
38	Sitas (Wotgandoel)	5 Sept. 1913 No. 27 R	idem	6 „	Warong	„ 0.90 „
39	Amat Oesin (Wotgandoel)	idem	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
40	Kartokardjan (Wotgandoel)	idem	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
41	Bok Kirah (Kartohardjo)	8 Oct. 1913 No. 14 R	idem	4 „	idem	„ 0.60 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
42	Amat Rais (Tawang kebalen)	31 Oct. '13 No. 16 R	Tot wederopzegging	4 M²	Warong	*f* 0.60 per kwartaal
43	Ie Siong Pik (Karangtoeri kidoel)	23 Jan. '14 No. 37 R	idem	4 „	Verkoopstalletje	„ 0.60 „
44	Wongsowikromo (Tambak Baroe)	27 April '14 No. 18 R en 2 Jan. '15 No. 3 R	idem	15 „	Warong	„ 2.25 „
45	Aloewi (Tambak baroe)	27 April '14 No. 18 R	idem	12 „	idem	„ 1.80 „
46	Pawiro (Pandean lamper)	idem	idem	6.25 „	idem	„ 0.94 „
47	Siban (Kebonlaoet)	24 Dec. 1915 No. 16 R	idem	10 „	idem	„ 1.50 „
48	Bok Kas (Kebonlaoet)	29 Juni '14 No. 13 R	idem	5 „	idem	„ 0.75 „
49	Soeleman (Ambengan)	idem	idem	8.75 „	idem	„ 1.31 „
50	J. L. C. Anten Administrateur fabriek van Bouwmaterialen Gembong (Zeestrand)	30 Oct. '14 No. 13 R	idem	4 „	Wachthuisje	„ 0.60 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
51	Wongsodikromo (Karangtengah)	9 Dec. '14 No. 5 R	Tot wederopzegging	4 M²	Warong	*f* 0.60 per kwartaal
52	C. F. Engelbart Voorzitter der Schietvereeniging „Pro Nobis" te Semarang	30 Sept. '14 No. 18 R	idem	—	Schietbaan	„ 1.— per jaar
53	Kaprawi (Kampoeng Koeningan)	8 Jan. '15 No. 18 R	idem	5 „	Waroeng	„ 0.75 per kwartaal
54	Soerodikromo (Kamp. Darat-Lasimin)	idem	idem	9 „	idem	„ 1.35 „
55	Sagi (Kampoeng Koeningan)	idem	idem	13 „	idem	„ 1.95 „
56	Pak Karmani (Kamp. Kartohardjo-Poengkoeran)	idem	idem	5 „	idem	„ 0.75 „
57	Darmohardjo (Tawang pompa)	8 Jan. '15 No. 19 R	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
58	Saleh Moestopo (Kamp. Mlajoe Darat)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
59	Bok Karjowikromo (Kamp. Koelitan)	8 Jan. '15 No. 19 R	Totwederopzegging	4 M²	Waroeng	*f* 0.60 per kwartaal
60	Bok Moen (Kamp. Kebonlaoet)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
61	Makroepsirah (Bandjar-Lawanggadja)	idem	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
62	Sartas (Baroetikoeng)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
63	Darmo (Koelitan)	idem	idem	2 „	idem	„ 0.30 „
64	Kasan (Prembaen)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
65	Radi (Tawang Perbalan)	idem	idem	12 „	idem	„ 1.80 „
66	Kartowidjojo (Gendingan)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
67	Kastamah (Brantji-Ambengan)	idem	idem	3 „	idem	„ 0.45 „
68	Mangoensoekarto (Dalangan)	idem	idem	5 „	idem	„ 0.75 „
69	Bok Sipah (Kebonlaoet)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
70	Djomblo (Petekan)	8 Jan. '15 No. 19 R	Tot wederopzegging	4 M²	Warong	*f* 0.60 per kwartaal
71	Bok Dapi (Kebonlaoet)	idem	idem	5 „	idem	„ 0.75 „
72	Boengkik (Boestaman)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
73	Bindot (Boestaman)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
74	Pak Kasidin (Petolongan)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
75	Kartotani (Gandek poespo)	idem	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
76	Bok Slamet (Kebonlaoet)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
77	Bok Sarmonah (Gangtai-Komedistraat)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
78	Bestuur van het Hotel du Pavillon	22 Jan. '15 No. 24 R 19 Oct. '16 No. 14 R	idem	93 „	Zitje	„ 69.75 „
79	Bok Kardijah (Kamp. Mlajoedarat)	5 Maart '15 No. 23 R	idem	3 „	Warong	„ 0.45 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
80	Pak Merto (Karangbidara)	5 Maart '15 No. 28 R	Tot wederopzegging	6.25 M²	Warong	*f* 0.94 per kwartaal
81	Pak Baji (Petekan)	5 Maart '15 No. 29 R	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
82	Kasmin (Kamp. Tireman)	14 Apr. '15 No. 27 R	idem	25 „	idem	„ 3.75 „
83	Bok Minah (Redjoleksono-Kaligawé)	14 Apr. '15 No. 23 R	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
84	Bok Karijo (Tjioet Petolongan)	idem	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
85	Soerat (Petekan Jahjo)	idem	idem	9 „	idem	„ 1.35 „
86	Pak Kamid (Kebonlaoet)	14 Apr. '15 No. 24 R	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
87	Modrono (Nglatoek Petekan)	7 Mei '15 No. 8 R.	idem	5 „	idem	„ 0.75 „
88	Pak Darmo (Kamp. Mlajoe)	idem	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
89	Bok Katimah (Bedas)	idem	idem	5 „	idem	„ 0.75 „
90	Bok Sadijah (Kebonlaoet	7 Mei '15 No. 10 R.	idem	6.25 „	idem	„ 0.94 „
91	Bok Rasimin (Kebonlaoet)	idem	idem	9 „	idem	„ 1.35 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
115	Sodiwirjo (Gadjahmoengkoer)	11 Oct. '15 No. 4 R	Tot wederopzegging	12 M²	Waroeng	*f* 1.80 per kwartaal
116	Siwil (Gadjahmoengkoer)	11 Oct. '15 No. 3 R	idem	3 „	idem	„ 0.45 „
117	Kalimah (Gadjahmoengkoer)	11 Oct. '15 No. 5 R	idem	3 „	idem	„ 0.45 „
118	Tan Nie Yong (Peterongan)	22 Oct. '15 No. 16 R	idem	475 „	Huur van een voor uitbreiding van een pasar bestemd terrein	„ 71.25 „
119	Nguyen the Cam (Karangbidara)	3 Nov. '15 No. 6 R	idem	6 „	Houten stoep	„ 0.90 „
120	Abdoelrachim (Pontjol)	29 Nov. '15 No. 29 R	idem	20 „	Warong	„ 3 „
121	Kwee Koen Yan (Ambengan)	3 Dec. '15 No. 1 R	idem	24 „	Houten stoep	„ 3.60 „
122	Aslim (Bodjongstalan)	24 Dec. '15 No. 18 R	idem	7.50 „	Warong	„ 1.12⅝ „
123	Tasmirah (Gadjahmoengkoer)	24 Dec. '15 No. 18 R	idem	7.50 „	idem	„ 1.12⅝ „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
124	Amatsari (Kaoeman)	1 Febr. '16 No. 1 R	Tot wederopzegging	17 M².	Barbierswinkel	*f* 2.55 per kwartaal
125	Ngaimah (Ngilir)	1 Febr '16 No. 2 R	idem	1 „	Warong	„ 0.15 „
126	Boerham (Wotgandoel Kid.)	1 Febr. '16 No. 8 R	idem	1 „	idem	„ 0.15 „
127	Bok Sinem (Wotgandoel „)	idem	idem	1 „	idem	„ 0.15 „
128	Chin. vrouw Teng Hieng Tjiam. (Petoedoengan)	1 Febr. '16 No. '14 R	idem	3.75 „	Afdak	„ 0.56 „
129	R. Verspyck (Heerenstraat)	28 Febr. '16 No. 16 R	idem	33. „	„	„ 4.95 „
130	Pak Kasman (Kp. Tjabean)	31 Mrt. '16 No. 19 R	idem	9 „	Waroeng	„ 1.35 „
131	Mobaridin (Gendingan)	31 Mrt. '16 No. 24 R	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
132	Saridjan (Poerwogondo Perbalan)	31 Mrt. '16 No. 25 R	idem	3 „	idem	„ 0.45 „
133	Chin. vrouw Liem Tjien Bie (Kranggan)	31 Mrt. '16 No. 26 R	idem	15 „	Afdak	„ 2.25 „
134	Ketjil (Drijahan)	31 Mrt. '16 No. 39 R	idem	15 „	Waroeng	„ 2.25 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
135	Tan Ing Tjioe (Gang Tengah)	31 Mrt. '16 No. 47 R	Tot wederop zegging	13.5 M^2	Stoep	*f* 2.025 per kwartaal
136	Ngarimin (Bandarhardjo)	26 Mei '16 No. 24 R	idem	6.25 „	Waroeng	„ 0.94 „
137	Tjan Ma Soen (Gang Baroe)	31 Mrt. '16 No. 71 R	idem	4.50 „	Afdak	„ 0.67⁵ „
138	Tjoa Liep Tik (Kebontjina)	20 Juni '16 No. 26 R	idem	4.02 „	„	„ 0.60 „
139	Bok Kasminah (Ngilir)	20 Juni '16 No. 27 R	idem	3 „	Waroeng	„ 0.45 „
140	Pak Sawal (N. Tjandiweg)	20 Juni '16 No. 50 R	idem	7 „	idem	„ 1.05 „
141	Bok Pasirah (Pandean Lamper)	27 Juni '16 No. 25 R	idem	9 „	idem	„ 1.35 „
142	Wasiman (Gadjahmoengkoer)	27 Juli '16 No. 27 R	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
143	Sastroredjo (Basahan)	20 Juni '16 No. 56 R	idem	4 „	idem	„ 0.60 „
144	Bok Wongso (Kembang Paés)	idem	idem	9 „	idem	„ 1.35 „
145	Marmidjan (Basahan)	idem	idem	6 „	idem	„ 0.90 „
146	Moestarie (Basahan)	idem	idem	6.25 „	idem	„ 0.94 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
147	Pak Soerjani (Kp. Djaksa)	27 Juli '16 No. 14 R	Tot wederop zegging	10. M².	Waroeng	*f* 1.50 per kwartaal
148	Abdoelkadir bin Hadji Joesoep c.s. (Kp. Mlajoe)	12 Sept. '16 No. 38 R	idem	15. „	idem	„ 2.25 „
149	Gan Hok Siang (Kebonsari)	12 Sept. '16 No. 42 R	idem	32. „	—	„ 4.80 „
150	Asan (Tireman)	12 Sept. '16 No. 48 R	idem	1.5 „	Waroeng	„ 0.22⅝ „
151	Pak Marto (Kp. Gandek Poespo)	12 Sept. '16 No. 49 R	idem	4. „	idem	„ 0.60 „
152	Tan Oe Tjan (Dir. Restaurant H. Oewa)	24 Nov. '16 No. 53 R	idem	20. „	Zitje	„ 15.— „
153	Tan Tjan Soei (Ambengan Wetan)	17 Oct. '16 No. 13 R	idem	12.2 „	—	„ 1.83 „
154	Wongsoredjo (Gadjahmoengkoer)	19 Oct. '16 No. 21 R	idem	7.5 „	Waroeng	„ 1.12⅝ „
155	Pasin (Gadjahmoengkoer)	19 Oct. '16 No. 21 R	idem	9 „	idem	„ 1.35 „
156	Sastrowidjojo (Tegalwareng)	19 Oct. '16 No. 21 R	idem	31.5 „	idem	„ 4.72⅝ „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
157	Liem Ban Poo (Gang Baroe)	19 Oct. '16 No. 22 R	Tot wederop zegging	6 „	Afdak	*f* 0.90 per kwartaal
158	Bok Salimah (Mlaten Trenggoeloen)	19 Oct. '16 No. 23 R	idem	3 „	Waroeng	„ 0.45 „
159	Saleh (Kp. Pranakan)	19 Oct. '16 No. 20 R	idem	15 „	idem	„ 2.25 „
160	C. Wielenga	24 Nov. '16 No. 43 R	idem	12 „	Stoep	„ 9.— „
161	Bok Soetimah (Kebonlaoet)	24 Nov. '16 No. 73 R	idem	7.8 „	Waroeng	„ 1.17 „
162	Tan Wat Nio (Kebonsasi)	24 Nov. '16 No. 76 R	idem	6 „	—	„ 0.90 „
163	Firma Wolff	24 Nov. '16 No. 77 R	idem	12 „	Stoep	„ 9.— „
164	Go Ma Djing (Béténg)	24 Nov. '16 No. 70 R	idem	2.5 „	Afdak	„ 0.37^{5} „
165	Oen Tik Hing (Kranggan)	24 Nov. '16 No. 75 R	idem	27.37„	Stoep	„ 20.53 „
166	Beh Tjien Soen (Kranggan)	24 Nov. '16 No. 75 R	idem	8.46„	idem	„ 6.34^{5} „
167	Oen Ping Kwie (Kranggan)	24 Nov. '16 No. 75 R	idem	6.60„	idem	„ 4.95 „
168	Oei Kim Bing (Kranggan)	24 Nov. '16 No. 75 R	idem	7.65„	idem	„ 5.74 „

	Naam van den vergunninghouder	Dagteekening en nummer van het besluit, waarbij de vergunning is verleend	Duur der toegestane vergunning	Grootte van het terrein	Opgaaf waartoe het terrein zal worden gebezigd	Verschuldigde retributie
169	Tan Giok Nio (Kranggan)	24 Nov. '16 No. 75 R	Tot wederop zegging	43.14,,	Stoep	ƒ32.35⁵ per kwartaal
170	Salminah (Kebonlaoet)	24 Nov. '16 No. 78 R	idem	7.5 ,,	Waroeng	,, 1.12⁵ ,,
171	Jahmin (Kp. Koeningan)	20 Dec. '16 No. 8 R	idem	6 ,,	idem	,, 0.90 ,,
172	Sakidjan (Gabahan)	20 Dec. '16 No. 8 R	idem	5 ,,	idem	,, 0.75 ,,
173	Sakirin (Djomblang)	20 Dec. '16 No. 16 R	idem	6 ,,	idem	,, 0.90 ,,
174	Liem Tjin Soe (Gang Baroe)	20 Dec. '16 No. 17 R	idem	1.5 ,,	Afdak	,, 0.22⁵ ,,

WERKZAAMHEDEN IN 1916 DOOR DEN DIENST DER GEMEENTEWERKEN UITGEVOERD.

a. Wegen.

DE TOTALE LENGTE EN HET OPPERVLAK DER WEGEN BIJ DE GEMEENTE IN BEHEER IN HET BEGIN EN AAN HET EINDE VAN HET JAAR WAREN DE VOLGENDE :

	BEGIN 1916		EIND 1916	
	Lengte	Oppervlak	Lengte	Oppervlak
Wegen met waterdichte deklaag	8350 M	71310 M²	12950 M	99660 M²
Gewone steenslag	62665 „	373750 „	59945 „	353490 „
TOTAAL.	71015 M	445060 M²	72895 M²	453150 M²

Deze cijfers zijn benaderend opgemaakt en kunnen dus geen aanspraak maken op volledige nauwkeurigheid:

De in eind 1916 in aanleg zijnde nieuwe wegen n. l.

1. de Sindoroweg,
2. de Moeriaweg,
3. laatste gedeelte Parallelweg en eerste gedeelte Raadsplein,
4. Dr. de Vogelweg,

zijn in bovenstaande opgaven nog niet begrepen.

De lengte in het verhardingsoppervlak dezer in aanleg zijnde wegen bedroeg respectievelijk :

Wegen	lengte	oppervlak	aanteekening
1. Sindoroweg	323 M	1130 M²	vleilaag gereed
2. Moeriaweg	128 „	256 „	idem.
3. Laatste deel Parallelweg en eerste deel Raadsplein	373 „	1305 „	idem.
4. Dr. de Vogelweg	655 „	4585 „	idem op een ± 250 M na.

Gereed kwamen in het verslagjaar de navolgende steenslag wegen:

Wegen	lengte	oppervlak	aanteekening
1. de Bergotaweg	3700 M	34170 M²	Hoofdweg.
2. de Parallelweg	2050 „	6934 „	Sec. wegen.
3. de Weg Bendo	560 „		
4. de Sembodjaweg	1780 „	500040 „	
	8090 M	4610530 M²	

Tevens de ondervolgende waterdichte deklagen:

1. Pandean-Lamper West	4200 M	1398940 M²	De bedragen aan deze wegen ten koste gelegd komen in mindering van die voorkomende op den hierna volgenden staat van globale berekening voor kapitaalsuitgaven t/b der geldleening 1915.
2. Pieter-Sijthofflaan	6300 „	2397653 „	
3. Karrenweg	12300 „	8325854 „	
4. Karang-Tengah	2700 „	936643 „	
5. Depok	2850 „	1180951 „	
	28350 M	14140041 M²	

Tengevolge van den invallenden Westmoesson, moest het verbeteren van de laatste 600 M'. van den Karrenweg tot droog weer worden uitgesteld. Ook de deklaag op de wegen Kranggan-Oost en West, bleef om die reden onuitgevoerd. Het bindmiddel voor de deklaag was bij den weg Depok: asphalt, voor de overige wegen: pitchmac. Daar echter, tengevolge van de moeilijkheden in het scheepvaart-verkeer de prijzen abnormaal stegen en bovendien de prijs en zekerheid van de leveringen niet meer gegarandeerd konden worden, werd niet meer met bestellingen van pitchmac doorgegaan. Voor de nieuw aan te brengen wegen zal nu van asphalt worden gebruik gemaakt.

Bij de beoordeeling van de in de laatste jaren gelegde pitchmac-deklagen, kan het resultaat niet onverdeeld gunstig genoemd worden. Sommige gedeelten hielden zich zeer goed, andere daarentegen zeer slecht. Getracht is een verklaring hiervan te vinden, ten einde hiermee bij volgende wegverbeteringen te kunnen rekening houden. Als oorzaken, die tot den slechten toestand kunnen hebben meegewerkt, zijn te noemen:

a. Het te vroeg aanbrengen van een deklaag op een nog niet voldoende vast ingereden onderlaag.

b. Het aanbrengen van de deklaag bij regenachtig weer en vochtig weg-oppervlak.

c. Het niet volkomen regelmatig verspreiden van de teer gedurende den aanleg.

d. Het toevoegen van cement, waardoor het bindmiddel wel is waar harder wordt, doch de aanhechting aan de steenslag veel wordt verminderd.

e. Het beschadigen van gas- en waterleidingen tijdens het inwalsen, waardoor dikwijls opbreken van pas vernieuwde wegen noodig was.

Deze oorzaken kunnen uiteraard, hetzij alleen, hetzij gecombineerd, optreden.

Niettegenstaande het noodzakelijke bijwerken ervan, blijft toch het pitchmac-oppervlak veel beter en ook de onderhoudskosten veel lager dan van den gewonen steenslagweg.

Door dit laatste kon op de begrooting van 1917 *f* 23.000.— minder worden uitgetrokken dan voor 1916, hoewel het totaal oppervlak der wegen in 1916 beduidend vermeerderd was. Voor de wegen met minder zwaar verkeer, waarvoor een waterdichte deklaag niet noodzakelijk is, wordt het in goeden staat houden zeer gebaat door toepassing van tering van het oppervlak, hetgeen voor dergelijke wegen de oplossing wordt geacht. Speciaal op goed vlak afgewerkte wegen, is het resultaat ervan treffend. Behalve een of tweemaal per jaar teren, wordt het gewoon onderhoud aanzienlijk eenvoudiger, terwijl de bovenste deklaag veel langer in stand blijft. Om deze redenen werden dan ook, toen door het invallen van den Westmoesson het aanbrengen van waterdichte deklagen moest worden gestaakt, alle beschikbare walsen aan het werk gezet om gedurende de natte periode op een zoo

groot mogelijk aantal minder druk bereden wegen een gewone steenslag deklaag aan te brengen en aldus van een vlak oppervlak te voorzien. Na afloop van den regentijd, kunnen dan de walsen weder gebruikt worden voor het in orde brengen van de hoofdwegen, die van een waterdichte deklaag voorzien moeten worden, terwijl van de pas herstelde steenslagwegen het oppervlak zal worden geteerd.

Zooals reeds in het verslagjaar over 1915 vermeld, zijn de proeven om door het maken van een eigen preparaat van koolteer met bijproducten, het uit Engeland aangevoerde tarco voor oppervlakte-tering te vervangen, met succes bekroond.

In 1916 werd dan ook geen tarco meer besteld. Van de nieuw getroffen regeling, werd echter het nadeel ondervonden, dat de koolteer-leverancier slechts regelmatig dus geen groote partijen ineens kon leveren.

Het teren van de wegen moest dus ook geleidelijk geschieden, zoodat verschillende wegen na het intreden van den Oostmoesson veel te laat van hunne oppervlakte-tering werden voorzien, waardoor de deklaag hier en daar veel te lijden had.

Bovendien was hierdoor tevens de stofplaag beduidend erger dan het vorige jaar, toen voldoende tarco aanwezig was om in korten tijd de meeste wegen van een teerlaag te voorzien. Om deze reden werd in December van het verslagjaar overgegaan tot het opstellen van een groote ijzeren tank op het achtererf van het Gemeentehuis. Gedurende de natte maanden, wordt nu regelmatig de koolteer van den leverancier afgenomen en in de tank verzameld, zoodat bij het intreden van den Oostmoesson dadelijk over een groote hoeveelheid teerpreparaat beschikt zal worden en vele wegen tegelijk en in korten tijd van een oppervlakte-tering voorzien kunnen worden.

Behalve bij de wegen die binnen korten tijd voorzien worden van een waterdichte deklaag, kan over het algemeen de toestand bevredigend genoemd worden.

In de navolgende staten, wordt een overzicht gegeven van de kosten van gewoon onderhoud aan verschillende wegen besteed, waarbij ter onderlinge vergelijking de respectievelijke oppervlakten zoo benaderend mogelijk zijn vermeld.

STEENSLAG-WEGEN

WAAROP IN 1916 HERSTELLING VAN EENIG BELANG IS VERRICHT.
(TER VERGELIJKING ZIJN DE ONDERHOUDSKOSTEN OVER 1915 BIJ VERMELD).

Sectie	NAMEN	Oppervlakte in M²	1915 Bedrag	1915 Per M²	1916 Bedrag	1916 Per M²	Opmerkingen
I	Zimmermanslaan	5675	f 897.34	0.15	f 403.56	0.07	
	Boeloe	3000	„ 1.387.93	0.40	„ 4.000.10	1.33	
	Karang Asem	2400	— —	—	„ 2.476.08	1.03	
	Pendrian	7200	„ 2.189.02⁵	0.30	„ 1.252.86	0.17	
	Pontjol	4200	„ 3.647.59	0.87	„ 2.274.30	0.54	
	Genielaan	2350	— —	—	„ 1.993.86	0.85	
	Palmenlaan	3350	„ 1.188.18	0.35	„ 4.312.18	1.29	
	Blakang-Kebon	2100	„ 1.103.31	0.52	„ 541.50	0.26	
	Gendingan	1375	— —	—	„ 508.44	0.37	
	Dr. Djawastraat	1800	„ 1.097.10	0.61	„ 1.305.30	0.73	
	Doewet	1650	„ 448.15	0.27	„ 750.12	0.45	
	Wilhelminapark	1225	„ 743.13	0.61	„ 1.305.30	1.07	
II	Kali Baroe-Oost	4900	„ 895.27	0.18	„ 1.529.88	0.31	
	Id. id.-West	4800	„ 2.100.01	0.30	„ 1.561.80	0.33	
	Java-Boschstraat	2700	— —	—	„ 690.84	0.26	
	Tiang Bendera	3125	„ 1.483.15	0.47	„ 1.966.50	0.63	
	Kampong Mlajoe	2000	— —	—	„ 1.329.24	0.66	
	Reegang	3000	— —	—	„ 1.999.56	0.66	
	Pakhuisstraat	1200	„ 1.093.99	0.84	„ 370.50	0.31	
	Kebon Laoet	5000	— —	—	„ 690.84	0 17	
	Tawang	3600	„ 1.706.72	0.47	„ 2.412.24	0.67	
	Spoorlaan	6450	„ 972.90	0.15	„ 1.016.88	0.16	
	Kali-Gawe	3250	— —	—	„ 543.78	0.17	
	Gedangan	2250	„ 1.363.04	0.60	„ 397.86	0.18	
	Kobong	4200	„ 800.30	0.18	„ 574.56	0.14	
III	Peloran	3150	„ 1.772.95	0.56	„ 697.68	0.22	
	Kranggan	3000	— —	—	„ 1.105.80	0.37	
	Kaoeman	2625	— —	—	„ 1.764.72	0.67	
	Gang Pinggir	1625	— —	—	„ 915.42	0.56	
	Beteng	1875	— —	—	„ 2.065.68	0.10	
	Boebaän	1750	„ 894.24	0.51	„ 43.32	0.02	
	Transporteeren		f 96.825.—		f 42.800.70		

Sectie	NAMEN	Oppervlakte in M²	1915 Bedrag	1915 Per M²	1916 Bedrag	1916 Per M²	Opmerkingen
	Transport		*f* 96.825 —		*f* 42.800 70		
	Boegangan	400	— —	—	„ 343 10	0.85	
	Zuiderwalstraat	4200	— —	—	„ 1.054 50	0.25	
	Mlaten	1800	„ 1.171 62	0.65	„ 1.565 08	0.87	
	Aloon² II en III	3250	— —	—	„ 3.431 56	1.06	
IV	Djagalan	2500	— —	—	„ 2.071 38	0.83	
	Karrenweg	3600	— —	—	„ 1.575 48	0.44	
	Peterongan	4200	„ 1.393 11	0.21	„ 405 84	0.10	
	Pandean Lamper Oost	9050	„ 5.071 75	0.56	„ 2.159 58	0.24	
	Hoogenraadslaan	12950	„ 5.663 77	0.43	„ 3.249 —	0.25	
	Groote Toerweg (incl. Oud Bergota)	15750	„ 12.007 29	0.76	„ 6.396 54	0.41	
	Mritjan	4800	— —	—	„ 514 14	0.11	
	Kruispunt Karangbidara, Pandean, Ambengan, Karangtoeri, Bangkong, Djomblang	34880	„ 34.842 03	1.03	„ 9.724 32	0.28	
V	Oude Tjandiweg	32375	„ 20.369 85	0.63	„ 13.187 52	0.47	
	(Djomblang-Gombel) Nieuwe Tjandiweg (incl. N. Bergota)	33000	—	—	„ 16.286 18⁵	0.49	
	Te zamen		*f* 259.580 —		*f* 104.764 92⁵	0.40	
	Diverse steenslagwegen, waaraan minder kosten	93910			„ 10.056 66⁵	0.10⁵	
		358490	*f* 353.490 —		*f* 114.821 59	0.32⁵	

ASPHALT—EN PITCHMAC-WEGEN

NAMEN	Oppervlakte in M²	1915		1916	
		Bedrag	per M²	Bedrag	per M²
Boeloe	1800	*f* 193.54⁵	0.11	*f* 520.—	0.29
Randoesari	3900	„ 496.80	0.13	„ 1041.96	0.27
Bodjong	27120	„ 1949.94	0.07	„ 5770.68	0.21
Heerenstraat	6500	„ 1249.24	0.19	„ 1431.84	0.22
Achterkerkstraat	700	„ 178.02	0.25	„ 60.42	0.09
Komediestraat	1925	„ 330.16⁵	0.17	„ 404.70	0.21
Aloon-Aloon	3600	„ 716.22	0.19	„ 1464.—	0.40
Pedamaran	2250	„ 871.47	0.38	„ 1060.98	0.47
Djoernatan	4800	„ 995.67	0.20	„ 1275.66	0.27
Gang Waroeng	1750	„ 720.36	0.41	„ 1199.38	0.69
Kerkstraat	1800	„ 767.97	0.42	„ 230.28	0.13
Pekodjan	2815	„ 656.97	0.23	„ 1053.36	0.37
Westerwalstraat	2300	„ 728.64	0.31	„ 699.96	0,30
Hoogendorpstraat	2275	„ 161.46	0.07	„ 39.90	0.02
Petoedoengan	1800	„ 234.94	0.13	„ 904.—	0.50
Karangtengah	2700	„ —	—	„ 510.72	0.19
Karangbidara	4500	„ —	—	„ 431.16	0.10
Karangtempel	1475	„ —	—	„ 594.40	0.40
Pandeanlamper-West	4200	„ —	—	„ 1700.20	0.40⁵
Pieter-Sythofflaan	6300	„ —	—	„ 1236.90	0.20
Karrenweg	12300	„ —	—	—.—	—
Depok	2850	„ —	—	„ 114.—	0.04
TOTAAL	99660	*f* 10251.41	0.15	*f* 21744.50	0.22

Werd in 1915 een bedrag van *f* 400.000.— bestemd uit de groote leening voor vernieuwing der wegen, de hieronder volgende staat geeft een overzicht over den stand en een berekening van de kapitaalsuitgaven voor wegvernieuwing uit de geldleening van 1915.

GLOBALE BEREKENING VOOR KAPITAALSUITGAVEN AAN WEGVERNIEUWING TEN BEHOEVE VAN EEN TE SLUITEN GELDLEENING.

Weg	Lengte	Breedte Nu	Breedte Later	Te voorziene oppervlak	Eenheidsprijs	Totaal
Boeloe Westelijk van vernieuwde stuk	500 M.	6.2		3100 M².	*f* 2.10	*f* 6.510.—
			7.5	650 „	„ 3.75	„ 2.437.50
Pendrian	600 „	6		3600 „	„ 2.10	„ 7.560.—
			7	600 „	„ 3.75	„ 2.250.—
Pontjol	700 „	6		4200 „	„ 2.10	„ 8.820.—
			7	700 „	„ 3.75	„ 2.625.—
Bl. Kebon	900 „	6		5400 „	„ 2.10	„ 11.340.—
			7	900 „	„ 3.75	„ 3.375.—
Dokter Djawastr.	350 „	7	—	2450 „	„ 2.10	„ 5 145.—
Reegang	310 „	7		2170 „	„ 2.10	„ 4.557.—
Gedangan	550 „	8.50		4675 „ zonder verbreeding	„ 2.10	„ 9.817.50
Gr. Postweg naar Oengaran van af Kar. Bidara tot Hogenraadslaan	3000 „	8.50		25500 M².	„ 2.10	„ 53.550.—
Bangkong	800 „	8		2400 „	„ 2.10	„ 13.440.—
Djomblang van Peterongan tot voet Tjandihelling	900 „	7 à 8		7200 „	„ 2.10	„ 15.120.—
Depok	500 „	5		2500 „	„ 2.10	„ 5.250.—
			7	1000 „	„ 3.75	„ 3.750.—
Kranggan	530 „	5		2650 „	„ 2.10	„ 5 565.—
			7	1060 „	„ 3.75	„ 2.975.—
Doewet	280 „	4.5		1260 „	„ 2.10	„ 2.646.—
			6	420 „	„ 3.75	„ 1.575.—
Peloran	430 „	4 5		1935 „	„ 2.10	„ 4.063.50
			6	645 „	„ 3.75	„ 2.418.75
Hogenraadslaan geheel	3150 „	5		15740 „	„ 2.10	„ 33.075.—
			6	3150 „	„ 3.75	„ 11.812.50
Sijthofflaan	1050 „	5		5250 „	„ 2.10	„ 11.025.—
			6	1050 „	„ 3.75	„ 3.937.50
Weg naar Oengaran van Tjandihotel tot Djatingaleh	2000 „	6		12000 „	„ 2.10	„ 25.200.—
Karrenweg en Kampement	3100 „	4.5		13950 „	„ 3.75	„ 52.312.50
			6	4650 „	„ 4.75	„ 22.087.50
Peterongan	650 „	4.5		2925 „	„ 3.75	„ 10.968.75
			6	975 „	„ 4.75	„ 4.631.25
Pandean Lamper	—	—		—	—	„ 17 000.—
Karang Tengah	—	—		—	—	„ 8 000.—
						f 375.840.25
				voor onvoorzien enz.		„ 24.159.75
						f 400.000.—

STEENBREKERIJEN.

In 1915 vond de aanvoer van steenen plaats door aannemers; de omstandigheid dat de aanvoer soms zeer onregelmatig was en voorts tot veel geknoei aanleiding gaf, was oorzaak, dat naar een andere wijze van steenvoorziening werd omgezien. Eensdeels werd overgegaan tot geleidelijke vergrooting van het aantal prauwen aan de kali Garang, zoodat het eigen bedrijf aldaar op gelijken voet toenam. Het aantal prauwen nam toe van 16 tot 22. Ook werd beproefd de aanvoer per S. J. S. van uit Koedoes. Van wege de mindere kwaliteit van den steen werd hiermede opgehouden. Een korten tijd werd toen door de S. J. S. steenslag geleverd langs de lijnen in de stad afkomstig van den breker dier Maatschappij te Koedoes. Daar de breekinstallatie niet op een dergelijke regelmatige levering berekend was, werd daarmede eveneens opgehouden. Ten slotte werd met de S. C. S. een overeenkomst aangegaan voor de dagelijksche levering van eenige wagens steen afkomstig van de kali Koeto. Het wil dzz. toeschijnen, dat hierdoor een behoorlijke stabiele levering van steenen verzekerd is.

De brekerij op Poeda-Pajong werd wegens het langdurig defect zijn van den kleinen verplaatsbaren breker opgeheven.

Bovendien bleek het transport per vrachtauto o.a. tengevolge van de groote hellingen in den weg zeer kostbaar te worden, eensdeels aan banden anderdeels aan reparatiekosten van de machine. Het decauville materiaal werd naar den steenbreker te Madoerangin vervoerd; de machines werden, nadat zij hersteld waren, gebruikt plaatselijk bij den aanleg van de secundaire wegen in het heuvelterrein. De brekerij op Madoerangin werkte regelmatig door. Voor zooveel mogelijk werd gebroken steen afkomstig van het heuvelterrein aangevuld met steen afkomstig van de opgeheven brekerij te Poeda-Pajoeng.

Voor den aankoop der steenen werd betaald aan de steen-brekerij te Pontjol respectievelijk *f* 3.50 (Kali Garang) en *f* 3.80 (S. C. S.) per M^3.

Aan de steenbrekerij te Madoerangin respectievelijk *f* 1.60 en *f* 3.50 per M^3.

De kosten van het breken bedragen aan de brekerij te Pontjol

f 0.65 per M³. Aan de brekerij te Madoerangin f 0.75 per M³. Deze prijzen waren in 1915 ongeveer dezelfde.

Totaal werd verbruikt op de wegen met inbegrip van het verslaan tot steenslag 3312 M³. kalisteen.

Aan steenslag werd totaal gebruikt 13807.50 M³. waarvan 11393.50 M³. door de diverse brekers geleverd en 2414 M³. ingekocht (handgeklopt). De prijs hiervan met inbegrip van transport tot op het werk bedraagt gemiddeld f 5.—. Aan erfpachters werden op verzoek geleverd 125 M³. tegen kostprijs plus onkosten.

Door het eigen bedrijf te Kali Garang werd, toen de steenaanvoer langs de lijnen der S. C. S. verzekerd was, ook zand en grind geleverd aan de verschillende werken.

De prijsbesparing bedroeg f 0.30 voor 1 M³. zand en f 0.50 voor 1 M³. grind.

In 1916 werden door het bedrijf 5470 M³. zand en 1906 M³. grind geleverd.

Aan erfpachters werd op verzoek 1100 M³. zand geleverd tegen kostprijs plus onkosten.

WALSEN.

In 1916 werden in gebruik gesteld:

1 — 12 tons Garrets-Stoomwals.

1 — 6 tons Ruston Proctor stoomwals, deze laatste werd overgenomen van de S. J. S.

De 9 tons stoomwals werd voorzien van een stel in Indië gegoten nieuwe achterrollen.

Op het einde van het verslagjaar had de Gemeente de beschikking over.

1 — 12 tons Garrets stoomwals.
1 — 12 „ Ruston Proctor stoomwals
1 — 11½ „ „ „ „
1 — 9 „ „ „ „
1 — 6 „ „ „ „
1 — 7 „ Barford Perkins „
1 — 8 „ „ motorwals.
4 — 5½ „ „ „

Allen verkeerden in goeden staat.

Daar de hoeveelheid werk steeds toeneemt, werd voor 1917 weder uitbreiding van het aantal walsen aangevraagd.

De regeling voor het toezicht hebbend personeel werd zoodanig gemaakt dat, behalve de dagelijksche en wekelijksche inspecties op den weg, nog geregeld de walsen periodiek in de werkplaats konden worden nagezien.

b. Plantsoenen.

Dit jaar werd met kracht gewerkt om het aanzien der stad te verhoogen, de grasgazons werden afgewerkt en onderhouden. Tevens werd voor betere boombeplanting zorg gedragen. Oude, doode en gevaar opleverende boomen werden op ruime schaal gekapt en op wegen waar boomen ontbraken, doch noodig waren werd met nieuwen aanplant begonnen.

Terwijl vroeger door de telefoondraden het behoorlijk opgroeien van de boomen onmogelijk werd gemaakt, doordat men de kroon aan de zijde van de draden geheel afkapte, wordt nu getracht de kroon boven de telefoondraden te vormen. Ter hoogte van de draden wordt de kroon dan niet breed, doch kan zich daarboven vol ontplooien en schaduw geven. Bij de vroegere wijze van behandeling, werd de boom aan een zijde overbelast en ging scheef staan, doordat de kroon slechts aan één zijde aanwezig was.

De boomen aan den weg Pendrian geven hiervan een goed beeld. Hieraan werd door bovenvermelde wijze van werken een einde gemaakt.

Telkens, wanneer de wegverharding werd verbeterd, werden tegelijkertijd ook de plantsoenen in een goeden toestand gebracht. Met deze wijze van werken werden gunstige resultaten bereikt. Afsluiting met nette hekjes werd met succes toegepast op de wegen Karang-Tengah, Pandean-Lamper en op het pleintje van den viersprong Randoesari-Gergadji.

De totaal uitgaven bedroegen *f* 9386.17.

c. Bruggen en duikers.

Ten gevolge van het tot standkomen der verbeterde afwatering van Semarang en van de uitvoering door de B. O. W. van de desbetreffende werken konden verschillende bruggen worden opgeruimd dan wel vervangen worden door duikers.

t. w.	1	brug	in	den weg	Boeloe
	1	„	„	„ „	Pendrian
	2	bruggen	„	„ „	Pontjol
	2	„	„	„ „	Karang-Tengah
	1	brug	„	„ „	Depok
	1	„	„	„ „	Doewet
	1	„	„	„ „	Gendingan
	1	„	„	„ „	Nieuw-Holland

In den nieuw aangelegden Bergotaweg werden twee gemetselde duikers gemaakt:
wijd resp. 4.2 × 1.2 en 2.5 × 1.2 afgedekt met een gewapend beton plaat.

ONDERSTAANDE STAAT GEEFT AAN DE BRUGGEN EN DUIKERS

	Aantal	Wijdte tusschen de landhoofden in meters
Houten bruggen met houten liggers	1	19.—
idem	1	16.30
idem	1	15.35
idem	1	13.50
idem	1	8.10
idem	1	6.87 t/m 6.—
idem	1	5.52
idem	1	4.75
idem	1	4.65
idem	5	3.50 t/m 3.—
idem	2	2.90
idem	1	2.40
idem	4	1.45 t/m 1.—

	Aantal	Wijdte tusschen de landhoofden in meters
Houten bruggen met houten liggers	1	110.—
idem	1	18.—
idem		12.40
idem	1	8.45
idem	1	7.25
idem	3	6.95 t/m 6.—
idem	1	5.64
idem	10	4.85 t/m 4.—
idem	9	3.95 t/m 3.—
idem	4	2.95 t/m 2.—
Geheel houten bruggen	1	4.45
idem	1	3.40
Beton-bruggen	1	4.20
idem	2	3.—
idem	4	2.50
idem	2	1.80
IJzeren-bruggen	1	10.75
idem	1	10.—
IJzeren-draaibrug	1	17.80
Ophaalbrug	1	22.20
Steenen boogbruggen	1	4.20
idem	1	4.—
idem	6	2.80 t/m 2.20
idem	1	1.90
idem	1	1.20
Brug met Zoresijzer en dekverharding van steenslag	1	0.85
IJzeren brug op schroefpalen	1	94.50
idem	1	62.50

STAAT VAN DUIKERS.

	Aantal	Profielwijdte in meters
Gemetselde duikers	2	3.—
idem	5	2.75 t/m 2.10
idem	20	2.— t/m 1.—
idem	24	0.89 t/m 0.25
Betonbuisduikers	5	0.80
idem	5	0.60
idem	1	0.50
idem	10	0.40
idem	1	0.30
idem	1 (2 rijen)	1.—
IJzeren buisduikers	3	0.50
idem	2	0.45
idem	2	0.40
idem	1	0.30

Bij het gewoon onderhoud van bruggen en duikers, waaraan *f* 2881.77 ten koste werd gelegd (in 1915 *f* 2983.42) vielen geen bijzonderheden voor.

d. Werken voor derden.

Op grond van de betrekkelijke verordening, werden door den dienst der gemeentewerken ten behoeve van derden 48 bruggen en duikertjes uitgevoerd. De ontvangsten hiervoor bedroegen *f* 7348.06 (exclusief de 25%) tegen *f* 10344.94 in het jaar 1915.

Hieronder volgt een opgave van werken voor derden verricht:

1. Twee bruggen aan de Hogenraadslaan voor rekening van Tjeng Hong.
2. Een brug te Karangtempel voor rekening van W. Chr. v. Slooten.
3. Overdekking leiding langs den Oengaranweg te Djatingaleh voor rekening van P. H. Meulemans.
4. Een aansluiting aan gemeenteriool te Karangtoeri voor rekening van Tan Liong Tjan.

5. Een aansluiting aan 't gemeenteriool Kranggan-Depok voor rekening van Liem Tjoe Ie.
6. Een nieuwe brug voor rekening van de firma Maintz & Co.
7. Een aansluiting aan 't gemeenteriool voor rekening van Tan Ie Too.
8. Een aansluiting aan het gemeenteriool voor rekening van Sie Sien Kie.
9. Een brug te Karangtengah voor rekening van Mevr. Tupker-Agneessens.
10. Aanleg eener gemetselde leiding en 4 aansluitingen en aanleg 8 duikertjes voor rekening van Amat Tasän bin Tasripin.
11. Overdekken leiding te Ambengan-Kidoel voor rekening van Tan Sioe Kiam.
12. Aanleg eener buisleiding in den weg langs Kaligawé voor rekening van I. L. Goei.
13. Overdekken leiding te Ambengan voor rekening van Tan Koo Liang.
14. Een toegangsbrug te Karangtempel voor rekening van N. V. Emigratiekantoor A. F. Hillebrand.
15. Overdekken van leiding vóór het perceel aan den Bodjongschen weg voor rekening van H. C. G. Harmsen.
16. Overdekken leiding te Ambengan voor rekening van Karsan.
17. Twee bruggen te Bangkong voor rekening van G. W. A. W. Lutjens.
18. Een aansluiting aan het gemeenteriool voor rekening van den Beheerder hotel „Soerabaia".
19. Een toegangsbrug voor rekening van de firma Lindeteves-Stokvis.
20. Twee toegangsbruggen te Redjosari (Petellan) voor rekening van Tan Liong Nio.
21. Een toegangsbrug voor rekening van Mej. S. v. d. Geugten.
22. Een aansluiting aan het gemeenteriool voor rekening van E. X. Kool van Langenberghe.
23. Een aansluiting aan het gemeenteriool voor rekening van Tan An Sioe.
24. Een brug aan den Karrenweg voor rekening van W. Chr. van Slooten.
25. Twee toegangswegen voor rekening van C. J. F. L. Knufman.

26. Een aansluiting aan het gemeenteriool te Kaoeman voor rekening van Tan An Sioe.
27. Een aansluiting van een buisleiding Karrenweg voor rekening van C. G. Horn.
28. Twee bruggen te Pandean-Lamper voor rekening van F. J. Boyer.
29. Een aansluiting aan het gemeenteriool Karrenweg voor rekening van J. H. de Nijs qq Mej. W. G. Claasz.
30. Een brug te Pandeanlamper voor rekening van J. Brussaard.
31. Een brug voor rekening van Kam Kin Nio.
32. Twee bruggen te Karangtoeri-Kidoel voor rekening van So Phek Loen.
33. Een brug te Pengapon voor rekening van F. G. Lownds, Agent der D. P. M.
34. Een aansluiting aan het gemeenteriool te Plampitan voor rekening van Tan Tik Ho.
35. Aanleg van twee duikers langs het terrein van C. J. Vermeulen Peterongan voor rekening van J. H. de Nijs.
36. Een aansluiting aan het gemeenteriool te Karangtoeri voor rekening van Goei Khiem Bing.
37. Een aansluiting aan het gemeenteriool voor rekening van A. J. H. Boudier te Palmenlaan.
38. Een aansluiting op de spoelleiding te Randoesarie voor rekening. van B. J. Keizer.
39. Twee aansluitingen aan de gemeenteleiding te Ambengan voor rekening van S. T. Be.
40. Twee aansluitingen aan het gemeenteriool te Depok voor rekening van The Pik Hong.
41. Een aansluiting aan het gemeenteriool voor rekening van Tan Koo Liang.
42. Aanleg van een particulieren verbindingsweg naar 't perceel te Djatingaleh voor rekening van Mr. aan Arkel.
43. Aanleg van betonbuisleiding te Pedamaran voor rekening van de Chin. vrouw Liem Ni Nio.
44. Aanleg van een overweg te Djangli voor rekening van H. J. Hanibals.
45. Een aansluiting afvoergoot op het erf van het R. K. Weeshuis voor rekening van Harmsen en Plagge.
46. Een aansluiting aan het gemeenteriool te Gedangan voor

rekening van de Bouw- Maatschappij Jacoob en Achmad Akoewan.

47. Een aansluiting aan het gemeenteriool in de Genielaan voor rekening van Soesman's kantoor.
48. Een toegangsbrug voor rekening van Vincentie qq. C. D. K. Erdbrink.

e. Reclamezuilen.

In 's Raadsvergadering van 1 Februari 1916, werd besloten tot het exploiteeren der reclamezuilen van gemeentewege.

De exploitatie werd op de secretarie ondergebracht, terwijl het toezicht werd opgedragen aan een tijdelijk controleur.

Deze regeling was voorloopig als proefneming bedoeld.

De uitgaven wegens onderhoud van reclamezuilen bedroegen in 1916 *f* 390.—, die wegens exploitatie *f* 511.62; de exploitatie ontvangsten bedroegen *f* 859.82.

f. Straatverlichting.

Reeds in 1915 werd een commissie benoemd tot voorbereiding eener beslissing in verband met het eindigen in het jaar 1919 der concessie van de gasfabriek. Deze commissie lokte in 's Raadsvergadering van 8 Februari 1916 een beslissing uit, waarbij de Raad in principe de wenschelijkheid uitsprak, om na beëindiging der gasconcessie in 1919 van de gasfabriek, het gasbedrijf in deze gemeente in eigen beheer te nemen.

De commissie kreeg in dezelfde vergadering de opdracht de onderhandelingen hierover te openen met de Directie der N. I. G. M. en tevens bij de gemeenten Batavia, Mr.-Cornelis, Buitenzorg, Soerabaja erop aan te dringen, zich eveneens principieel voor het in eigen beheer nemen van het gasbedrijf in hunne gemeente uit te spreken.

Hieromtrent waren in 1916 de onderhandelingen nog gaande.

Krachtens het Raadsbesluit van 12 September 1916, bedraagt de abonnementsprijs per lantaarn en per jaar sedert October 1916 *f* 57.—

In 1916 bedroeg het aantal lantaarns 1006 en de kosten bedroegen *f* 58191.—

g. Administratie.

Ten slotte zij medegedeeld, dat de administratie bij den dienst der gemeentewerken als volgt is ingericht.

De boekhouding volgens de dubbele methode in 1915 bij gemeentewerken ingevoerd, werd zooveel mogelijk vereenvoudigd en tot de enkele methode teruggebracht, zulks in verband met het ongeschoolde hulppersoneel, waaronder door ontslag, ziekte en verlof nog al veel mutaties voorkwamen.

Ook het kasbeheer en de contrôle hierop werden vergemakkelijkt, door de gefiatteerde aanvragen van gelden ter goeder rekening niet te verzilveren, doch in giro te storten bij de Javasche Bank. (Den Gemeente-Kashouder werd speciaal verzocht geen mandaten ten name van den Directeur van Gemeentewerken of Grondbedrijf uit te betalen).

De betaalmeester ontvangt een vast kasgeld van *f* 2500.— en mag slechts betalingsstukken accepteeren, welke door of namens den Directeur zijn gefiatteerd.

Loonstaten moeten tevoren door den hoofdopzichter zijn goedgekeurd en mogen niet worden uitbetaald, dan in tegenwoordigheid van den betrokken opzichter of vervanger.

Overige betalingsstukken mogen niet worden uitbetaald, dan na aanhechting van de bewijsstukken, na voorzien te zijn van de onderteekening van dengeen, die de goederen ontving; van de goedkeuring van den betrokken Afdeelingschef, (Hoofdopzichter, Chef Reinigingsdienst of Bureau-Chef) en na een machtiging tot uitbetaling van of namens den Directeur.

Het door den betaalmeester dagelijks uitgegeven bedrag wordt hem den volgenden morgen tegen indiening der betalingsbewijzen middels een cheque op de Javasche Bank gerestitueerd.

Door het een en ander wordt kasopname zeer eenvoudig gemaakt, omdat het kasboek saldo steeds met dat der Javasche Bank moet overeenkomen en bij den betaalmeester ten allen tijde *f* 2500. aanwezig zal dienen te zijn, in contant geld en in wettige, nog niet verantwoorde kasbewijzen.

In 1916 werd door beide diensten verwerkt *f* 673554.—, waarvan *f* 327273. – gelden ter goede rekening en *f* 346281.— mandaten, zulks middels 6522 kasbewijzen en 969 rekeningen, loopende over 48 artikelen der begrooting en verantwoord in 454 werklijsten.

Het magazijnsbeheer beliep een inkoopwaarde van ƒ 287774.— gesplitst in 9 onderdeelen en waarvan maandelijks ± ƒ 20000.— middels ongeveer 760 bons naar andere artikelen der begrooting werd overgeboekt.

Het dagelijksche direct beheer van het Hoofdmagazijn geschiedde door een schrijver 1e klasse, geassisteerd door een schrijver 2e kl.

De steeds toenemende omvang van dit belangrijke deel der administratie deed in het verslagjaar reeds de behoefte aan een goede Europeesche kracht gevoelen.

De correspondentie omvatte 2394 ingekomen en 2200 verzonden brieven, zulks exclusief de talrijke comptabiliteitsstukken, sollicitatiebrieven en nota's, den inwendigen dienst betreffende. Hoewel in aard en aantal zeer belangrijk, werden deze nota's ter voorkoming van omslag, tijd- en papierverspilling niet geagendeerd, doch grootendeels in telegramstijl op de origineel ingekomen stukken gesteld en beantwoord.

Tot den dienst der administratie behoorde nog de maandelijksche incasseering van ± ƒ 620.— (middels ongeveer 450 kwitanties) van de abonnementsgelden ten behoeve van den stadsreinigingsdienst. Deze gelden werden door den kassier bij de N. I. Handelsbank gedeponeerd en maandelijks overgeschreven ten name van den gemeente-kashouder.

De waarborgsommen verschuldigd voor werken, uitgevoerd voor rekening van derden, werden evenmin in kas genomen, doch door de belanghebbenden op aparte rekening ten name van den Directeur gestort en bij terugbetaling eveneens door middel van een cheque gerestitueerd.

SINDS 1911 WERDEN AAN SALARISSEN UITBETAALD:

	Technisch Personeel		Adm. personeel	Totaal	Aanmerkingen
	Gemeentewerken				
	Salaris	transport kosten			
1911	ƒ 22.934.50	ƒ —.—	ƒ 2.791.50	ƒ 25.726.—	
1912	„ 24.850.—	„ —.—	„ 2.574.—	„ 27.424.—	
1913	„ 27.170.81	„ 3.339.45	„ 2.664.—	„ 33.174.26	
1914	„ 44.805.—	„ 7.623.70	„ 7.635.40	„ 60.064.10	
1915	„ 39.713.20	„ 5.433.33	„ 13.824.66	„ 58.971.19	
1916	„ 41.647.50	„ 6.090.50	„ 13426.48[5]	„ 61.164.48[5]	

HOOFDSTUK VI.

Openbare Gezondheid en Volkshuisvesting.

I. Verslag omtrent den algemeenen gezondheids-toestand te Semarang gedurende 1916.

Daar het nog niet mogelijk is voldoende en betrouwbare gegevens omtrent de ziektegevallen onder de Inlandsche bevolking te verkrijgen, moet hare algemeene gezondheidstoestand worden beoordeeld naar het aantal sterfgevallen. Van dit standpunt bezien was de algemeene gezondheidstoestand niet ongunstiger dan in de beide voorafgaande jaren.

Slechts was in de maanden Juli en Augustus eene hoogere sterfte dan normaal waar te nemen in de kampongs der onderdistricten Semarang-Wetan en Tengah.

In het onderdistrict Semarang-Koelon week in die maanden de sterfte slechts weinig van de normale af, in Semarang-Kidoel bleef de sterfte normaal. In de maand September keerde het aantal sterfgevallen weer tot het normale terug.

In hoofdzaak moest de verhoogde sterfte worden toegeschreven aan malaria en den invloed van deze ziekte op het verloop van andere ziekten.

Er werden 3603 sterfgevallen onder de Inlandsche bevolking gerapporteerd. In 2905 gevallen werd door den met den doodschouw belasten arts de doodschouw verricht. De doodschouw was in het jaar 1916 nog niet verplicht en werd in de vèrstafgelegen kampongs der hoofdplaats nog niet verricht. Aan genoemden Inlandschen arts werden 177 sterfgevallen onder de Chineezen gerapporteerd; in 176 gevallen werd de lijkschouwing verricht.

Daar de Arabieren en Mooren bezwaren tegen den doodschouw bleven maken, werd deze bij de overledenen van deze landaarden niet verricht.

Nadat bij Gouvernements-besluit van 27 September 1916 No. 13 de doodschouw-ordonnantie was vastgesteld, werd door den Wden

Inspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst aan den Hoofdinspecteur, Chef van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst het voorstel gedaan, aan de Regeering te verzoeken, deze ordonnantie op de hoofdplaats Semarang toepasselijk te verklaren. Aan het einde van de verslagperiode was hieromtrent nog geen beslissing genomen.

Omtrent het voorkomen van besmettelijke ziekten valt het volgende mede te deelen.

POKKEN.

In 1916 werden slechts twee gevallen van pokken waargenomen. In één van deze gevallen was de zieke van elders gekomen, terwijl in het andere geval de zieke tijdens een kort verblijf op eene andere plaats besmet was.

CHOLERA.

Twee gevallen van cholera werden bij de lijkschouwing geconstateerd in kampong Bandjarsari. De tweede lijder overleed enkele dagen na den eerste. De personen, die met de lijders in aanraking waren geweest, werden geïsoleerd, prophylactische vaccinatie werd toegepast en de huizen werden ontsmet.

DYSENTERIE.

Bij Gouvernementsbesluit van 9 October 1916 No. 63 werd de aangifte van gevallen van bacillaire dysenterie verplicht gesteld. Een geval van deze ziekte bij een Europeeschen ingezetene en 12 gevallen bij Inlanders werden aangegeven. De Inlandsche lijders werden alle in de centrale burgerlijke ziekeninrichting opgenomen.

Het ligt voor de hand, dat het aantal aangegeven gevallen onder de Inlandsche bevolking geen beeld geeft van de frequentie van deze ziekte, daar vele zieken zich niet onder geneeskundige behandeling stellen.

DIPHTERITIS.

Er werden drie gevallen van diphteritis gerapporteerd; twee lijders overleden.

TYPHUS ABDOMINALIS.

Er werden 105 typhusgevallen door geneeskundigen aangegeven, waarvan 48 onder Europeanen en 57 onder Inlanders en Vreemde-Oosterlingen.

PEST.

In het laboratorium voor rattenonderzoek op Tawang, waar het in 1915 aangevangen onderzoek naar het voorkomen van rattenpest geregeld werd voortgezet, werd den 13en Mei pest gevonden bij twee rattenlijken, door den Chef van een handelsfirma ter onderzoek aangeboden. Deze rattenlijken waren gevonden in de aan de Kali-Baroe gelegen pakhuizen dezer firma. De pakhuizen bevatten balen kapok, welke uit de pakhuizen verwijderd en uitgezwaveld werden.

Op 14 Mei werd nog bij een rat, afkomstig uit het havengebied rattenpest vastgesteld.

Deze feiten waren aanleiding, dat door den Resident van Semarang tot de Regeering het verzoek werd gericht de bij de ordonnantie van 28 Januari 1915 getroffen bijzondere voorziening ten aanzien van de pestbetrijding van toepassing te verklaren op de hoofdplaats Semarang, terwijl door den Wden Inspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst aan den Hoofdinspecteur, Chef van den B. G. D. een voorstel in den zelfden geest werd gedaan.

Na de inlijving van Semarang bij het Pestgebied berustte de bestrijding der pest bij den Dienst der Pestbestrijding onder leiding van den Officier van Gezondheid L. A. Krol.

In de laatste dagen der maand Mei en in Juni werd nog bij ratten, afkomstig uit andere gedeelten der stad, o.a. in kampong Poerwogondo, rattenpest geconstateerd. In de maanden Juni, Juli en Augustus werd bij de voor het onderzoek gevangen ratten geen pest gevonden. In het laatste kwartaal werd rattenpest waargenomen in de Wurtembergsche kazerne, in kampong Karang-Kembang en in het hospitaal voor isolatie van lijders aan besmettelijke ziekten. De beide genoemde Gouvernementsgebouwen werden rattennestvrij gemaakt.

Zoodra gebleken was, dat de rattenpest zich niet beperkte tot

de pakhuizen waar zij het eerst ontdekt werd, doch moest worden aangenomen dat de rattenbevolking van het geheele haventerrein geinfecteerd kon zijn, werden maatregelen noodig geoordeeld tegen het overbrengen der smetstof over zee.

Op voorstel van den Wden Inspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst werd door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur gebruik gemaakt van de hem bij artikel 22 a der Epidemieordonnantie toegekende bevoegdheid.

Op grond van het desbetreffend besluit van den Assistent-Resident van Semarang werden sinds 7 Juni 1916 alle laad- en handelsprauwen met een minimum-laadvermogen van $7^1/_2$ M^3, voor zoover zij rattenlokkende lading innemen, aan eene uitzwaveling onderworpen. Bovendien worden alle deze vaartuigen eenmaal 's maands ledig uitgezwaveld.

Ten einde het overbrengen der smetstof door „groot transport" tegen te gaan werden sedert de eerste dagen van Augustus door den dienst der Pestbestrijding de rattenlokkende artikelen, welke per spoor en tram uit Semarang werden uitgevoerd, door uitzwaveling ontsmet.

Den 3den October stierf eene Inlandsche vrouw aan pest, zooals op den 6en October bleek uit het bacteriologisch onderzoek van het bij de lijkschouwing door miltpunctie verkregen materiaal. Bij het naar aanleiding van deze vondst ingestelde onderzoek bleek in het huizen-complex, waar de overledene gewoond had, pest onder de ratten te bestaan.

Tot ultimo December zijn te Semarang 13 gevallen van bubonenpest of septichaemische pest en 2 gevallen van longenpest waargenomen.

Het ontdekken van menschenpest is uitsluitend te danken aan de lijkschouwing. Slechts bij een van de aan pest overledenen, een Chinees, die door een particulieren geneeskundige werd behandeld, bestond tijdens de ziekte verdenking op pest. Ook hier was echter de aard der ziekte eerst na den dood met zekerheid vast te stellen.

Den 26en October werd door het Hoofd van Plaatselijk-Bestuur krachtens artikel 4 der Quarantaine-ordonnantie de hoofdplaats

Semarang met pest besmet verklaard, welke besmetverklaring aan het einde van het jaar nog niet was opgeheven.

2. Watervoorziening.

Voor kennisneming van den omvang en van verkregen resultaten bij het waterleidingbedrijf moge worden verwezen naar het onder de bijlagen afzonderlijk opgenomen verslag, betreffende de exploitatie der gemeente-waterleiding.

Subsidie bad- en waschinrichtingen en openbare hydranten.

In het vorig jaarverslag (pag. 191) werd er melding van gemaakt, dat door den Gouverneur-Generaal aan den Minister van Koloniën verzocht was, om alsnog op de begrooting voor 1916 voor de gemeente Semarang eene tegemoetkoming te ramen, voor de uitvoering van werken in het belang der watervoorziening der kampongs tot een bedrag van *f* 42.336.—.

Bij schrijven van 16 Maart 1916 stelde de Gouvernements-Secretaris den Raad in kennis van het besluit van den Gouverneur-Generaal, houdende toekenning van *f* 42.336.— zijnde eene subsidie voor de uitvoering van werken in het belang der watervoorziening in de kampongs.

De wasch- en badinrichting in kampong Widohardjo (achter Tropical) werd aan den waterleidingsdienst overgegeven.

Voorstellen werden gedaan tot oprichting van wasch- en badinrichtingen:

3 in kampoeng Randoesarie
1 „ „ Ngaglik (1e gemeentelijke kampong in het heuvelterrein).
9 in de 2e gemeentelijke kampong in het heuvelterrein.
4 in kampoeng Mlajoedarat.

Tot den bouw van de 13 eerstgenoemde, werd door den Raad besloten en met de uitvoering werd begonnen.

Met den bouw van de 4 inrichtingen in kampoeng Mlajoedarat kon niet begonnen worden, omdat de oprichting afhankelijk is van het tot stand komen van een rioleering in die kampoeng.

Door den Raad werd hiervoor aan de Regeering subsidie ge-

vraagd, doch daar er omtrent het systeem van rioleering nog geen overeenstemming werd verkregen, kon tot den aanleg niet worden overgegaan.

Bovendien werd besloten de resultaten met de reeds tot stand gekomen inrichtingen af te wachten, teneinde uit te maken welk type aangenomen zou worden bij den verderen bouw.

Het type te Widohardjo is n.l., een centraal geplaatste groote inrichting voor één kampoeng, de daarna gemaakte zijn typen van meerdere kleine inrichtingen in één kampoeng. Een beslissing terzake werd nog niet genomen.

Het centrale badhuis te Widohardjo wordt bediend met artesisch water, de overige met Oengaranwater.

In 1916 werd uitgegeven, inclusief afvoer, doch zonder kosten voor waterleiding totaal *f* 4481.255.

3. Rioleering.

Betreffende het ontwerp de Meijier werd in 1916 nog geen beslissing genomen. Het ontwerp was nog in studie bij de Technische-Commissie. In de Raadsvergadering van 26 Mei 1916 werd naar aanleiding van een voorstel tot verbetering van den waterafvoer in de kampoengs Mlajoedarat en Bandjarsari besloten, alvorens deze verbeteringen uit te voeren, zich te overtuigen of de gemeente hiervoor een Regeeringssubsidie zal kunnen ontvangen. Bij schrijven van 5 Juli 1916 No. 88 werd aan den Gouverneur-Generaal het verzoek gericht, om voor den aanleg van secundaire spoel- en afvoerleidingen in bovengenoemde kampoengs, aan de gemeente eene subsidie toe te kennen tot de helft der te maken kosten. Bij missive van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 23 September 1916 No. 2430/11, werd namens den Gouverneur-Generaal te kennen gegeven, dat Zijne Excellentie zich in beginsel bereid verklaarde, om eene subsidie tot de helft der te maken kosten voor den aanleg van secundaire spoel- en afvoerleidingen in vorenvermelde kampoengs toe te staan, ten einde de afwatering van die kampoengs te verbeteren. Echter, onder het beding, dat tegemoet gekomen zou worden aan de bedenking van den Hoofdinspecteur, Chef van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst, die het loozen van faecaliën op open primaire spoelleidingen slechts tijdelijk en in beperkte mate wenscht toegelaten te zien,

916

sitaal.

vraagd, doch daar er omtrent het systeem van rioleering nog geen overeenstemming werd verkregen, kon tot den aanleg niet worden overgegaan.

Bovendien werd besloten de resultaten met de reeds tot stand gekomen inrichtingen af te wachten, teneinde uit te maken welk type aangenomen zou worden bij den verderen bouw.

Het type te Widohardjo is n.l., een centraal geplaatste groote inrichting voor één kampoeng, de daarna gemaakte zijn typen van meerdere kleine inrichtingen in één kampoeng. Een beslissing terzake werd nog niet genomen.

Het centrale badhuis te Widohardjo wordt bediend met artesisch water, de overige met Oengaranwater.

In 1916 werd uitgegeven, inclusief afvoer, doch zonder kosten voor waterleiding totaal *f* 4481.255.

3. Rioleering.

Betreffende het ontwerp de Meijier werd in 1916 nog geen beslissing genomen. Het ontwerp was nog in studie bij de Technische-Commissie. In de Raadsvergadering van 26 Mei 1916 werd naar aanleiding van een voorstel tot verbetering van den waterafvoer in de kampoengs Mlajoedarat en Bandjarsari besloten, alvorens deze verbeteringen uit te voeren, zich te overtuigen of de gemeente hiervoor een Regeeringssubsidie zal kunnen ontvangen. Bij schrijven van 5 Juli 1916 No. 88 werd aan den Gouverneur-Generaal het verzoek gericht, om voor den aanleg van secundaire spoel- en afvoerleidingen in bovengenoemde kampoengs, aan de gemeente eene subsidie toe te kennen tot de helft der te maken kosten. Bij missive van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 23 September 1916 No. 2430/11, werd namens den Gouverneur-Generaal te kennen gegeven, dat Zijne Excellentie zich in beginsel bereid verklaarde, om eene subsidie tot de helft der te maken kosten voor den aanleg van secundaire spoel- en afvoerleidingen in vorenvermelde kampoengs toe te staan, ten einde de afwatering van die kampoengs te verbeteren. Echter, onder het beding, dat tegemoet gekomen zou worden aan de bedenking van den Hoofdinspecteur, Chef van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst, die het loozen van faecaliën op open primaire spoelleidingen slechts tijdelijk en in beperkte mate wenscht toegelaten te zien,

Regenval in 1916
Station Militair hospitaal.

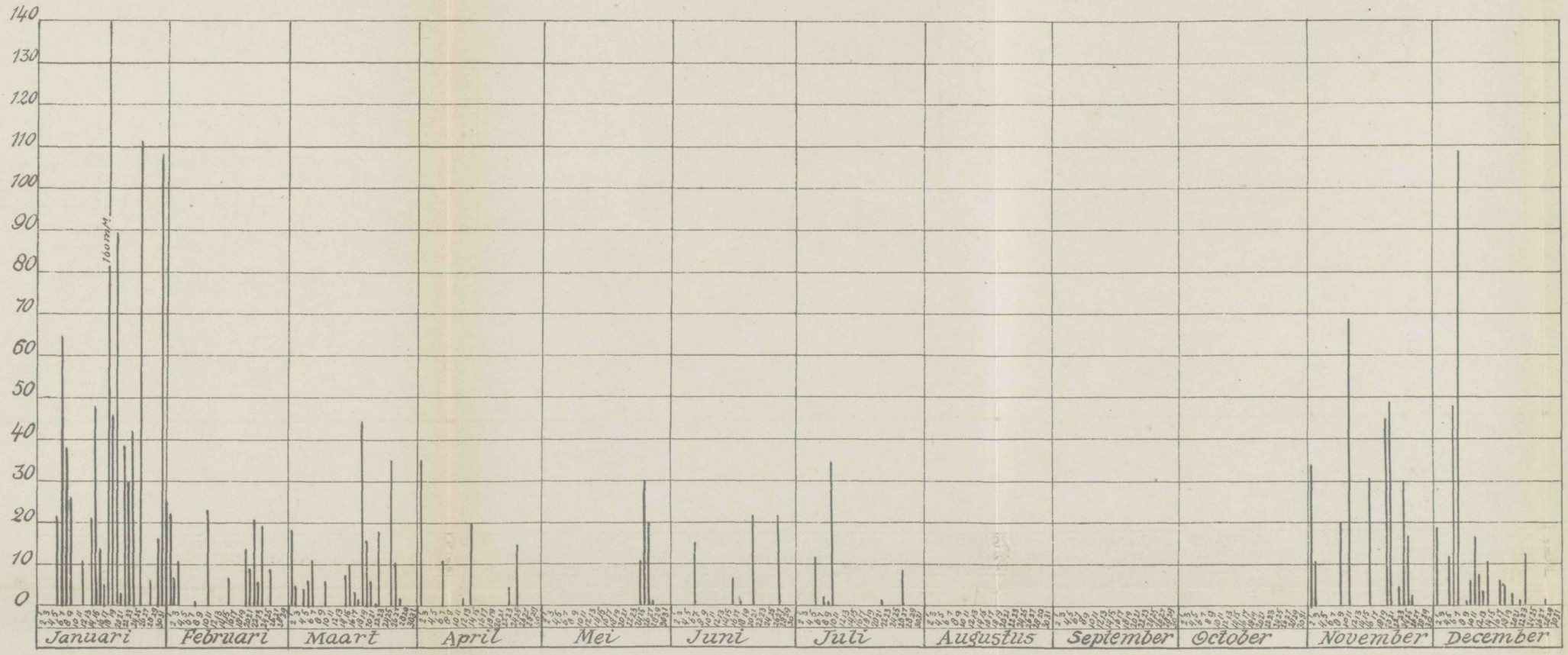

Regenval in 1916
Station Madoerangin.

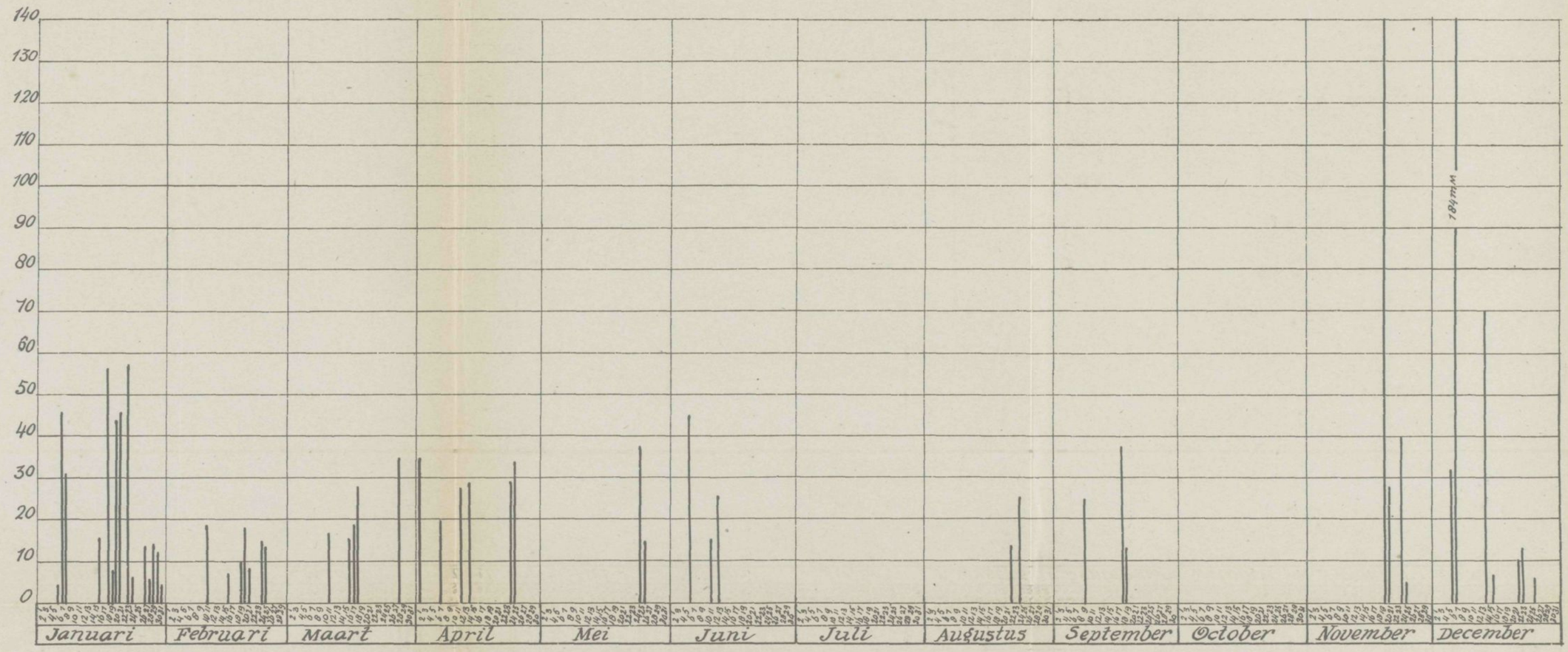

Regenval in 1916
Station Bodjong.

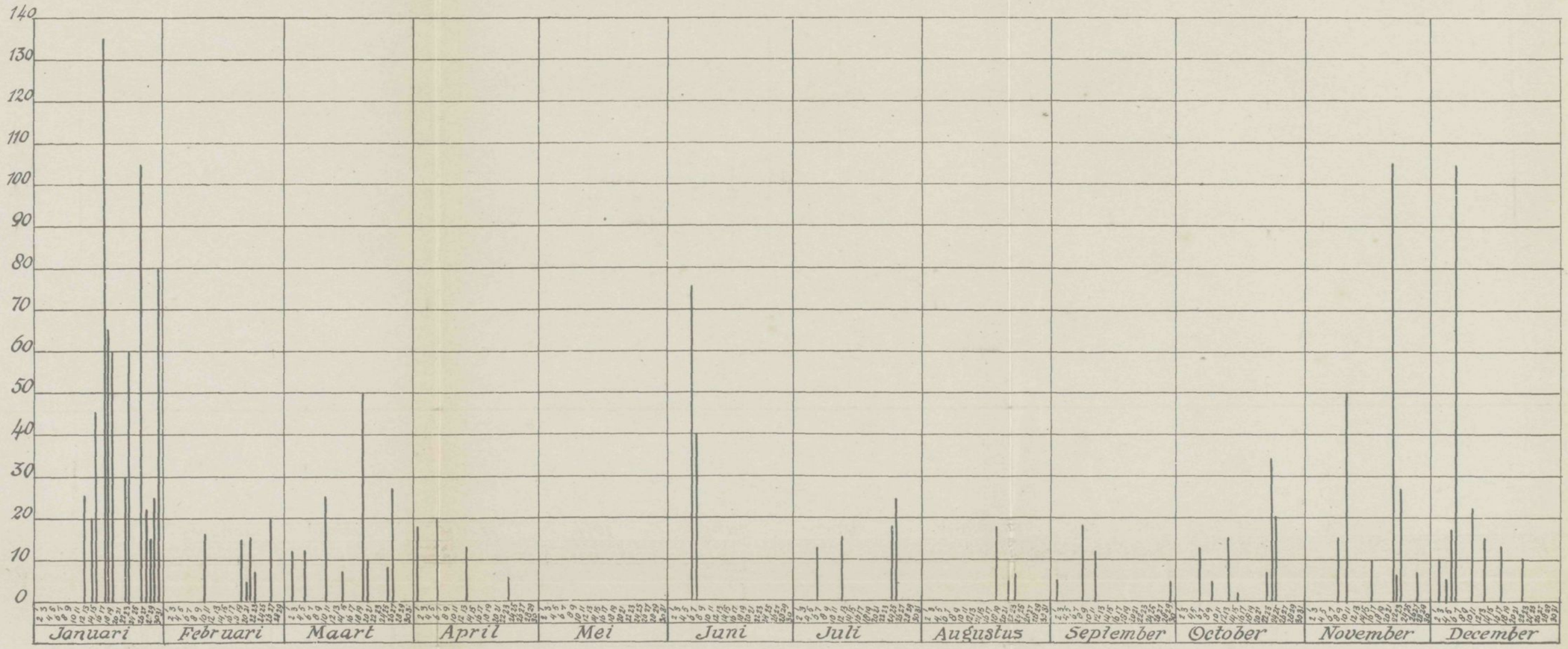

Regenval in 1916.
Station Djomblang.

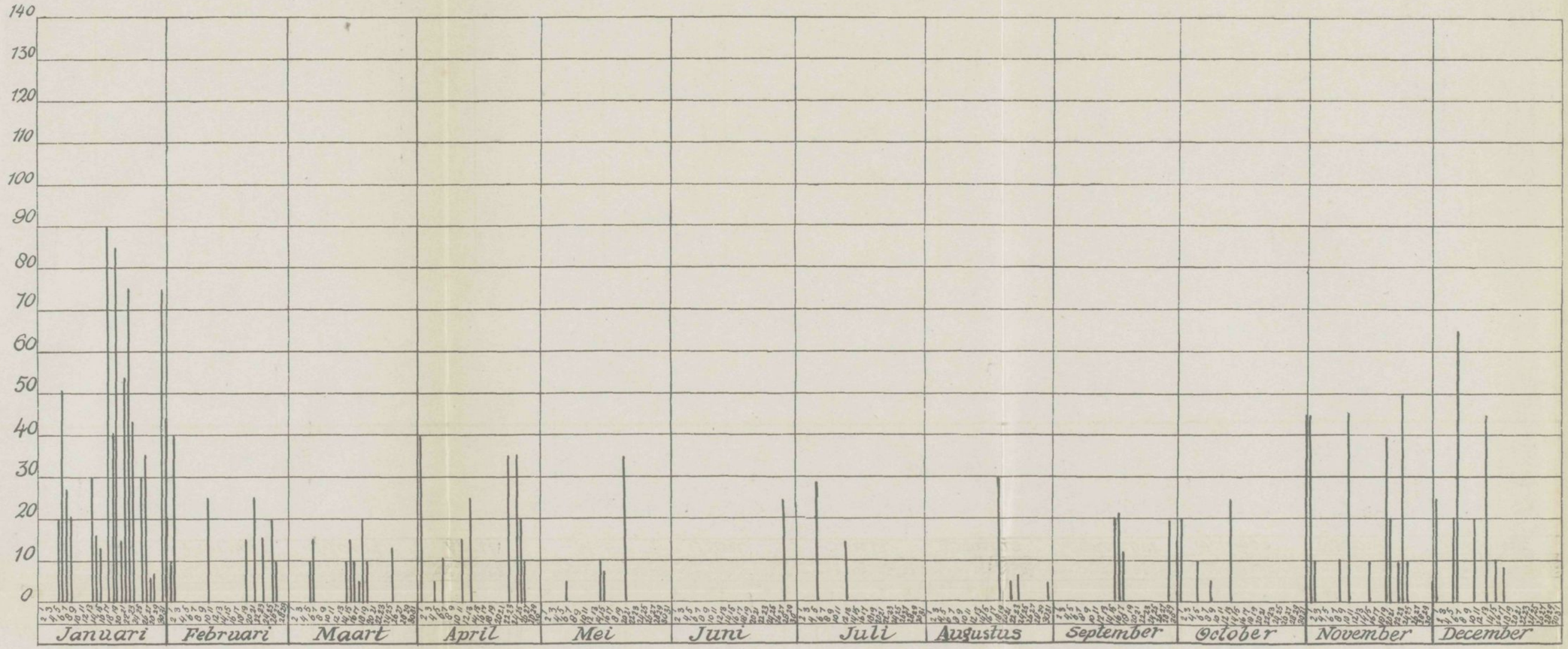

wanneer daardoor groote misstanden worden voorkomen en mits dan de zekerheid wordt gegeven, dat die ongewenschte toestand zoo spoedig mogelijk wordt opgeheven.

Door deze beslissing kwam het geheele rioleeringsvraagstuk in een nieuw stadium. Aangezien het rioolnet van deze gemeente voor een groot deel uit door de B. O. W. aangelegde open leidingen bestaat en het voornemen bestond, deze open leidingen ook te benutten voor afvoer van faecaliën, werd besloten, deze aangelegenheid, als zijnde van principieelen aard, in de eerste plaats tot oplossing te brengen. Aan het eind van het verslagjaar was hieromtrent nog geen beslissing genomen.

Hoewel dus inzake het rioleeringsplan de Meijier de Raad nog niet had beslist, werd begonnen met partieele verbeteringen tot stand te brengen. Zoo werden de leidingen in Palmenlaan en Genielaan geheel verbeterd en aangesloten op het primaire door de B. O. W. aangelegde net, hoewel dit deel van het net nog niet aan de gemeente in beheer was gegeven. Hieraan werd *f* 11.787.79 ten koste gelegd.

Ook werd de kampoeng Randoesarie voorzien van eenige leidingen, waardoor geregeld spoelwater gevoerd wordt. Boven deze leidingen, die grootendeels achter de huizen loopen, zijn de privaten gebouwd. Bovendien moeten deze leidingen dienst doen voor afvoer van regenwater.

Dit werk kwam nagenoeg gereed. De kosten bedroegen *f* 27.644.09, waarvan *f* 5.750.— ten laste van den majoor Oei Tiong Ham kwam.

Met het verbeteren der Tawangleiding werd aangevangen.

Geregeld werden weder op verschillende punten van de stad negen waarnemingen gedaan.

Voor de resultaten daarvan, moge worden verwezen naar de hierneven opgenomen kaarten.

4. Reinigings- en besproeiïngsdienst.

In het begin van het jaar werd ingevolge het Raadsbesluit dd. 3 Augustus 1915 een ontwerp ingediend voor het oprichten van een algemeenen reinigingsdienst, waarbij werd uitgegaan van de grondslagen in genoemd Raadsbesluit vermeld n. l. dat al

het vuil van gemeentewege zou worden opgehaald en onschadelijk gemaakt, zonder dat hiervoor extra betaling zou worden gevorderd; de kosten zouden door belastinggelden worden gedekt.

Naast elkaar werden geplaatst 2 systemen t. w.

A. met enkele centraal geplaatste ovens,

B. met meerdere kleine verbrandingsoventjes.

Bij Raadsbesluit dd. 19 October 1916 (pag. 1667 notulen 1916) werd tot inrichting van een reinigingsdienst volgens het eerste systeem besloten met bepaling, dat voor zoover mogelijk, in de eerste plaats doorgegaan zou worden met het ophoogen van moerassen, poelen en laaggelegen terreinen als tot dusverre gebruikelijk.

Tevens werd besloten tot het instellen van de betrekking van Chef van den Reinigingsdienst, welke zou komen te staan onder den Directeur der gemeentewerken. Sollicitanten hiervoor werden in de laatste maanden van het jaar opgeroepen.

Wat betreft den beperkten dienst, die in het verslagjaar in werking was, zij nog het volgende vermeld.

Sproeien van wegen. Met het oog op de beschikbare hoeveelheid kon voor de besproeiïng niet over Oengaranwater worden beschikt.

Gebruik maken van de artesische putten met de aanwezige sproeiwagens, zou zeer tijdroovend zijn en kostbaar, terwijl slechts zeer enkele weggedeelten daarmee voor korten tijd besproeid zouden kunnen worden. Bovendien is regelmatig nathouden voor wegen, voorzien van een oppervlakte teerlaag, voor die teerlaag zeer schadelijk. Op grond van het hiervoren vermelde, werden deze laatste soort wegen niet besproeid, doch voorzoover mogelijk bijgeteerd. (Zie het hieromtrent onder wegen vermelde). Die wegen, die te slecht waren voor een oppervlakte tering en die bestemd waren voor grondige verbetering, werden een paar malen met eenige maanden tusschenruimte met residu begoten.

De wegen, voorzien van een asphalt deklaag en waarlangs spoelleidingen aanwezig waren, werden regelmatig met water uit die leidingen bespoten, waarbij gebruik werd gemaakt van de reserve stoombrandspuiten van de brandweer.

Het schoonvegen van de wegen geschiedde regelmatig volgens het voorgeschreven tableau, waarbij voor elk stadsgedeelte een

vaste ploeg was aangewezen, die een bepaalde route dagelijks op eveneens vastgestelde tijden moet schoonvegen. Elke ploeg bestaat uit 3 of 4 koelies met een kar en een paard.

Het ophalen van huisvuil geschiedde wederom door middel van daartoe bestemde grobaks enkel bij de geabonneerden. Aan elke grobak was ook een vast rayon aangewezen, dat dagelijks bediend moest worden. Bij elke kar met paard waren 2 koelies. Het tarief was als volgt: *f* 0.50 en *f* 1.— respectievelijk voor enkele en dubbele bespanning.

Het aantal abonnementen steeg van 416 tot 479.

Voor verzameling van het vuil uit de leidingen werden meerdere bakken bijgeplaatst, voornamelijk aan den ingang van de kampoengs, omdat normaal daar de meeste vervuiling plaats had.

Deze bakken werden dagelijks geledigd.

Toen echter tegen het einde van het jaar tengevolge van het pestgevaar regelmatige schoonmaak in de kampoengs werd gehouden, bleek het aantal der bakken ontoereikend en werden groote hoopen vuil naast de bakken gedeponeerd, terwijl ook het aanwezige aantal grobaks ontoereikend werd om dagelijks al het vuil weg te halen. Door het inhuren van een groot aantal particuliere grobaks werden zooveel doenlijk de gerezen moeilijkheden uit den weg geruimd.

Onschadelijk maken van het vuil.

De verbrandingsoven werd gebruikt om het stinkend vuil te vernietigen. Overigens werd op groote schaal doorgegaan met het ophoogen van moerassen en laaggelegen terreinen met vuil. Van verschillende zijden werden verzoeken tot ophooging van terreinen ontvangen. Als regel wordt op die terreinen eerst ontgraven, het vuil in de ontgraving gestort en daarna afgedekt met de uitgekomen grond; slechts op de terreinen nabij het hoofdkantoor der S. J. S. Mij. te Pengapon werd de afdekgrond door die Maatschappij per spoor aangevoerd. Op deze wijze ontstaan groote watervrije terreinen rondom de stad. Nagegaan werd of de aldus ontstane terreinen voor bebouwing met gewassen geschikt waren. Het resultaat was zeer gelukkig te noemen. Meerdere terreinen vertoonden spoedig een behoorlijk grasoppervlak, terwijl groenten (sla), djagoeng en ook enkele struiken welig groeiden.

Een groot bezwaar bij dit ophoogen ondervonden, was de vliegenplaag, waarvan de aangrenzende bewoners veel last hadden. Typhus en dergelijke infectie-ziekten werden aan die vliegenplaag toegeschreven. Verstrekking van gemeentewege van vliegenvangers baatte slechts weinig.

Aanvankelijk meende men, dat de opgehoogd wordende terreinen de broedplaatsen vormden. Bij onderzoek bleek, dat de vliegen van uit de stad met de vuilniswagens meekwamen en zoodra het vuil werd afgedekt een goed heenkomen zochten naar de huizen. Na meerdere proefnemingen, werd eindelijk een afdoend middel gevonden in het dagelijks bespuiten van alle bakken en alle vuilnisgrobaks met spiritus residu.

Een vliegenplaag trad daarna niet meer op. Ultimo 1916 waren ten behoeve van den reinigingsdienst in gebruik:

39 karren voor paarden.

35 paarden.

De totaal uitgaven bedroegen *f* 44637.34 inclusief het besproeien der wegen.

De totaal inkomsten bedroegen *f* 6374.47.

Het aantal geplaatste bakken bedroeg 100.

Tot het ledigen van beerputten kwamen 155 aanvragen binnen. In totaal werden 459 ketels weggehaald. De inkomsten van dit bedrijf bedroegen *f* 2314.50, de uitgaven *f* 2036.

5. Keuring van slachtvee en keuring van en toezicht op de bereiding van andere levensmiddelen.

a. Vee- en vleeschkeuring.

In 1916 is het aantal slachtingen van runderen (en schapen en geiten) verminderd, dat van buffels en varkens vermeerderd. De slacht der buffels vooral is sterk toegenomen, vermoedelijk mede het gevolg daarvan, dat een niet gering aantal onvolwassen buffels ter slachtbank werd geleid.

In vergelijking met 1915 werden in 1916

171 runderen minder geslacht.

1073 buffels meer geslacht.

465 varkens meer „

954 schapen en geiten minder geslacht.

Het grootst aantal slachtingen per dag bedroeg

van runderen op 30 Juli 25 stuks:

van buffels	op	30	Juli	36 stuks
„ runderen en buffels		„		61 „
„ varkens	op	1	Februari	149 „
„ geiten	op	15	Maart	95 „
„ schapen	op	2	October	19 „
„ geiten en schapen	op	15	Maart	108 „

Afgekeurd voor consumptie werden 2 runderen met bijbehoorende organen, benevens twee paar longen en een hart wegens tuberculose; een lever wegens cirrhosis.

In slacht- en bewaarplaatsen is geen verandering gekomen.

Verkoopplaatsen. De verbetering van verkoopplaatsen van vleesch is ter hand genomen. Met den bouw van een vleeschpasar is in 1916 begonnen. Het doel van dezen pasar is, te voorkomen, dat het vleesch tijdens het verblijf aldaar wordt bezoedeld. De inrichting is zoodanig, dat kooper en verkooper van elkaar zijn gescheiden; ze kunnen met elkaar spreken, de kooper kan het uitgestalde vleesch zien liggen, doch niet aanraken. Daar de eigenlijke verkoopplaats door vliegengaas wordt afgesloten, zal bij een goed gebruik van den pasar het aantal vliegen, dat zich in de inwendige ruimte ophoudt, tot een minimum worden beperkt.

LEVEND GEKEURD EN GESLACHT WERDEN:

MAAND	Runderen		Buffels		Varkens		Geiten		Schapen		Bedrag		
	Sl.	P.	Sl.	P.	Sl.	P.	Sl.	P.	Sl.	P.			
Januari	474	—	704	—	703	—	1346	409	122	49	*f* 1062	80	
Februari	448	—	671	2	722	—	1509	432	183	74	1069	10	
Maart	493	—	737	1	683	—	1441	527	123	63	1104	10	
April	466	—	708	3	657	—	1253	529	95	55	1044	50	
Mei	474	1	736	3	621	—	1401	423	65	47	1049	—	
Juni	464	—	727	1	642	—	1295	462	98	53	1043	60	
Juli	505	—	794	—	677	—	1263	440	126	46	1107	80	
Augustus	503	1	781	4	755	—	1061	402	95	38	1106	10	
September	492	—	792	2	671	—	1131	585	174	61	1106	50	
October	491	1	801	13	699	—	1018	663	180	93	1128	—	
November.	463	—	794	—	657	—	961	371	133	41	1041	90	
December.	485	—	843	2	722	—	831	574	180	97	1122	—	
	5758	3	9088	31	8209	—	14510	5817	1574	717	12985	40	

MAAND	Aantal inspecties					Aantal malen goedgekeurd					AANTAL K.G. AFGEKEURD WEGENS:														
											Bedorven toestand					Vuilheid					Anderszins				
	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Krg. Bidara	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Krg. Bidara	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Krg. Bidara	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Krg. Bidara	Pedamaran	Boegangan	Peterongan	Boeloe	Krg. Bidara
Januari. . .	25	29	6	7	30		4			12	55	9.5	4.5	6.5	2.5	22	8.	2	2	3,5		0.5			
Februari . .	25	28	6	7	29		5			12	54.5	3.	5.5	6.	2.5	20	11.25	2	2	5.25					
Maart . . .	30	31	5	4	31		10			17	57.5	2.	2.5	6.5	0.75	9.5	8.5	1.5	2	3.5					
April . . .	25	29	8	9	29		6			17	73.75	12.75	5.5	8.	3.25	14.5	13.	2.75	2.5	2.		2.5			
Mei	26	31	8	7	31		4	2	3	19	56.25	4 5	3.	2.75	0.75	22.5	11.25	1.75	1.5	2.25	0.5				
Juni	24	30	11	10	30		6	2	5	17	62.	2	3.	3.	0.25	27.75	8.5	1.75	2.	3.		0.5			
Juli	26	30	7	7	31		5	1	2	20	52.75	8.	3.	5.5	1.	33.	7.5	1.5	1.	2.25					
Augustus. .	27	30	10	7	30		5	2	2	21	51	6.5	5.5	4.5	1.5	19 5	7.	1.5	—	1.25					
September .	26	30	5	4	30		2		1	16	41 5	4.	2.5	1.5	1.5	11.	6.5	0.5	1.	2.					
October . .	27	31	10	12	31		6	4	7	19	54.5	8.25	2.75	4.5	1.5	17.5	6.25	1.	1.5	2.25					
November .	28	30	15	12	30		7	9	10	24	72.75	13.75	2.25	1.5	1.75	20 25	7.25	0.5	0.5	0.75					
December .	24	31	11	20	31		12	9	13	21	48.	3.25	0.5	2.5	0.25	17.75	4.	0.25	0.5	2.25					
	313	360	102	96	363		72	29	43	215	679.50	77.50	40.50	52.75	17.50	235.25	99.00	17.00	16.50	30.25	0.50	3.50			

Distomatase.

De plannen inzake de oprichting van een abattoir (zie verslagen 1914 pag. 131 en 1915 pag. 200) vorderden ook in 1916 weinig.

Voorloopige ontwerpen voor inrichtingen met en zonder koelhuis in overleg met den Gemeente-veearts opgemaakt, kwamen gereed.

Met het oog op de tijdsomstandigheden, tengevolge waarvan een groot deel van de inrichting niet verkrijgbaar is, terwijl de prijzen ook voor de overige materialen abnormaal hoog zijn, werd voorloopig niet met den bouw begonnen.

Wel werd bij Raadsbesluit dd. 27 Juli 1916 No. 16/R besloten, de hand te leggen op de voor de oprichting noodige terreinen, waarvoor in overleg met den Gemeente-veearts een terrein aan den weg Pandean-Lamper ten Oosten van het Ooster-Bandjirkanaal werd uitgekozen.

Onderhandelingen omtrent afkoop van bezitsrechten waren aan het eind van het verslagjaar in gang.

b. Toezicht op de broodbakkerijen.

In het verslagjaar werd de verordening op het bakken en rondbrengen van brood in de gemeente Semarang, zooals die is vastgesteld den 28en Januari 1910 en gewijzigd bij 's Raadsbesluit van 20 Februari 1914, aangevuld in dier voege, dat meerdere zekerheid verkregen werd, dat de broodbakkers zoonoodig hun meel zouden zuiveren en in elk geval onbedorven meel niet zouden vermengen met vreemde bestanddeelen.

Tijdens de behandeling in 's Raadsvergadering van 5 Mei 1916 werd deze verordening nog in dier voege aangevuld, dat het verplichtend gesteld werd, de putten te dempen, welke op de erven der broodbakkerijen aanwezig waren, zoodat men zekerheid verkrijgen zou, dat geen gebruik zou worden gemaakt van het onzuivere putwater. Hetgeen in tijden, dat eene besmettelijke ziekte heerscht, niet zonder gevaar was voor de consumenten.

Toen eenige stagnatie optrad in den watertoevoer, in verband met een defect aan de aanvoerleiding der gemeentewaterleiding, werd voormelde bepaling niet met dwang toegepast.

Hier volgt een staat, aangevende de resultaten van de gehouden meelkeuring.

Volgnummer	Namen der vergunninghouders voor broodbakkerijen	Waar gelegen	6 Jan. 1916	Datum en nummer van opname							Uitslag van het onderzoek
				16-3 1916	19-4 1916	19-6 1916	19-8 1916	12-9 1916	21-10 1916	22-11 1916	
1	Njoo Kwat	Pedjagalan	—	1	—	—	—	—	—	—	Ingetrokken bij besluit ddo. 7-4-'16 No. 152
2	Yap Tiauw Hoo	Kranggan	4	3	2	1	—	1	—	1	monsters goedgekeurd
3	Oh Tiang Pian	Ambengan	6	4	—	5	—	2	—	2	" "
4	Tan Tjan Hoei	Kranggan	2	5	—	2	—	3	—	3	" "
5	Tan Nie Tjap	Karangsari	8	6	—	—	—	—	—	—	Ingetrokken bij besluit ddo. 24-4-'16 No. 562.
6	Kwee Koen Jan	Pekodjan	1	8	—	7	—	—	3	—	drie monsters goedgekeurd, 1 monster zifting toegestaan.
7	Hoo Tjing Piauw	Melajoe	–	—	7	—	—	—	—	—	Ingetrokken bij besluit ddo. 30-12-1916 No. 739 goedgekeurd
8	Oei Joe Tjay	Pekodjan	7	7	—	8	—	—	—	—	Ingetrokken bij besluit ddo. 5-8-'16 No. 145. goedgekeurd.
9	Liem Soei Tjay	Pedjagalan	5	9	5	3	—	—	—	—	1 monster zifting toegestaan, 3 goedgekeurd
10	Hadji Abdullah	Ngabangan	—	2	1	—	1	—	1	—	goedgekeurd
11	Kasmani	Kapoeran	—	—	—	4	4	—	—	—	Ingetrokken bij besluit dd. 28-11-'16 No.760. 1 monster goedgekeurd, 1 monster afgekeurd.
12	Pik Tjan Hie	Gebanganom	—	—	—	—	—	—	—	—	Ingetrokken bij besluit dd. 26-2-'16 No. 601.
13	M. Wilten-Vernig	Bodjong	3	—	6	—	3	—	—	—	monsters goedgekeurd.
14	Lie Tjiauw Ging	Pekodjan	—	10	7	9	—	4	—	—	3 monsters goedgekeurd, 1 zifting toegestaan.
15	Liem A Gie	Melajoe	—	—	—	—	—	—	—	—	Had nimmer meel in voorraad zoodat dus geen monster genomen kon worden.
16	Mat Tasjasin	Petolongan	—	—	10	6	—	5	—	5	3 monsters goedgekeurd, 1 zifting toegestaan.
17	Tan Liang Hwan	Karangsari	—	—	3	—	2	—	2	—	monsters goedgekeurd.
18	Oey Keh Kwie	Pekodjan	—	—	—	—	—	—	—	4	Vergunning verleend bij besluit dd. 5-8-'16 No. 145, monster goedgekeurd.

c. Toezicht op den verkoop van melk, tuberculinatie van runderen, inspectie van stallen enz. Melkcontrôle.

In den loop van het jaar 1916 is door twee Europeesche melkverkoopers het bedrijf gestaakt, terwijl eveneens het filiaal van een der melkverkoopers ophield te bestaan. Nieuwe aanvragen tot oprichting eener melkerij kwamen binnen van een Europeaan, twee Chineezen en een Javaan, zoodat op het einde van 1916 waren ingeschreven:

12 Europeesche melkhandelaren binnen de gemeente.
2 „ „ buiten „ „
14 Chineesche „ binnen „ „
4 Inlandsche „ buiten „ „
en 6 „ „ binnen „ „

Melkstallen. In het afgeloopen jaar zijn wederom verbeteringen aangebracht en voldoen, op een enkele uitzondering na, deze aan redelijke eischen. Drie nieuwe stallen werden gebouwd terwijl één stal, vroeger als melkstal gebruikt, zoodanig is veranderd, dat hij eveneens tot de goede melkstallen kan worden gerekend. Wegens opheffing van het bedrijf werd een der grootste melkstallen afgebroken.

Onderzoek melkkoeien. Gelijk vorige jaren werden de melkkoeien aan de dubbele ophthalmoreactie onderworpen. In 1916 werden 689 koeien aan de proef onderworpen; 238 voor den eersten keer, 451 welke reeds vroeger met behulp van tuberculine waren onderzocht.

TUBERCULINATIE STAAT.

	Na eerste indruppeling			Na tweede indruppeling			Sectie	
	Negatief	Positief	Dubieus	Negatief	Positief	Dubieus	Negatief	Positief
Van de 238	237	—	1	237	1	—	—	1
Van de 451	448	—	3	445	2	4	—	2
Van de 689	685	—	4	682	3	4	—	3

Onder de 451 melkkoeien kwamen 2 positief reageerende dieren voor, welke bij een vorig onderzoek twijfelachtig hadden gereageerd. Behalve de drie, na voorafgaande positieve ophthalmoreactie, zijn nog twee koeien geslacht. Bij een dezer koeien werd tijdens een stalinspectie een chronische mastitis waargenomen, welke, na ingesteld onderzoek (aantoonen van zuurvaste bacillen op tuberkelbacillen gelijkend in het uiersecretum en later het te gronde gaan aan algemeene tuberculose van een cavia subcutaan geënt met dit secretum) van tuberculeuzen aard bleek te zijn.

Aangezien algemeene vermagering aanwezig was, werd deze koe direct naar de begraafplaats voor dieren vervoerd, aldaar afgemaakt en geseceerd. Bij de sectie bleek uitgebreide algemeene tuberculose te bestaan. Dit rund had bij een vorig onderzoek negatief gereageerd.

Het andere rund, afkomstig uit een besmetten stal, was in vrij korten tijd sterk in voedingstoestand achteruitgegaan en verkocht aan den slager. Bij slachting bleek dit dier lijdende aan uitgebreide longtuberculose.

Melkflesschen en het te gebruiken water voor het reinigen van melkgereedschappen.

In October 1915 werd een voorstel door den Voorzitter van den Gemeenteraad ingediend betreffende wijziging van enkele artikelen der Semarangsche melkverordening. O. a. werd voorgesteld art. 21 al. 2 zoodanig te wijzigen, dat vervoer van voor den verkoop bestemde melk behalve in flesschen van kleurloos glas met vlakken bodem en langzaam in de buik der flesch overgaanden hals ook in bussen zou mogen plaats hebben, terwijl bovendien het voorstel werd gedaan om aan artikel 11 een tweede lid toe te voegen, waarin wordt bepaald, dat melkverkoopers verplicht zullen zijn, het perceel, waarop het bedrijf wordt uitgeoefend en minder dan 100 M. van de waterleiding gelegen, daarop aan te sluiten.

Bij 's Raadsbesluit van 20 Juni 1916 ging de Raad met het eerste voorstel accoord, bepaalde evenwel, dat alle melkerijen in de gemeente aan de gemeentewaterleiding moesten zijn aangesloten en de waterputten zouden moeten worden gedempt. Nog in 1916 kwam het artikel betreffende den vorm en kleur der flesschen in toepassing en sedert dien voldoen de melkflesschen aan behoor-

lijke eischen, al laat de uniformiteit nog heel wat te wenschen over. Zoo zijn er limonadeflesschen in gebruik van ± 460 c.M³. inhoud, andere, welke slechts een inhoud van ± 350 c.M³. hebben.

Melkonderzoek. In het jaar 1916 werden 480 straatmonsters (tegen 257 in 1915) genomen. Twaalf keeren werd een stalmonster gehaald ter vergelijking met te voren genomen straatmonters.

Zindelijkheid. Gelijk vorige jaren werd de zindelijkheid der melk weer bepaald door de melk tot een maximum van 500 c.M³. door watten te filtreeren.

Ook nu weer was te constateeren, dat onreinheid der melk het gevolg was van bijmenging van stalvuil en stof.

Over het algemeen is de zindelijkheid der melk toegenomen, terwijl de ontkleuringstermijn, binnen welke de reductaseproef verliep, grooter was, waaruit ongetwijfeld de conclusie mag worden getrokken, dat de bacterieele infectie geringer was dan in de voorgaande jaren.

	Na filtratie door watten						M. reductase					Aanteekeningen
	Goed	Vrijgoed	Voldoende	Onvoldoende	Vuil	Zeer vuil	6 en meer uren noodig voor ontkleuring	3-6 uren	1-3 uren	15 min-1 uur	Minder dan 15 min	
Europeaan	26	72	74	23	3	—	48	82	56	12	—	2 monsters minder in de reductase
Chinees	57	64	35	13	—	—	60	60	41	5	1	
Javaan	17	39	38	13	5	1	71	30	9	3	—	
Totaal	100	175	147	49	8	1	179	172	106	20	1	
1916 in proc.	20.9	36.5	30.5	10.2	1.6	0 2	37.3	36	22.1	4	0.2	
1915 „	12.1	27.2	35.4	19.8	3 1	—	37.	30.7	23.5	7.1	1.6	
1914 „	12.8	18.3	3.9	21.3	7.6	1.1	16.4	28.6	30.1	1.7	6.	
1913 „	9.8	4.9	46,3	34.1	4.9	—	—	—	—	—	—	

Ook nu weer blijkt uit bovenstaande vergelijking, dat, hoewel de zindelijkheid der door den Javaanschen melkverkooper in den handel gebrachte melk ten achter staat bij de andere handelsmelken, het aantal ontkleuringstijden langer dan 6 uren bij hen grooter is dan bij de niet-Javaansche melkverkoopers, wat, zooals vroeger werd verondersteld, ongetwijfeld aan de open stallen, dus aan de minder verontreinigde stallucht moet worden toegeschreven.

Samenstelling der melk. Omtrent de samenstelling der melk kan worden vermeld, dat bij goede uitoefening van het bedrijf, alzoo bij goede voeding en verpleging zoomede bij goed uitmelken der koeien en behoorlijke vermenging der melk, deze gemakkelijk de gemiddelde cijfers, voor onvervalschte melk in Nederland gevonden, kan halen.

Het gemiddelde cijfer voor het vetgehalte moet evenwel als te hoog worden beschouwd en dit voornamelijk als gevolg van het feit, dat de Javaansche melkverkooper veelvuldig melk van zeer abnormale samenstelling in den handel brengt. Het vetgehalte van dergelijke melken is dan zeer hoog, terwijl de bijbehoorende soortelijke gewichten laag en zelfs zeer laag zijn zonder dat evenwel vervalsching in 't spel is.

Van de 480 monsters waren 42 ondeugdelijk van samenstelling.

	Aantal monsters	Te gering gehalte aan vetvrije droge stof (8)				Te gering procentisch vetgehalte der droogrest.	
		Aantal	in proc.	Daarvan vervalscht: Aantal	Daarvan vervalscht: in proc.	Aantal	in proc.
Europeaan	198	12	6	9	4.54	4	2.12
Chinees	169	11	6.5	5	3.—	1	0.6
Javaan	113	10	9	3	2.7	4	3.54

Hieronder zijn niet begrepen enkele monsters melk, welke bij nader onderzoek bleken vervalscht te zijn met een rietsuikerhoudende vloeistof.

Daar de bedoelde monsters op zich zelf beschouwd geen directe aanleiding gaven om aan de ondeugdelijkheid daarvan te denken, waren de verkregen cijfers S.G. 1.030, vet 3.65, vetvrije-droogrest 8.19, zuurgraad 6.7 (eerste afwijkend monster) en S. G. 1.030, vet 3.4, vetvrije droogrest 8.15 en zuurgraad 6.5 (volgend monster) toch zoo verschillend van die der voorgaand onderzochte monsters (S. G. niet beneden 1.0311, vetgehalte 3.5, vetvrije droogrest niet beneden 8.5 en zuurgraad 7.3—8) van dezen leverancier, dat het zonder twijfel was of er moest met de melken, welke de lagere cijfers gaven, iets zijn gebeurd. Toen daar naar een onderzoek werd ingesteld kon met behulp van de resorcineproef gemakkelijk kwalitatief de aanwezigheid van rietsuiker worden aangetoond. In plaats van met melk werd de proef uitgevoerd met het door middel van chloorcalcium verkregen serum. 20 cM^3 van dit serum werd met $1^1/_2$ cM^3 $25^0/_0$zoutzuur en 100 mgr. resorcine gedurende 5 minuten gekookt. Na afkoeling werd gefiltreerd. Het filtraat, waarvan de kleur direct dient te worden bepaald, vertoont bij aanwezigheid van rietsuiker een helder licht tot meer helder donkerroode tint, al naar gelang het gehalte aan rietsuiker kleiner of grooter is. Naar de meening van den veearts is de kleur scherper waar te nemen als de proef met het serum wordt uitgevoerd dan met de melk en is zelfs bij geringe hoeveelheden saccharose de kleur duidelijk te onderscheiden van de lichte (champagne kleur) tot de meer donkere (bruine, lichte oker) tint, welke het serum van onvervalschte melk geeft. Voor vergelijking werden gebruikt, oplossingen van 125 en 250 mgr. ijzeroxyd-ammoniumsulfaat in 10 cM^3 water, daar de kleur, welke het serum van onvervalschte melk met resorcine en zoutzuur na vijf minuten koken en daarna filtreeren geeft, vrijwel tusschen de nuances van de zooevengenoemde oplossingen in is gelegen. Men dient de kleur direct waar te nemen daar het filtraat vrij spoedig troebel wordt, hetwelk opnieuw te filtreeren is, doch bij langer staan verkleurt.

Het spreekt van zelf, dat door deze proef enkel de aanwezigheid van rietsuiker wordt aangetoond en de moeilijkheid blijft om aan te toonen met welke suikerhoudende vloeistof de

oorspronkelijke melk was vervalscht. Het meest voor de hand liggend is, dat sterk verdunde suikerhoudende blikkenmelk voor dat doel is gebruikt, dat evenwel ook klapperwater of suikerwater als vervalschingsmiddel kunnen hebben gediend. Wel bevatten laatst genoemde vloeistoffen geen vet en reageert suikerwater niet zuur, zoodat bijmenging van een dezer vloeistoffen wellicht grootere afwijkingen in vetgehalte en wat het suikerwater betreft, ook in den zuurgraad zou hebben veroorzaakt. Voor bewijsvoering hebben deze negatieve grootheden natuurlijk geen enkele waarde. Het serum van een derde straatmonster S. G. 1.030, vet 3.6, vetvrije droogrest 8.18, zuurgraad 6.9 gaf op de bovenbeschreven wijze ook een positieve reactie met resorcine. Het melksuikergehalte van deze melk was 4.46%, terwijl 0.293% rietsuiker werd gevonden.

GEMIDDELD SOORTELIJK GEWICHT DER MELK.

		Europeaan		Chinees		Javaan		Totaal	
		Aantal monsters	Soort. gew. bij 15° C.	Aantal monsters	Soort. gew. bij 15° C.	Aantal monsters	Soort. gew. bij 15° C.	Aantal monsters	Soort. gew. bij 15° C.
Buiten contrôle	1913	22	1.0285	11	1.0263	9	1.013	42	1.0228
	1914	115	1.0309	79	1.030	71	1.0257	265	1.0292
	1915	113	1.0311	74	1.0314	70	1.0297	257	1.0308
	1916	118	1.031	169	1.03156	113	1.0307	480	1.0311

GEMIDDELD VETGEHALTE IN PROCENTEN

		Europeaan	Chinees	Javaan	Totaal
Buiten contrôle	1913	3.43	3.16	3.74	3.45
	1914	3.56	3.60	4.16	3.73
	1915	3.67	3.71	4.82	3.98
	1916	3.84	4.1	5.02	4.21

GEMIDDELD VETGEHALTE IN PROCENTEN.

	Europeaan		Chinees		Javaan		Totaal
	Minder dan 3%	3—3½	3½—4	4—4½	4½—5	5 en meer	Totaal 3% en meer
Europeaan	21*)	53	55	38	12	19	177=894%
Chinees	7	29	48	49	19	17	162= 96%
Javaan	6	7	16	19	14	51	107= 96%

*) aantal monsters.

		Europeaan	Chinees	Javaan	Totaal
Gemiddeld gehalte aan vetvrije droge stof	1913	7.76	7.32	3.73	6.270
	1914	8.40	8.22	7.22	8.031
	1915	8.47	8.55	8.34	8.46
	1916	8.485	8.643	8.604	8.569
Aantal monsters in procenten met een vetvrije droge stof lager dan 8	1913	31.2	75.	100.	6.5
	1914	15.	19.	45.	24.1
	1915	12.4	5.4	10.	9.7
	1916	6.	6.	9.	7.

Gemiddelde cijfers der in het jaar 1916 (Februari t/m December) onderzochte monsters melk.								
Naam van den verkooper	Aantal monsters	Soortelijk gewicht bij 15° C.	Vetgehalte	Vetvrije droge stof	Aantal verkregen punten	Maximaal aantal punten betreffende de reinheid der melk	Vergelijkend aantal punten op 100 berekend	Aanteekeningen
J. B. Thomson	11	1.0309	4.63	8.595	54	66	82	
Th. Langholz	11	1.0301	3.34	8.18	43	66	65	
Siem Tjoan Ling	13	1.0325	3.88	8.86	68	78	87	
Khoe Tiang Siong	11	1.0313	4.13	8.61	51	66	77	
Leger des Heils	9	1.0306	3.9	8.419	36	54	67	
Mevr. E. van Hek	11	1.0308	3.67	8.40	49	66	74	
Oei Djie Sien	12	1.0316	3.8	8.62	64	72	89	
Kwa Wan Sik	10	1.0313	4.17	8.6	48	60	80	
Kadam	11	1.0301	5.97	8.622	52	66	78	
Koekoh	15	1.0303	5.6	8.59	75	90	83	
Sarman	11	1.0279	6.12	8.089	46	66	68	
Waitz-Paulus	9	1.0309	3.89	8.46	40	54	74	opgeheven
Katiman	11	1.0305	4.22	8.43	49	66	75	
Mej. L. S. de Grave	6	1.0308	3.19	8.33	22	36	61	opgeheven
Tan Goan Hwie	12	1.0313	3.98	8.576	57	72	79	
Go Siang King	12	1.032	3.57	8.67	69	72	96	
Ho Ik Toen	12	1.0306	4.3	8.46	67	72	92	
Mevr. O Hisgen	12	1.0316	3.42	8.56	61	72	85	
N.V. Melkerij Tjandi	14	1.0311	3.1	8.41	59	84	70	
Mevr. Schumann	14	1.0309	3.99	8.47	54	84	63	
P. Colin	22	1.0321	3.11	8.59	101	132	77	
Nj. Tan Goan Tjoan	15	1.0316	4.09	8.67	65	90	72	
Nj. Liem Tjien Lee	11	1.0341	3.94	9.245	56	66	85	
Tan Siauw Ting	15	1.0312	3.92	8.53	66	90	73	
Sarpin	15	1.0308	4.59	8.546	63	90	70	
J. D. de Gruiter	6	1.0312	3.88	8.53	32	36	89	
Gebr. Niti	5	1.0332	4.7	9.17	23	30	77	
A. Ort	15	1.0305	4.3	8.44	70	90	78	
Mevr. L. Martherus	11	1.0311	3.78	8.51	52	66	79	
Tan Kheek Hwat	17	1.0306	4.73	8.524	82	102	80	
Tan Bie Tjoe	13	1.0321	4.25	8.82	70	78	90	
Mevr. M. Elhorst	11	1.0303	4.3	8.42	47	66	71	
Ing Sioe Sie	12	1.0301	3.63	8.22	59	72	82	
H. Abdul Radjak	10	1.031	4.3	8.57	38	60	63	
Salejan	13	1.0309	4.75	8.594	60	78	77	
Mevr. A. Goedhart	13	1.0303	4.74	8.459	72	78	92	
Mevr. Kreekelenberg	13	1.0325	3.6	8.8	58	78	74	
Ong Liem Nio	2	1.0337	3.45	9.07	8	12	67	
Mej. E. Poth	11	1.0303	4.27	8.385	40	66	61	
Markam	11	1.0326	4.89	9.033	44	66	68	
Samioen	11	1.0315	4.74	8.74	49	66	74	

Reinheid der melk als volgt in punten omgezet per monster: goed = 6; vrijgoed = 5; voldoende = 4; onvoldoende = 3; vuil 2 en zeer vuil = 1.

PROCES-VERBAAL

Naam van den melkverkooper	Woonplaats	Overtreding	Veroordeeld tot
Th. Langholz	G. Solitude	Geen aanduiding aard of hoedanigheid der zich in de flesch bevindende melk.	*f* 5. boete
Sarman	Simongan	Watertoevoeging	„ 25.— „
Sarpin	„	„	„ 25.— „
Mej. Poth	Tjandi	Onvoldoende sluiting	„ 2.— „
H. Abdul Radjak	Mritjan	Zeer vuile melk	„ 20.— „ of 5 dagen.
Katiman	Simongan	Onvoldoende sluiting	„ 5.— boete
Th. Langholz	G. Solitude	Onvoldoende sluiting	niet vervolgd
H. Ik Toen	Ambengan	Watertoevoeging	onbekend
M. Schumann—Völke	Tjandi	Onvoldoende rein	„ 8.— boete of 2 dagen.
H. Abdul Radjak	Mritjan	Vuile stal	„ 25.— boete of 5 dagen.
Kadam	Simongan	Watertoevoeging en onvoldoend reine melk	onbekend

Gemiddeld Soortelijk Gewicht der melk

№ 1

№ 1 Gemiddeld Soortelijk Gewicht der melk

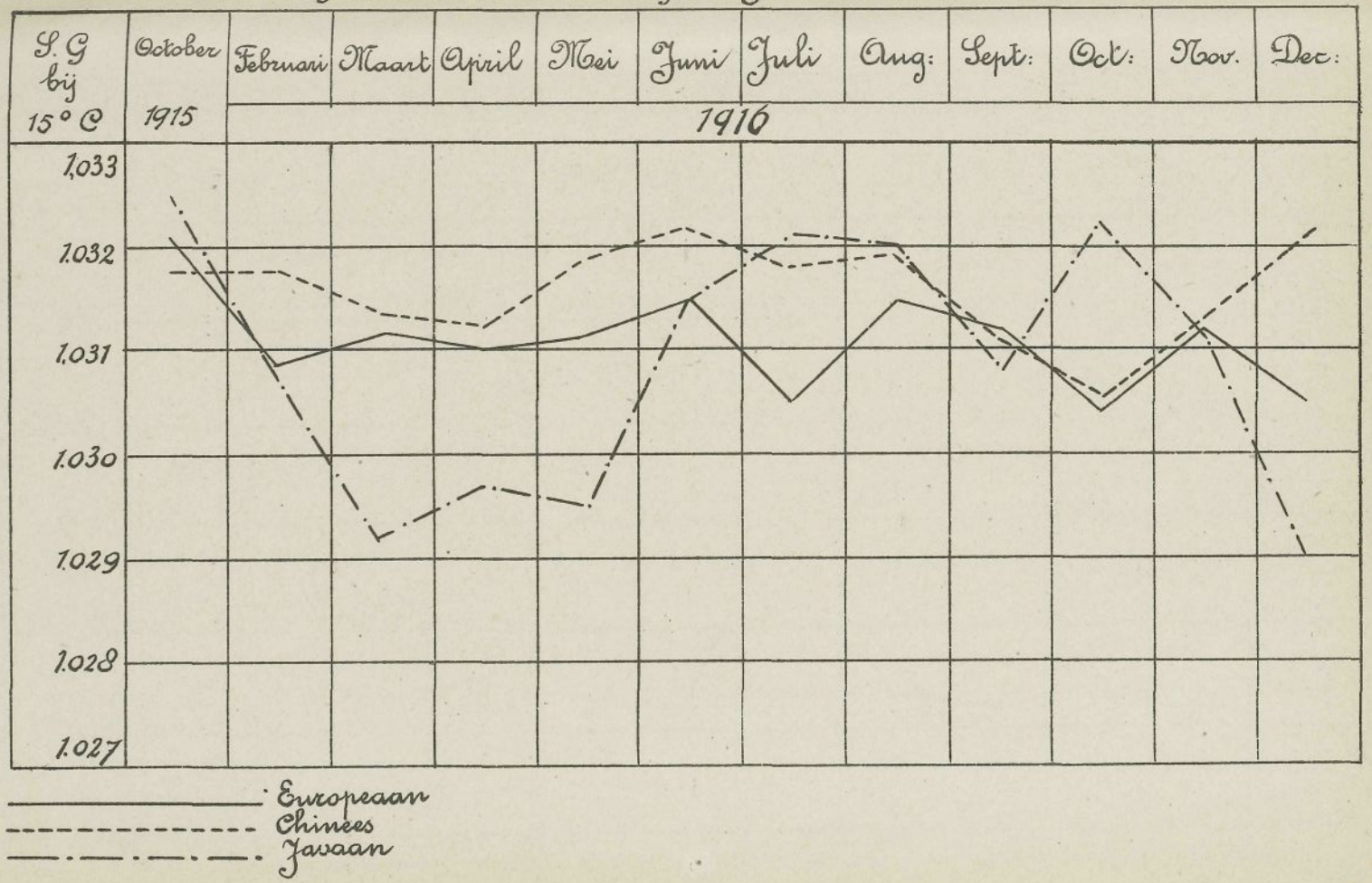

№ 2 Gemiddeld vetgehaltie der melk

N= 2 Gemiddeld vergelijkende rente-stand

N: 3

Vetvrije droge Stof

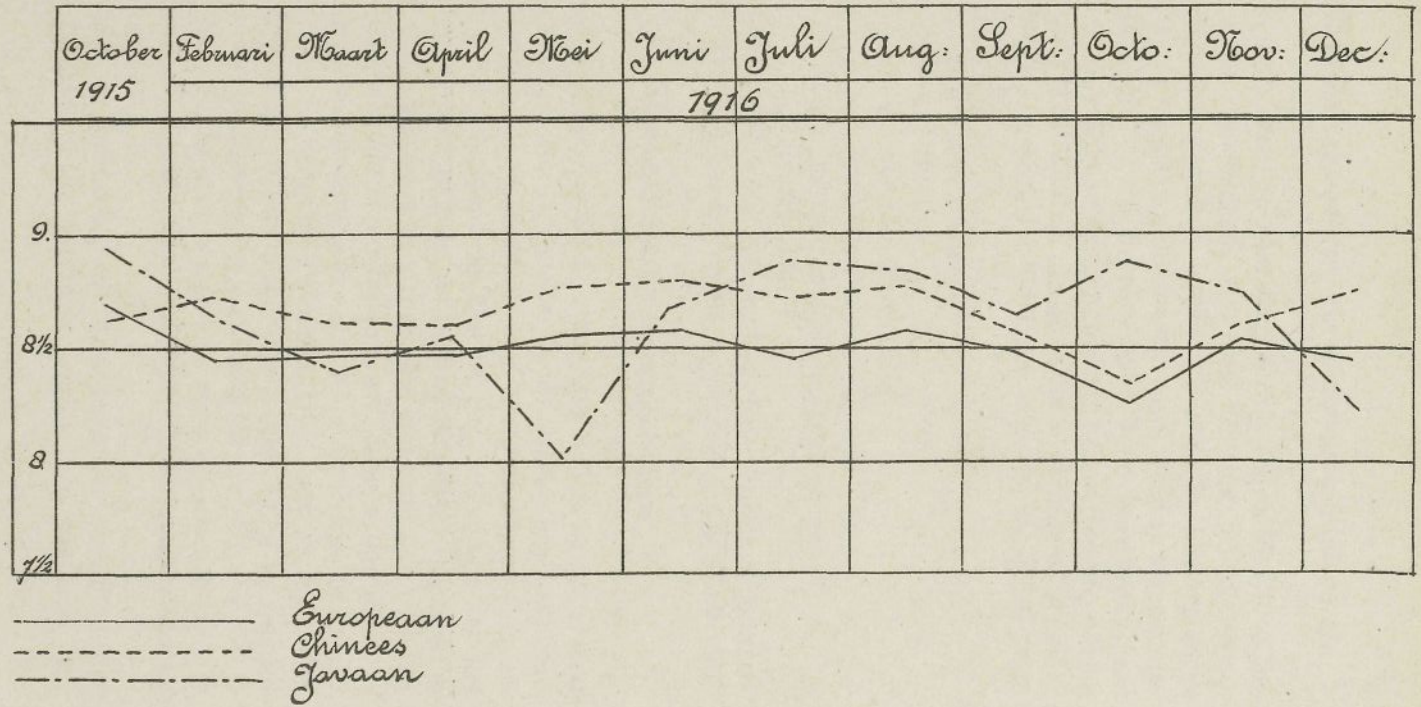

6. Toezicht op logementen en commensalenhuizen enz.

Door den Raad werd in zijne vergadering van 5 Mei 1916, op voorstel van den toenmaligen voorzitter besloten, artikel 18 der Logementsverordening aan te vullen met een 7e lid, krachtens welke bepaling voor bestaande commensalenhuizen en logementen, zonder onderscheid of zij bestemd zijn voor huisvesting van Europeanen dan wel Inlanders, vergunning tot voortzetting van het bedrijf verleend kon worden, indien slechts geringe afwijkingen van het vereischte in artikel 8 lid I sub *a*, *b*, *c* en *d* geconstateerd werden.

Op ultimo 1916 waren verleend:

3 vergunningen voor Hotels
26 „ „ commensalenhuizen
3 „ „ kinderkosthuizen
60 „ „ borohuizen (Inl. slaapgelegenheden)
7 „ „ restaurants.

In het verslagjaar werd tweemaal proces-verbaal opgemaakt wegens niet nakoming van de bepalingen der logementsverordening.

7. Gemeentelijke gezondheidsdienst.

In het vorig jaarverslag werd (zie pag 215 e.v.) melding gemaakt van 's Raadsbesluit van 11 October 1915, waarbij ingesteld werd een Gemeentelijke Gezondheidsdienst en tevens aan den Gouverneur-Generaal werd verzocht om tijdelijk een deskundige op het gebied der plaatselijke hygiëne en pestbestrijding ter beschikking van de gemeente Semarang te stellen, die dan tevens als Chef van den Gemeentelijken Gezondheidsdienst zou kunnen optreden.

Op dat verzoek antwoordde de eerste Gouvernements-Secretaris bij missive van 15 Februari 1916 No. 365, namens Z. E. den Gouverneur-Generaal, dat een deskundige op het gebied der plaatselijke hygiëne en pestbestrijding niet beschikbaar was, en dat, al ware dit anders, het in gang zijnde overleg over de inrichting der plaatselijke gezondheidsdiensten, inwilliging van het gedaan verzoek bezwaarlijk maakt.

Tevens werd medegedeeld, dat betreffende de inrichting der plaatselijke diensten en de verdeeling van de taak tusschen land

en gemeente inzake Gezondheidszorg, door de Regeering ter bekwamer tijd met den Gemeenteraad overleg zou worden gepleegd.

Voormeld Raadsbesluit van 11 October 1915 hield tevens de benoeming in van eene commissie van drie personen, welke met bekwamen spoed voorstellen zou indienen

a. omtrent de inrichting van een gemeentelijken gezondheidsdienst en zijne verhouding tot andere takken van gemeentelijken dienst;

b. omtrent de ter bestrijding van besmettelijke ziekten, in het bijzonder ter voorkoming van pest, te nemen maatregelen;

c. betreffende de invoering eener verordening, waarbij aan den gemeentelijken gezondheidsdienst analoge bevoegdheden worden toegekend als die elders aan den dienst der pestbestrijding toekomen.

Een voorstel als bedoeld sub *c.* met concept-verordening werd door de commissie bij den Voorzitter van den Gemeenteraad ingediend bij schrijven van 6 December 1915 (Gemeenteblad 1915 bladz. 796), welke verordening in 's Raadsvergadering van 26 Mei 1916 na enkele kleine wijzigingen werd aangenomen. Deze verordening maakte het mogelijk, ten behoeve van de Woningverbetering en in het belang der openbare gezondheid in te grijpen.

Dit besluit van 26 Mei 1916 tot vaststelling der Verordening betreffende bevordering der openbare gezondheid, werd bij besluit van 27 Juli 1916 No. 43/R ingetrokken, om hieronder nog nader uiteen te zetten redenen.

De voorstellen als bedoeld sub *a.* en *b.*, werden door het Raadslid Vreede, namens de commissie tot voorbereiding van den Gezondheidsdienst, ingediend en waren van den volgenden inhoud:

2. Algemeene omlijning der taak van een gezondheidsdienst.

De algemeene taak van een gezondheidsdienst bestaat in de bevordering en de verzorging van de volksgezondheid in den ruimsten zin des woords en kan gedetailleerd aangegeven worden als volgt:

A. Studie van het ontstaan en de verbreiding van ziekten in het algemeen.

Voor de richtige uitoefening van deze taak is noodig:

a. Een bureau, waarin gegevens verzameld worden over alles wat een inzicht kan verschaffen in den stand der volksgezondheid,

b. een bibliotheek van werken op medisch, technisch, hygiënisch en sociologisch gebied,

c. een geneeskundig laboratorium voor diagnostische en wetenschappelijk epidemiologische onderzoekingen.

B. Voorkoming van ziekte door hygiënisch-sociale maatregelen.

Onder deze rubriek vallen:

a. Reiniging en rioleering,

b. Draineering en assaineering,

c. Verbetering van de volkshuisvesting,

d. Keuring van levensmiddelen.

C. Bestrijding van ziekte langs medischen weg.

Tot de taak van de overheid in dezen kan worden gerekend:

a. De oprichting van ziekenhuizen, poliklinieken, isolatiekampen en quarantaine stations.

b. De aanwending van voorbehoedmiddelen op groote schaal.

c. Desinfectie van besmette woonhuizen en waterputten.

Uit den aard der zaak is elke indeeling van de algemeene taak van eenen gezondheidsdienst min of meer willekeurig. De bovenstaande indeeling werd samengesteld, in het bijzonder met het oog op de verdeeling der taak tusschen Gouvernement en de Gemeente, die onder de volgende paragraaf besproken zal worden.

3. Verdeeling van de taak tusschen Gouvernement en Gemeente.

Terwijl er geen twijfel aan bestaat, dat de zoo juist omschreven taak niet aan het particulier initiatief kan worden overgelaten, bestaat er verschil van inzicht ten aanzien van de vraag aan welke taak van openbaren dienst zij in het bijzonder moet worden opgedragen.

Van de zijde van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst gaat een streven uit, om de taak geheel of grootendeels aan zich zelf te houden. Daartegenover staat eene krachtige neiging van de zijde van den Gemeenteraad om een deel van de taak op eigen schouders te nemen.

Onze commissie is te dezen aanzien van meening, dat terwijl een gedeelte van de verzorging der volksgezondheid op natuurlijke wijze aan de gemeente behoort toe te vallen, een ander gedeelte voorshands nog aan den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst moet blijven worden toevertrouwd.

In groote trekken kan worden aangegeven, dat de boven sub 2 onder B aangegeven zaken reeds thans als het natuurlijke erfdeel der gemeente moet worden aangemerkt, terwijl die onder C vooralsnog taak van de centrale overheid kan blijven. Op den duur zal de gemeente laatstbedoelde taak echter moeten overnemen.

Naar het onze commissie voorkomt, zal de Regeering nimmer bedenking kunnen maken tegen de instelling van eenen gemeentelijken gezondheidsdienst met een taak als zoo juist werd omschreven. Daarentegen zal voorafgaand overleg met de Regeering gepleegd moeten worden inzake de mede aangegeven verdere uitbreiding van de taak van dien dienst.

Onze commissie verwacht, dat een bepaalde aandrang tot overdracht aan de gemeente van bepaalde werkzaamheden (als desinfectie van besmette woonhuizen en waterputten, ziekentransporten, aanstelling van brigades tot verdelging van vliegen, muskieten en ratten enz.) reeds spoedig van de zijde van Burgerlijken Geneeskundigen Dienst en Binnenlandsch Bestuur zal uitgaan.

De hiervoor sub 2 onder A aangegeven zaken zijn als onafscheidelijk van elken gezondheidsdienst — hetzij gemeentelijk of gouvernementeel — te beschouwen. Door samenwerking moet getracht worden te verkrijgen, dat gemeente en gouvernement te dezer stede overgaan tot gebruik (c. q. oprichting) van eene gemeenschappelijke bibliotheek en dito laboratorium.

4. Verhouding van den gemeentelijken gezondheidsdienst tot andere takken van gemeentelijken dienst.

De hygiënische sociale maatregelen, die boven onder B. sub 2 werden opgenoemd, hebben zoowel een theoretische als eene practische zijde. Terwijl de theoretische door wording der op te lossen vraagstukken moet worden toevertrouwd aan een op te richten bureau van den gezondheidsdienst, zal de practische uitvoering der door dit bureau voorgestelde en door den Gemeenteraad aanvaarde maatregelen moeten worden opgedragen aan de reeds bestaande takken van gemeentedienst.

Waar afscheiding tusschen theorie en practijk, voorbereiding en uitvoering niet immer scherp gesteld kan worden, is uit den aard der zaak eene harmonische samenwerking tusschen den chef van den gezondheidsdienst en de hoofden van andere gemeentediensten een sine qua non voor het slagen van den in te stellen gezondheidsdienst.

Het zal in hetzelfde verband niet a priorie vastgesteld kunnen worden of bepaalde diensttakken al dan niet onder de leiding van den Chef van den gezondheidsdienst gesteld moeten worden. Terwijl het niet twijfelachtig is, dat b. v. de uitvoering van en aanleg van een rioleering niet zal worden opgedragen aan den gezondheidsdienst, maar tot stand gebracht zal worden door den dienst der gemeentewerken, is niet dadelijk te zeggen, of een woningreinigingsdienst moet worden gesteld onder den dienst van het Bouw- en Woningtoezicht dan wel onder den gezondheidsdienst. Elk geval zal derhalve op zichzelf beoordeeld moeten worden.

Zoo zal de keuring van melk en vleesch waarschijnlijk beter bij den veterinairen dienst ondergebracht worden.

5. Inrichting van een gemeentelijken gezondheidsdienst.

De taak van den aan te stellen Chef van den Gezondheidsdienst kan worden omschreven als volgt:

a. het verkrijgen van een inzicht in den stand der volksgezondheid binnen de Gemeente;

b. het beramen en voortbrengen van maatregelen in het belang dier gezondheid;

c. overleg te plegen met de Chefs van andere takken van Gemeentelijken dienst bij het overwegen en uitvoeren van die maatregelen;

d. voeling te houden met de ambtenaren van den Burgerlijken Geneeskundigen dienst in zake maatregelen, die binnen het Gemeenteressort door dien dienst worden getroffen;

e. Hoewel niet onafwijsbaar, zoo schijnt het toch wel aangewezen om gezien de taak, die hem zal ten deel vallen, als Chef van den Gezondheidsdienst te benoemen een gediplomeerd geneesheer.

Waar het zeer bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk, zal wezen een te voren tropen-hygiënist voor den dienst der Gemeente te enga-

geeren en de Regeering, blijkens missive van den 1en Gouvernements-Secretaris van 15 Februari 1916, No. 365 voor het beoogde doel geen zoodanig deskundige beschikbaar kan stellen, zal het zaak zijn te trachten de hand te leggen op een jongen dokter, wiens persoonlijkheid borg zal wezen voor eene toegewijde en kundige uitvoering van de taak, die op zijne schouders gelegd zal worden.

De oprichting van een bureau met bibliotheek en laboratorium als boven sub 2 onder A werd aangegeven, is voor een gezondheidsdienst even noodzakelijk als de instelling van een bevolkingsregistratie voor de Gemeente in haar geheel.

Het bureau zal gegevens moeten verzamelen en statistieken moeten inrichten betreffende alles wat met de volksgezondheid verband houdt *) en derhalve het fundament moeten vormen van alle maatregelen in het belang dier gezondheid, die door den gezondheidsdienst zullen worden voorgedragen.

De noodzakelijkheid van de aanstelling van een of meer administratieve ambtenaren op het bureau van den Chef van den Gezondheidsdienst kan eerst beoordeeld worden, nadat de gezondheidsdienst eenmaal in werking zal zijn getreden. Voor eene begrooting van kosten worde echter gerekend op bureaukosten tot een bedrag van *f* 200.— 's maands.

Buiten het zoo juist besproken „Gezondheidsbureau" zal de gezondheidsdienst, zooals boven sub 4 reeds werd aangestipt — bovendien kunnen omvatten een of meer afdeelingen, die in het bijzonder belast worden met uitvoering van maatregelen in het belang der volksgezondheid. Waar echter reeds werd opgemerkt, dat ten aanzien van de vraag, welke tak van gemeentelijken dienst met de uitvoering van een bepaalden gezondheidsmaatregel zal worden belast, geen voorafgaande zekerheid bestaat, is het aangewezen om de verdere organisatie van den Gezondheidsdienst te bespreken onder § 7 en 8.

*) Het is hier de plaats om erop te wijzen, dat de onmisbare opgaven betreffende de onder de bevolking voorgekomen sterfgevallen voorshands alleen verkregen zullen kunnen worden door tusschenkomst van het Binnenlandsch-Bestuur, dat op zijn beurt zijne inlichtingen verkrijgt van kampoenghoofden en wijkmeesters. Het zal op den duur wenschelijk blijken den Gemeenteraad de bevoegdheid te geven die inlichtingen rechtstreeks van genoemde kampoenghoofden en wijkmeesters te vorderen.

6. Instelling eener gezondheidscommissie.

Zonder nadere motiveering, kan worden vastgesteld de noodzakelijkheid van eene commissie uit den Raad op den voet van artikel 47 lid 1 der L. R. O. aan welke commissie de naam van „Gezondheidscommissie" ware te geven

Op de voorstellen van den Chef van den gezondheidsdienst zal door de gezondheidscommissie advies moeten worden uitgebracht.

De gezondheidscommissie zal uit 33 leden kunnen bestaan.

Bij de instelling der gezondheidscommissie kan tegelijkertijd overgegaan worden tot opheffing der hygiënische commissie.

7. Bestrijding van besmettelijke ziekten.

Zooals boven onder 1 reeds werd aangeteekend, is aan onze commissie o. m. opgedragen om voorstellen te doen omtrent de ter bestrijding van besmettelijke ziekten te treffen maatregelen.

Hoewel het uit den aard der zaak niet in de bedoeling ligt om ter zake met uitgewerkte voorstellen te komen, kan hier wel in algemeene trekken worden besproken, op welke wijze die bestrijding systematisch door de verschillende takken van Gemeentelijken dienst kan worden ter hand genomen.

Bij die bespreking behoort voorop te staan, hetgeen boven sub 4 reeds werd aangegeven t. w. dat het initiatief der te nemen maatregelen behoort uit te gaan van den gezondheidsdienst, die tevens de theorethische zijde van de zich voordoende vraagstukken behoort te ontwikkelen.

Tevens dient in acht genomen te worden, dat conform de boven sub 3 aangegeven verdeeling, de gemeente zich vooralsnog zal blijven bepalen tot het nemen van technisch hygiënische maatregelen tot voorkoming van ziekten in het algemeen en de bestrijding van besmettelijke ziekten (epidemieën) langs medischen weg zal overlaten aan den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst.

De voorkoming en bestrijding van besmettelijke ziekten kan best ziekte-gewijs besproken worden:

a. *Cholera.* Een goede drinkwatervoorziening is het beste voorbehoedmiddel tegen cholera. Zulks wordt treffend geïllustreerd door het feit, dat deze ziekte in deze Gemeente in beteekenende mate niet meer is opgetreden sedert de indienststelling der Oenarang-drinkwaterleiding. Verdere maat-

regelen van gemeentewege kunnen zich derhalve beperken tot geregeld onderzoek van drinkwater.

b. *Malaria.* Deze ziekte (die wellicht niet onder de „besmettelijke" mag worden gerekend) wordt alleen afdoend voorkomen door middel van draineering en assaineering. De taak, om Semarang malaria-vrij te maken is van grooten omvang en zal van den gezondheidsdienst veel voorbereidenden arbeid vorderen. De uitvoering van deze taak zal wel geheel in handen van den Dienst der Gemeentewerken gelegd moeten worden. Zoolang Semarang nog niet malaria-vrij is, zal aanwending van chinine als voorbehoedmiddel op ruime schaal toepassing moeten blijven vinden; in den hierboven uitgewerkten gedachtengang behoort de aanwending van chinine echter gerekend te worden tot de taak van den B. G. D.

c. *Typhus,* wordt, voor zooverre onze commissie bekend, het best voorkomen door bestrijding van de vliegenplaag en door geregelde bacteriologische keuring van levensmiddelen (melk, water, enz.) Dit laatste kan door den gezondheidsdienst geëntameerd worden na inrichting van het bovenbesproken laboratorium.

d. *Pokken.* Waar vaccinatie als het eenige voorbehoedmiddel tegen deze ziekte geldt, kan de gemeentelijke gezondheidsdienst zich voorshands buiten de bestrijding dezer besmettelijke ziekte houden.

Hetzelfde geldt voor dysenterie, dyphteritis, tuberculose.

e. *Pest.* Voorstellen aangaande te nemen maatregelen ter voorkoming van pest maken een bijzonder punt van de opdracht onzer commissie uit. Deze mogen deswege in een afzonderlijke paragraaf behandeld worden.

8. Maatregelen tot voorkoming van Pest.

De ervaring, opgedaan bij de pestbestrijding hier te lande, heeft geleerd — zooals ook uitkomt in het „verslag van een reis naar de peststreken" (gemeenteblad 1915, bladz. 805 e. v.) — dat het belangrijkste middel tot voorkoming van pest wordt gevormd door verbetering en reiniging van woningen en erven, gepaard aan een zoo nauwlettend toezicht op de blijvende reinheid, dat de huisrat zich geen nest meer kan bouwen en tot uitsterven gedoemd wordt.

De woningverbetering. zooals deze in de peststreken wordt toegepast, brengt in den regel geheele afbraak der te verbeteren woningen mede en vordert daardoor groote sommen gelds.

Gedeeltelijke woningverbetering, zooals deze kan worden tot stand gebracht zonder tot geheele afbraak over te gaan, gepaard met geregelde gecontroleerde schoonmaak van huizen en erven geeft echter reeds resultaten, die naar de meening van enkele deskundigen in de pestbestrijding zeer bevredigend zijn en afdoend kunnen wezen in streken, waar de pest nog geen of slechts weinig ingang gevonden heeft.

Deze gedeeltelijke woningverbetering (bestaande uit: opheffing of beweegbaar maken van dubbele bamboeomwandingen, verschaffen van licht en lucht, rattenvrij maken van de nok, afbraak van empers kleiner dan 1 M², beplakken van plafonds met chineesch papier enz.) is weinig kostbaar (*f* 5.— à *f* 10.— per Inlandsche woning) en kan — voor zooverre de kosten door de Gemeente worden voorgeschoten derhalve zonder veel bezwaar op de eigenaars der huizen verhaald worden.

Daarentegen zal de Gemeente zich hebben te belasten met de kosten van toezicht op de verbetering en de voortgezette schoonmaak en daartoe een speciaal corps opzichters in dienst moeten nemen.

Dit corps zal naar de meening onzer commissie, ongeveer als volgt samengesteld moeten worden.;

1 hoofdopzichter à *f* 250 —'s maands ± *f* 50 transportkosten,
5 opzichters à „ 150.— „
20 mantris à „ 40.— „

Het corps zal zooveel doenlijk samengesteld moeten worden uit personen, die reeds elders ervaring met de pestbestrijding hebben opgedaan. Dit personeel zal aanvankelijk belast worden met toezicht op woningverbetering en later op de geregelde schoonmaak.

Het is hier de plaats om de vraag te bespreken of deze, op de aangegeven wijze te scheppen dienst der woningverbetering moet worden gesteld onder den chef van den gezondheidsdienst of onder den Inspecteur van het Bouw- en Woningtoezicht. Het komt onze commissie voor, dat de keuze moet vallen op den Chef van den Gezondheidsdienst; echter heeft zij geene princi-

pieele bezwaren tegen plaatsing van den dienst der woningverbetering onder den chef van de Inspectie van het Bouw- en Woningtoezicht, met wien toch in elk geval innige samenwerking zal moeten worden verkregen.

Eene deugdelijke woningverbetering zal ongetwijfeld moeten samengaan met gedeeltelijke uitdunning van enkele overbevolkte kampongs. Daartoe zal niet overgegaan kunnen worden, voordat nieuwe kampongs opgericht zijn. Indiening van een bepaald voorstel inzake de verbetering der volkshuisvesting, ligt echter niet binnen de taak, die aan onze commissie gesteld werd en blijve derhalve hier verder buiten beschouwing.

9. Wettelijke voorschriften.

Zooals boven onder 1 reeds werd aangeteekend, werd een ontwerp voor deze verordening, waarbij aan den gemeentelijken gezondheidsdienst analoge bevoegdheden worden toegekend als die elders aan den dienst der pestbestrijding toekomende, bij schrijven onzer commissie dd. 6 December 1915 bij den Voorzitter van den Gemeenteraad ingediend.

Voortgezette overweging van dit punt heeft tot het inzicht geleid, dat deze materie feitelijk beter geregeld kan worden in het nieuwe Rooireglement. Een ontwerp voor een nieuw Hoofdstuk III*a* is te dien einde ontworpen en zal bij de vaststelling van het Reglement in behandeling worden gebracht.

Mocht de vaststelling van het Rooireglement evenwel al te lang op zich laten wachten, zoo verdient het naar de meening onzer commissie aanbeveling de dezerzijds dd. 6 December 1915 voorgestelde verordening aan te nemen om te kunnen dienen in het onverhoopte geval dat Semarang inderdaad met pest besmet mocht worden. Deze verordening zal dan kunnen vervallen, nadat het nieuwe Rooireglement zal zijn vastgesteld.

10. Begrooting van kosten.

De kosten van het eigenlijke gezondheidsbureau kunnen als volgt worden begroot:

Eerste inrichting. Voor een kantoor met bibliotheek en laboratorium globaal te rekenen . . . . . *f* 25000.—

Deze som zal geheel of gedeeltelijk uitgespaard kunnen worden, wanneer op de wijze als sub 3 aangegeven, samenwerking met den B.G.D. zou kunnen leiden tot gebruik van een gemeenschappelijke bibliotheek en laboratorium.

Jaarlijks terugkeerende kosten

Bezoldiging van 1 geneesheer, chef van den gezondheidsdienst à *f* 800.— — *f* 1200.- 's maands ± *f* 100,— transportkosten	*f* 12000.—
Bureaukosten à *f* 200.— 's maands . . .	„ 2400.—
Aanvulling bibliotheek	„ 300.—
Verbruiksgoederen laboratorium	„ 600.—
Onvoorziene uitgaven	„ 700.—
Totaal . .	*f* 16000.—

Hoewel het blijkens de voorlaatste alinea van het boven sub 7 besprokene niet zeker is of de dienst der woningverbetering al dan niet zal staan onder de bevelen van den chef van den gezondheidsdienst, verdient het niettemin aanbeveling de kosten, die voor de Gemeente uit de voorgestelde woningverbetering en het daarop uit te oefenen toezicht voortvloeien, hier nader onder cijfers te brengen. Blijkens het boven sub 7 gestelde dient dan gerekend te worden op:

Bezoldiging van een hoofdopzichter à *f* 250.— *f* 500 's maands ± *f* 50 transportkosten	*f* 5100.—
5 opzichters à *f* 150— ¼ 225 's maands . .	„ 11250.—
20 mantris à *f* 40.— *f* 90 's maands . . .	„ 15600.—
Bovendien dient gerekend te worden op bureaukosten ad *f* 200 's maands	„ 2500.—
benevens op onvoorziene uitgaven	„ 1640.—
Totaal . .	*f* 36000.—

De kosten van eerste inrichting van het gezondheidsbureau ad *f* 25000 zouden wellicht uit leeningsgelden bestreden kunnen worden; de jaarlijks terugkeerende lasten van dat bureau ad *f* 15000 en van den dienst der woningverbetering ad *f* 26000 zullen uit den aard der zaak ten laste van de algemeene begrooting gebracht moeten worden.

Op de begrooting voor 1916 is als artikel 86 nog beschikbaar een som van *f* 7500.— Deze post kan gebruikt worden voor

bezoldiging van den aan te stellen geneesheer, chef van den gezondheidsdienst en c.q. ook van den hoofdopzichter der woningverbetering in verband met de voorbereiding van de door den dienst te treffen maatregelen.

Deze commissie heeft overwogen om voor 1916 bovendien nog een aanvullingscrediet te vragen voor de onmiddellijke instelling van den ontworpen gezondheidsdienst; zij heeft ten slotte, mede in verband met de voor dit jaar beschikbare middelen, echter gemeend met de beschikbare *f* 7500 voor 1916 te kunnen volstaan in verband met de vermoedelijke data van aanstelling der genoemde ambtenaren.

II. BESLUIT:

Onze commissie heeft ten slotte gemeend hare voorstellen die hierboven ontwikkeld worden, gemakshalve te moeten samenvatten in een besluit, waarvoor zij de volgende redactie in overweging geeft.

DE GEMEENTERAAD VAN SEMARANG;

Gelet op de adviezen van de commissie tot voorbereiding van eenen Gemeentelijken Gezondheidsdienst dd. 6 December 1915 en 15 Mei 1916;

BESLUIT:

1e. Te creëeren de betrekking van geneesheer, chef van den gezondheidsdienst op eene maandelijksche bezoldiging van *f* 800 's maands met 2 tweejaarlijksche en 2 driejaarlijksche verhoogingen ad *f* 100 benevens zoo noodig transportkosten;

2e. In te stellen eene uit 3 leden bestaande gezondheidscommissie op den voet van art. 47 L. R. O. om te dienen van advies in alle zaken, de openbare volksgezondheid betreffende;

3e. Op te heffen de hygiënische commissie;

4e. In te stellen een dienst der woningverbetering, staande onder de bevelen van den Inspecteur van het Bouw- en Woningtoezicht;

5e. Te creëeren de volgende betrekkingen bij den dienst der woningverbetering;

a. 1 hoofdopzichter op eene bezoldiging van *f* 250 's maands met 6 eenjaarlijksche en vier tweejaarlijksche verhoogingen ad *f* 25 benevens zoo noodig transportkosten;

b. 5 opzichters 2e kl. op eene bezoldiging van *f* 150 's maands met 3 tweejaarlijksche en een driejaarlijksche verhoogingen ad *f* 25 's maands;

c. 20 mantris op eene bezoldiging van *f* 40 's maands met 3 tweejaarlijksche en 2 driejaarlijksche verhoogingen van *f* 10;

6e. den Voorzitter te machtigen tot oproeping van sollicitanten voor de sub 1 en 5 genoemde ambten;

7e. voor de bezoldigingen en verdere kosten beschikbaar te stellen het voor 1916 onder artikel 86 uitgetrokken bedrag groot *f* 7500.

Omtrent de vraag: gemeentelijke- of gouvernementsgezondheidsdienst, zond het Raadslid van Wijngaarden de volgende opmerkingen ter overweging bij den Raad in:

I. In de eerste plaats worde vooropgesteld, dat de staat waarin zich de volksgezondheid te eeniger plaatse bevindt, is een locaal belang. Wanneer men van de gezondheidstoestand van Semarang spreekt, bedoelt men de gezondheidstoestand van de personen, die zich op het gemeentelijk grondgebied bevinden, zelve. En de goede gezondheid der Semarangsche bevolking is een typisch belang van die gemeente zelve. Als zoodanig behoort de zorg voor de openbare gezondheid dus tot taak van het gemeente-bestuur.

Men voert tegen deze redeneering wel aan, dat ook het achterland belang heeft bij eene goede gezondheidstoestand van de stad Semarang. Maar het behoeft geen breed betoog, dat het belang van het achterland is een secundair en meer verwijderd belang, dat het best is te vergelijken met het belang dat men heeft bij de gezondheid van zijn buurman. Primair en direct regardeert iemands gezondheid hem zelve.

En nu draagt de wet aan de gemeente niet slechts op de behartiging van *uitsluitend* plaatselijke belangen, van „zuiver" plaatselijke of „huishoudelijke" belangen, maar onderscheidt tusschen die onderwerpen waarbij de koloniale bevolking gelijkelijk is betrokken en die waarbij het speciaal belang eener plaatselijke groep op den voorgrond treedt. Tot deze laatste categorie behoort de zorg voor den plaatselijken gezondheidstoestand. Het indirect en verwijderd belang van het achterland kan leiden tot strenge contrôle, dat de gemeente haar taak niet verwaarloost; *bij de bestaande wetgeving behoort de zorg voor de plaatselijke openbare gezondheid aan de gemeente.*

II. De bevordering van den plaatselijken gezondheidstoestand is bovendien uiteraard een stedelijk vraagstuk. Ontstaan door de samenwoning van een groot aantal personen in een beperkt gebied, worden de intensiviteit van de zorg voor den gezondheidstoestand en de te nemen maatregelen geheel bepaald door plaatselijke toestanden, als ligging, bevolkingsdichtheid, wijze van bewoning. Ook als zoodanig is de zorg voor den plaatselijken gezondheidstoestand eigenaardig aangewezen voor gemeentelijke regeling.

III. Wil men den gezondheidstoestand verbeteren, dan heeft men allereerst de gegevens noodig die een inzicht geven in den bestaanden toestand.

Deze gegevens moeten de basis zijn, waarop de gemeenteraad de noodige maatregelen treft. Voor de invoering dezer maatregelen is een speciale dienst, een gezondheidsdienst, noodig.

Tot de instelling van den gemeentelijken gezondheidsdienst is reeds besloten. Dat de gemeenteraad de beslissing moet hebben bij het treffen der noodige maatregelen, wordt niet ontkend. Maar wel is de vraag gesteld, of het verzamelen van gegevens niet behoort te worden overgelaten aan het gouvernement. En in verband hiermede is het denkbeeld geopperd eener gemengde gezondheidscommissie.

IV. Het is duidelijk, dat de gemeenteraad, die de beslissing moet hebben over de te nemen maatregelen, de beschikking moet hebben over de door haar daartoe noodig geachte gegevens; dat de gemeenteraad de onderzoekingen moet kunnen gelasten en de inlichtingen moet kunnen vorderen, die hij meent noodig te hebben, in het kort, dat hij zeggenschap moet hebben over de personen, met de verzameling der plaatselijke gegevens belast.

V. Anderzijds wordt aangevoerd, dat de Gouverneur-Generaal aan den burgerlijken geneeskundigen dienst heeft opgedragen o. a. het onderzoek naar den staat der volksgezondheid; dat deze dienst dus verplicht zou zijn dergelijke gegevens te verzamelen, als door het gemeentelijk bureau zou geschieden; dat voor een gouvernementsbureau onvermijdelijk is, de instelling van een gemeentelijk bureau slechts tot dubbele kosten zou leiden.

VI. Deze redeneering kan echter niet worden aanvaard. Waar het geldt, eene nieuwe organisatie te maken, moet een beroep op de bestaande regelingen uiteraard ter zijde worden gesteld.

Wetten moeten middel zijn, en geen doel worden. Maar bovendien is de boven weergegeven redeneering onjuist. Want niets belet aan de regeering om het verzamelen van de noodige gegevens voor de gemeente, welke arbeid thans aan den Inspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst is opgedragen, aan de gemeente en haar bureau op te leggen. Het gouvernement kan daarbij (voor zoover zij gegevens noodig heeft van algemeen belang) zoover preciseeren als zij wil, en heeft bovendien de gelegenheid tot eene strenge contrôle, dat de voorschriften worden nageleefd.

Terwijl dus de burgerlijk geneeskundige dienst de voor het inzicht in den algemeenen gezondheidstoestand noodige gegevens langs den weg van zelfbestuur van de gemeente zou kunnen verkrijgen, heeft de gemeente bovendien een lichaam dat de gegevens van plaatselijk belang verzamelt.

VII. Men voere hiertegen niet aan, dat de gemeente de gegevens evengoed van een gouvernementeel bureau kan verkrijgen. Want terwijl de regeering de gemeente en zijn bureau kan noodzaken, de gegevens te verzamelen en te verstrekken, die de burgerlijk geneeskundige dienst noodig acht, kan de gemeente het gouvernementeel bureau niet noodzaken om de gegevens te verzamelen en te verstrekken, die de gemeenteraad wenscht te ontvangen. Terwijl dus de gemeentelijke dienst alle waarborgen kan leveren voor het gouvernement, levert de gouvernementeele dienst geen waarborg op, dat de gemeenteraad de onderzoekingen kan doen verrichten die hij noodig acht.

VIII. Dat de wettelijke bepalingen zich tegen eene verstrekking van de gegevens van gemeentewege niet verzetten, leert de Nederlandsche gezondheidswet.

Bij deze wet toch wordt ook aan een centralen gezondheidsraad de plicht opgelegd om den staat der volksgezondheid te onderzoeken; doch dezelfde verplichting wordt door de gemeenten gelegd op de plaatselijke gezondheidscommissiën, die de noodige gegevens aan den centralen raad moeten verstrekken; de plaatselijke gezondheidscommissies kunnen daar zelfs zijn gemeentelijke commissiën. De eigenlijke gezondheidspolitie gaat uit van den gemeenteraad.

De wettelijke bepalingen verzetten zich dus niet van eene regeling, waarbij aan een gemeentelijk gezondheidsbureau met

een gemeentelijke gezondheidscommissie de verstrekking der plaatselijke gegevens wordt opgedragen.

IX. Dat overigens vele Nederlandsche gemeenten sedert 1851 de zorg voor de openbare gezondheid hebben verwaarloosd, is geen argument om aan de groote gemeenten in Indië thans deze taak te onthouden. Hetzelfde kan men van het Nederlandsch-Indisch gouvernement zeggen, dat eerst in de allereerste jaren zich de volksgezondheid meer ernstig begint aan te trekken en het terrein der plaatselijke gezondheid steeds heeft verwaarloosd. De geschiedenis der pestbestrijding heeft deze verwaarloozing duidelijk gedemonstreerd.

Er is geen enkele aanleiding om te veronderstellen, dat de Indische gemeenten van thans de zorg voor de openbare volksgezondheid zouden verwaarloozen. Het is herhaaldelijk aangetoond, dat juist hunne bemoeiïngen voor het overgroote deel de hygiëne betreffen; hun belangstelling gaat speciaal in deze richting.

X. Aanvaardt de gemeenteraad het argument, dat zij evenmin als de Nederlandsche gemeenten voor de plaatselijke volksgezondheid niet voldoende kan zorgen, waar het geldt het gezondheidsbureau, dan zal hetzelfde à plus forte raison moeten gelden, waar het gaat om de beslissing, wat moet geschieden, en de uitvoering.

De gemeentelijke incompetentie op hygiënisch gebied kan door den Raad niet als argument worden aanvaard.

XI. Als bezwaar tegen een gemeentelijk gezondheidsbureau hoort men nog aanvoeren, dat een deskundig leider niet te verkrijgen zal zijn. Het is niet wel in te zien, waarom de gemeente, die zich daarvoor gemakkelijker een grooter financieel offer getroosten kan dan het gouvernement, daar hij bij de salarieering geen rekening behoeft te houden met de verhouding tot de salarieering van andere gouvernements-ambtenaren, niet den geschikten persoon zou kunnen aanstellen en het gouvernement wel.

In antwoord op het verzoek der gemeente deelde de Regeering zelfs mede, dat zij geen geschikte kracht beschikbaar had, zoodat het gouvernement voor dezelfde moeilijkheid staat als de gemeente, met eene gelijk gezegd meer beperkte keuze.

De ambtenaar, die anders door de Regeering belast zou worden met de leiding van het werk te Semarang, zou in elk geval ter

meerdere waarborg, dat het werk even deugdelijk zal geschieden, ter beschikking van de gemeente kunnen worden gesteld.

XII. Een ander bezwaar dat geopperd is, luidt, dat de leider van den gemeentelijken dienst niet zou kunnen profiteeren van de ervaring van den algemeenen dienst, en omgekeerd. Het is echter niet in te zien, waarom deze ervaringen toch niet over en weer zouden worden uitgewisseld. De betrekkelijke zelfstandigheid van den gemeentelijken leider zal bovendien voeren tot proefnemingen met andere dan de van het centraal gedecreteerde werkwijze (natuurlijk zonder verwaarloozing der voorgeschreven wijze) die aan de algemeene ervaring ten goede zal komen.

Dat de gemeentelijke leider met de gouvernementsgeneeskundigen voeling moet houden, en dat wederkeerig gegevens uitgewisseld en inlichtingen verstrekt moeten worden, spreekt vanzelf en is ook zeer goed mogelijk.

XIII. Het argument, dat de gemeentelijke leider noodzakelijk eenzijdig moet worden, daar hij niet kan worden overgeplaatst, en dus alleen Semarangsche toestanden en werkwijze kent, gaat al evenmin op.

In het bezigen van dit argument ligt de erkenning van het zuivere plaatselijke karakter van den stedelijken dienst. En wanneer dit wordt erkend, is eene overplaatsing naar een andere plaats, waar de leider niet op de hoogte is van hetgeen verricht moet worden, terwijl een nieuwe leider terugkomt, die weder ervaring moet opdoen, een nadeel en geen voordeel. De plaatselijke diensten zijn er niet om aan de leiders ervaring te laten opdoen, maar de leiders zijn er om den plaatselijken gezondheidstoestand zoo goed mogelijk te behartigen.

Wel is natuurlijk aan te bevelen, dat de plaatselijke leider zich rekenschap geeft van in andere plaatsen toegepaste werkwijzen en de mogelijkheid van toepasselijkheid in de eigen gemeente nagaat. Dit kan echter de gemeentelijke leider evengoed doen als de gouvernementeele.

XIV. Komen dus de bezwaren tegen een gemeentelijk gezondheidsbureau mij niet overtuigend voor, zoo bestaan tegen een gouvernementeel bureau, dat zich bezig houdt met onderzoek van den plaatselijken gezondheidstoestand, in het algemeen overwegende bezwaren, zoowel legaal als practisch.

Legaal bezwaar is, dat waar de zorg voor de gemeentelijke gezondheidstoestand is een locaal belang, en het verzamelen der noodige gegevens om in dien toestand een inzicht te verkrijgen, voor die zorg noodzakelijk is, dit laatste als locaal belang in den zin der decentralisatie wetgeving aan de gemeente moet worden overgelaten.

Practisch bezwaar is vooral, dat het gouvernement zich wel bedienen kan van de gemeentelijke bureaux tot het verkrijgen van door haar noodig geachte gegevens van algemeen belang, maar dat de gemeente geen zeggenschap heeft over een gouvernementeel bureau, en dit geen opdrachten kan verstrekken.

Daarnaast is bovendien de voorkeur te geven aan een gemeentelijk bureau, omdat dit in direct verband zal staan tot de beslissende en uitvoerende autoriteiten op gemeentelijk gebied en de continuïteit beter wordt gewaarborgd, wanneer de leider niet bloot staat aan tallooze overplaatsingen. Wanneer de leider eenmaal de plaatselijke toestanden kent, moet hij niet behoeven plaats te maken voor een ander, die nieuwe ervaring moet komen opdoen ten koste van de gemeente.

XV. Terwijl dus overwegende bezwaren bestaan tegen de aanvaarding van een gouvernementeel gezondheidsbureau, kan een gemeentelijk gezondheidsbureau zeer goed dienstbaar gemaakt worden aan de behartiging der algemeene belangen ten aanzien der volksgezondheid.

Het instellen van een gezondheidsbureau behoort dus te zijn gemeentelijk, en niet gouvernementeel.

In de vergadering van den Raad van 26 Mei 1916, waarin bovenstaande voorstellen in behandeling waren, werd alsnog erop gewezen, dat het raadzaam was om, nu de Regeering het voornemen koesterde te Semarang een gezondheidsdienst van gouvernementswege in te stellen, tot de instelling van dien dienst van gemeentewege niet over te gaan; het lag niet op den weg der gemeente, zoo werd betoogd, om instellingen in het leven te roepen, die parallel loopen met andere instellingen en daarom overbodig zijn.

Daartegenover werd de nadruk erop gelegd, dat de openbare gezondheid allereerst gemeentezorg behoorde te zijn en er dus geen reden was om de voorstellen van de Regeering alsnog af te wachten; reeds had de raad principieel besloten, dat een gezond-

heidsdienst zou worden ingesteld, thans zou slechts de organisatie van dien dienst geregeld worden. Eindelijk werd strijd gevoerd over het al of niet wenschelijke thans reeds een deskundigen leider in dienst te nemen. De aanstelling thans reeds van een geneesheer werd ontraden, terwijl van andere zijde beweerd werd, dat, nu reeds aan de regeering gevraagd was om een geneesheer ter beschikking van de gemeente te stellen en daarop een weigerend antwoord ontvangen was, de gemeente moest nagaan hoe zij op andere wijze zich den bijstand van een geneeskundige zal verze keren. Ten slotte werd door den Raad het, namens de commissie van voorbereiding, door het Raadslid Vreede gedaan voorstel aangenomen.

Werd in de missive van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 15 Februari 1916 No. 365, reeds namens den Gouverneur-Generaal medegedeeld, dat betreffende de inrichting der plaatselijke diensten en de verdeeling van de taak tusschen land en gemeente inzake Gezondheidszorg door de regeering tot bekwamer tijd met den gemeenteraad overleg zou worden gepleegd, bij schrijven van den Gouvernements-Secretaris van 10 Augustus 1916 No. 1990 werd den Raad verzocht om nopens de daarbij aangeboden nota's 's Raads gevoelen mede te deelen.

Die nota, inhoudende een poging tot verdeeling van de inzake de hygiënische verzorging der drie hoofdplaatsen van Java op de overheid rustende taak tusschen Land en Gemeente en de begeleidende missive zijn van den volgenden inhoud:

No. 1990.
Bijlage: 1.

BUITENZORG, den 10en Aug. 1916.

Aan
den Gemeenteraad van
Semarang.

In de kopielijk hiernevensgaande nota is eene poging gedaan tot verdeeling van de inzake de hygiënische verzorging der 3 hoofdplaatsen van Java op de Overheid rustende taak tusschen Land en Gemeente. De conclusie daarvan is, dat aan het Land moet blijven:

I. het geneeskundig Staatstoezicht, dat wil zeggen het onderzoek naar den staat der volksgezondheid en de aanwijzing en bevordering van de middelen ter verbetering, in het kort: de *exploratie;*

II. de toepassing der Quarantaine- en Epidemie-ordonnanties, voor zooveel betreft:

a. de vaststelling van de aanwezigheid en den aard der besmettelijke ziekten alsmede de aanwijzing der middelen ter bestrijding;

b. verordenen van maatregelen als gevolg van de onder *a* bedoelde werkzaamheid voor wat aangaat de Quarantaine ordonnantie.

De bemoeienissen met de bestrijding van besmettelijke ziekten daarentegen, die bij de Epidemie-ordonnantie aan het Hoofd van plaatselijk bestuur zijn opgedragen, kunnen overgaan op de locale besturen. Evenzoo de uitvoering der krachtens de Quarantaine- en Epidemie-ordonnantie verordende maatregelen, behoudens dat het ondoelmatig wordt geacht dat de locale besturen zich voor deze uitvoering ook gaan uitrusten in die gevallen, waarin het Land ter plaatse reeds is geëquipeerd. Het nemen van alle verdere maatregelen in het belang der volksgezondheid binnen de gemeente zal voor haar zijn te reserveeren, in dien zin, dat deze door het Land slechts zullen worden aangevat op verzoek of met goedvinden van den Gemeenteraad dan wel indien de actie van de gemeente, voor zoover die door het Land in het algemeen belang noodig wordt geacht, achterwege blijft of in verkeerde richting geschiedt.

Behalve aan eene verdeeling van werkzaamheden op bovenbedoelden voet zou intusschen ook nog kunnen worden gedacht aan eene oplossing, waarbij de gemeentelijke werkzaamheid mede zou kunnen worden benut voor wat hierboven als de exploratie is aangeduid, en wel door een opdracht in zelfbestuur. In het laatste geval zoude bij ordonnantie aan de gemeente als „taak" kunnen worden opgedragen de instelling en instandhouding van een gezondheidsdienst, die onder meer zou moeten worden belast met de bedoelde exploratie. Op het gemeentebestuur zou voorts de verplichting worden gelegd de beoogde onderzoekingen, in te stellen op door den Hoofdinspecteur, Chef van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst aan te geven wijze, en dezen Dienstchef de gegevens te verschaffen, die hij noodig mocht achten.

Gaarne zal de Gouverneur-Generaal nopens deze punten het gevoelen van Uw College vernemen in de eerste plaats of het meent te kunnen waarborgen dat een gemeentelijke gezondheidsdienst zoo het tot de instelling daarvan mocht komen aan alle te stellen eischen zal voldoen, voorts zijne inzichten nopens den

omvang en inrichting van een gemeentelijken gezondheidsdienst, de bedragen, welke daarvoor noodig mochten worden geacht en de wijze van verdeeling dier kosten tusschen Land en gemeente, een en ander vergezeld van de vereischte toelichting.

Door Uw College te verzoeken aan deze wenschen van Zijne Excellentie het vereischte gevolg te willen geven, heb ik de eer van bekomen opdracht mij te kwijten.

De Gouvernements Secretaris.
(w.g.) ERDBRINK.

NOTA over de hygiënische verzorging der 3 hoofdplaatsen van Java.

§ 1 *De tegenwoordige taakverdeeling.*

1. Het Land en de gemeente zijn op de hoofdplaatsen ieder voor zich werkzaam in het belang der volksgezondheid.

2. Het Land heeft zich in het algemeen de uitoefening van het geneeskundig Staatstoezicht tot taak gesteld, omvattende o.m. het onderzoek naar den staat der volksgezondheid, zoomede waar noodig de aanwijziging van middelen tot verbetering en de bevordering van de toepassing dier middelen.

Zoo heeft het Land met name tot zich getrokken de *voorkoming van de overbrenging van besmettelijke ziekten over zee* en de *voorkoming en beteugeling van epidemiën;* het handelt daarbij volgens de in de Quarantaine- en Epidemieordonnanties (Staatsblad 1911 No. 277 en 299) neergelegde regels.

3. Tot de actie op grond van die ordonnanties bepaalt het Land zich echter niet. Het heeft als middel tot pestbestrijding te Soerabaja op groote schaal de woningverbetering ter hand genomen; het heeft verder op de hoofdplaatsen centrale ziekeninrichtingen gebouwd [1]); er wordt te Soerabaja door den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst aan kleine assaineering gedaan, terwijl door het Departement der Burgerlijke Openbare Werken te zelfder plaatse de assaineering van de Oedjoeng ter hand is genomen en te Semarang belangrijke werken in het belang der afwatering worden tot stand gebracht. [2]).

[1]) Deze hebben een algemeen landsbelang (Studie en onderwijs) geen speciaal locaal belang ten doel en kunnen ook daarom buiten beschouwing blijven.

[2]) Deze werken te Batavia volgens de plannen van Breen mogen in dit verband ook worden genoemd.

4. Wat de gemeenten aangaat bij de instellingsordonnantie is niet alleen „In het algemeen de bevordering der openbare gezondheid" tot den werkkring van de gemeenteraden gebracht (wat in zijne vaagheid geen enkele reëele verplichting oplegt), maar ook het nemen van verschillende, bepaald aangegeven maatregelen, die alle de strekking hebben—direct of indirect—om de plaats te maken tot een slechten bodem voor het ontstaan en de verbreiding van ziekten. Naast de krachtens wettelijke opdracht getroffen voorzieningen zijn en worden verder ook hunnerzijds onverplicht verschillende maatregelen in het belang der volksgezondheid genomen.

5. Eenige nadere gegevens omtrent de *werkzaamheid van de gemeente* mogen hier eene plaats vinden.

6. Van de maatregelen, waartoe zich volgens wettelijke voorschriften de zorg der gemeente op sanitair gebied moet uitstrekken, zijn wel de voornaamste de aanleg enz: van ten algemeenen nutte strekkende goten, riolen en spoelleidingen; van werken ter verkrijging of distribueering van drink-, wasch- en spoelwater; van slachthuizen en pasars; verder de besproeïng van en het ophalen van vuilnis langs of in openbare wegen, straten, pleinen en tuinen.

7. Vooral de in de tweede en laatste plaats genoemde onderwerpen — de *watervoorziening* en de *reinigings- en besproeiïngsdienst* hebben de aandacht der Raden gehad. Bekend is dat Batavia een zeer aanmerkelijke uitbreiding aan de artesische watervoorziening gaf en sedert lang doende is om te geraken tot den aanleg eener bronwaterleiding; dat Semarang de Oengaran-waterleiding heeft aangelegd en Soerabaja sedert eenigen tijd werkzaam is om de capaciteit van de in beheer gegeven Gouvernements waterleiding aanmerkelijk te vergrooten. Minder bekend is welke zeer beduidende uitbreiding de reinigings- en besproeiingsdienst op de 3 hoofdplaatsen heeft ondergaan, getuige de hieronder overgenomen cijfers uit de eerste en de loopende gemeentebegrootingen.

	Batavia	Semarang,	Soerabaia
eerste begrooting . .	*f* 40.000.—	*f* 10.500.—	*f* 59.000.—
loopende „ . . .	„ 119.575.—	„ 60.392.—	„ 238.580.—

8. Ook het *rioleerings*vraagstuk mocht zich zeer in de be-

langstelling van de drie gemeente-besturen verheugen. Semarang en Soerabaja riepen bereids ieder de voorlichting van een specialiteit in; later werd door den Gemeenteraad van Soerabaja aan den Directeur der gemeentewerken opdracht verstrekt tot het opmaken van een nieuw plan, hetwelk, na in advies te zijn gegeven aan eene Commissie waarin naast genoemden directeur en een gemeenteraadslid, de Inspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst van Oost-Java en de Chef der IVe Waterstaatsafdeeling zitting namen, door den gemeenteraad aanvaard en daarna overgelegd werd aan de Regeering, die er zich bereids over heeft uitgesproken.

9. Ten slotte is ook de *oprichting van abattoirs* en de verbetering van het te voren in treurigen staat verkeerde *pasarwezen* door de Raden krachtig ter hand genomen. Batavia richtte het varkensabattoir bij Djembatan Merah op en heeft evenals Semarang en Soerabaia het voornemen om over te gaan tot oprichting van een runder abattoir; Semarang sloot voor het doel bereids eene leening (onderdeel van de jongste *f* 2 millioen leening), Soerabaja staat op het punt voor het doel eene leening te sluiten (onderdeel van de onlangs gevoteerde *f* 3 millioen leening) Welken omvang de zorg voor het pasarwezen reeds heeft gekregen, kan het best blijken uit de eindcijfers van de betrekkelijke afdeelingen der loopende gemeente-begrooting; deze bedragen respectievelijk *f* 33.700.— *f* 50.000.— en *f* 150.000.—[3])

10. Tot zoover over watge daanis *krachtens wettelijke verplichting*. De gemeente begrooting en decentralisatie verslagen wijzen uit wat de gemeenten al zoo *onverplicht* hebben gedaan en doen.

11. Om eenige voorbeelden te noemen: de gemeenten hebben alle 3 in het belang der keuring van vee en vleesch een gemeenteveearts in dienst gesteld, aan wien te Semarang en Soerabaja ook de melkkeuring is opgedragen, terwijl de gemeenteveearts te Soerabaja bovendien met de inspectie der broodbakkerijen belast is. Te Semarang bestaat een dergelijk toezicht maar wordt het uitgeoefend door den inspecteur van gemeentelijk bouw- en woningtoezicht.

12. Verder mag worden herinnerd aan wat de gemeenten in het

[3]) Onder dit laatste bedrag is begrepen bijna *f* 58.000— voor ombouw van oude en bouw van nieuwe pasars.

belang der *volkshuisvesting* doen middels den dienst van het *rooiwezen* en het *grondbedrijf*, waarbij wat het laatste aangaat speciale vermelding verdient: voor Batavia: de oprichting van een modelkampong op de Sentiongterreinen en het in het leven roepen van eene stichting—het bekende Kramat-Kwintang-fonds—die zich zeer verdienstelijk heeft gemaakt ten aanzien van den hygiënischen wederopbouw der kampongs op de terreinen van de in vorige jaren te Batavia gewoed hebbende groote branden; voor Semarang: de actie van den gemeenteraad in het belang van de bewoonbaarmaking der heuvelterreinen en het daaraan grenzend Sompokterrein.

13. Dit wat aangaat de *actie* op sanitair gebied van wege Land en gemeente. Elke actie dient echter te berusten op kennis van de toestanden op sanitair gebied en die kennis verkrijgt men niet zonder *onderzoek* (exploratie). Voor deze exploratie in het belang der volksgezondheid is, voor zoover de actie van het Land betreft, de wettige basis te vinden in artikel 1 van het Reglement op den burgerlijken geneeskundigen dienst (Staatsblad 1882 No. 97). Evenzeer als de aanwijzing—waar noodig—van middelen tot verbetering en de bevordering van de toepassing dier middelen vormt dat onderzoek een onderdeel van het geneeskundig Staatstoezicht, hetwelk volgens artikel 3 van dat zelfde Reglement (zooals het luidt ingevolge de ordonnantie in Staatsblad 1910 No. 649) onder leiding van den Hoofdinspecteur, Chef van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst, wordt uitgeoefend eensdeels door het personeel van dien dienst, respectievelijk de Gewestelijk Eerstaanwezende Officieren van Gezondheid, anderdeels door de Hoofden van gewestelijk en plaatselijk bestuur

14. Deze verplichting tot opsporing van misstanden is eene onbeperkte. Wel zal allicht bij de exploratie in de eerste plaats in het oog worden gevat de taak die krachtens de Quarantaine- en Epidemieordonnanties op het Land rust. Echter houdt het Staatstoezicht ten deze ook wel degelijk rekening met de taak der gemeenten, worden deze op misstanden gewezen die hen meer in het bijzonder regardeeren en c. q. van advies gediend omtrent hetgeen tot verbetering zou kunnen worden gedaan.

§ 2. De toekomstige taakverdeeling.

15. Waar precies voor de toekomst de grens te trekken tusschen

de taak van het Land en die van de gemeenten, voor zoover betreft de werkzaamheden in het belang der volksgezondheid binnen de gemeente te verrichten?

16. In het algemeen gesteld is deze vraag bezwaarlijk categorisch te beantwoorden, daar bedoelde grens niet eenvormig is te trekken doch zich richten moet naar plaatselijke omstandigheden, die in Indische gemeenten onderling zeer verschillen kunnen.

17. Wel zijn algemeene grondslagen aan te geven, waarop de beoogde taakverdeeling zal moeten berusten en kan vervolgens aan de hand dier grondslagen meer nauwkeurig worden aangegeven, hoe die grens te trekken zou zijn in een bepaalde gemeente of in meerdere gemeenten, die in ongeveer gelijke verhoudingen verkeeren.

18. De bedoelde algemeene grondslagen zouden aldus kunnen worden geformuleerd:

I. Aan het Land behoort te blijven, ook binnen de gemeente, het geneeskundig Staatstoezicht d. w. z. het onderzoek naar den Staat der volksgezondheid en de aanwijzing en bevordering van de middelen ter verbetering, in het kort: de *exploratie*.

II. Het terrein van actie van het Land wordt overigens zooveel mogelijk ingekrompen.

III. Voor zoover de actie regeling van Landswege blijft noodig hebben, wordt voor de uitvoering zoo veel mogelijk de hulp der gemeente ingeroepen, de gemeente aangesteld tot agent van het Rijksgezag.

19. Tot toelichting van deze stellingen diene het volgende: Ad. I.

20. Er zou reden kunnen zijn de vraag of het Staatstoezicht voor de hoofdplaatsen niet zou kunnen worden overgelaten aan locale, los van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst zijnde, organen bevestigend te beantwoorden, indien de gezondheidstoestand der bevolking ter plaatse een *zuiver* locaal belang ware. Zulks is echter niet zoo. Een dichte bevolking waaronder een slechte gezondheidstoestand heerscht, dan wel levende onder zulke slechte sanitaire verhoudingen, dat telkens zelfs bij geringe import van besmettelijke ziekten al spoedig locale epidemieën uitbreken, is een voortdurend gevaar voor het geheele land, daar onder zulk eene bevolking besmettingshaarden zich kunnen voordoen of vormen, van waar uit ziekten door het verkeer naar alle zijden tot op groote afstanden binnen de landgrenzen zich verspreiden en

uit den aard der zaak ook daarbuiten. Een erkenning van dit laatste is te vinden in het tot stand komen van verschillende internationale conventies, ten doel hebbende middels doelmatige samenwerking onderling elkaar tegen het gevaar voor invasie van besmettelijke ziekte van uit zulke haarden te beschermen.

21. Met het oog op de sanitaire belangen van het binnenland dient het onderzoek naar den staat der volksgezondheid en de aanwijzing en bevordering van middelen ter verbetering (exploratie) in het algemeen in dichtbevolkte centra, doch vooral in de groote importhavens, waarlangs van over zee ingevoerde ziekten het land in hoofdzaak binnendringen, op *intensieve* wijze te worden uitgeoefend. Nu stelt zulk een intensief toezicht hier vergeleken met bijv. in Nederland, bijzondere eischen aan het orgaan dat het heeft uit te oefenen. In Nederland wordt voor het Staatstoezicht op de volksgezondheid in de gemeenten volstaan met een Staatgezondheids-commissie, die daartoe de noodige gegevens schier automatisch ontvangt, als gevolg van de algemeen verplichte opgave van nataliteit en mortaliteit, met de aan deze laatste voor alle practiseerende geneesheeren na doodschouw verplichte doodsoorzaakverklaring. Uit de gunstige verhouding van het aantal geneeskundigen tot de grootte der bevolking, die buitendien algemeen van de voorhanden geneeskundige hulp gebruik maakt, spruit in verband met de verplichte aangifte van besmettelijke ziekten, vanzelf een volledig overzicht voort van de gevaren, die de volksgezondheid bedreigen. Naar gelang voor dit toezicht bijzondere onderzoekingen noodig blijken, requireert genoemde commissie de hulp van een of ander deskundige, of wel van het Centraal Laboratorium te Utrecht.

Hier in Indië, waar het allergrootste deel der bevolking ziek is en sterft, zonder geschoolde geneeskundige hulp te hebben ingeroepen, zoodat de onder haar heerschende ziekten niet onder observatie komen, bestaat een lacune die de Burgerlijke Geneeskundige Dienst, welke georganiseerd is als exploratiedienst voor het geheele Land, naar gelang van urgentie en mogelijkheid heeft aan te vullen. *Urgent* is zulks om de boven reeds genoemde redenen in de allereerste plaats in de groote importhavens; *mogelijk* omdat de voorhanden krachten op een beperkt gebied kunnen worden geconcentreerd. Bovendien veroorlooft de organisatie van

den algemeenen dienst in tijden van epidemieën krachten uit andere minder bedreigde punten tijdelijk te requireeren, terwijl eene locale organisatie, los van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst steeds op eene met epidemieën rekening houdende sterkte zou moeten worden ingericht, zoodat zij alsdan gehouden zou zijn in normale tijden een aantal personen in dienst te houden waarvoor alsdan geen voldoende emplooi zal te vinden zijn.

22. Mag hieruit reeds volgen, dat het antwoord op de in alinea 20 gestelde vraag niet bevestigend kan luiden, men houde bovendien nog in het oog dat aan de overdracht van het toezicht op de volksgezondheid in een locaal ressort aan een locaal orgaan, dat onafhankelijk van de centrale organisatie geconstitueerd is, nadeelen verbonden zijn, welke voortspruiten uit de min of meer geïsoleerde positie, waarin zulk een orgaan al spoedig kans heeft te gaan verkeeren.

23. Voor den exploratie-dienst is het n.l. van belang, ten einde mogelijke bedreigingen der volksgezondheid ter plaatse naar waarheid te kunnen schatten volledig en langs den kortsten weg op de hoogte te worden gehouden van de gevaren, die van buiten kunnen komen.

24. Waar het havens, vooral groote importhavens geldt, is het voor den exploratie-dienst tevens van het grootste belang zoo spoedig mogelijk dus langs den kortsten weg ingelicht te worden aangaande verdachte gevallen van besmettelijke ziekten met schepen aangebracht. Naar aanleiding daarvan kan n.l. richting gegeven worden aan het onderzoek naar het eventueel voorkomen van besmettelijke ziekten ter plaatse. Het heeft groote waarde na te gaan of besmettelijke ziekten van denzelfden aard als op binnenvallende schepen werden gevonden, te voren aan de waakzaamheid van den quarantainedienst ontsnapt, reeds bezig zijn zich ter plaatse uit te breiden.

25. Waar voorts infectie dreigt van uit het land zelve, hetzij uit het zg „Platteland" hetzij uit een andere groote plaats is het voor den exploratie-dienst van waarde niet alleen direct over de gegevens te beschikken aangaande aard en uitbreiding van het gevaar, tevens van de plaats waar het zich voordoet doch ook behoort doeltreffende samenwerking gewaarborgd te zijn tusschen den bestrijdingsdienst buiten en dien binnen het locaal ressort.

26. Zulks geldt zelfs waar schijnbaar onbeduidende infectiehaarden in een dun bevolkte streek voorkomen. Immers bij de import van ziekte van uit een ijle bevolking in de dicht opeengepakte menschenmassa's van een groote plaats, bestaat veel kans dat de uitbreiding van het kwaad grooter dimensies aanneemt dan het had op de plaats van afkomst, het veel minder dicht bevolkte binnenland.

27. De ervaring leert bijv. dat wanneer een epidemie in een groote plaats overwonnen, althans geëindigd is, de ziekte dikwijls in het binnenland nog sporadisch voortduurt. Van die zijde teruggebracht geeft ze onder de bevolking van het eerstbesmette gebied meermalen aanleiding tot ernstige opflikkeringen.

28. Door een nauwen samenhang van den exploratie-dienst niet alleen met dat gedeelte van het geneeskundig Staatstoezicht, dat voor zoover het betreft het binnenland, direct door den Inspecteur wordt uitgeoefend, doch ook met den quarantainedienst, welke in verband met zijn algemeen, ja zelfs internationaal karakter niet aan de bemoeienis van den algemeenen dienst kan worden onttrokken, wordt op den duur het best voldaan aan bovengenoemde desiderata. Vooral wordt de noodige samenwerking het best gewaarborgd, door al deze diensten onder een hoofd in casu den territorialen Inspecteur te plaatsen.

29. Bij eene regeling in boven aangegeven zin kan het uit den aard der zaak geen bezwaar hebben om waar de omstandigheden zulks gewenscht maken, den exploratie-dienst met den quarantainedienst te doen samensmelten. Eene combinatie, welke ontegenzeggelijk vele voordeelen kan hebben.

30. Doch er is meer dat tegen decentralisatie pleit.

31. Het Staatstoezicht, dat het onderzoek naar den staat der volksgezondheid zoomede de aanwijzing van middelen tot verbetering omvat, maakt deskundige centrale leiding noodig, welke een veelzijdige beschouwing der hygiënische vraagstukken en een juiste waardeering van de nieuwere inzichten in de toegepaste gezondheidsleer waarborgt. Daartoe heeft het centraal orgaan de beschikking over werkkrachten en hulpmiddelen, onmisbaar voor onderzoek, voorbereiding en uitwerking.

32. Die leiding is vooral noodig, waar de hygiëne een jonge wetenschap is en door hare veelzijdigheid en snelle ontwikkeling

beter wordt overzien door een centralen wetenschappelijken staf, behoorende tot en ter beschikking van de algemeene organisatie, die het geheel omvat, dan door geïsoleerd-werkende personen.

33. Zelfs in Nederland waar de decentralisatie in het algemeen ver is doorgevoerd, is de behoefte aan deze centrale leiding bij de uitoefening van het geneeskundig Staatstoezicht gevoeld. Waar voor de nieuwe regeling van het Staatstoezicht op de volksgezondheid nagenoeg alle centrale leiding ontbrak, *) heeft men deze in de Gezondheidswet van 21 Juni 1901 (Nederlandsch Staatsblad No. 157) gewaarborgd door de instelling van den Centralen Gezondheidsraad met daaraan verbonden Centraal Laboratorium, welke instituten met de organen, die toezicht op de volksgezondheid in de locale ressorten uitoefenen, in directe verbinding staan.

34. Wat voor Nederland geldt, klemt te meer voor Nederlandsch-Indië, waar op het gebied der algemeene hygiëne doch vooral voor het speciale deel, de tropenhygiëne, kundige adviseurs schaarsch zijn. Eischt men onder deze omstandigheden, dat elk lokaal ressort voor zich zulke mannen in dienst neemt, dan worden onvermijdelijk mindere krachten verkregen, aan wie men de zorg van zulk een groot staatsbelang niet mag toevertrouwen, zonder dat een centrale leiding, waaraan men uit den aard der zaak een staf van wetenschappelijk hoog staande mannen en een goed geoutilleerd laboratorium kan verbinden, langs korten weg daarop invloed kan uitoefenen. De plaats van het Centraal Laboratorium in Nederland wordt in de organisatie van den Burgerlijken Geneeskundigen dienst in Nederlandsch-Indië ingenomen door het Geneeskundig Laboratorium te Weltevreden in combinatie met drie Gewestelijke Laboratoria voor de Inspecties West-, Midden- en Oost-Java, waaraan de beste wetenschappelijke krachten verbonden behooren te worden.

35. Resumeerende: Het Staatstoezicht op de volksgezondheid moet in de locale ressorten niet worden overgedragen aan afzonderlijke, van de centrale organisatie vrijwel los staande instituten, omdat daardoor het algemeene overzicht en de algemeene leiding verloren gaan.

36. Men voert wel eens aan dat het Staatstoezicht op de

*) Zie Handelingen der Tweede Kamer 1899—1900. Bijl. No. 75 Memorie van toelichting onder algemeene beschouwingen over de regeling van het geneeskundig Staatstoezicht op de volksgezondheid.

volksgezondheid in eigen ressort aan sommige Nederlandsche gemeente is opgedragen en wel middels gemeentelijke gezondheidscommissie's.

37. Die toestand is een overblijfsel van de wet van 1851, waarbij aan de gemeentebesturen de zorg voor de openbare gezondheid in haren vollen omvang was opgedragen.

38. De ongewenschte toestanden, welke tijdens het vigeeren van die wet en zelfs na hare herziening in 1865 over het algemeen in de Nederlandsche gemeenten op hygiënisch gebied bestonden, hebben genoemde wet als ondeugdelijk gekenmerkt en gaven aanleiding tot het in het leven roepen van de wet van 1901, waarbij door het instellen van Staatsgezondheidscommissies voor de gemeenten, het Staatstoezicht op de volksgezondheid op enkele hier na te noemen uitzonderingen na, geheel aan den Staat werd gebracht.

39. Aanmerkelijke verbeteringen op sanitair gebied mocht in het algemeen sindsdien in de Nederlandsche gemeenten worden geconstateerd.

40. Tijdens de samenstelling dier wet bleken echter in sommige gemeenten de sanitaire verhoudingen ook onder de minder deugdelijke wet van 1851 voldoende te zijn; het welbekende feit, dat slechte wetten geen hinderpaal behoeven te zijn voor het goede, viel dus ook hier weder vast te stellen. Daar men nu vreesde verwarring te stichten, door in te grijpen zonder met de eens bestaande gemeentelijke inrichting, die wel goed werkte, rekening te houden, werd bij wijze van overgangsmaatregel in artikel 29 der Gezondheidswet vastgesteld dat op verzoek van den Raad van een gemeente, waarin eene van gemeentewege behoorlijk ingerichte commissie voor het toezicht op de volksgezondheid of voor een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg bestond, bepaald kon worden, dat die commissie voor een te bepalen tijd in die gemeente voor het toezicht op de volksgezondheid in zijn geheelen omvang of voor een of meer bijzondere takken van gezondheidszorg in de plaats van een volgens de nieuwe wet in te stellen gezondheidscommissie kon treden. De omstandigheid, dat deze wet het bestaan der gemeentelijke gezondheidscommissies slechts toelaat voor een door de Koningin te bepalen tijd doet onderstellen, dat haar goede werking niet als vaststaand wordt

beschouwd. Trouwens na het in werking treden der wet van 1901 zijn in verschillende gemeenten o.a. Rotterdam en Nijmegen, alwaar oorspronkelijke gemeentelijke gezondheidscommissies bestonden, deze vervangen door Staatsgezondheidscommissies. De Gemeente Gezondheidscommissies bestaan nu in Nederland nog slechts te Haarlem en te Amsterdam.

41. Dat te Amsterdam ten deze het eens bestaande is gehandhaafd en wel zal gehandhaafd blijven ligt voor de hand. Een stad, waar men zich de weelde kan veroorloven een eigen beroemde Universiteit te onderhouden, waar men dus minstens even goed als het Rijk de directe beschikking heeft over de beste wetenschappelijke krachten ten einde de veelzijdige vraagstukken op sanitair gebied te kunnen oplossen, verkeert daarvoor wel in de beste voorwaarden. De gang van zaken in andere Nederlandsche Gemeenten, waar vroeger een gemeentelijke gezondheidscommissie bestond doet verwachten dat op den duur ook te Haarlem de gemeentelijke gezondheidscommissie in een Staatsgezondheidscommissie zal worden geconverteerd.

Ad. II en III.

42. Tot de onderwerpen, waaraan het Land zich gelegen moet blijven laten liggen, behooren verder de *voorkoming en bestrijding van besmettelijke ziekten*. De vraag is nu intusschen of voor de uitvoering van deze taak het Land geen beroep zal kunnen doen op de diensten der gemeenten.

43. Bij de toepassing der Quarantaine- en Epidemieordonnanties is te onderscheiden:

a. *een element van uitoefening van het geneeskundig Staatstoezicht* (n.l. de vaststelling van de aanwezigheid en den aard der besmettelijke ziekten, verder de aanwijzing der middelen ter bestrijding), hetwelk dus aan den Staat zal moeten blijven;

b. *het verordenen van maatregelen* als gevolg van dit toezicht. Op grond der Quarantaine-ordonnantie geschiedt zulks door den havenarts, op grond der Epidemie-ordonnantie door het Hoofd van plaatselijk bestuur;

c. *de uitvoering der verordende maatregelen.* Voor zooverre betreft de behandeling en verpleging van geïsoleerde zieken, observatie der geïsoleerde contact personen en de immunisatie der bevolking tegen besmettelijke ziekten, behoort zulks

thans tot de werkzaamheden van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst.

44. De vraag of de toepassing der *Quarantaine-ordonnantie* aan de gemeente zou kunnen worden overgelaten, behoort ontkennend te worden beantwoord en wel omdat:

a. behalve het verordenen van maatregelen tot tegengang van de overbrenging van besmettelijke ziekten over zee ook de uitoefening van het geneeskundig Staatstoezicht, voor zoover dit betreft het onderzoek naar en het constateeren van het voorkomen van besmettelijke ziekten op binnenkomende schepen, uit een oogpunt van snel handelen ook in het belang der scheepvaart door een en denzelfden persoon nl. den havenarts moet geschieden. Op grond van de laatstgenoemde hem opgedragen functie dient deze arts dus te zijn in dienst van het Staatsorgaan met bedoeld toezicht belast, nl. den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst;

b. bij de verordening van quarantaine maatregelen zich in hooge mate de behoefte doet gevoelen aan een gecentraliseerde leiding, daar deze te treffen maatregelen een veelzijdig algemeen belang raken, dat volgens algemeen gestelde regelen dient te worden behartigd als verband houdende met buitenlandsche wetgeving. Onder die omstandigheden is het noodzakelijk, dat de havenarts direct staat onder de centrale leiding, opdat hij van deze directe bevelen en opdrachten kan ontvangen, wat niet het geval zou zijn, wanneer hij tot gemeente-ambtenaar gemaakt werd;

c. de positie der havenartsen een onafhankelijke behoort te zijn. De vraag schijnt gemotiveerd of een havenarts als gemeenteambtenaar met het oog op de in de Raden vaak sterk wisselende inzichten en omstandigheden een voldoende onafhankelijke positie zou hebben, zoo noodig voor een ambt, waarbij men, althans hier in Indië, meer dan iemand anders bloot staat aan heftige critiek van invloedrijke personen en maatschappijen, die zich meermalen door de maatregelen, die een havenarts in het algemeen belang meent te moeten treffen, persoonlijk benadeeld voelen;

d. het toezicht op de kleinere havens in de toekomst zal moeten worden toevertrouwd aan de havenartsen van de groote

havens in den Archipel. Om ieder dier groote havens zal een rayon moeten worden vastgesteld, dat de kleinere havens in deze gewesten (er zijn er 275 indien men alleen die rekent, welke door de Koninklijke Paketvaart Maatschappij worden aangedaan) maakt het nl. niet mogelijk ze alle van een havenarts te voorzien. Geplaatst in een groote haven waar zonder veel bezwaar voor den handel alle quarantainabele schepen, die de havens binnen het ressort van den havenarts wenschen te bezoeken, kunnen worden onderzocht, zal deze laatste zich, de gegevens kunnen en moeten verschaffen om de gevaren te beoordeelen, welke die vaartuigen voor de volksgezondheid in de havens van zijn ressort opleveren, en daarnaar de voorwaarden voor hun toelating vaststellen. Nu maakt eene regeling waarbij het ressort van den havenarts zich ver buiten de gemeentegrenzen zal uitstrekken het niet goed mogelijk, dat hij de dienaar van een gemeente is.

45. Wat de *Epidemie-ordonnantie* aangaat: er bestaat *in beginsel* geen bezwaar de bemoeienissen met de bestrijding van besmettelijke ziekten, die op den voet dezer ordonnantie thans aan het hoofd van plaatselijk bestuur zijn opgedragen, te doen overgaan op de gemeenten en zooals in Nederland geschiedt ten aanzien van de wet houdende voorzieningen tegen besmettelijke ziekten de gemeente voor zoover haar ressort aangaat, tot agent van het Rijksgezag aan te stellen. Het schijnt echter in dat geval ongewenscht dat in gevallen, waarbij het den inspecteur met het geneeskundig Staatstoezicht belast mocht blijken, dat door den Burgemeester geen of geen voldoende gebruik wordt gemaakt van de hem bij de wet toegekende bevoegdheid tot het nemen van maatregelen en het verordenen van voorschriften, de betrokken Inspecteur langs den Hoofdinspecteur eerst beroep zou kunnen hebben op de Regeering. Waar zooals gezegd bij de bestrijding van besmettelijke ziekten snel handelen van groot belang moet worden geacht, komt het gewenscht voor, dat dit beroep in eerste instantie kan worden verkregen bij den Voorzitter van den Raad van het gewest, waarin de gemeente is gelegen. In artikel 26 der Nederlandsche Wet houdende voorzieningen tegen besmettelijke ziekten, bestaat in zekeren zin dit beroep op den Commissaris der

Koningin. In de Indische Epidemie-ordonnantie kan dit beroep worden geput uit bepaalde in artikel 4 en artikel 12. Eerst wanneer Voorzitter van den gewestelijken raad het advies van den inspecteur niet zou meenen te moeten volgen en deze laatste zich bij de gronden, waarop de beslissing van dien Voorzitter berust, niet kan neerleggen, evenmin als de Hoofd-inspecteur, zou de langere weg van een beroep op de Regeering aan de orde moeten komen.

46 Wat nu de hiervoren in lid 43, sub *c.* bedoelde *uitvoering der maatregelen* betreft nl. behandeling en verpleging van geïsoleerde zieken, observatie der geïsoleerde contact personen en de inenting tegen cholera, typhus en andere besmettelijke ziekten (uitgezonderd pokken), deze zou zoowel wat de Quarantaine als de Epidemie-ordonnantie aangaat, aan de gemeenten kunnen worden overgelaten. Wat de inenting tegen *pokken* betreft: het is gewenscht dat deze geheel aan het Land opgedragen blijft. Er bestaat nu eenmaal in Nederlandsch-Indië een goed werkende centrale organisatie ter immunisseering van de bevolking tegen die ziekte en het komt althans voorloopig bedenkelijk voor in deze goed werkende organisatie te gaan ingrijpen. Met dat al bestaat er uiteraard geen bezwaar tegen, indien de gemeente ter volmaking van den Gouvernements-vaccinedienst, daarnaast eenige vaccinatie-bureaux voor de inentingen tegen pokken zou willen inrichten. Even goed toch als het aan iederen bevoegden medicus vrij staat om personen tegen pokken te vaccineeren, moet ook voor de gemeente de toepassing van die vrijheid gereserveerd blijven.

47. Ondoelmatig zou het verder zijn indien de gemeente zich voor de uitvoering van bovenbedoelde maatregelen ook in die gevallen ging uitrusten, waarin het land ter plaatse reeds voldoende is geéquipeerd bijv. door de toevallige aanwezigheid van een groot Gouvernementscentraal burgerlijk hospitaal, *) een hospitaal voor besmettelijk ziekten, quarantaineinrichtingen, Laboratoria en opleidingschool voor geneeskundigen of verplegingspersoneel,

*) Noodzakelijk voor de opleiding van medici en geneeskundig hulppersoneel en voor de bestudeering van Tropische ziekten in verband met den aan den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst opgedragen taak.

met de daaraan verbonden staf van Gouvernements geneeskundigen, verplegers en verder personeel.

48. Het vervoer van lijders aan besmettelijke ziekten en contactpersonen zou gevoegelijk aan de gemeenten kunnen worden overgelaten, zoo ook de reiniging en desinfectie van besmette woningen.

49. Komt de regeling tot stand, dat de uitvoering van de hierboven bedoelde maatregelen, zoodra ze door de daarvoor aangewezen autoriteiten is verordend, aan de gemeenten zal worden overgelaten, dan zal het Land aan zulk een gemeente (die dus in deze als zijn agent optreedt) eene tegemoetkoming in de kosten moeten toekennen. In het in lid 47 veronderstelde geval bestaat deze tegemoetkoming gedeeltelijk in het aan de gemeente ter beschikking stellen van landsgebouwen en den arbeid van landsdienaren. In dat geval zal de behandeling en verpleging van geïsoleerde zieken enz. hoewel in beginsel behoorende tot de zorg der gemeente, de facto door den Staat geschieden.

50. *Het nemen van alle verdere maatregelen in het belang der volksgezondheid binnen de gemeente ware voor haar te reserveeren dat deze in dien zin, door het Land slechts zullen worden aangevat op verzoek of met goedvinden van den Gemeenteraad dan wel indien de actie van de gemeente voor zoover die door het Land in het algemeen belang noodig wordt geacht, achterwege blijft of in verkeerde richting geschiedt.*

51. Aan de hand van vorenstaande algemeene beschouwingen, valt nu de grens vast te stellen, welke in een concreet geval, bijv. in dat van de gemeenten Batavia, Semarang en Soerabaja, zal zijn te trekken tusschen de werkzaamheden van Land en Gemeente in het belang der volksgezondheid binnen die gemeenten.

52. Werkzaamheden van het Land: I Exploratie waartoe noodig is:

a. het aanhouden van een sterftestatistiek, zooals dit over geheel Java door den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst gedaan wordt;

b. doodschouw van Inlanders en Vreemde Oosterlingen en wat betreft Europeanen, schouwing in die gevallen, waarbij gemist wordt een doodsoorzaakverklaring, afgegeven door een bevoegd geneeskundige, die zelf de doodschouw verricht. Deze doodschouw voor zooverre ze door den Dienst moet worden gedaan,

moet behalve door bevoegde geneeskundigen vooral in tijden van groote sterfte, ook geschieden door onder contrôle werkende geschoolde inlichters, die geïnstrueerd zijn in het verzamelen van onderzoekingsmateriaal. (De behoefte aan een laboratorium, ten einde den aard van het verzamelde materiaal te kunnen opsporen, treedt daarom in Indië nog meer dan in Nederland op den voorgrond);

c. een inlichtingsdienst omtrent het voorkomen van besmettelijke en andere volksziekten, waarvoor bij gebrek aan een voldoend aantal artsen bovenbedoelde inlichters ook onmisbaar zijn;

d. speciale onderzoekingen ten einde tot de kennis te geraken, van de meest doelmatige wijze tot bestrijding van volksziekten als mijnwormziekte en andere, verder bijv. ook ter bestrijding van abnormaal groote kindersterfte onder de bevolking;

e. het laboratoriumonderzoek in verband met de sub *b*, *c*, en *d*, genoemde werkzaamheden.

II. Bemoeienissen krachtens de Quarantaine- en Epidemie-ordonnanties.

a. het onderzoek naar de overbrenging van besmettelijke ziekten over zee en het verordenen der maatregelen tot tegengang daarvan (quarantaine maatregelen);

b. de behandeling en verpleging van geïsoleerde zieken, de observatie der contact-personen in de daarvoor bestemde inrichtingen en de immunisatie der bevolking tegen besmettelijke ziekten; zulks in verband met de aanwezigheid van voldoende daarvoor benoodigd gouvernementspersoneel en materieel ter plaatse (zie lid 47 en 49). Een en ander sluit niet uit dat samenwerking met de gemeente ten deze, door het Land zeer op prijs zou worden gesteld.

53. *Werkzaamheden van de Gemeente.*

I. De uitvoering van de maatregelen waartoe zich volgens wettelijke voorschriften de zorg der gemeente op sanitair gebied reeds nu moet uitstrekken.

II. Het verordenen door den Burgemeester van maatregelen, zooals nu volgens de Epidemie-ordonnantie door het Hoofd van plaatselijk bestuur geschiedt, mits wordt voldaan aan het desideratum vervat in lid 45.

III. de bestrijding van besmettelijke ziekten door maatregelen als:

a. het vervoer van besmettelijke ziekten en contact-personen naar de daarvoor bestemde inrichtingen; zoomede van geïnfecteerde goederen voor de ontsmettingsinrichtingen en van de aldaar gedesinfecteerde goederen van deze inrichtingen terug naar de rechtmatige eigenaren;

b. het verrichten van de noodige desinfectie van kamers en woningen waarin zich gevallen van besmettelijke ziekten hebben voorgedaan;

IV. Andere maatregelen op sanitair gebied als:

a. het transport van zieken en gewonden en het verleenen van eerste hulp bij ongelukken;

b. ziekenzorg voor behoeftige ingezetenen eventueel voor laag bezoldigde gemeente-ambtenaren;

c. het treffen van maatregelen tot tegengang van abnormale kindersterfte door de oprichting van zg. matermite's als anderszins;

d. keuring van gemeentedienaren;

e. bestrijding van de nadeelige gevolgen der prostitutie;

f. toezicht op wasscherijen;

g. contrôle op de slachterijen, melkerijen, broodbakkerijen, stroop, limonade- en mineraalwaterfabrieken, ijsfabrieken, binnen de gemeente en op binnen de gemeente ter consumptie aangeboden vleesch, brood, melk en andere voedingsmiddelen, consumabels en dranken;

h. contrôle op de opvolging van het Veiligheidsreglement;

i. de regeling van de volkshuisvesting, waaronder hotelwezen, woningverbetering, stadsuitleg, contrôle op reinheid van huis en erf bijv. middels den dienst van het rooiwezen, het grondbedrijf en de stadsreiniging;

j. het in werking stellen van zg. gezondheidsbrigades ter verdelging van voor de gezondheid schadelijk gedierte (strijd tegen vagebondeerende honden, ratten, vliegen en muskieten binnen de gemeente) bijv. als een onderdeel van de stadsreiniging:

k. draineering, in het algemeen het gezond en bewoonbaar maken van terreinen bijv. door den dienst der gemeentewerken en van het grondbedrijf.

54. Uit het bovenstaande blijkt hoezeer de gezondheidszorg door de hier als voorbeeld genomen gemeenten Batavia, Semarang en Soerabaja veelzijdig zal zijn; verder dat indien het mogelijk en gewenscht zou zijn al deze werkzaamheden, die ongedwongen onder verschillende diensten kunnen worden gebracht, onder een enkelen gezondheidsdienst te plaatsen, genoemde werkzaamheden zooals uit de opsomming in lid 53 blijkt, zoozeer overwegend van technischen aard zijn, dat aan het hoofd van zulk een gezondheidsdienst eerder een technicus dan een medicus behoort te staan.

55. De werkzaamheden, die daarbij van specifiek medischen aard zijn als genoemd in IV onder *b*, *c*, *d*, *e*, zouden voor zooverre de sub *b* en *c* bedoelde werkzaamheden betreft, te Batavia, Semarang en Soerabaja, waar centrale Gouvernements burgerlijke ziekeninrichtingen bestaan, door de gemeenten geheel of gedeeltelijk aan den Staat kunnen worden uitbesteed tegen een vast te stellen, door de gemeente aan den Staat te betalen vergoeding. Ook in Nederland houdt een gemeente (ik noem als voorbeeld Leiden) waar zich Rijksacademische ziekenhuizen bevinden, geen gemeente ziekenhuizen in stand, doch laat althans de geneeskundige behandeling en verpleging harer behoeftigen tegen een vastgestelde retributie aan het Rijk over. Wat de werkzaamheden genoemd sub *d* en *e* en zelfs ook *c* betreft, de gemeente zou daarvoor bijv. met ter plaatse gevestigde particuliere geneesheeren een overeenkomst kunnen aangaan.

56. Voor de uitvoering van maatregelen, welke op het grensgebied van medicus en technicus liggen zouden (voor zooverre hiervoor permanente leiding en voorlichting door een medicus noodig mochten blijken, bijv. voor die genoemd onder III en IVa en *j* desgewenscht, met toepassing van artikel 113, lid 1 der Locale raden-ordonnantie, door de gemeente kunnen worden gebruik gemaakt van het Gouvernementspersoneel van den dienst, die binnen de gemeente belast is met het Staatstoezicht op de volksgezondheid.

57. Nauwe aanraking met, advies en voorlichting door hygiënisten blijven uiteraard bij de veelzijdigheid der vraagstukken, die de bevordering der volksgezondheid in de gemeente ter oplossing biedt, onontbeerlijk.

58. Eene regeling, waarbij permanent overleg tusschen de verschillende gemeentediensten en den ambtenaar belast met het geneeskundig Staatstoezicht binnen het ressort der gemeente wordt gewaarborgd, wordt nader aangegeven in § 3 van deze nota.

§ 3 *Gezondheidscommissies.*

59. De staat der volksgezondheid in de gemeente is behalve een belang voor de geheele kolonie ook een zeer groot locaal belang, waarvan dus de behartiging zeer zeker niet aan plaatselijke organen mag worden onttrokken.

60. Waar dus hier Staat en Gemeente grootendeels moeten samenwerken, is het niet wenschelijk dat ieder zijn eigen weg gaat. Aan de gemeente behoort ten deze medezeggenschap te worden toegekend.

61. Het is daarom wenschelijk dat koppeling verkregen worde, welke is gedacht door middel van eene permanente, commissie, op de samenstelling, waarvan aan de gemeente beslissende invloed zal kunnen toegekend worden.

62. Deze gezondheidscommissie zal het plaatselijke orgaan zijn, dat met nauwkeurige kennis van plaatselijke toestanden toegerust en voorgelicht door den Landsgezondheidsdienst, welke zich tot exploratie te bepalen heeft, voor de belangen der volksgezondheid in haar ressort waakt en alles wat uit dit oogpunt voorziening eischt, overweegt en aan het licht brengt.

63. Men kieze tot leden personen bij wie men rekenen mag op warme belangstelling in het welvaren van hunne binnen het ressort gevestigde medeingezetenen.

64. Indien naar aanleiding van de resultaten van het door den Landsexploratiedienst verrichte onderzoek zonder meer voorstelllen worden gedaan tot het treffen van maatregelen in het belang der volksgezondheid, zoude de kans op medische eenzijdigheid dier voorstellen groot zijn. Door overleg te plegen met eene commissie die de aanhangig gemaakte voorstellen ook van andere dan medische zijde overweegt is dit gevaar te ontzeilen en wordt een practisch correctief gegeven. De leden der commissie behooren daarom niet alleen te zijn personen, die grondig op de hoogte zijn van locale verhoudingen, ook zullen onder hen technici, financieele specialiteiten en juristen noode worden gemist. Immers bij de

keuze van te nemen maatregelen zijn bijv. aard en gewoonten der inwoners van het ressort factoren van bijzonder belang, terwijl vraagstukken van technischen, financieelen en juridischen aard, zich daarbij telkens voordoen.

65. Met eene commissie, waarin zulke leden zitting hebben, is een vruchtbaar overleg te verwachten. Voorstellen tot het uitvoeren van verschillende sanitaire maatregelen kunnen dan eerst grondig op hun toepasbaarheid worden onderzocht.

66. Het behoeft nauwelijks vermelding, dat bedoelde voorstellen niet uitsluitend het resultaat behoeven te zijn van de door den Landsgezondheidsdienst (exploratie dienst) door onderzoek verkregen gegevens, doch ook kunnen uitgaan van de leden der commissie zelf. Zulks wordt buitendien gewaarborgd door een samenstelling in den trant van die der Nederlandsche locale gezondheidscommissies. Zie art. 27 der Nederlandsche Gezondheidswet.

67. Zooals boven reeds werd opgemerkt, behoort eenzijdigheid, voortspruitende uit de omstandigheid, dat de uit te brengen adviezen uit louter medische overwegingen zijn opgebouwd, te worden vermeden. *)

68. En zoo sta ook vast, dat ieder lid de bevoegdheid heeft zijne van die der meerderheid afwijkende beschouwingen zelfstandig mede te deelen en bij het advies der commissie te voegen.

69. Het geneeskundig element moet daarom in de commissie niet overwegend zijn; toch mag het er niet in worden gemist en zoo stelt men zich voor, dat *o. a.* de Chef van den Landsgezondheidsdienst er qualitate qua zitting in moet hebben. Overigens behooren daarin geen zitting te nemen die ambtenaren van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst, die uit den aard van hun werkkring bemoeienis hebben met aangelegenheden betreffende de algemeene zorg voor de openbare gezondheid.

70. Indien de Hoofdinspecteur, over de door de gezondheidscommissies te berde gebrachte onderwerpen eventueel heeft te adviseeren, zal hij steeds moeten kunnen beschikken over het geheel zelfstandig en als het ware een latere instantie vormend

*) De vrees daarvoor heeft gemaakt dat men in de tegenwoordige Nederlandsche gezondheidswet niet meer spreekt van geneeskundig Staatstoezicht op de volksgezondheid.

oordeel van hen, met wie hij naar aanleiding van de uit te brengen adviezen overleg heeft te plegen.

71. Waar bovenbedoelde ambtenaren die adviseurs zijn, moet het een anomalie worden geacht, dat zij in laatste instantie over hunne eigen beslissingen zouden hebben te adviseeren. Het gewenschte nauwe contact tusschen de leden der locale gezondheidscommissies en den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst kan in voldoende mate worden verkregen, niet alleen door den Chef van den Landsgezondheidsdienst als vertegenwoordiger van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst in de commissie zitting te doen nemen, doch ook door de bepaling, dat andere ambtenaren van dien diensttak het recht zullen hebben de vergaderingen der commissie bij te wonen, waarin zij een adviseerende stem hebben.

72. Door eene zij het ook niet volledige opsomming der bevoegdheden en verplichtingen, zooals men zich die van de gezondheidscommissiën voorstelt, moge eenige indruk worden verkregen van hunne verhoudingen tot verschillende autoriteiten.

1e. De leden der commissie worden met uitzondering van 3 leden, waarvan het Land zich de benoeming voorbehoudt en waaronder begrepen is de Chef van den Landsgezondheidsdienst, door den gemeenteraad benoemd.

2e. De commissie bestaat uit ten minste zeven leden ; het aantal leden wordt overigens door den gemeenteraad bepaald.

3e. De gezondheidscommissiën dienen aan den Raad der gemeente, waarvoor zij zijn ingesteld, aan den Hoofdinspecteur en aan de Inspecteurs van het ambtsgebied waarbinnen haar ressort is gelegen, aan het Hoofd van het gewest waarbinnen de gemeente gelegen is en aan het Hoofd van plaatselijk bestuur desgevraagd van bericht en raad in alle zaken de volksgezondheid binnen hun ressort betreffende.

4e. Zij houden zich op de hoogte van den staat der volksgezondheid in het ressort, waarvoor zij zijn ingesteld, waartoe zij ten allen tijde kennis kunnen nemen van de gegevens door den Landsexploratiedienst van hun ressort verzameld, terwijl de Chef van den gezondheidsdienst haar desgevraagd van advies heeft te dienen omtrent alle zaken den staat der volksgezondheid in haar ressort betreffende, zullende die Chef verplicht zijn dat advies te verleenen.

5e. Aan de leden van de gezondheidscommissiën moet onder zekere restricties de bevoegdheid worden gegeven binnen hun ressort alle openbare gebouwen, alle scholen en andere tot het geven van onderwijs bestemde lokalen, gestichten van liefdadigheid, weeshuizen, restauratie's, logementen en slaapsteden, fabrieken, werkplaatsen, magazijnen, winkels, gevangenissen, ziekeninrichtingen en zoo noodig alle woningen binnen te treden ten einde zich zooveel mogelijk bekend te maken met den toestand en de inrichting dier gebouwen of woningen.

6e. Zij overwegen alle klachten ter zake van benadeeling der volksgezondheid tot haar gekomen en vestigen de aandacht van den raad van de gemeente, waarvoor zij zijn ingesteld, van den Inspecteur binnen wiens ambtsgebied hun ressort is gelegen of van den Hoofdinspecteur op maatregelen, die naar haar oordeel zijn te nemen in het belang der volksgezondheid.

7e. Zij zijn bevoegd deskundigen met raadgevende stem tot deelneming aan hare bijeenkomsten uit te noodigen.

8e. In overeenstemming met wat Nederland dienaangaande is vastgesteld, geven de gezondheidscommissies van het houden eener vergadering, zooveel mogelijk met opgave van de te behandelen onderwerpen, tijdig kennis aan de Inspecteurs binnen wier ambtsgebied het ressort waarvoor zij ingesteld gelegen is. Deze Inspecteurs en de Hoofdinspecteur, zijn niet alleen bevoegd alle vergaderingen der gezondheidscommissiën bij te wonen, doch zoo noodig ook deze ter vergadering bijeen te roepen.

9e. Zij zenden geregeld notulen hunner vergaderingen aan den Inspecteur van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst binnen wiens ambtsgebied hun ressort is gelegen, die ze van zijn aanteekeningen voorzien aan den Hoofdinspecteur, Chef van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst doorstuurt.

10e. Besluiten en verordeningen van een localen raad, betreffende het belang der volksgezondheid binnen zijn ressort worden niet vastgesteld, aangevuld, gewijzigd of ingetrokken dan na ingewonnen advies van de gezondheidscommissie, voor dit ressort ingesteld.

11e. Met inachtneming van het vorenstaande kan de verhouding van de gezondheidscommissiën tot de gemeenteraden door dezen worden geregeld.

73. De gezondheidscommissies hebben dus slechts adviseerende bevoegdheid.

74. In het ontwikkelde systeem zal dus de actie d. w. z. de uitvoering uitgaan van de gemeente, die daarmede het tempo van werken in eigen hand heeft. Het argument dat, wanneer de actie uitgaat van den algemeenen dienst zulks tot langzaam werken aanleiding geeft, kan dus ten deze niet gelden. De taak van den Landsexploratiedienst, (vertegenwoordigd in de gezondheidscommissie) is geen andere dan die, welke van het Staatstoezicht vereischt wordt nl. het onderzoek naar den staat der volksgezondheid en de aanwijzing van middelen tot verbetering.

75. Het geheel werkt als een zoeklicht, dat de misstanden te voorschijn brengt en daardoor de gemeente tot actie aanspoort geheel in den trant zooals door de Staatsgezondheidscommissies in Nederland geschiedt. Het langzame tempo, waarin een Staatsorganisatie gezegd wordt te werken valt te constateeren niet zoozeer ten aanzien van het aan het licht brengen van misstanden en het doen van goed overlegde voorstellen tot verbetering (waarbij zeer zeker niet over gebrek aan voortvarendheid valt te klagen) als wel ten aanzien van het lot dier voorstellen en den langen tijd die verloopt, voordat het eindelijk tot uitvoering der voorgestelde maatregelen komt voor het geval zulks door een Regeeringsorgaan heeft te geschieden. Het voordeel van decentralisatie treedt vooral aan het licht in de grootere voortvarendheid bij de *uitvoering*, wanneer men deze aan een actieven localen raad overlaat. In het hierboven ontwikkelde systeem is hiermede rekening gehouden.

Omtrent deze stukken is in 1916 geen beslissing genomen.

8. **Woningverbetering in verband met de Pestbestrijding.**

Bij Gouvernementsbesluit van 24 Juni 1916, (zie Gemeenteblad 1916 afl. 13 pag. 918 e.v.) werd de hoofdplaats Semarang bij het pestgebied ingelijfd. Nadat zich te Semarang eenige pestgevallen hadden voorgedaan, werd bij besluit dd. 26 October 1916 door het Hoofd van Plaatselijk Bestuur, Semarang met pest besmet verklaard. In de missive van den 1sten Gouvernements-

Secretaris ten geleide van bovenaangehaald Gouvernementsbesluit van 24 Juni 1916, werd tevens medegedeeld, dat door den Wd. Chef van den Dienst der Pestbestrijding met den Raad en den Adviseur voor de Decentralisatie overleg zou plaats hebben omtrent het voornemen om aan de Gemeente Semarang de uitvoering op te dragen van de ordonnantie in Staatsblad 1914 No. 486, betreffende de verbetering en afbraak van pestgevaarlijke gebouwen en de met het oog op het pestgevaar te stellen eischen nopens de oprichting van nieuwe gebouwen, de uitbreiding of verandering van bestaande gebouwen.

Het desbetreffend overleg had plaats in een huishoudelijke vergadering van den Gemeenteraad van 18 Juli 1916.

Het resultaat van de besprekingen in de huishoudelijke zitting van den Raad werd in een openbare Vergadering van den Gemeenteraad van 27 Juli 1916 in een besluit vastgelegd, waarbij de Raad zich vereenigde met den inhoud der aangeboden ontwerp-ordonnantie, en ontwerp-gouvernementsbesluit.

Deze stukken luiden als volgt:

ONTWERP-ORDONNANTIE.

(Wijzigingen van redactioneelen aard voorbehouden)

(Gewoon hoofd)

Dat Hij, het wenschelijk achtende, de mogelijkheid te openen om aan de gemeenteraden over te dragen de uitvoering van de bepalingen, vastgesteld bij de Ordonnantie van 6 Juli 1914 (Staatsblad No. 486);

Lettende op de artikelen 20, 29, 31 en 33 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië:

Heeft goedgevonden en verstaan:

Artikel 1.

Aan den gemeenteraad, die een daartoe strekkend verzoek heeft gedaan, kan door den Gouverneur-Generaal, volgens regelen en onder toezicht als de Hem na overleg met dien raad zal worden bepaald, worden overgedragen de uitvoering van de bij de ordonnantie van 6 Juli 1914 (Staatsblad No. 486) vastgestelde regelen betreffende de verbetering en afbraak van pestgevaarlijke gebouwen en de met het oog op het pestgevaar te stellen eischen,

nopens de oprichting van nieuwe gebouwen de uitbreiding of verandering van bestaande gebouwen en het in gebouwen bewaren van rijstvoorraden en andere goederen.

Artikel 2.

(1.) Wanneer de bij artikel 1 bedoelde overdracht heeft plaats gehad, zal ten aanzien van het door den Gouverneur-Generaal aan te wijzen ressort bij de toepassing van de mede bij dat artikel genoemde ordonnantie zijn te lezen voor „het Hoofd van plaatselijk bestuur," „de gemeenteraad" en voor „het Hoofd van gewestelijk bestuur," „de Voorzitter van den gewestelijken Raad."

(2.) Het vaststellen van de regelen, welke ter bestrijding van de kosten van woningverbetering de bij de eerste alinea van artikel 10 van de vorenbedoelde ordonnantie voorschotten worden toegekend, geschiedt in dat geval door den gemeenteraad.

(3.) De gemeenteraad is bevoegd om met de uitoefening van de hem krachtens deze ordonnantie opgedragen bevoegdheden zijn voorzitter geheel of gedeeltelijk te belasten, zullende echter door dien raad behooren te worden vastgesteld de bij de tweede alinea van artikel 1 dier ordonnantie bedoelde eischen, waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan bij de oprichting van nieuwe gebouwen, de uitbreiding of verandering van bestaande gebouwen en het in gebouwen bewaren van rijstvoorraden of andere goederen, zoomede de bij de vorige alinea bedoelde regelen.

Artikel 3.

Deze ordonnantie treedt in werking op den dag der afkondiging.

ONTWERP-GOUVERNEMENTSBESLUIT.

(Wijzigingen van redactioneelen aard voorbehouden).

Voorschriften met betrekking tot de overdracht van de uitvoering van de bij de ordonnantie van 6 Juli 1914 (Staatsblad No. 486) vastgestelde regelen op den gemeenteraad van Semarang, benevens ten aanzien van het toezicht op die uitvoering.

Artikel 1.

(1.) De bij het eerste lid van artikel 10 van de ordonnantie van 6 Juli 1914 (Staatsblad No. 486) bedoelde voorschotten voor

woningverbetering worden aan de betrokkenen renteloos toegekend en in de regel in den vorm van materialen en (of) arbeid.

(2.) Ten einde den gemeenteraad in staat te stellen die voorschotten te verleenen, zal door den Gouverneur- Generaal renteloos ter beschikking van dien raad worden gesteld eene som gelds, welker hoegrootheid wordt vastgesteld naar den maatstaf van het aantal te verbeteren woningen en een ter bereiking van het beoogde doel op voorstel van den gemeenteraad door den Gouverneur-Generaal te bepalen bedrag per woning.

(3.) De sub 2 bedoelde gelden worden maandelijks naar mate van de vordering van de werkzaamheden en de behoeften beschikbaar gesteld.

(4.) De hierbedoelde aan de gemeente voorgeschoten gelden moeten worden terugbetaald naar mate deze van de bevolking worden terugontvangen, doch uiterlijk binnen vier jaren na het tijdstip van verstrekking.

(5.) De ten behoeve van de verbetering van de woningen van minvermogenden besteede gelden behoeven niet door de gemeente te worden terugbetaald. Aangenomen wordt, dat deze niet terug te vorderen sommen gezamenlijk zullen bedragen 5% van de in totaal verstrekte gelden.

(6.) Indien mocht blijken, dat ondanks de door de gemeente daartoe genomen maatregelen de niet te innen bedragen evengenoemd maximum te boven gaan, zal dit op verzoek van de gemeente kunnen worden verhoogd.

Artikel 2.

De gemeenteraad zal zorgen dat de bevolkingru imschoots in de gelegenheid wordt gesteld om te weten te komen hoe de beoogde verbeteringen moeten worden verricht en dat in het algemeen een scherp toezicht op de wijze van verbetering en op de geregelde terugbetaling der verleende voorschotten wordt uitgeoefend door daartoe in het bijzonder van gemeentewege aan te stellen personeel.

Artikel 3.

(1.) Onverminderd het bepaalde bij het tweede lid van artikel 1 van de vorenbedoelde ordonnantie geeft de gemeenteraad in

overeenstemming met een geneeskundige de eischen aan, waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan bij het bewonen en gebruiken van gebouwen en erven.

(2.) Op de naleving van deze eischen wordt toezicht uitgeoefend door daartoe in het bijzonder van gemeentewege aan te wijzen personeel.

Artikel 4.

De bezoldiging en c.q. verdere uitgaven ten behoeve van het in de artikelen 2 en 3 bedoeld, door den Gouverneur-Generaal na overleg met den gemeenteraad noodig geachte, personeel komen geheel voor rekening van den Lande.

Artikel 5.

Het door den Gouverneur-Generaal uit te oefenen toezicht op de uitvoering van de in artikel 1 genoemde ordonnantie dat zich ook zal uitstrekken over het naleven van de bij artikel 3 bedoelde eischen, wordt opgedragen aan den Chef van den Dienst der Pestbestrijding, die zich daarbij houdt aan door hem vast te stellen minimum eischen, welke vooraf ter kennisse van den gemeenteraad worden gebracht.

Artikel 6.

Ten einde den Chef van den Dienst der Pestbestrijding in staat te stellen het hem bij het vorig artikel opgedragen toezicht uit te oefenen, zullen hem alle gewenschte inlichtingen worden verschaft en in het bijzonder hem onverwijld worden toegezonden geregelde opgaven van de onderzochte en verbeterde huizen en afschriften van de rapporten door het inspecteerend personeel opgemaakt.

Artikel 7.

Dit besluit treedt in werking op denzelfden dag als de ordonnantie van heden, Staatsblad No. . . . .

Voorts werd in dezelfde vergadering ingetrokken de verordening betreffende de bevordering der Openbare Gezondheid, vastgesteld in de raadsvergadering van 26 Mei 1916, omdat deze verordening naast de voorgestelde regeling onbestaanbaar zou zijn. In meergemelde vergadering werd eindelijk aan de Regeering dank betuigd voor de royale wijze, waarop de Regeering aan 's Raads wenschen terzake tegemoet kwam.

Nadat dus de gemeenteraad blijk had gegeven de woningverbetering in verband met de pestbestrijding zelf ter hand te willen nemen, werd bij ordonnantie van 28 October 1916 (Staatsblad No. 656) aan den Gemeenteraad van Semarang overgedragen de uitvoering benevens het toezicht op die uitvoering betreffende de verbetering en afbraak van pestgevaarlijke gebouwen en met het oog op het pestgevaar te stellen eischen nopens de oprichting van nieuwe gebouwen, de uitbreiding of verandering van bestaande gebouwen en het bewonen en gebruiken van gebouwen en erven.

In verband hiermee werd door den Inspecteur van het Bouw- en Woningtoezicht eene begrooting met toelichting van de kosten opgemaakt voor de verbetering van alle in de Gemeente Semarang gelegen pestgevaarlijke woningen en andere gebouwen. De gegevens voor het samenstellen dezer begrooting werden op verschillende wijzen bijeengebracht. Zoo werd o. a. op verzoek van de Commissie belast met de voorbereiding van een gezondheidsdienst door de heeren A. Plate, D. J. A. Westerveld en W. Westmaas in de maand October 1915 een reis door de peststreken ondernomen, ten einde zich op de hoogte te stellen van de maatregelen die tegen de verspreiding van de pest worden toegepast. Een verslag van die reis, opgenomen in het gemeenteblad blz. 805 van 1915 werd in Januari 1916 den Gemeenteraad aangeboden. Behalve deze reis bracht de Inspecteur van het Bouw- en Woningtoezicht een bezoek aan Solo, waar diverse inlichtingen werden ingewonnen bij den dienst der pestbestrijding betreffende de woningverbetering.

Solo kwam voor het verkrijgen van juiste gegevens het meest in aanmerking, aangezien deze plaats wat de woontoestanden betreft, veel overeenkomst heeft met Semarang. De inmiddels ten behoeve der woningverbetering te dezer plaatse aangestelde Hoofdopzichter verzamelde bovendien in de Gemeente Semarang het noodige materiaal, dat den Inspecteur van het Bouw- en Woningtoezicht in staat stelde de begrooting van kosten samen te stellen.

Deze begrooting, afgedrukt in het gemeenteblad 1916 afl. 18 pag. 1402 e. v., welke uiteraard een zeer globaal karakter draagt, maakte een onderwerp van beraadslaging uit in een vergadering der Gezondheidscommissie. Na het aanbrengen van enkele wijzigingen heeft die Commissie zich daarmee kunnen vereenigen. Het daarna door den Burgemeester opgemaakte voorstel

werd in de Raadszitting van 22 December 1916 behandeld. De Raad besloot, voormelde begrooting der Regeering aan te bieden en den Gouverneur-Generaal te verzoeken, de door de Regeering voorgestelde regeling betreffende de terugbetaling der aan de huizenbezitters te verstrekken voorschotten te vervangen door eene regeling zooals de Raad die in verband met de draagkracht der bevolking wenschelijk achtte. In het verslagjaar werd hierop door de Regeering nog geen beslissing genomen.

In verband met het bepaalde bij artikel 1 van de ordonnantie, Staatsblad 1914 No. 486 (zooals die luidt voor Semarang) werd in de maand November een begin gemaakt met het pestgevaarlijk verklaren van enkele gebouwen, waarvan bekend was dat de eigenaren in staat waren, zonder materieelen of geldelijken steun hun gebouwen te verbeteren.

9. Bouw- en Woningtoezicht.

a. Aantal en aard der bouwaanvragen.

Het aantal in 1915 ingediende bouwaanvragen, welke in dat dienstjaar niet afgehandeld werden, bedroeg .		57
Het aantal in 1916 binnengekomen verzoeken ingevolge het bepaalde bij artikel 1 der Verordening op het bouwen en sloopen, bedroeg		1662
Het totaal te behandelen bouwaanvragen bedroeg derhalve		1719
Hiervan werden geweigerd ingevolge artikel 1 der Situatieverordening	19	aanvragen
en wegens overschrijding der rooilijnen .	14	„
Toegestaan werden	1613	„
en in behandeling bleven	73	„
Totaal . .	1719	aanvragen

Een overzicht van het aantal en de bestemming der bouwwerken, waarvoor in 1916 vergunning werd verleend, geeft de volgende staat aan, terwijl in de daaropvolgende grafische voorstelling het aantal verleende bouwvergunningen is weergegeven vanaf 1 Januari 1906 tot 31 December 1916.

Bestemming der bouwwerken, waarvoor in 1916 vergunning werd verleend.

Onderscheiding naar den aard van het werk	Bestemming of gebruik der bouwwerken in hun geheel of bij gedeelten															
	Woningen	Stallen	Pakhuizen en Bergplaatsen	Kantoorgebouwen	Marquises	Werkplaatsen	Winkels	IJsfabrieken	Bidhuizen	Waroengs	Café-Restaurants	Loozingsinrichtingen	Dienstgebouwen van woningen	Autogarages en wagenkamers	Scholen	Diversen
Nieuwbouw	495	19	29	3	5	2	1	1	4	7	—	8	110	8	1	168
Herbouw	392	3	9	—	—	—	2	—	—	3	—	—	47	1	—	2
Verbouw	184	2	4	3	—	1	4	—	4	4	1	—	15	4	2	6
Slooping	39	1	2	—	—	—	—	—	2	1	—	—	3	—	—	11

Grafische voorstelling van de verleende bouwvergunningen vanaf 1 Januari 1906 tot 31 December 1916.

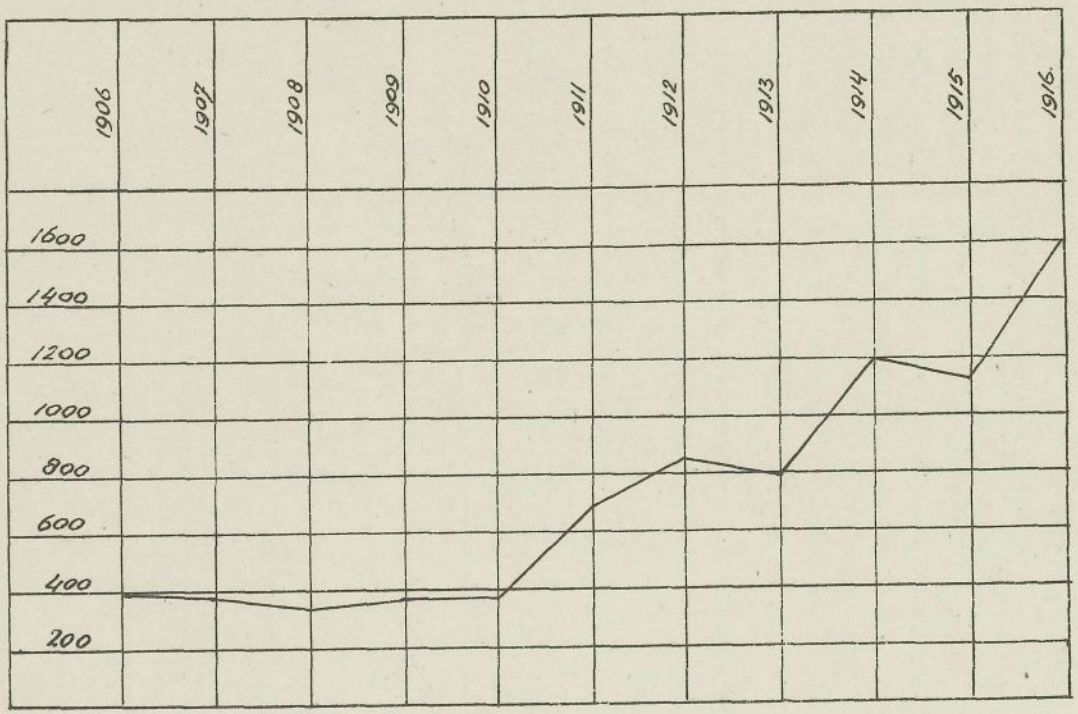

b. Woningbouwstatistiek.

In den hieronder volgenden staat is een overzicht gegeven van de in het jaar 1916 verleende vergunningen voor nieuwbouw, her- en verbouw en slooping uitsluitend voor woningen. Deze staat is ingedeeld naar het aantal districten, zooals die zijn aangegeven op de kaart van Semarang, voorkomende op bladzijde 224 onder bijlage III van het jaarverslag over 1915. Zooals uit den staat blijkt, is evenals het vorige jaar het aantal bijgekomen, uit bamboe vervaardigde, woningen zeer gering; slechts een 3-tal werden bijgebouwd.

DISTRICT	Het bouwen				Het herbouwen				Het verbouwen				Het sloopen			
	van woningen bestaande uit:															
	Steen	Hout	Hout en bamboe	Bamboe	Steen	Hout	Hout en bamboe	Bamboe	Steen	Hout	Hout en bamboe	Bamboe	Steen	Hout	Hout en bamboe	Bamboe
I	—	2	12	—	—	3	11	—	—	1	2	—	—	2	—	—
II	2	3	56	2	—	10	32	—	—	5	11	—	3	2	4	—
III	12	3	4	1	6	8	15	—	20	14	8	—	5	9	3	—
IV	6	9	28	—	3	12	30	—	8	3	19	—	—	2	—	—
V	8	13	81	—	4	15	93	—	3	6	28	—	—	4	1	—
VI	31	24	103	—	1	5	96	—	6	3	21	—	1	—	2	1
VII	29	13	53	—	2	1	45	—	6	2	17	—	—	—	—	—
Geheel Semarang	88	67	337	3	16	54	322	—	43	34	106	—	9	19	10	1

DE VERMEERDERING EN VERMINDERING VAN HET AANTAL WONINGEN TEN GEVOLGE VAN BIJBOUWING EN SLOOPING BLIJKT UIT DEN NAVOLGENDEN STAAT:

Woningen van	Nieuwbouw	Slooping	Vermeerdering	Vermindering
Steen	88	9	79	—
Hout	67	19	48	—
Hout en bamboe	337	10	327	—
Bamboe	3	1	2	—
TOTAAL	495	39	456	—

Blijkens bovenstaand overzicht zijn in verslagjaar 88 steenen woningen bijgebouwd. Hiervan werd het grootste gedeelte in de districten VI en VII gebouwd, n. l. respectievelijk 31 en 29 woningen. Uit het feit dat de aanbouw van woningen in beide districten de overhand heeft, blijkt wel dat de trek naar Zuid-Semarang steeds grooter wordt. Ook 1915 gaf te dezen opzichte zeer gunstige cijfers voor deze twee districten. Voornamelijk is deze vermeerdering toe te schrijven aan het door de N. I. S. opgerichte woningpark te Gergadji en aan het ter beschikking stellen van erfpachtsgronden in het gemeentelijk heuvelterrein.

De aanbouw van halfpermanente woningen in Zuid-Semarang nam ook toe, maar niet in voldoende mate; blijkens bovenstaand overzicht kwamen er in beide districten gedurende het verslagjaar 193 halfpermanente woningen bij, een cijfer dat lang niet voldoende geacht kan worden. Zal ook ten opzichte van de vermeerdering van halfpermanente woningen in Zuid-Semarang van een gunstig resultaat gesproken kunnen worden, dan zal de aanbouw van dergelijke woningen niet van het particulier initiatief afhankelijk gesteld moeten worden, doch zal de overheid moeten ingrijpen. Reeds besloot de Raad tot aanbouw van 120 halfpermanente woningen over te gaan. De gronden, voor dien aanbouw noodig, waren echter nog niet in die mate geschikt gemaakt, dat

met groote kracht tot aanbouw kon worden overgegaan. De vraag naar goedkoope en gezonde halfpermanente huisjes is groot genoeg om met een meer uitgebreiden woningopzet een aanvang te maken; hiertoe komen in de eerste plaats de gronden te Sompok in aanmerking, aangezien bebouwing dezer gronden beschouwd kan worden als een voortzetting van de reeds bestaande bebouwing, terwijl de verkeersverbinding met het stadscentrum reeds bevredigend is, beide factoren die erop wijzen, dat een uitgebreide woningopzet veel kans van slagen zal hebben. In verband met de goedkeuring van het bebouwingsplan voor die gronden en de beschikking over een deel dier gronden kan verwacht worden dat in 1917 met den woningbouw aldaar een aanvang gemaakt kan worden.

c. Processen-verbaal.

Wegens het in strijd handelen met de bepalingen van de verordening op het bouwen en sloopen, werden gedurende het verslagjaar 48 processen-verbaal opgemaakt. Deze processen-verbaal zijn als volgt te onderscheiden: 46 wegens handelen in strijd met het bepaalde bij artikel 1, één wegens handelen in strijd met het bepaalde bij artikel 25 en één wegens handelen in strijd met het bepaalde bij artikel 26 der Verordening op het bouwen en sloopen.

d. Woningtoezicht.

Door de ambtenaren van het Bouw- en Woningtoezicht werden zooveel mogelijk slechte woning- en woontoestanden opgespoord, ten einde verbetering in die toestanden te kunnen brengen. Meermalen kwamen ook klachten binnen over slechte toestanden; bleken die klachten bij onderzoek gegrond te zijn, dan werden de eigenaren aangeschreven de noodige verbeteringen aan te brengen. Totaal werden 39 aanschrijvingen opgemaakt en wel

2 ter verbetering van den waterafvoer,
2 „ „ „ „ faecaliënafvoer,
1 tot slooping van een ringmuur,
3 „ „ „ smederijen,
1 „ „ „ een werkplaats,
13 „ „ „ woonhuizen,
1 „ „ „ een dienstgebouwtje,
2 „ „ „ marquisen,
1 „ „ „ een privaat,

1 tot herstelling van een dakoverstek,
10 „ „ „ woonhuizen,
1 „ demping van een beerput,
1 „ aanbrenging van afvoerpijpen,
Aan al deze aanschrijvingen werd gevolg gegeven.

e. Verstrekking van gelden ten behoeve van het verbeteren van woningen.

Gelijk in het vorig verslag (zie bladz. 226) is medegedeeld, werd een bedrag van *f* 2500.— beschikbaargesteld, ten einde voorschotten te verleenen tot het aanbrengen van verbeteringen aan, in kampong Ngaglik gebouwde, huizen. Een 40 tal personen, die van het militair terrein achter Karangasem naar kampoeng Ngaglik hadden te verhuizen, maakten van deze gelegenheid gebruik; hun huisjes echter verkeerden in zoo slechten toestand dat het wenschelijk was hun voorschot in den vorm van materialen te verstrekken. Hiervan werd door hen gebruik gemaakt tot een totaal bedrag van *f* 1577.48 onder voorwaarde, dat elke maand 1/48 deel van het genoten voorschot zou worden terugbetaald. De terugbetaling van het geheele voorschot zou derhalve in 4 jaren moeten geschieden. Gedurende verslagjaar werden 7 termijnen, uitmakende een bedrag van *f* 230.05[5], terugbetaald.

Op voorstel van de raadsleden Teeuwen c.s. werd in de Raadszitting van 19 October 1916 besloten den Gouverneur-Generaal kennis te geven, dat de Raad het op hoogen prijs zou stellen, indien Zijne Excellentie bereid bevonden werd, gedurende het voorgenomen bezoek van Zijne Excellentie aan de Gemeente Semarang, zich persoonlijk te overtuigen van de minst gunstige woontoestanden in verschillende stadsdeelen. Na kennis gekregen te hebben van vorenbedoeld voorstel deed Zijne Excellentie den Raad weten, dat zij voornemens was tijdens Haar bezoek de allerslechtste stadsgedeelten in oogenschouw te nemen. Dit voorgenomen kampongbezoek had plaats op 27 October 1916 en wel in de kampoeng Soemoer Oemboel, voornamelijk bewoond door behoeftige Europeanen, in kampoeng Gabahan, bewoond door Chineezen en Javanen en in kampoeng Kaoeman, bewoond door uitsluitend Javanen. Deze drie kampoengs werden juist daarom

bezocht wijl zij drie verschillende typen woningen en bewoners te zien gaven. De indruk, dien Zijne Excellentie bij Haar bezichtiging van deze kampoengs kreeg, had tot gevolg, dat Zij een bedrag van *f* 25.000.— ter beschikking stelde, indien de Gemeenteraad aan dat bedrag eene bestemming wilde geven, welke mede zou leiden tot verbetering der woontoestanden in de gemeente. Dankbaar werd deze schenking aanvaard onder mededeeling, dat bedoeld bedrag zou besteed worden aan het bouwen van woningen, welke woningen tijdelijk zouden worden verhuurd aan hen, die zonder onderdak zijn geraakt, doordat het door hen bewoonde huis onbewoonbaar werd verklaard. Tot nu toe was de gemeente steeds eenigszins gebonden, wanneer er sprake was van een onbewoonbaar-verklaring, omdat men bezorgd was dat hij, die uit zijn woning verdreven werd, geen geschikt onderdak zou vinden. Door het ter beschikking stellen van tijdelijke woongelegenheden zal in den vervolge de gemeente vrijer kunnen optreden. Inmiddels werd een begin gemaakt met het inhuren van gronden en het ontwerpen van een eenvoudig woningtype.

f. Woningopname.

Gedurende verslagjaar werden alle woningen, gelegen binnen het complex ingesloten door het Westerbandjirkanaal-Boeloe-Pendrian-Pontjol-Maleische Kamp-Havenkanaal, één voor één opgenomen, d. w. z. van elke woning werd nagegaan wie de eigenaar is van den grond en van de woning, wie hoofdbewoner is; voorts werden gegevens verzameld omtrent het aantal bewoners, de huurwaarde en de oppervlakte van den grond en de woning, terwijl eindelijk een geheele omschrijving werd opgemaakt van het gebouw, het middel van watervoorziening, de afvoer van faecaliën enz. Volgens kaartsysteem worden al deze gegevens geregistreerd.

De kaarteering der stad kwam gereed op een klein gedeelte na in Zuid-Semarang nabij de Gombel. De op het bureau vervaardigde kaarten werden ter reproductie naar de Firma Ahrend te Amsterdam gezonden.

g. Bevolkingsdichtheid.

De bevolking bedroeg, blijkens opgave van den Assistent-Resident, op ultimo December 1915, 110662; het aantal woningen blijkens de in 1915 gehouden woningtelling 24019. De dichtheid

der bevolking in de onderscheidene stadswijken is zeer verschillend; het maximum bedraagt 400 per hectare. Men raadplege hiervoor de bijgaande kaart, waarop die dichtheidscijfers door kleuren duidelijk zijn aangegeven.

Bij een aanname van 4-6 personen per gezin en een, in overeenstemming met hygiënische eischen te stellen minimum erfgrootte van 120 M² per woning vermeerderd met 1/3 voor wegen, rioleering en plantsoenen, geeft een bevolkingsdichtheid van 288 per H. A.

10. Uitbreidingsplans.

Door den dienst van het Bouw- en Woningtoezicht werd in 1913 en voorloopig ontwerp-uitbreidingsplan opgemaakt voor de particuliere landerijen Pakoenden, Batan, Peterongan en Wonodri met een gezamenlijk oppervlak van rond 420 H. A. Het initiatief daartoe ging van dezen dienst uit naar aanleiding van eenige bouwaanvragen voor deze landerijen. Dit voorontwerp, voor verdere studie in behandeling genomen door gemeentewerken, moest gaandeweg in verband met nieuwe eischen en andere inzichten omgewerkt en gewijzigd worden. Tijdens die behandeling werd van wege de landeigenaren de vraag gesteld, in hoeverre er bezwaar tegen zou kunnen zijn, indien door den medewerker van het Bureau Maclaine Pont, den Bouwkundig Ingenieur Karsten, een uitgewerkt plan werd opgemaakt. Hiertegen kon geen bezwaar bestaan, mits bij voortduring overleg gepleegd werd met den Directeur van gemeentewerken en den Inspecteur van het Bouw- en Woningtoezicht zoodat deze hun vollen invloed op het ontwerp van den aanvang af konden doen gelden. Het in October ingediende plan was het resultaat van vele omwerkingen en van vele besprekingen tusschen den ontwerper, den heer Karsten en de dienstchefs van gemeentewerken en van het Bouw- en Woningtoezicht. Een uitvoerige toelichting op het ingediende plan is afgedrukt in het gemeenteblad afl. 1 jaargang 1917. Uit deze toelichting blijkt o. a. dat bij algeheele totstandkoming van het plan een meerdere woonruimte verkregen kan worden voor ongeveer 4400 Europeanen, 7800 Chineezen en 24400 Inlanders, dat is te zamen ongeveer 33% van de tegenwoordige bevolking van Semarang.

Gedurende verslagjaar werd het plan door verschillende raadscommissies in behandeling genomen.

Bouw- en Woningtoezicht.

Bevolkingsdichtheid van Semarang.

Schaal 1 : 50000

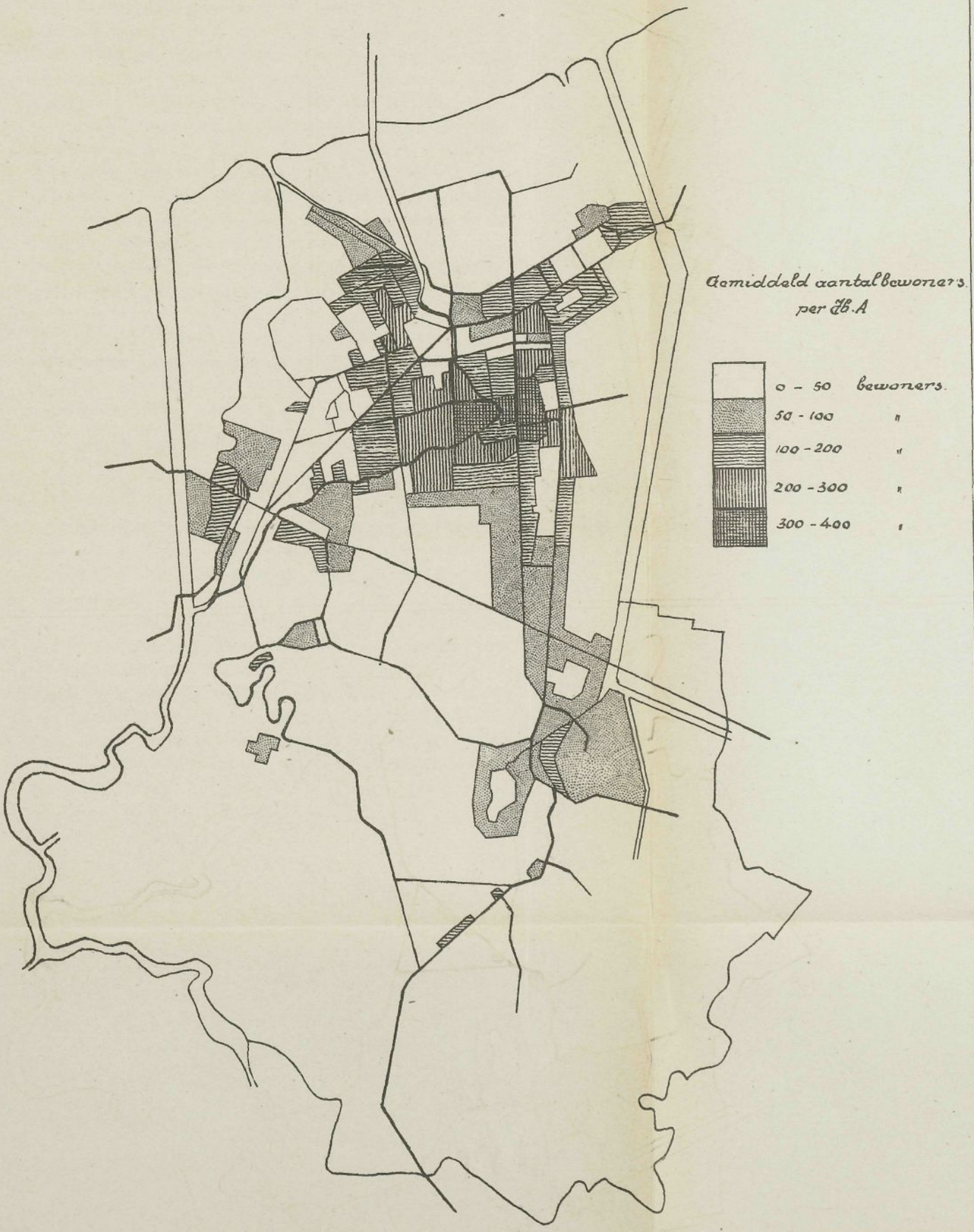

Eveneens werd in 1913 door den dienst van het Bouw- en Woningtoezicht het initiatief genomen inzake het opmaken van een uitbreidingsplan voor de sawah- en kampoenggronden gelegen te Sompok. Dit plan werd, in verband met voorgekomen moeilijkheden bij den afkoop der grondrechten, door den dienst van gemeentewerken gewijzigd, door den Raad in zijne vergadering van 17 October 1916 goedgekeurd. Het geheele Sompokplan kan, exclusief de reeds daar wonenden, gelegenheid geven tot huisvesting aan ongeveer 11000 Inlanders en 800 Europeanen.

Het in het vorig verslag genoemde (zie pag. 229) algemeene wegen- en bebouwingsplan voor het gemeentelijk heuvelterrein en enkele ten zuiden daaraan grenzende gronden tot het particuliere land Tjandi behoorende, kwam in het verslagjaar geheel gereed. Het is met eene uitvoerige beschrijving opgenomen in afl. 12 (pag. 827 e. v.) van het gemeenteblad van 1916.

Voor nadere mededeelingen omtrent dit plan moge worden verwezen naar het onder de bijlagen opgenomen verslag van het grondbedrijf.

Het plan werd in eene huishoudelijke bijeenkomst van raadsleden en genoodigden door den Directeur van gemeentewerken nader toegelicht en door den raad goedgekeurd in zijne vergadering van 17 October 1916 (Notulen pag. 1544 e. v.)

11. Steun aan de woningvereeniging.

Ook in 1916 werd het antwoord op het dezerzijds gedaan verzoek, om mede te deelen hoeveel grond de woningvereeniging van het z. g. Sompokcomplex eventueel in erfpacht wenschte te hebben, nog niet ontvangen. Aangenomen werd, dat voldoende bouwgrond voor ± 30 woningen voor de Woningvereeniging gereserveerd kon worden.

De plannen tot grondverkrijging waren wel voor de vereeniging een onderwerp, waaraan gestadige aandacht werd geschonken.

In de raadsvergadering van 3 December 1915 maakte de Raad gebruik van de hem bij art. 10 der statuten der vereeniging toegekende bevoegdheid één der bestuursleden aan te wijzen.

Als zoodanig werd benoemd de Directeur der gemeentewerken, de heer A. Plate, die wegens vertrek 1 November 1916 aftrad.

Op het eind van het verslagjaar was het bestuur der Woningvereeniging samengesteld als volgt:

Ir. D. de Iongh Wzn.,	*Voorzitter.*
C. F. Engelbart,	*Vice-Voorzitter.*
	Pl. v. v. Secretaris.
Ir. A. H. Sweijs.	*Secretaris.*
E. Kliphuis.	*Penningmeester.*
(Vacature).	*Leden.*
Dr. N. F. Lim.	
D. J. A. Westerveld.	

12. Onteigening van particuliere landerijen.

De opnieuw samengestelde commissie voor de onteigening der particuliere landerijen, welke in de Raadsvergadering van 29 November 1915 gekozen werd, (zie vorig verslag blz. 231) bracht bij schrijven van 3 Mei 1916 een uitvoerig rapport uit over de onteigening der particuliere landen en der eigendomsgronden binnen de gemeente Semarang. Aan het rapport was toegevoegd een concept-raadsbesluit, houdende het voorstel aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië te berichten:

I. dat de Gemeenteraad met onverdeelde instemming kennis heeft genomen van de nota van den Assistent-Resident van der Ent, waarin de noodzakelijkheid wordt bepleit tot onteigening der particuliere landerijen binnen de gemeente Semarang over te gaan;

II. dat op de gronden, ontwikkeld in de nota der Raadscommissie, ook de Gemeenteraad spoedige onteigening dier landen dringend noodzakelijk acht;

III. dat de Gemeenteraad echter van de onteigening zou willen uitsluiten:

a. die deelen der particuliere landen, waarop Europeesche bebouwing voorkomt, en

b. terreinstrooken ter diepte van 60 Meter langs de reeds bestaande hoofdwegen gelegen;

IV. dat de Gemeenteraad, zoo, om welke redenen dan ook, de Regeering het gewenscht acht tot geleidelijke onteigening over te gaan, gaarne allereerst die landen onteigend zou zien, die onontbeerlijk zijn voor de verbetering der volkshuisvesting

en der hygiënische toestanden, te weten de landen Peterongan, Batan en Pakoenden en de landen Darat, Panggoeng, Boegangan en Pendrikan.

V. dat van de onder IV genoemde landen het eerst in aanmerking zou komen het terrein bedoeld in het schrijven van den Directeur van Gemeentewerken dd. 18 Januari 1916.

VI. dat naar het oordeel van den Gemeenteraad de meest gewenschte oplossing deze zou zijn, dat het Gouvernement alle binnen de Gemeente Semarang gelegen gronden na de onteigening tegen den kostenden prijs aan de gemeente overdoet en de koopsom aan de gemeente voorschiet, terug te betalen in vijftig jaar, annuïteiten berekend tegen een rentevoet van niet hooger dan vijf procent;

VII. dat er naar het oordeel van den Gemeenteraad voor het Gouvernement alle aanleiding is, de gemeente verder te steunen door zich bereid te verklaren in de eventueel op de exploitatie der gronden te lijden verliezen voor de helft bij te dragen;

VIII. dat de toestanden in de zg. eigendomskampongs eer slechter dan beter zijn dan in de kampongs op de particuliere landen;

IX. dat naar de vaste overtuiging van den Raad in die treurige toestanden, die door de werken van den heer Tillema voldoende bekendheid hebben gekregen, alleen door onteigening verbetering is te verkrijgen;

X. dat de Indische gemeenten echter de bevoegdheid missen, aan de Nederlandsche gemeenten toegekend in § 5 van de woningwet;

XI. dat de Indische Gemeenten er daarom ten zeerste mee zouden zijn gebaat, als ook aan hen een dergelijke bevoegdheid werd verleend;

XII. dat in afwachting van een wijziging der onteigeningswet in den geest als vervat in § 5 der woningwet, de Regeering de gemeenten kan helpen in hun streven naar verbetering der woningtoestanden door zich bereid te verklaren eene verklaring van algemeen nut af te geven voor onteigening in de gevallen als § 5 der Nederlandsche woningwet opsomt en door zich tevens bereid te verklaren aan de Gemeenten geldelijken steun te verleenen overeenkomstig het bepaalde in § 8 van de Nederlandsche woningwet.

Op 10 Augustus 1916 werd door den voormaligen voorzitter van den Raad in overweging gegeven de volgorde der te onteigenen particuliere landerijen in dier voege te veranderen, dat deze als volgt zoude worden aangegeven: Peterongan, Tjandi, Pakoenden, Batan, Simongan en Karangkoempoel, Boeloe en Pendrian, Darat, Panggoeng, Babadan, Mlaten en Boegangan.

In de raadsvergaderingen van 12 September, 19 October, 24 November en 22 December 1916 werd deze zaak behandeld.

Tegenover het standpunt van de commissie plaatste de heer Joekes eenige opmerkingen. Om noodelooze vertraging te voorkomen, zou z. i. de zaak beperkt moeten blijven tot de onteigening der particuliere landerijen en ware het verstandig, de voorstellen ten behoeve van de volkshuisvesting in het algemeen thans achterwege te laten. Het plan van de Commissie was te grootsch opgezet, zonder dat men de consequenties, vooral ten aanzien van de financiën, goed onder de oogen gezien had. Het voorstel van de Commissie inzake het voorschot van Gouvernementswege, hetwelk in 50 jaar door de gemeente teruggestort zou worden, zou volgens den heer Joekes bij de Regeering geen kans van slagen hebben.

Hij stelde daarom voor, in beginsel te besluiten tot aankoop van particuliere landerijen en nader te overwegen, welk land of welke landen daarvoor het eerst in aanmerking zouden komen, zoomede welk bedrag de gemeente daarvoor beschikbaar kan stellen.

In aansluiting aan dit betoog werd door ondergeteekende voorgesteld te trachten den eigendom van een klein stuk der particuliere landerijen te verkrijgen, teneinde dit stuk reeds dadelijk aan de verbetering der volkshuisvesting dienstbaar te kunnen maken.

Men verkrijgt dan een uitgangspunt om in aansluiting daaraan in komende jaren geleidelijk onteigening van meerdere terreinen te verzoeken; men heeft dan een leidraad voor de toekomst.

In de vergadering van 22 December 1916 werd op ondergeteekende's voorstel het volgende besluit genomen.

I. Den Gouverneur-Generaal te berichten:

a. dat de Gemeenteraad met waardeering en instemming kennis heeft genomen van de nota van den Assistent-Resident van der Ent, waarin de noodzakelijkheid wordt bepleit tot onteigening der particuliere landerijen binnen de gemeente Semarang over te gaan;

b. dat de Gemeenteraad op de aangevoerde gronden spoedige onteigening dier landerijen zeer gewenscht acht;

c. dat de Gemeenteraad, zoo om welke redenen dan ook, de Regeering het gewenscht acht tot geleidelijke onteigening over te gaan, de volgorde van onteigening vastgesteld zou willen zien als volgt:

1. De landerijen Pakoenden-Batan,
2. Het land Peterongan,
3. Het land Tjandi,
4. De landerijen Simongan en Karang Koempoel.
5. Het land Boeloe,
6. „ „ Pendrian,
7. „ „ Mlaten,
8. „ „ Boegangan,
9. De landerijen Babadan-Panggoeng-Darat.
10. De overige particuliere landerijen binnen de gemeente, bij welke volgorde allereerst die landerijen onteigend worden, die onontbeerlijk zijn voor de verbetering der volkshuisvesting.

II. Den Gouverneur-Generaal te verzoeken zoo spoedig mogelijk ten behoeve en op kosten van de gemeente Semarang te willen doen onteigenen het op bijgaande kaart aangeduide gedeelte van het land Pakoenden;

III. Den Burgemeester te verzoeken aanstonds in onderhandeling te treden met den eigenaar van het land Pakoenden, ten einde in afwachting van door de Regeering te nemen maatregelen te trachten de gronden, bedoeld onder II bij minnelijke schikking in het bezit der gemeente te doen overgaan.

In dezelfde raadsvergadering werd als afzonderlijk besluit, het volgende deel uit het voorstel van de commissie door den Raad gearresteerd:

Aan den Gouverneur-Generaal vanNederlandsch-Indië te berichten:

1. dat de toestanden in de zg. eigendomskampongs en in de kampongs op de particuliere landen binnen deze gemeente slecht zijn;
2. dat naar de vaste overtuiging van den Raad in die treurige toestanden, die door de werken van den heer Tillema voldoende bekendheid hebben gekregen, alleen door onteigening verbetering is te verkrijgen;

3. dat de Indische gemeenten echter de bevoegdheid missen, aan de Nederlandsche Gemeenten toegekend in § 5 van de woningwet;
4. dat de Indische gemeenten er daarom ten zeerste mee zouden zijn gebaat als ook aan hen een dergelijke bevoegdheid werd verleend;
5. dat in afwachting van een wijziging der onteigeningswet in den geest als vervat in § 5 der woningwet de Regeering de Gemeenten kan helpen in hun streven naar verbetering der woningtoestanden door zich bereid te verklaren een verklaring van algemeen nut af te geven voor onteigening in de gevallen als § 5 der Nederlandsch woningwet opsomt en door zich tevens bereid te verklaren, aan de gemeente geldelijke steun te verleenen overeenkomstig het bepaalde in § 8 van de Nederlandsche woningwet.

13. Sterfte onder de bevolking der Gemeente Semarang.

Opgaaf der sterfte-procenten per jaar over 1915 en 1916 betreffende de bevolking der afdeeling Semarang.

AFDEELING	ONDERDISTRICT	STERFTEPROCENT PER JAAR							
		1e kwartaal		2e kwartaal		3e kwartaal		4e kwartaal	
		1915	1916	1915	1916	1915	1916	1915	1916
Semarang	Semarang Koelon	3.8	3	3.6	4.4	6.2	4.8	4	4.7
	Semarang Kidoel	2.7	2.1	2.3	2.3	2.5	2.5	2.5	2.1
	Semarang Wetan	4.8	5	4.5	4.3	6.8	6.8	4	5.8
	Semarang Tengah	4.5	4	3.8	4	4.9	5.4	4.2	4.9
	Pedoeroengan	2.2	1.4	2	2.2	2.6	2.6	1.2	2.6
	Genoek	1.6	2	1.8	1.8	3.1	2.2	1.6	3.1
	Srondol	2	1.7	1.7	1.3	2.3	1.7	2	1.7
	Mranggen	2.2	1.1	1.9	1.1	2.2	1.7	1.2	2.1
	Karangawen	1.7	1.2	1.9	1.4	3.2	1.4	1.7	1.5
	Kebonbatoer	1.8	2	3.1	1.5	2.6	1.8	1.5	2.5

HOOFDSTUK VII.

Grondbedrijf.

a. Exploitatie van het Grondbedrijf.

Voor kennisneming van den omvang en van de resultaten der exploitatie van het Gemeentelijk Grondbedrijf moge worden verwezen naar het onder de bijlagen opgenomen verslag van het Grondbedrijf over 1916.

b. Aankoopfonds.

Bij 's Raadsbesluit van 14 September 1911 (Gemeenteblad 1911 pag. 575 e.v.) is de instelling van het aankoopfonds geregeld, waarbij onder meer bepaald is, dat bij elk besluit tot uitgifte van gronden in erfpacht zou worden bepaald, welk gedeelte van den jaarlijkschen canon in het fonds zou worden gestort.

De practijk bracht mede, dat het bedrag der storting in het aankoopfonds werd berekend in verband met de bouwkosten van het gebouw, dat op het erfpachtsperceel werd gevestigd.

Nu kon op het oogenblik, dat het erfpachtsbesluit werd gearresteerd nog niet vast staan het bedrag der bouwkosten.

De geraamde bouwkosten moesten daarom voor de berekening als maatstaf aangenomen worden.

Teneinde hierin verandering te brengen, werd bij 's Raadsbesluit van 28 Mei 1914 (zie Notulen 1914 pag. 546) besloten, vorenvermeld raadsbesluit van 1911 aan te vullen met de bepaling:

De vaststelling van het gedeelte van de jaarlijksche pachtsom, dat in het aankoopfonds is te storten, geschiedt opnieuw, zoodra het bedrag der bouwkosten bekend is en voorts telkens, nadat in de bebouwing van het perceel meer belangrijke wijziging is gebracht.

Als gevolg van deze nieuwe bepaling werd bij 's Raadsbesluit van 29 November 1915 (zie Notulen 1915 pag. 1580) voor een 12-tal perceelen en bij 's Raadsbesluit van 17 October 1916 (zie Notulen pag. 1897) voor een 19-tal perceelen het bedrag der storting opnieuw bepaald.

Bij 's Raadsbesluit van 20 December 1916 werd de Burgemeester gemachtigd het noodige te verrichten tot beëindiging van het erfpachtsrecht der S. J. S. Mij. op het voormalige residentieërf met ultimo December 1916.

In verband hiermede werden de van 1911 tot en met 1916 in het aankoopfonds gestorte bedragen, totaal *f* 3200.— door het Grondbedrijf teruggevorderd.

Wegens den geregelden voortgang van de uitgifte van erfpachtsperceelen, namen ook de stortingen in het aankoopfonds toe en konden dientengevolge meerdere effecten worden aangekocht.

Op ultimo December 1916 was reeds in het fonds gestort een totaal bedrag van . . . . . *f* 5.663.90[5]
Aan canonpenningen . . . . . „ 5.275.55[5]
Aan couponrente . . . . . „ 388.35

Hiervan moeten alsnog *f* 3200 aan het Grondbedrijf terugbetaald worden wegens beëindiging van het erfpachtscontract met de S.J.S. In afwijking met het vermelde in het jaarverslag van 1915 betreffende de aangekochte fondsen, zijn deze in dit verslag opgenomen exclusief de bij aankoop betaalde rente. Ter verkrijging van een juister beeld kwam het gewenscht voor, de effecten op te nemen tegen den koers van aankoop plus onkosten, doch de eventueel te betalen rente in vermindering te brengen van de ontvangen couponrente.

Voor aankoop van effecten was intusschen uitgegeven *f* 4.634.50, zoodat op gemeld tijdstip een credit saldo bestond van *f* 1.029.40[5].

Aangekocht waren op het eind van het jaar 1916,
f 1000.— 3½% Obligatie H. Y. S. M.
f 1000.— 3% „ N. W. S.
f 1000.— 4½% „ der Gemeenteleening van Amsterdam.
f 1000.— 4½% Pandbrief N. H. B.
f 1000.— 4% Obligatie N. I. S.

c. Erfpacht van een gedeelte van het voormalig residentserf.

Bij 's Raadsbesluit van 12 Juni 1912 werd een gedeelte van het voormalig residentserf in erfpacht afgestaan aan de S. J. S. Mij., om daar een nieuw hoofdbureau te doen bouwen. Deze bouw ging echter in verband met verschillende omstandigheden niet door, zoodat de Hoofdvertegenwoordiger der S. J. S. Mij., bij schrijven van 14 April 1916 verzocht, bedoeld erfpachtsrecht te ontbinden.

Nadat de toenmalige voorzitter van den Gemeenteraad, in overeenstemming met de Grondbedrijf-Commissie, als antwoord op dit verzoek had medegedeeld, dat de S. J. S. iemand diende voor te dragen, die het erfpachtsrecht zou wenschen over te nemen, wees deze maatschappij achtereenvolgens als gegadigden aan, de Bouw Maatschappij The Pik To en de firma Harmsen en Plagge.

De onderhandelingen met genoemde Bouw Maatschappij leidden tot geen resultaat; de heeren Harmsen en Plagge verklaarden zich bereid het erfpachtsrecht over te nemen, teneinde er een Hotel-Restaurant te bouwen, terwijl kort daarop door het bestuur der Vereeniging „de Semarangsche Schouwburg" verzocht werd, om bedoeld terrein aan deze vereeniging af te staan voor den bouw van een nieuwen schouwburg.

In de Raadsvergadering van 20 December 1916 werd vervolgens de Burgemeester gemachtigd, het noodige te verrichten tot beëindiging van het erfpachtscontract met de S. J. S. Mij. met ultimo December 1916 en werd aan eene schouwburgcommissie, bestaande uit de heeren Westerveld, Vreede en Wolff opgedragen te onderzoeken, op welke voorwaarden het terrein in erfpacht zou moeten worden uitgegeven aan „de Semarangsche Schouwburg".

d. Tarieven voor koopprijzen voor berekening van in eigendom over te nemen Gouvernementsgrond.

Bij missive van 8 Juli 1916 No. 5093 A werd door den Directeur van Binnenlandsch Bestuur aan den Gemeenteraad een afschrift aangeboden van onderstaande, tot den Resident van Semarang gerichte, circulaire betreffende de vaststelling van tarieven voor de bepaling der koopsommen van in eigendom of met het recht van opstal aangevraagde gronden, gelegen op plaatsen, waar een gemeenteraad is ingesteld.

„Door een der gemeenteraden is onlangs het verzoek gedaan om bemoeienis, voor zoover zijn ressort betreft, met de in bijblad No. 5038 aan de Hoofden van Gewestelijk bestuur opgedragen vaststelling van de tarieven, waarnaar de koopprijzen van in eigendom dan wel met recht van opstal aangevraagde stukken grond worden berekend.

Waar bedoelde tarieven zich moeten richten naar de zoogenaamde werkelijke waarde van den grond, doch het bepalen van die waarde

in de practijk dikwijls een zaak moet zijn van min of meer subjectieven aard, acht de Gouverneur-Generaal bij de tegenwoordige regeling dienaangaande het gevaar niet uitgesloten, dat ten nadeele van de gemeentelijke grond- en woningpolitiek tarieven worden vastgesteld, welke belangrijk van de werkelijke waarde afwijken.

In verband hiermede heeft de Landvoogd mij opgedragen om de dezerzijdsche, in het hoogeraangehaald Bijbladnummer opgenomen circulaire van 20 September 1895, No. 4526 in dezen zin aan te vullen, dat voortaan de gewestelijke bestuurshoofden, alvorens over te gaan tot vaststelling of wijziging der bedoelde tarieven voor de plaatsen, voor welke een gemeenteraad is ingesteld, het advies van dit College zullen hebben in te winnen.

Wat betreft de bepaling der hoogerbedoelde werkelijke waarde, heeft de Gouverneur-Generaal mij voorts gemachtigd alsnog het navolgende onder Uwe aandacht te brengen, zulks in aanvulling van het voorkomende in het dezerzijdsch schrijven van 18 Juli 1900, No. 3266.

Zooals valt af te leiden uit de dezerzijdsche ciculaires, opgenomen in de Bijbladen Nos. 4135, 4203, 5034 en 5038, moest ter bepaling van bedoelde werkelijke waarde als maatstaf worden aangenomen hetgeen de grond, normaal onder Inlanders waard is.

Is er nu veel vraag naar eigendomsperceelen, dan stijgt vanzelf ook de waarde der met Inlandsche rechten bezeten gronden en zullen dientengevolge ook de eigendomstarieven verhooging ondergaan.

Dat die tarieven dan echter tot de volle waarde der Inlandsche grenzen zouden moeten worden opgevoerd,—zoodat om die gronden in eigendom te erlangen, feitelijk de dubbele waarde n. l. èn de afkoopsom voor de prijsgeving van Inlandsche rechten èn de door het Gouvernement gevorderde koopprijs, zou moeten worden betaald,—zou in het algemeen van onbillijkheid niet zijn vrij te pleiten.

Ten deze toch behoort naar het oordeel van den Landvoogd het standpunt ingenomen te worden, dat de tarieven hebben weer te geven het verschil in waarde, dat tusschen onder dezelfde omstandigheden verkeerende gronden bestaat, al naar gelang zij met het erfelijk individueel bezitsrecht dan wel met het eigendomsrecht bezeten werden.

Ter bepaling van de door het Gouvernement te vorderen koopprijzen zal mitsdien voor de verschillende gedeelten eener stad eerst zijn te onderzoeken, welke waarde onder Inlanders aan onder gelijke omstandigheden verkeerende met het Inlandsch bezits-

recht bezeten gronden over het algemeen wordt toegekend, daarna wat zoodanige gronden in doorsnede gerekend kunnen worden onder niet-Inlanders waard te zijn, indien daarop eigendomsrechten gevestigd zijn.

Het verschil tusschen beide waarden zal door het Gouvernement als koopsom zijn te vorderen.

De evenomschreven gedragslijn, bij de samenstelling of wijziging der eigendomstarieven te volgen, kan uiteraard alleen volledig toepassing vinden voor plaatsen, waar reeds tal van eigendomsperceelen zijn uitgegeven en waar dus omtrent de verkoopwaarde dier gronden voldoende betrouwbare gegevens zijn te verkrijgen.

Op plaatsen echter, waar het aantal eigendomsperceelen nog zeer beperkt is, wordt zulks veel lastiger; daar zal dus bij gebrek aan beter, zijn vast te houden aan het oude beginsel om als koopprijs te vorderen, hetgeen de grond over het algemeen geacht kan worden aldaar onder Inlanders waard te zijn, m. a. w. als regel moeten worden aangenomen, dat een met het Inlandsch bezitsrecht bezeten perceel door het daarop vestigen van een eigendomstitel in waarde verdubbelt, een regel waarop echter voor bijzondere gevallen, n.l. indien overtuigend zou blijken, dat men aldus tot te hooge, aan de verdere uitbreiding der niet-Inlandsche nederzettingen in den weg staande koopsommen zou komen, uitzondering zal zijn toe te laten.

Uiteraard zal door het stellen van minima en maxima beneden en boven het voor de in een bepaalde wijk of langs een bepaalden weg gelegen gronden als een gemiddelde aan te nemen waardecijfer eene speling zijn te laten.

Betreft het grond, welke te voren niet met Inlandsche rechten was bezwaard en welke door den aanvrager van een eigendomstitel, der halve niet „vrijgemaakt" behoeft te worden, dan zal uit den aard der zaak eene hoogere koopsom kunnen worden gevorderd, n. l. het volle bedrag van de waarde, welke de grond geacht kan worden als eigendomsperceel te hebben.

Ik heb de eer UHoogEdelGestrenge te verzoeken bij de samenstelling of wijziging van eigendomstarieven met het vorenstaande rekening te willen houden".

In 1916 werd ter zake geen verzoek om advies van den Resident ontvangen.

HOOFDSTUK VIII

Brandweer.

In de samenstelling van het personeel kwam geen verandering.

Het algemeen verslag betreffende het onderzoek der ontwerpbegrooting voor 1917 bevatte de opmerking van een der afdeelingen omtrent de heffing van een brandweer-belasting.

Er werd op gewezen, dat de brandweer een jaarlijksche uitgave vordert van ± *f* 20.000.— en men achtte het niet alleen mogelijk, maar alleszins ook billijk, die kosten geheel te verhalen op hen die er profijt van trekken, n.l. de bezitters van pakhuizen en woningen.

Ondergeteekende verklaarde tegen de heffing van een brandweerbelasting geen bezwaar te hebben en de uitwerking in overweging te zullen nemen. Eveneens werd in voornoemd verslag de vraag gesteld, of op de mogelijkheid bestond om de brandweermannen in hun vrijen tijd een of ander ambacht te leeren.

De vervulling van dezen wensch bleek niet wel mogelijk in verband met de eischen, die het bedrijf aan de manschappen stelt, doordien ze bijna doorloopend afgericht moeten worden.

Bij de behandeling van de begrooting voor 1917 werd den Raad ter overweging gegeven, de vaste bedieningsmanschappen kleedinggeld te geven. De proef daarmee zal in 1917 genomen worden, alhoewel dit door het sterke verloop onder het personeel in de praktijk vele moeilijkheden zal opleveren, gelijk dit ook bij het politie-corps het geval is.

De verplaatsing van het hoofdbureau van politie maakte het noodzakelijk de daar gestationneerde brandweerpost te verplaatsen naar de gasfabriek, waar dag en nacht over een telefoon beschikt kan worden.

De drie beste stoomspuiten bleven dit jaar in dienst, omdat er op den dag geen zekerheid bestond omtrent voldoenden druk in het buizennet van de waterleiding; des nachts is over het algemeen de druk voldoende.

Groote branden kwamen in 1916 niet voor. De brandweer werd circa 10 malen gealarmeerd voor uitgebroken brand, welke echter

meestal bij aankomst der slangenwagens reeds gebluscht was of met één slang spoedig gebluscht kon worden.

Toen met het uitzwavelen der prauwen in verband met het optreden van pest werd begonnen, werd de brandweerpost aan de Kalibaroe ter beschikking van den Chef van den B. G. D. gesteld om ev. uitbreken van brand bij dit uitzwavelen te kunnen bedwingen.

Achtereenvolgens werd gealarmeerd op:

28 Maart. . . . . voor een brand in een beenderpakhuis aan de Kalibaroe.
1 Mei . . . . . id. in de Konijnenstraat.
6 Mei . . . . . id. in Kpg. Keplongan.
23 Mei . . . . . id. in Boegangan (bleek buiten de gemeente over het Bandjirkanaal te zijn).
11 Juni . . . . . id. voor een brand in een prauw ontstaan bij het uitzwavelen.
18 Juli . . . . . voor een brand, die bleek buiten de gemeente te zijn ontstaan.
31 Augustus . . . id. in Kpg. Broemboengan.
8 September . . . id op Sleko bij Linde Teves.
27 October. . . . id. in een hoop zwavel bij den uitkijk.
21 December . . . id. in Kpg. Tinkol bij Tawang.

Het brandweerpersoneel bestond op 1 Januari 1917 uit:

Chef der brandweer. . . . de Directeur der Waterleiding.
Adj. Chef . . . . . W. Westmaas.
Adj. Chef . . . . . J. Vallentgoed.

Brandofficieren de heeren:

J. Hoek.
A. P. J. de Graaff.
L. de Pagter.
Th. E. Kopetzky.
J. Roos.
J. C. Klerks.
C. Ch. Kühr.

en

P. J. Huitink als vast brandofficier.

HOOFDSTUK IX.

Pasarwezen

Het dagelijksch bestuur van het geheele pasarbedrijf berust bij de door den Gemeenteraad krachtens art. 47 lid 2 der Locale Raden Ordonnantie benoemde Pasar-Commissie.

Deze Commissie bestond in 1916 uit vier leden t.w. de heeren:

C. F. Engelbart, *Voorzitter*.
J. S. de Kanter,
J. Gerritsen,
Mas Soedjono.

Als Secretaris werd aan de Commissie toegevoegd de heer A. C. Uljée.

In den loop van het jaar 1916 werd in het Heuvelterrein (dessa Kintelan) een pasar gebouwd van tijdelijk materiaal. Het ligt in de bedoeling om, wanneer de resultaten bevredigend zijn, de tijdelijke loods te vervangen door een permanent gebouw.

In November 1916 werd deze pasar geopend. Tot 1 Januari 1917 is voor het gebruik der uitstalplaatsen geen retributie gevorderd.

Overigens kwam in het aantal pasars bij de Gemeente in beheer geene verandering.

De particuliere pasar te Ngilir werd door den eigenaar Said Mohamad bin Achmad Aljuffrie opgeheven, terwijl de particuliere pasarloods te Reegang door den dienst der Havenwerken werd opgekocht, waardoor ook deze kwam te vervallen.

De algemeene toestand, waarin de pasars verkeerden, was in 1916 ongeveer dezelfde als in 1915. De gewone onderhoudswerken vonden plaats.

Tot de reeds sedert eenige jaren aanhangige verbouwing van pasar Peterongan werd in 1916 besloten. De kosten waren aanvankelijk geraamd op *f* 80.000.—. Al spoedig bleek evenwel dat als gevolg van den oorlogstoestand de raming te laag zou zijn.

In plaats van *f* 80.000.— zou een som van ± *f* 100.000.— besteed moeten worden.

De levering van eene overkapping werd ondershands aanbesteed aan de Hollandsche Beton Maatschappij. De uitvoering der werkzaamheden kwam in het verslagjaar nog niet gereed.

Voorts werd overgegaan tot den bouw van pasar Kintelan hiervoren bedoeld. De kosten daarvan waren geraamd op *f* 5.350.—

Ten einde tegemoet te komen aan de meermalen geuite klachten omtrent ondervonden hinder van tocht werd een ringmuur om pasar Boegangan opgetrokken.

Door den Gemeenteraad werd voorts een bedrag van *f* 4.100.— toegestaan voor den ombouw der op pasar Boegangan aanwezige kainhokjes in vleeschhokjes.

A. LASTEN.

Artikel	Omschrijving	Bedrag
99	Bezoldiging van het toezicht hebbend personeel	*f* 12817.66
100	Transportkosten van administrateur en adj. administrateur.	„ 780.—
101	Kantoorhuur, drukkosten en schrijfbehoeften.	„ 1343.17
102	Schoonhouden der pasars	„ 5304.98⁵
103	Nachtwacht	„ 144.—
104	Verlichting der pasars	„ 1094.07
105	Onderhoud der pasars	„ 401.14
106	Vernieuwing en verbetering der pasars . .	„ 4986.04⁵
107	Onderhoud, herstelling enz. van pasars. .	„ 4.—
108	Dienstkleeding	„ 115.—
109	Bouw van nieuwe pasars	„ 5812.00⁵
109a	Restitutie aan de Gemeentekas van ten behoeve van het pasarbedrijf uit gewone ontvangsten gedane buitengewone uitgaven .	„ 15392.60
111	Andere uitgaven van het pasarwezen . .	„ 120.25
	Totaal	*f* 48314.92⁵

B. Ba ten.

PASARS	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni
Djoernatan A	f 599 62⅝	f 600 06⅝	f 683 59	f 519 43⅝	f 480 81	f 532 92
Karang-Bidara B	„ 145 24	„ 155 47	„ 165 68	„ 160 55	„ 162 26	„ 158 02
Boegangan C	„ 683 10	„ 710 24	„ 778 08⅝	„ 730 62⅝	„ 743 83⅝	„ 760 22
Pedamaran Lor D	„ 811 —	„ 793 78	„ 842 90	„ 790 61	„ 843 64	„ 863 50
Peterongan E	„ 511 41	„ 541 07	„ 580 32	„ 550 06	„ 535 55	„ 550 38
Pedamaran Kidoel F	„ 889 64	„ 927 80	„ 987 83	„ 968 86	„ 988 68	„ 979 76
Kranggan G	„ 297 67	„ 305 42	„ 346 13	„ 310 86	„ 379 01	„ 376 37
Pedamaran Tengah H	„ 648 43	„ 643 51	„ 709 60	„ 674 27	„ 679 71	„ 665 67
TOTAAL	f 4586 11⅝	f 4677 35⅝	f 5094 13⅝	f 4705 27	f 4813 49⅝	f 4886 84

Juli	Aug.	Sept.	October	Nov.	Dec.	TOTAAL
f 576 26⅝	f 560 10	f 616 89	f 578 90⅝	f 663 74	f 603 04⅝	f 7015 39
„ 162 31	„ 146 41	„ 158 36	„ 151 58	„ 163 76	„ 166 39	„ 1896 03
„ 799 27⅝	„ 691 34	„ 729 83⅝	„ 706 14	„ 722 —	„ 714 27⅝	„ 8768 97
„ 918 51	„ 764 52	„ 811 92	„ 827 49	„ 775 30	„ 815 88	„ 9859 05
„ 598 92	„ 518 40	„ 569 69	„ 553 05	„ 541 48	„ 560 43	„ 6610 76
„ 1051 29	„ 872 99	„ 955 70	„ 949 13	„ 974 83	„ 941 40	„ 11487 91
„ 438 12	„ 385 44	„ 379 85	„ 382 36	„ 404 98	„ 374 59	„ 4380 80
„ 718 81	„ 596 34	„ 691 22	„ 668 11	„ 660 91	„ 688 65	„ 8045 23
f 5263 50	f 4535 54	f 4913 46⅝	f 4816 76⅝	f 4907 —	f 4864 66	f 58064 14

Door den Gemeenteraad werd in zijn vergadering van 22 December 1916 (zie vorig jaarverslag blz. 251) vastgesteld eene wijziging der pasarverordening, ingevolge welke de gemeente in de gelegenheid is gesteld in den vervolge ook daadwerkelijk hare beheersrechten uit te oefenen ten aanzien van de pasarterreinen, waarop de particuliere pasarloodsen Djohar en Pekodjan opgericht zijn.

Overzicht van de Ontvangsten en over de jaren

	Djoernatan	Karangbidara	Ambengan	Boegangan	Pedamaranlor	Peterongan
1914	*f* 6.557	*f* 1.689	*f* 4.278		*f* 10.191	*f* 5.233
1915	„ 6.829	„ 1.792		*f* 8.112	„ 10.188	„ 5.911
1916	„ 7.015	„ 1.896		„ 8.769	„ 9.859	„ 6.611

Uitgaven van de Pasars 1914-1916.

Pedamarankidoel	Kranggan	Pedamarantengah	Bijzondere ontvangsten	Totaal ontvangsten	Totaal uitgaven
f 10.052	*f* 3.254	*f* 7.720	—	*f* 48.976	*f* 65.108[1])
„ 10.929	„ 3.604	„ 8.228	—	„ 55.593	„ 53.455[2])
„ 11.488	„ 4.381	„ 8.045	*f* 124	„ 58.188	„ 48.315[3])

[1]) Waaronder *f* 38.607 wegens bouw van nieuwe pasars.
[2]) „ „ 30.767 „ „ „ „ „
[3]) „ „ 5.812 „ „ „ „ „
en „ 15.392 restitutie aan gemeentekas voor ten behoeve v/h pasarbedrijf uit gewone ontvangsten gedane buitengewone uitgaven.

HOOFDSTUK X.

Begraafplaatsen.

1. Europeesche begraafplaats.

De samenstelling der Commissie voor de Europeesche begraafplaats onderging in 1916 vele veranderingen.

De Commissie was op het eind van het verslagjaar als volgt samengesteld:

De Burgemeester, (*Voorzitter*)
W. J. A. C. Bins, (*Secretaris Thesaurier*)
F. W. van de Kasteele,
G. L. Topée,
Mr. W. Snellen.

Met het dagelijksch toezicht over de begraafplaats is belast een opziener, welke functie bekleed wordt door den heer J. J. Siedijk.

De algemeene toestand der begraafplaatsen voor de verschillende landaarden onderging in 1916 geen wijziging.

Het terrein voor uitbreiding der Europeesche begraafplaats, waarvan sprake is in het vorig verslag, is niet meer beschikbaar, Het werd afgestaan in ruil voor een perceel te Sompok, welke laatste stuk grond bebouwd zal worden. Uitgezien wordt naar een ander terrein geschikt voor uitbreiding der begraafplaats.

2. Chineesche begraafplaatsen.

In den algemeenen toestand der Chineesche begraafplaatsen kwam gedurende het verslagjaar weinig verandering.

De Commissie belast met het beheer der Chineesche begraafplaatsen was op het einde van het verslagjaar samengesteld als volgt:

De Burgemeester, *(Voorzitter)*
A. C. H. Busselaar, (*Secretaris Thesaurier)*
W. J. de Graaff
Tan Siauw Lip
Yap Soei Tjiang
J. J. E. Teeuwen
Kwee Yan Tjo
Tan Ing Tjiang
Leden

Het dagelijksch toezicht op deze begraafplaatsen wordt uitgeoefend door een opziener en hulp-opziener op een bezoldiging van respectievelijk f 100.— en f 30.— 's maands, welke betrekkingen vervuld worden door Tan Nie Yang en Tan Tik Kie.

Bij besluit van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur dd. 26 Juli 1916 No. 1115/a werd afstand gedaan van een stuk grond in desas Tergoewo, groot ± 6 bouws voor de uitbreiding der Chineesche begraafplaatsen.

VERGELIJKEND OVERZICHT VAN DE ONTVANGSTEN EN UITGAVEN OVER DE JAREN 1912-1916
(in guldens afgerond).

Jaar	Eur. begraafpl.		Chin. begraafpl.	
	Ontvangsten	Uitgaven	Ontvangsten	Uitgaven
1912	*f* 6.941.—	*f* 5.926.—	*f* 4.167.—	*f* 3.959.—
1913	„ 8.341.—	„ 6.511.—	„ 5.108.—	„ 2.376.—
1914	„ 6.851.—	„ 7.161.—	„ 2.733.—	„ 2.464.—
1915	„ 8.315.—	„ 8.635.—	„ 4.015.—	„ 2.173.—
1916	„ 8.578.—	„ 6.866.—	„ 5.579.—	„ 1.998.—

HOOFDSTUK XI.

Onderwijs.

Gelijk in het vorig jaarverslag werd medegedeeld (pag. 258) was in 1915 door een zevental leden gewezen op het groot gebrek aan plaatsruimte op de Inlandsche scholen te Semarang in verband waarmede Uwen Raad werd voorgesteld, tot Z. E. den Gouverneur-Generaal het verzoek te richten om spoedige oprichting van minstens twee Hollandsch-Inlandsche scholen en vier Inlandsche scholen 2e klasse. In 1915 werd echter hieromtrent nog geen beslissing genomen, omdat omtrent de juistheid der gegeven cijfers een nader onderzoek noodig geoordeeld werd.

Bij schrijven van 26 Januari 1916 (notulen 1916 pag. 297 e.v.) werd door den toenmaligen voorzitter een missive van den Assistent-Resident overgelegd, waarbij gegevens verschaft werden omtrent den stand van het Inlandsch Onderwijs te dezer stede.

In de Raadsvergadering van 8 Februari 1916 werd naar aanleiding daarvan besloten zich te wenden tot den Gouverneur-Generaal, met het verzoek om tot spoedige oprichting van minstens twee Hollandsch-Inlandsche scholen, vier Inlandsche scholen 2e klasse en een tweede Hollandsch-Chineesche school over te gaan, daar er hier ter plaatse nijpend gebrek bestond aan onderwijsgelegenheid voor de Javaansche- en Chineesche bevolking. Mocht het Gouvernement bij gebrek aan beschikbare leerkrachten aan voornoemd verzoek niet kunnen voldoen, dan werd in overweging gegeven het daarheen te leiden, dat het aantal kweekscholen voor Inlandsche Onderwijzers en het aantal Normaal-scholen uitgebreid zou worden, terwijl voorts verzocht werd door meerdere uitzending van Europeesche leerkrachten er toe te willen medewerken, dat zoo spoedig mogelijk een voldoend aantal onderwijzers voor alle categorieën van scholen beschikbaar komt.

In antwoord op dit verzoek werd bij schrijven van 25 Mei 1916 No. 139 (zie notulen 1916 pag. 942) door den eersten Gouvernements-Secretaris den Raad medegedeeld, dat de voorziening in de behoeften aan onderwijs voor de Inlandsche en daarmee gelijk-

gestelde bevolking de volle aandacht der Regeering heeft, dat evenwel met het oog op de talrijke aanvragen van andere plaatsen om oprichting van nieuwe scholen en het zeer beperkt aantal Europeesche leerkrachten, waarover wordt beschikt, niet kan worden gezegd wanneer de hoofdplaats Semarang in aanmerking zal kunnen komen voor een 2e Openbare Hollandsch-Inlandsche- en een 2e Openbare Hollandsch-Chineesche school.

De vermeerdering van het aantal Inlandsche scholen der 2e klasse — zoo werd voorts medegedeeld, — geschiedt naar het voor geheel Java aangenomen stelsel geleidelijk. In hoofdzaak wordt de snelheid dier vermeerdering beheerscht door de voor den aanbouw van schoolgebouwen beschikbare materieele en personeele middelen, terwijl ook rekening moet worden gehouden met het beschikbare aantal voor schoolhoofd geschikte leerkrachten. Op de belangen der groote steden wordt daarbij zorgvuldig gelet. Ten aanzien der 2e klasse scholen werd nog in bovenvermeld schrijven aangeteekend, dat den Directeur van Onderwijs en Eeredienst machtiging is verleend tot opening van een 5e en 6e school en dat een voorstel om een 7e school te openen in behandeling is.

Op dit schrijven werd bij de behandeling van de begrooting teruggekomen. Nu de Regeering verklaarde, dat zij in de onderwijsbehoeften niet kan voorzien, en het in de bedoeling schijnt te liggen van de Regeering om de Gemeente te doen deelen in de zorg voor het onderwijs, werd de wensch te kennen gegeven, dat de Gemeente Semarang spoedig in die richting zou werkzaam zijn. Opgemerkt werd tevens, dat naast de verzorging van het onderwijs dadelijk zorg gedragen moest worden voor de noodige leerkrachten ; het denkbeeld tot oprichting van een kweekschool vond algemeen instemming.

De ondergeteekende noemde het, als antwoord op die beschouwingen, in beginsel onjuist, dat de Gemeente „als particulier" zich met het onderwijs zou inlaten. Tot gemeentelijk optreden in deze zou in principe eerst voldoende aanleiding bestaan, wanneer het onderwijs in zijn geheel of voor een deel door de Regeering tot Gemeentezorg zou zijn verklaard.

Indien echter het Gouvernement niet kan voldoen aan de bestaande behoefte en ook door particulier initiatief niet voldoende

in de behoeften aan Onderwijs wordt voorzien, meende ondergeteekende over de principieele bezwaren te moetén heenstappen.

Door ondergeteekende werd voorgesteld eene commissie te benoemen welke het onderwijsvraagstuk zou bestudeeren en den Raad een concreet voorstel zou voorleggen. Deze commissie zou tevens overwegen of van gemeentewege moet worden overgegaan tot oprichting van kweekscholen.

Bedoelde Commissie werd in 's Raadsvergadering van 21 December 1916 ingesteld en tot leden werden aangewezen de heeren: Westerveld, Snellen, Topée, Mangoenkoesoemo Kwee Yan Tjo en als secretaris werd er aan toegevoegd de heer A. C. Uljée.

Hieronder volgen enkele gegevens omtrent onderwijsgelegenheid te Semarang gedurende 1916.

a. Hoogere Burgerschool met 5-jarigen cursus.

Bij den aanvang van den cursus 1916/17 was aan deze school het volgend personeel verbonden.

Z. Stokvis	Directeur
Th. H. Swindells	Leerar in de Engelsche taal- en letterkunde.
A. F. G. Becker	Leeraar in het handteekenen.
D. J. A. Westerveld	Leeraar in de Duitsche taal en letterkunde.
H. Mulder	Leeraar in de wiskunde.
G. E. Hoeffelman	Leeraar in de scheikunde.
J. Z. van Dijck	Leeraar in de wiskunde.
W. C. Oostveen	Leeraar in de wiskunde en het lijnteekenen.
Mej. A. J. A. von Wolzogen Kuhr.	Leerares in de Nederlandsche taal en letterkunde.
F. W. Stapel	Leeraar in de geschiedenis, de aardrijkskunde en de Nederlandsche taal.
F. G. Stein	Leeraar in het Duitsch.
J. H. Kok	Leeraar in het Nederlandsch, het Fransch en de geschiedenis.

M. Mendel	Leeraar in de Nederlandsche taal en letterkunde.
Mevr. H. M. Vogler	Leerares in de Nederlandsche en Duitsche taal.
G. M. Pool	Leeraar in de natuurkunde.
Mej. L. H. Zwager	Leerares in de Engelsche taal en letterkunde.
A. J. Eijkman	Leeraar in de geschiedenis.
D. de Visser Smits	Leeraar in de plant- en dierkunde.
M. C. van der Riet	Leeraar in de Nederlandsche taal.
A. Ch. W. van Es	Leeraar in de staatswetenschappen, het boekhouden, de aardrijkskunde en de geschiedenis.
F. W. Kromhout	Leeraar in de wiskunde.
Dr. S. E. Boorsma	Leeraar in de scheikunde en de plant- en dierkunde.
P. J. H. Smeets	Leeraar in de aardrijkskunde.
G. C. P. Dornstedt	Belast met het onderwijs in het schermen.
L. E. C. Blijdenstein	Belast met het onderwijs in de gymnastiek.
G. C. P. Dornstedh	Amanuensis.

De cursus ving aan met 254 leerlingen, waaronder 65 meisjes, 29 Inlanders (waaronder 3 meisjes) en 42 Chineezen (waaronder 6 meisjes).

Het schoolgeld bedraagt in de drie laagste klassen *f* 120.— per jaar en in de twee hoogste klassen *f* 180.— per jaar.

In enkele gevallen kan vrijstelling van de betaling van schoolgeld verleend worden.

b. de Semarangsche Ambachtsschool.

De Semarangsche Ambachtsschool is eene particuliere instelling, welke ten doel heeft jongelieden praktisch en theoretisch op te leiden tot bouwkundig en werktuigkundig opzichter.

Het bestuur der school wordt gevormd door eene Commissie van minstens 8 en hoogstens 12 personen. Minstens voor de helft bestaat het bestuur uit technici.

Op 31 December 1916 was het samengesteld als volgt:

J. Th. Gerlings,	
Dr. W. van Lingen,	*Eereleden.*
R. W. F. Koopmans,	
R. Birckenhauer,	*President.*
Th. F. Vreede,	*Secretaris Penningmeester.*
D. de Iongh Wzn.	
F. Jäger,	
W. P. A. Kloprogge,	
A. M. Klusman,	*Leden.*
Lloyd Evans,	
L. J. P. M. Sauter,	
J. Tirion,	
A. M. Valkenburg,	

Het onderwijzend personeel op 1 Januari 1917 aan de school verbonden, was als volgt samengesteld:

A. J. Hoogenboom, directeur, tevens leeraar in stoomwerktuigkunde, machineteekenen, lijnteekenen, materialenkennis, electrotechniek, natuurkunde.

B. Volkers, leeraar in stoomwerktuigkunde, lijnteekenen, machineteekenen, werktuigkunde.

J. H. Schuwer, leeraar in metaalbewerking, timmeren, bouwkundig teekenen.

J. van der Made, leeraar in burgerlijke bouwkunde, waterbouwkunde, materialenkennis, landmeten, waterpassen, handteekenen.

W. C. Oostveen, leeraar in wiskunde.

O. J. Reinders, leeraar in Nederlandsche taal en natuurkunde.

H. Mulder, leeraar in wiskunde en beschrijvende meetkunde.

M. Flik, leeraar in Nederlandsche taal en rondschrift.

J. Rijkse, leeraar in wiskunde.

A. H. Sweys, leeraar in spoorwegbouwkunde.

J. K. Röhner, leeraar in Engelsche taal.

J. F. Hirschi, assistent voor het onderwijs in bankwerken, tevens concierge.

F. H. van der Mark, assistent voor het onderwijs in smeden.

F. Lansmig, assistent voor het onderwijs in timmeren.

Het aantal leerlingen bedroeg op 1 Januari 1917, 138.

Van de op 1 Januari 1917 aanwezige leerlingen voor het onderwijs in werktuigkunde zijn 56 Europeanen (hieronder 5 voor enkele vakken).

5 Inlanders.

5 Chineezen.

Van de op 1 Januari 1917 aanwezige 64 leerlingen voor het onderwijs in bouwkunde zijn

36 Europeanen.

23 Inlanders.

5 Chineezen.

Het aantal leerlingen bedroeg vanaf 1910 tot 1916

Schooljaar	Werktuigkunde	Bouwkunde	Totaal
1910 — 1911	42	30	72
1911 — 1912	38	50	88
1912 — 1913	47	48	95
1913 — 1914	53	63	116
1914 — 1915	60	70	130
1915 — 1916	65	73	138

De eischen voor toelating tot de school zijn de volgende:

Als leerlingen worden aangenomen Europeesche jongelieden, niet jonger dan 14 en niet ouder dan 18 jaren. In bijzondere gevallen kan door het bestuur op deze bepaling uitzondering worden gemaakt.

Tot de verschillende klassen der school worden toegelaten jongelieden, die bij een examen blijk hebben gegeven, aan het in die klassen te geven onderwijs met vrucht te kunnen deelnemen. Dit examen wordt jaarlijks vóór den aanvang van het nieuwe schooljaar in het openbaar afgenomen door den directeur en de

leeraren, onder contrôle van eene commissie van een of meer bestuursleden, welke commissie in twijfelachtige gevallen beslist.

De candidaat, die tot de laagste of eerste klasse der school wenscht toegelaten te worden, moet doen blijken, dat hij kan lezen en schrijven, en zich zoowel mondeling als schriftelijk in het Nederlandsch goed weet uit te drukken, dat hij voldoende kennis bezit van de hoofdbewerkingen met geheele getallen, gewone en tiendeelige breuken en van het metrieke stelsel van maten en gewichten, alsmede van zijne kennis van de beginselen der aardrijkskunde van Nederland en Nederlandsch-Indië.

De programma's van de examens voor toelating tot de hoogere klassen worden jaarlijks opgenomen in het algemeene programma der lessen, dat telkens voor het begin van elken cursus in eene vergadering van leeraren opgemaakt en het bestuur ter goedkeuring aangeboden wordt.

In buitengewone gevallen, ter beoordeeling van het bestuur, kunnen ook leerlingen na voldoend afgelegd examen gedurende den cursus worden toegelaten.

Zij, die met gunstigen uitslag het toelatingsexamens voor het eerste studiejaar eener Hoogere Burgerschool in Nederland of Nederlandsch-Indië hebben afgelegd, worden zonder examen tot de eerste klasse toegelaten.

Tot de verschillende klassen kunnen als leerling voor een of meer vakken, welke in die klassen worden onderwezen, jongelieden worden toegelaten, die bij een examen blijken hebben gegeven, het onderwijs in dat vak of die vakken met vrucht te kunnen bijwonen. Voor de toelating tot dit examen wordt de vergunning vereischt van het bestuur.

Door het bestuur van de S. A. S. werd op 22 Juni 1916 een adres tot den Gouverneur-Generaal gericht om de in Midden-Java op te richten Technische School te Semarang en niet te Djocjakarta te vestigen.

In s' Raadsvergadering van 27 Juli 1916 werd instemming met vorenaangehaald schrijven van het bestuur betuigd, en besloten aan den Gouverneur-Generaal mede te deelen, dat de Gemeenteraad zich in beginsel bereid verklaarde, voor den bouw van de bedoelde school kosteloos een stuk gemeentegrond ter beschikking van de Regeering te stellen. Bij schrijven van 20 September

1916 No. 2394/III A 2 deelde de 1ste Gouvernements-Secretaris aan den Gemeenteraad mede, dat 's Raads aanbod niet aanvaard kon worden, omdat de Regeering als plaats van vestiging van een derde openbare middelbare technische school aan Djocjakarta de voorkeur gaf boven Semarang.

c. Technische Avondschool te Semarang voor Bouwkundigen.

De vereeniging van Inlandsche ambtenaren „Mangoenhardjo" te Semarang besloot in October 1911 een avondschool op te richten tot opleiding voor bouwkundigen.

Het doel is hoofdzakelijk om Inlandsche jongelieden van voldoenden aanleg en ambitie, die genoodzaakt zijn overdag te werken, ten einde in hun levensonderhoud te voorzien, in de gelegenheid te stellen door vakstudie tot meerderen welstand te komen, terwijl zij medewerken om de hulpbronnen van het land te exploiteeren en het intellectueel peil van de Inlandsche Maatschappij te verhoogen.

Voor toelating tot de school moeten de leerlingen het onderwijs op een Europeesche lagere school met succes doorloopen hebben of bij een toelatingsexamen bewijzen geven dezelfde ontwikkeling te bezitten. De leertijd duurt 4 jaren. Per week wordt 21 uren les gegeven; op werkdagen des avonds van 6 tot 9 uur en op Zondag des morgens van 8 tot 11 uur. Het leerplan is zooveel mogelijk opgesteld in aansluiting met dat van de Koningin Wilhelmina School, terwijl het streven is, om de leerlingen die bekwaamheden bij te brengen, die aan een bouwkundig-opzichter in Indië als eisch gesteld worden.

Het schoolgeld bedraagt *f* 13.— per maand, doch zoodra mogelijk zal dit bedrag verlaagd worden.

De school wordt beheerd door een civiel ingenieur. Het onderwijs wordt gegeven door 4 civiel Ingenieurs, 1 Genie-Officier, 2 Architecten B.O.W., 3 Opzichters en 2 Onderwijzers met hoofdacten.

In 1916 werd de school door 80 leerlingen bezocht.

Voorzitter is de heer Atmodirono, Secretaris de heer Nosingo.

Het programma is als volgt:

PROGRAMMA

van het onderwijs op de Technische avondschool voor Bouwkundigen

te

SEMARANG.

Nederlandsche taal.

Behandeling van de hoofdzaken der spraakkunst.

Het leeren begrijpen van eenvoudige stukken proza en poëzie en het voordragen er van. Oefeningen in het gebruik der taal, zoowel schriftelijk als mondeling.

Het schrijven van brieven en het opstellen van stukken, die in het bijzonder betrekking hebben op den lateren werkkring.

Reken- en Stelkunde.

De voornaamste eigenschappen der hoofdbewerkingen. Grootste gemeene deeler. Kleinste gemeene veelvoud. Voornaamste kenmerken der deelbaarheid. Het berekenen van oppervlakken en inhouden van eenvoudige meetkundige lichamen.

De hoofdbewerkingen met geheele stelkundige vormen. Ontbinding in factoren. Vergelijkingen van den eersten graad met een onbekende. Evenredigheden. Vierkantsworteltrekking.

Hoofdbewerkingen met gebroken stelkundige vormen.

Vergelijkingen van den eersten graad met 1 en 2 onbekenden.

Wortelvormen: Vergelijkingen van den 2den graad met een onbekende; logarithmen.

Meetkunde.

De planimetrie tot en met den cirkel en om en ingeschreven veelhoeken.

Hoofdpunten der Genio- en trigonometrie.

Natuur- en werktuigkunde.

Algemeene eigenschappen van vaste lichamen, vloeistoffen, gassen, licht en electriciteit.

Leer der beweging en der krachten. Evenwicht. Zwaartepunt. Hellend vlak. Wrijving. Arbeid.

Berekening van de krachten bij werktuigen en van de spanningen in de onderdeelen van eenvoudige bouwconstructies.

Lijnteekenen.

Figuren opwerken met arceering en tinten.

Meetkundige constructiën: projectie teekenen, siervormen in verband met eenvoudige en meer samengestelde constructies.

Ontwerpen van gevels met details voor de meest voorkomende gebouwen. Opwerken van teekeningen in kleuren. Architectonische vormleer.

Projectieteekenen.

Het projecteeren van eenvoudige lichamen.

Ontwikkeling van oppervlakken.

Snijden van lichamen.

Doorboring en snijden van lichamen.

Kennis van bouwstoffen.

De voornaamste bouwstoffen en de wijze, waarop zij worden verkregen, bewerkt, toegepast en gekeurd.

Beginselen van de sterkte-leer.

Burgerlijke bouwkunde.

Verbindingen in hout, steen en ijzer.

Onderdeelen van bouwconstructiën in hout, ijzer en steen.

Samengestelde ijzerconstructies en constructies in gewapend beton.

Inrichting van eenvoudige woningen, kantoren, scholen, pakhuizen, enz. ontwerpen en uitvoeren daarvan.

Waterbouwkunde.

Grondkeerende constructiën in verschillend materiaal; eenvoudige en samengestelde vaste bruggen voor gewoon verkeer op steunpunten in verschillend materiaal. Fundeeringen.

Rijwegen. Irrigatieleidingen met de daarbij behoorende kunstwerken als stortdammen, stuwen; inlaat en verdeelwerken, aquaducten, syphons enz.

Spoorwegen met de daarbij behoorende eenvoudige kunstwerken.

Ontwerpen en uitvoeren van bovengenoemde werken.

Beginselen waterloopkundige berekeningen.

Bouwkundig teekenen.

Het teekenen van hout-, steen- en ijzerverbindingen, onderdeelen van bouwconstructies.

Vervaardigen van werkteekeningen naar een gegeven plan van een gebouw en van teekeningen van gebouwen in verschillende materialen met bijbehoorende details.

Waterbouwkundig teekenen.

Het teekenen van de behandelde constructies en kunstwerken.

Landmeten en waterpassen.

Opnemen en in kaart brengen van kleine vlakke en geaccidenteerde terreinen, lengte en dwarsprofielen van wegen, leidingen, rivieren, enz.

Vaardigheid gebruik en regelen van waterpasinstrumenten met vaste en losse kijkers, boussole, theodoliet boussole, boussole tranche montagne met afstandmeter, sextant.

Kennis van werktuigen.

Werktuigen tot het opheffen en verplaatsen van lasten en opvoeren van vloeistoffen.

Behandeling en het gebruik van stoomwerktuigen gewoonlijk bij het bouwvak in gebruik: zooals locomobiel, stoomwals, baggermolen, heimachines, pompen, enz.

Timmeren.

Maken van de in de bouwkunde meest voorkomende verbindingen en lassen.

De volgende opgaven betreffen het in deze gemeente gegeven wordende Europeesch, Inlandsch en Chineesch lager Onderwijs.

OPGAVE BETREFFENDE HET EUROPEESCH LAGER ONDERWIJS IN DE GEMEENTE SEMARANG.

NAAM DER SCHOOL	Aantal leerlingen op 1 Januari 1917		Totaal	Aantal leerlingen dat in 1916 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen		
	j.	m.		j.	m.	
I. Gouvernementsscholen						
1e. School A	162	69	231	2	1	
1e. School B	174	70	244	—	—	
1e. School C	155	60	215	8*)	5*)	*) wegens gebrek aan leerkrachten
1e. School D (Tjandi)	46	26	72	—	—	
2e. School (Karangbidara)	137	20	157	—	—	
3e. School (Mlaten)	87	22	109	—	—	
4e. School (Djomblang)	47	14	61	—	—	
1e. Meisjesschool	—	101	101	—	—	
2e. Meisjesschool	—	69	69	—	—	
Totaal	808	451	1259			
II. Gesubsidieerde Particuliere Scholen						
Lagere school der Zusters Franciscanessen (Bankong)	—	182	182	—	—	
Kloosterschool (Gedangan)	—	187	187	—	—	
Neutrale school (Bodjong)	54	47	101	—	—	
School met den Bijbel	73	45	118	—	—	
Totaal	127	461	588			

NAAM DER SCHOOL	Aantal leerlingen op 1 Januari 1917		Totaal	Aantal leerlingen dat in 1916 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen	
	j.	m.		j.	m.
III. Weeshuisscholen					
R. K. Jongensweeshuisschool	152	—	152		
R. K. Meisjesweeshuisschool	—	171	171		
Prot. Weeshuisschool	107	78	185		
Totaal	259	249	508		
Recapitulatie					
I	808	451	1259		
II	127	461	588		
III	259	249	508		
Algemeen Totaal	1194	1161	2355		

OPGAVE BETREFFENDE HET INLANDSCH LAGER ONDERWIJS IN DE GEMEENTE SEMARANG

Naam en plaats der inrichtingen	Aantal leerlingen op 1 Januari 1917		TOTAAL	De vakken waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen waarin de school verdeeld is	Aantal onderwijzers	Aantal leerlingen dat in 1916 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen		TOELICHTINGEN
	j.	m.					j.	m.	
I. Hollandsch-Inlandsche School.									
Holl. Inl. School	224	13	237	Volgens leerplan H. I. S.	7	7	245	13	
II. Inlandsche Scholen der IIe. Klas.									
II. kl. Inl. school No. 1 te Kartohardjo	232	10	242	Volgens leerplan 2e. kl. Inl. Scholen	4	6	159	3	
id. No. 2 Redjosari	160	5	165	id.	4	4	109	1	
id. No. 3 Karangasem	200	1	201	id.	4	5	60	15	
id. No. 4 Djomblang	113	7	120	id.	4	4	136	4	
id. No. 5 Seteran	126	4	130	id.	4*)	4	—	—	*) voorloopig 2, vermits deze school eerst in Januari 1917 is geopend.
Transportr.	831	27	858				464	23	

Naam en plaats der inrichtingen	Aantal leerlingen op 1 Januari 1917		TOTAAL	De vakken waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen waarin de school verdeeld is	Aantal onderwijzers	Aantal leerlingen dat in 1916 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen		TOELICHTINGEN
	j.	m.					j.	m.	
Transport	831	27	858		—	—	464	23	
II kl. Inl. school No. 6 Blakangkebon	131	—	131	id.	4*)	4	—	—	*) Voorloopig 2 vermits deze school eerst in Oct. 1917 geopend.
Totaal	962	27	989				464	23	

III. Gesubsidieerde Particuliere Scholen.

Zendingschool Mlaten	57	13	70	Bijbelsche geschiedenis Jav. en Mal. schrijven, lezen, rekenen en aardrijkskunde van Ned. Indië	4	3	—	—	
id. Tjandi	70	1	71	id.	4	3	—	—	
Kartinischool	—	158	158	Ongeveer als op de H.I.S.	—	—	—	—	

Naam en plaats der inrichtingen	Aantal leerlingen op 1 Januari 1917		TOTAAL	De vakken waarin onderwijs wordt gegeven.	Aantal klassen waarin de school verdeeld is	Aantal onderwijzers	Aantal leerlingen dat in 1916 wegens plaatsgebrek moest worden afgewezen		TOELICHTINGEN
	j.	m.					j.	m.	
IV. Niet Gesubsidieerde Particuliere Scholen									
Mahatimoel-achlakschool Pekodjan	60	—	60	Rekenen, geschiedenis, Maleisch en Arabisch	2	2	—	—	
Javaansche school Dadapsari	10	—	10	Maleisch en Jav. lezen, schrijven en rekenen	2*)	2	—	—	*) voorloopig
Particuliere Arabische-school te Kp. Mlajoe	68	—	68	lezen en schrijven in het Arabisch	2	2	—	—	
V. Niet Gesubsidieerde Particuliere Middagscholen									
Inl. particuliere school te Kartohardjo	159	2	161	Jav. lezen, schrijven en rekenen	2	5	—	—	
Id. Redjosari	115	3	118	idem	2	3	—	—	
Id. Karangasem	114	13	157	idem	1	4	—	—	
Id. Djomblang	47	—	47	idem	1	3	—	—	
Id. Kembangpaès	17	1	18	Maleisch, Holl. rekenen en teekenen	3*)	1	—	—	*) voorloopig
Arabische-school te Kp. Mlajoe	62		62	Lezen en schrijven in het Arabisch	1	2	—	—	

BEVOEGDHEDEN DER ONDERWIJZERS AAN DE INLANDSCHE SCHOLEN DER 2e KLASSE TE SEMARANG.

Naam der school	Eindexamen Kweekschool	Diploma als Hulponderwijzer	Kweekeling.
Inl. school No. 1	1 (hoofd)	5	—
„ „ „ 2	1 „	3	—
„ „ „ 3	1 „	4	—
„ „ „ 4	1 „	3	—
„ „ „ 5	1 „	3	—
„ „ „ 6	1 „	2	1
Totaal.	6	20	1

OPGAVE BETREFFENDE HET CHINEESCHE LAGER ONDERWIJS IN DE GEMEENTE SEMARANG.

Naam der school	Aantal leerlingen op 1 Januari 1917		Aantal	Vakken waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal leerlingen dat wegens plaatsgebrek in 1916 moest worden afgewezen		
	j.	m.					j	m.	
I. Gouvernementsschool.									
Holl. Chin. school.	266	66	332	leerlingen der H. C. S.	8	9	500		
II. Niet gesubsidieerde particuliere scholen (ochtendcursus).									
a. **Met Chineesch als voertaal**									
School der Tiong Hwa Hwee Kwan Vereeniging.	303	101	404*)	Chineesch en een weinig Engelsch.	7	14	—	—	*) 1 Mei 1917 reeds meer dan 500.
Chin. school te Gang Besen.	11	3	14	Chineesch	2	1	—	—	
Id. Pasar Baroe	22	—	22	„	?	1	—	—	
Id Pekodjan	14	—	14	„	?	1	—	—	
Id Gang Blakang.	23	2	25	„	?	1	—	—	
	373	106	479						

Naam der school	Aantal leerlingen op 1 Januari 1917		Aantal	Vakken waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen waarin de school is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal leerlingen dat wegens plaatsgebrek in 1916 moest worden afgewezen		
	j.	m.					j.	m.	
				***b.* Met Maleisch als voertaal.**					
School te Gang Blakang.	35	15	50	Maleisch en Rekenen.	?	1	—	—	
School te Plampitan.	10	15	25	„	?	1	—	—	
	45	30	75						
				***c.* Met Nederlandsch als voortaal.**					
School van den heer van Bebber te Pelloran.	120	60	180	De gewone vakken der L. S.	5	4	—	—	
School v/d Heer Marcks a/d Karreweg.	100	30	130	id.	4	4	—	—	
School v/d Heer Beduin a/d Karreweg.	52	19	71	id.	3	3	—	—	
School v/ Mej. van Vianen Gang Gambiran *)	80	60	140	id,	4	4	—	—	*) gedeeltelijk Fröbelschool.
Transporteere.	352	169	521						

Naam der school	Aantal leerlingen op 1 Januari 1917		Aantal	Vakken waarin onderwijs wordt gegeven	Aantal klassen waarin de School is verdeeld	Aantal leerkrachten	Aantal leerlingen dat wegens plaatsgebrek in 1916 moest worden afgewezen	
	j.	m.					j.	m.
Transport.	352	169	521					
School v/d Heer A. Genain te Peterongan.	24	—	24	Nederlandsch en rekenen	2	1	—	—
School van Mej. van Hek Peterongan.	18	3	21	id.	2	1	—	—
School Mej. Schoe Gang Gambiran.	15	10	25	id.	—	—	—	—
School van den Heer Bakker. Blakangkebon.	5	—	5	id.	—	—	—	—
Totaal.	414	182	596					
				Recapitulatie.				
I	266	66	332					
II*a*.	373	106	479					
II*b*.	45	30	75					
II*c*.	414	182	596					
Totaal.	1098	384	1482					

Het aantal leerlingen der scholen onder II is sedert Januari 1917 belangrijk toegenomen.

HOOFDSTUK XII.

Handel en Nijverheid.

Aan het verslag van de Handelsvereeniging zijn enkele gegevens ontleend, welke hieronder volgen.

In 1916 hadden over het algemeen dezelfde oorzaken, die in 1915 haar invloed op den handel deden gelden, dezelfde gevolgen. Maakte aan den eenen kant het voortduren van den oorlog mogelijk, dat voor enkele moeilijkheden regelingen konden worden getroffen, die in 1915 nog niet golden, daartegenover staat, dat het aanhouden van den oorlog den nadeeligen invloed van andere belemmeringen nog scherper deed gevoelen.

De meerdere stabiliteit op de geldmarkt in het vorig jaar kwam den productenhandel ten goede, zoodat ook de relaties van den importhandel met Amerika en Japan zich uitbreidden. Het toenemend gebrek aan scheepsruimte, alsmede de verhoogde vrachtprijzen belemmerden den inporthandel; zoo zelfs dat de uitvoer van vele producten stop gezet moest worden.

Hieronder volgen tabellen betreffende de waardecijfers van den invoer en uitvoer van particulieren voor Semarang in vergelijking met Java en Madoera over de jaren 1900, 1905 en 1910 tot en met 1915.

JAAR	INVOER		UITVOER	
	Semarang	Java en Madoera	Semarang	Java en Madoera
1900	*f* 31.168.918	*f* 120.842.226	*f* 29.247.908	*f* 156.992.875
1905	„ 33.609.893	„ 131.711.026	„ 32.304.807	„ 184.174.756
1910	„ 50.053.452	„ 219.284.533	„ 45.227.835	„ 258.736.510
1911	„ 59.390.461	„ 249.269.440	„ 47.004.773	„ 299.588.405
1912	„ 58.758.037	„ 262.881.496	„ 59.769.294	„ 315.431.936
1913	„ 73.987.382	„ 300.133.355	„ 55.620.672	„ 317.118.836
1914	„ 64.154.145	„ 263.127.786	„ 63.762.356	„ 335.465.856
1915	„ 56.995.627	„ 259.964.440	„ 66.389.908	„ 432.945.973

De vergelijking voor Semarang van de waarden van het voornaamste invoer — (manufacturen) en uitvoerartikel (suiker) met de totalen van in- en uitvoer, valt als volgt uit:

JAAR	Totale invoer Semarang	Ingevoerde manufacturen	Totale uitvoer Semarang	Uitgevoerde suiker
1905	*f* 33.609.893	*f* 11.600.000	*f* 32.304.807	*f* 15.900.000
1910	„ 50.053.452	„ 13.800.000	„ 45.227.835	„ 27.600.000
1911	„ 59.390.461	„ 18.200.000	„ 47.004.773	„ 23.300.000
1912	„ 58.758.037	„ 18.500.000	„ 59.769.294	„ 30.800.000
1913	„ 73.987.382	„ 21.700.000	„ 55.620.672	„ 33.300.000
1914	„ 64.154.145	„ 20.900.000	„ 63.762.356	„ 43.800.000
1915	„ 56.995.627	„ 16.566.555	„ 66.389.908	„ 43.815.674

Voorts moge hier worden opgenomen een opgaaf omtrent het vervoer van reizigers, ijl- en vrachtgoed per N. I. S., S. J. S. en S. C. S., van en naar Semarang in de jaren 1912 tot en met 1916.

I Vervoer van reizigers.

VERTROKKEN VAN SEMARANG

JAAR		1ste klasse	2de klasse	3de klasse	3de/2de klasse Inlanders	TOTAAL
1912	N. I. S.	3729	10196	48799	117447	180171
	S. J. S.	4174	43891	—	534668	582733
	S. C. S.	—	—	—	—	—
1913	N. I. S.	3991	9849	51615	143700	209155
	S. J. S.	5056	52032	—	571619	628707
	S. C. S.	—	—	—	—	—
1914	N. I. S.	3828	11941	57824	172298	245891
	S. J. S.	5199	53685	—	571199	630083
	S. C. S.	2257	9238	43883	232412	287790
1915	N. I. S.	3358	11751	64727	182187	262023
	S. J. S.	5449	47803	—	550558	603810
	S. C. S.	1892	8024	42885	188542	241343
1916	N. I. S.	3530	13434	71680	230605	319249
	S. J. S.	5251	48479	—	615427	669157
	S. C. S.	—	—	—	—	—

AANGEKOMEN TE SEMARANG

1ste klasse	2de klasse	3de klasse	3de/2de klasse Inlanders	TOTAAL	JAAR	
3714	11913	70322	150588	236537	N. I. S.	1912
4536	44572	—	369607	418715	S. J. S.	
2416	9607	64610	404344	(*) 480977	S. C. S.	
4067	12002	72739	165583	254391	N. I. S.	1913
5204	52314	—	471758	529276	S. J. S.	
3714	11018	67882	456503	(*) 539117	S. C. S.	
4071	15752	84593	218329	322745	N. I. S.	1914
5345	54980	—	501479	561804	S. J. S.	
2267	9432	44768	213113	269580	S. C. S.	
3310	11998	65247	225465	306020	N. I. S.	1915
5485	48892	—	484375	538752	S. J. S.	
2059	7847	38894	183526	232326	S. C. S.	
3574	14005	75457	271786	364822	N. I. S.	1916
5385	48718	—	551422	605525	S. J. S.	
—	—	—	—	—	S. C. S.	

(*) „Vertrokken" en „aangekomen" reizigers samen.

II Vervoer van ijl- en vrachtgoed in tonnen.

VAN SEMARANG

JAAR		Aardewerk	Boengkil	Cement	Katjang	Manufacturen	Meststoffen	Petroleum	Rijst	Steenkolen en Cokes	Thee	Visch (Gezouten)	IJzer	IJzerdraad	IJzerwaren
1912	N. I. S.	1116	—	4953	7506	7751	15473	3914	16096	4370	3001	8619	3491	278	92
	S. J. S.	754	41	1699	4031	1844	2732	1869	6572	1491	64	493	743	—	—
	S. C. S.	455	170	1172	443	2223	1600	5139	4759	2093	444	284	554	—	—
1913	N. I. S.	1301	—	3699	8751	9172	14297	6849	17715	4704	3257	8590	2877	233	72
	S. J. S.	1000	—	1880	4800	1896	2902	1782	5838	1598	74	178	624	—	—
	S. C. S.	523	343	1093	878	2387	1393	2635	3621	1572	427	317	891	—	—
1914	N. I. S.	1226	—	3716	7564	8928	18945	2955	12328	4530	3112	8363	2699	228	4
	S. J. S.	724	—	1089	3822	1642	3148	1764	11265	666	63	644	406	—	—
	S. C. S.	346	40	1061	614	2575	2112	257	3188	2133	535	282	1027	—	—
1915	N. I. S.	1078	—	4034	9532	9481	20947	2316	25695	3370	2888	8764	2074	256	—
	S. J. S.	300	—	1620	4219	1588	3772	1629	11365	689	62	404	689	—	—
	S. C. S.	288	87	2507	1138	2401	2284	5912	2520	1917	559	326	702	—	—
1916	N. I. S.	869	—	5328	7991	8376	22210	1134	36951	4331	3159	8155	2641	194	—
	S. J. S.	505	—	1428	1477	1356	4180	1381	8174	862	54	619	414	—	—
	S. C. S.	225	60	2372	514	2241	4336	14218	3215	957	676	415	860	—	—

NAAR SEMARANG

IJzerwerken machinerieën	Andere goederen	TOTAAL	Cacao	Hout (bezaagd of beslagen)	Indigo (droge)	Kapok	Koffie	Rijst	Suikeruitvoer	Tabakuitvoer	Andere goederen	TOTAAL	JAAR	
8191	50017	134868	666	4786	69	1016	884	5	214512	16792	67246	305976	N. I. S.	1912
5554	25014	52901	—	17672	3	18704	38	6230	50583	387	85797	179414	S. J. S.	
2977	25306	47619	196	16	6	2622	1121	1889	32334	51	27697	65932	S. C. S.	
10911	56865	149293	700	3995	43	1192	892	128	244689	15659	69686	336984	N. I. S.	1913
10697	27879	61148	—	25399	—	15357	22	1790	49513	202	74463	166746	S. J. S.	
3988	25438	45506	188	3766	2	2788	885	2414	30225	75	22617	62960	S. C. S.	
8460	48060	131118	453	4394	77	809	771	188	245096	14993	57170	323951	N. I. S.	1914
4763	29609	59605	—	13801	—	19278	72	2384	59559	16	83476	178586	S. J. S.	
3994	24975	43139	491	5514	3	2991	473	3554	30946	27	23955	67654	S. C. S.	
6627	46845	143907	326	2418	61	1521	685	130	229164	18489	52492	305287	N. I. S.	1915
4699	23687	54723	—	10336	—	20722	52	2679	37800	—	69171	140760	S. J. S.	
4015	25854	50510	223	4215	5	5034	377	2446	32176	14	19851	64341	S. C. S.	
6179	50330	157848	358	2372	116	1767	1259	15	292793	18240	42110	359030	N. I. S.	1916
3702	25067	49219	—	6255	—	25148	71	2269	68806	1130	72002	175681	S. J. S.	
5461	25259	60809	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	S. C. S.	

Haven. Omtrent de haven-werkzaamheden zijn de volgende gegevens ontleend aan eene rede, door den tijdelijken Directeur der haven van Semarang uitgesproken ter gelegenheid van het bezoek van den Gouverneur-Generaal aan Semarang in 1916.

De nieuwe prauwenhaven is gelegen beoosten het bestaande havenkanaal en de ingang maakt daarmede een hoek van ± 60 graden. De haven zelf bestaat uit een voorhaven, 2 douanebassins en een visschershaven. Volgens het oorspronkelijk voorontwerp zou aan den haventoegang een bodembreedte van 75 M. worden gegeven, terwijl de voorhaven een oppervlak zou verkrijgen van ongeveer 4.8 H. A. Van de beide douanebassins, elk breed 55 M. zou het oostelijkste 314 M., het westelijkste aan de eene zijde 174 en aan de andere zijde 285 M. lang worden. Het terrein tusschen de beide bassins zou een breedte verkrijgen van 100 M. en de visschershaven een oppervlakte van 100 × 40 M. beslaan.

De bodem van de geheele haven is ontworpen op 3 M. + S. P., bovenkant kaaimuur op 1.45 + S. P. en het terrein op 1.70 + S. P.

Gerekend was op den bouw van kademuren langs de Zuidwest- en Zuidoostzijde van de visschershaven, langs het geheele westelijk douanebassin, langs het terrein tusschen de bassins en langs de zuidwest- en zuidoostzijde, benevens 50 M. van de noordoostzijde van het oostelijk douanebassin. De totale lengte zou bedragen 1173 M.

Langs deze kademuren zijn ontworpen 5 hangars lang 125 en breed 24 M., twee entrepôts van 55 × 24 M. en twee open loodsen respectievelijk lang 80 en 35 M. en eveneens breed 24 M. Al deze gebouwen zouden met hun voorzijde op 10 M. afstand van den voorkant van den kademuur komen te staan. Bovendien waren nog ontworpen een nieuw kantoor voor den dienst der douane ter oppervlakte van 529 M², en een afzonderlijk staand entrepôt voor zelfontbrandbare stoffen, lang 30 en breed 20 M.

Bij de uitvoering van deze werken hebben zich verschillende moeilijkheden voorgedaan en wel in hoofdzaak bij den bouw der kademuren en tengevolge van de slechte geaardheid van den ondergrond.

Bij het oorspronkelijk ontwerp was er op gerekend deze muren in den droge te bouwen. Daarbij zou de grond worden ontgraven

tot 4.50 + S. P. en een zandaanplemping van 1 M. worden aangebracht, terwijl de muren zouden komen te rusten op een gewapend beton-plaat en verder van kalisteen zouden worden opgemetseld.

Van deze werkwijze moest echter in 1911 worden afgezien, omdat bij het graven der fundeeringsputten al spoedig bleek, dat de grond zoo slap was, dat de taluds voortdurend afschoven en zelfs onder abnormaal flauwe hellingen niet in stand konden worden gehouden.

In overleg met den toenmaligen adviseur voor het Havenbeheer en met de aannemers der werken, werd het ontwerp daarop gewijzigd en besloten de muren te doen bestaan uit caissons van gewapend beton, die nadat zij drijvende op de bouwplaats waren gebracht zouden moeten worden gezonken en gevuld. Bij deze constructie werd tevens de zandaanplemping wat ruimer genomen; deze zou bij het nieuwe ontwerp reiken tot 6 M. + S. P. en op die hoogte een breedte verkrijgen van 12.50 M.

Nadat deze wijziging door de Regeering was goedgekeurd, werd dadelijk begonnen met het maken van een dok, waarin de caissons zouden worden vervaardigd en waarin 3 stukken van 40 M. lengte tegelijkertijd onder handen konden worden genomen. Dit dok kwam in Juli 1912 gereed en in de daarop volgende maand kon met den aanmaak der caissons worden begonnen. Alle benoodigde caissons waren in Mei 1913 gereed.

Tengevolge van gebrek aan zand voor de zandaanplemping onder de caissons, kon met het stellen der caissons eerst in Januari 1913 worden begonnen en vorderde dit werk dan ook niet zoo vlug als men wel gewenscht had, maar waren toch op het einde van 1913, 18 stukken d. i. ruim de helft op hun plaats gebracht.

Intusschen was men in Juli van dat jaar ook begonnen met het aanbrengen van de zandaanvulling achter de caissons, waartoe zand in de haven werd gestort en daarna middels een zandzuiger werd opgezogen en achter den muur gespoten. Toen men daarmede een paar maanden aan den gang was, deed zich in October het ongeval voor, dat 2 der caissons juist ter plaatse, waar zij onderling aan elkaar sloten, ongeveer 60 cM. naar voren schoven, terwijl de beide andere uiteinden op hun plaats bleven.

De aannemers weten dit ongeval aan de te geringe diepte van de grondverbetering, maar van de zijde der Directie werd het niet onmogelijk geacht, dat het zand in de haven te diep was weggezogen en de caissons daardoor plaatselijk waren ondermijnd. Vooral ook omdat de caissons aan de beide andere uiteinden op hun plaats waren gebleven, bestond wel aanleiding tot dit vermoeden. In overleg met het Departement werd toen besloten het werk voort te zetten, maar het opzuigen en opspuiten van zand te verbieden en plaatselijk een proefbelasting aan te brengen om te zien of de naastbij gelegen caissons daartegen bestand waren. Dit bleek helaas niet het geval te zijn, want in Maart 1914 deed zich opnieuw een verschuiving voor, die zich toen over een lengte van ongeveer 204 M. uitstrekte.

Daar uit deze verschuiving voldoende gebleken was, dat de werken op de voorgenomen wijze niet konden worden voortgezet, werd het door den toenmaligen Directeur der B.O.W. raadzaam geacht, de aannemers van de verdere uitvoering der werken te ontheffen en eerst eenige proeven te nemen omtrent de wijze, waarop de vaste stand der caissons zou kunnen worden verzekerd. Daarmede werd door de aannemers ten slotte ingestemd en tot het nemen van een paar proeven in eigen beheer besloten.

De eene proef zou bestaan in het inheien van twee rijen palen, één voor en één achter den voet der caissons. De palen zouden 18 à 20 M. lang worden, en onmiddellijk naast elkaar worden ingeheid, om daardoor het onder de caissons doorpersen van den grond tegen te gaan. Deze proef werd genomen op den uitspringenden hoek van de visschershaven en het westelijk douanebassin, alzoo op een ongunstig punt, zoodat men, mocht de proef slagen, vrij wel zeker kon zijn, dat dit middel ook voor den geheelen kademuur zou voldoen. Het transport der palen, die van Borneo moesten worden aangevoerd, leverde ten gevolge van de groote lengte nogal moeilijkheden op en daardoor kon eerst op 21 Januari 1915 met het heien worden begonnen. Langs de visschershaven werden de palen ingeheid over een afstand van 85 M. en langs het bassin over een lengte van 50 M waarna de zandaanvulling achter de caissons werd aangebracht en de kademuur tot de vereischte hoogte 1,45 + S. P. werd opgetrokken. Vervolgens werd het terrein achter den muur laagsgewijze met zand

belast en de muur geregeld waargenomen, waarbij voor het eerst eenige zakking en ook een begin van verschuiving werd geconstateerd op 24 November 1915, toen de belasting op ongeveer 1500 K. G. per M^2. bedroeg. Waar een belasting van 4000 K. G. per M^2. als eisch was gesteld, bleek dit middel om den vasten stand der caissons te verzekeren, dus in elk geval niet voldoende, al kan niet worden ontkend, dat er eenig resultaat mede werd bereikt. De stand van den muur werd daarna nog geregeld nagegaan en tot ultimo Februari werd nog een kleine toename van de zakking en ook van de verschuiving geconstateerd. De grootste totale zakking bedroeg toen 6 en de verschuiving 5.9 cM. Na dien datum bleef de toestand onveranderd.

Van verdere verhooging van de belasting werd afgezien, omdat de muur daardoor zeker in gevaar zou worden gebracht en besloten werd voor dit gedeelte met een belasting van 1500 K. G. genoegen te nemen. De nog aanwezige palen werden verder langs de zuidoost- en zuidwestzijde van de visschershaven ingeheid.

De 2e proef zou worden genomen aan het zuideinde van het oostelijk douanebassin. Deze proef zou bestaan in een grondverbetering door middel van een overbelasting met zand.

Nadat verschillende voorstellen omtrent de diepte van de te baggeren sleuf waren gedaan, werd in 1915 vastgesteld, dat deze tot 8 M. S.P. zou reiken. Tegelijkertijd werd besloten, het oostelijk douanebassin met 10 M. en het terrein tusschen de beide bassins met 25 M. te verbreeden; dit laatste in verband met den aanleg van breed en smal spoor achter de pakhuizen.

Voor dit werk was in 1914 reeds 39200 M^3. zand aangevoerd en in een daartoe gebaggerd depôt gestort.

In 1915 werd eerst de verbreeding van het Oostelijk douanebassin onder handen genomen en daarna werden de sleuven aan de drie zijden van het bassin gebaggerd, waarin ten slotte nog rond 80000 M^3. zand werd gestort. In 1916 werd tot ultimo September over de 100.000 M^3. aangevoerd, waarvan het grootste deel werd opgeperst.

Een bezwaar bij dit werk is, dat de zandwinning in open zee plaats heeft, en dus alleen in den Oostmoesson kan geschieden. Dit bezwaar vervalt echter, wanneer het eerste gedeelte is belast geworden en men het aanwezige zand van de overbelasting slechts

heeft te verplaatsen, wat natuurlijk ook in den Westmoesson kan gebeuren. Wel zal telkens een deel in den bodem dringen en dus verloren gaan, maar die hoeveelheid is niet zoo groot, of zij is in den volgenden Oostmoesson gemakkelijk weer aan te vullen, vooral nu de sleuven zelf over de geheele lengte reeds gevuld zijn.

Wat het Westelijk douanebassin betreft, zooveel mogelijk zal worden getracht het reeds bestaande nog tot zijn recht te doen komen, waartoe het echter in de eerste plaats noodig zal zijn wat minder belasting in de pakhuizen toe te laten en deze zoo noodig wat achteruit te plaatsen. Daar de voorziening met twee rijen palen, die bij wijze van proef werd toegepast zeer duur is gebleken, zal getracht worden door een steenstorting achter den muur hetzelfde op goedkoopere wijze te bereiken.

Zeehaven. Kort nadat in Maart 1914 gebleken was, dat de voltooiïng van de prauwenhaven, hetzij door een meer diepgaande grondverbetering, hetzij door andere maatregelen, belangrijk kostbaarder zou worden, dan waarop aanvankelijk gerekend was, wendde men zich te Batavia van particuliere zijde tot den Directeur der B. O. W. met de vraag, of het, nu de kosten per M². kademuur zooveel hooger zouden worden, geen overweging zou verdienen nogeens het vraagstuk van een zeehaven onder de oogen te zien. De Directeur vroeg daaromtent het advies van de Commissie van bijstand alhier, die er zich met algemeene stemmen voor verklaarde, terwijl ook de Regeering daarna met het plan instemde. Dientengevolge werd in 1914 voor dit onderzoek de Ingenieur Nienaber aan den Directeur der Haven toegevoegd, die na uitvoerige vooronderzoekingen en studiën een drietal zeehavenplannen ontwierp. De ontwerper had niet slechts economische studiën van het onderwerp te maken, doch bovendien diverse technische vooronderzoekingen te doen, ten einde een of meer wel doordachte plannen te kunnen ontwerpen. Deze vooronderzoekingen bestonden o. a. in:

het nauwkeurig oppeilen der reede over groote uitgestrektheid, het verrichten van grondboringen tot in den harden kleibodem, zoowel binnen het havengebied als op zee; het opsporen van de vindplaatsen van zand voor eventueele grondverbetering, voor welk doel de geheele zeekust van Semarang tot en met de Bodri-delta werd afgeboord;

het verrichten van stroomsnelheidsmetingen, het verzamelen van diverse meteorologische gegevens, het verrichten van opnamen, het nemen van proeven omtrent de draagkracht van den havengrond alsmede van op kleef geheide proefpalen; het vaststellen van de graad van opslibbing van een in zee gebaggerde open geul, enz..

Omtrent de drie ontwerpen valt het volgende nog mede te deelen.

ONTWERP A. stelt voor, een zeehavenplan in land tusschen het nieuwe havenkanaal en het Oosterbandjirkanaal met in zee uitgebouwde voorhaven door dammen begrensd en middels eene open geul gelegenheid biedend de verbinding te bewerkstelligen tusschen de haven en de groote diepten in zee.

ONTWERP B. heeft min of meer hetzelfde karakter als A met dit verschil, dat het aan de andere zijde van het Nieuwe-Havenkanaal is ontworpen.

ONTWERP C. stelt voor, een zeehaven aangelegd in diep water in zee, waarbij de eigenlijke handelsterreinen met een open brug waarover het spoor- en grobakvervoer geleid wordt, met den vasten wal zijn verbonden.

De plannen A en B zijn met de noodige variaties ontworpen, voor zoover althans betreft den bouw der aanlegplaatsen. In het eene geval zijn aangenomen, kademuren te vormen door gewapend betoncaissons, geplaatst op een verbeterden grondslag, welke reikt tot den harden kleibodem. In het tweede geval heeft ontwerper zich gedacht een kademuur, gevormd door eene combinatie van putten en palen en in het derde geval een gewapend beton steigerconstructie. De ramingen van kosten zijn globaal de volgende:

ONTWERP A. met toepassing van gewapend betoncaissons is begroot op iets minder dan 20 millioen gulden.

ONTWERP A. met toepassing van gewapend betonputten en palen op 17,8 millioen.

ONTWERP A. met toepassing van gewapend beton steigers op ruim 14 millioen.

ONTWERP B. met toepassing van gewapend beton caissons is begroot op $19^1/_2$ millioen.

ONTWERP B. met toepassing van gewapend beton putten en palen op ruim 19 millioen.

ONTWERP B. met toepassing van gewapend beton steigers op ruim 15 millioen.

ONTWERP C. met toepassing van gewapend beton palen met dito bovenbouw is begroot op 46 millioen.

Een goedkooper project van C was in 1916 nog in bewerking.

In die ramingen zijn niet begrepen uitgaven voor goedangbouw, noch die voor den bouw van pakhuizen en evenmin die voor den aanleg van spoorwegen.

Notulen Havencommissie. Door mijn ambtsvoorganger werd bij schrijven van 4 Juli 1915 aan den Directeur der Havenwerken om toezending van de notulen van de vergaderingen van de Commissie van Bijstand in het beheer van de Haven van Semarang verzocht, om deze in het Gemeenteblad te publiceeren.

Bij schrijven van 31 December 1915 werd daarop door den Directeur der Haven medegedeeld, dat bedoelde notulen wèl verkregen zouden worden echter onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat deze niet in het Gemeenteblad of elders gepubliceerd zouden worden, omdat publicatie door de Commissie noch door den Directeur der Burgerlijke Openbare Werken wenschelijk geacht werd.

Deze briefwisseling was aanleiding dat 's Raadsvoorzitter bij schrijven van 11 Januari 1917 No. 199 het verzoek tot Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal richtte, het alsnog daarheen te willen leiden, dat de notulen der Haven-Commissie ter publicatie aan het Gemeentebestuur afgestaan zouden worden.

Naar aanleiding van een vraag van een raadslid, waarom de notulen der vergaderingen van de Haven-Commissie niet meer in het gemeenteblad werden opgenomen, werd onder overlegging van de gevoerde correspondentie deze zaak bij den Raad voorgebracht, welk College bij besluit van 12 September 1916 No. 33/R, het gedaan verzoek van 's Raadsvoorzitter aan Zijne Excellentie niet alleen ondersteunde maar tevens op een spoedige beslissing aandrong.

Hierbij werd bij schrijven van den 1sten Gouvernements-Secretaris ddo. 21 December 1916 No. 3175/III*a* namens Zijne Excellentie medegedeeld, dat de Landvoogd openbaarheid inzake het havenbeheer wenschelijk vond, dat evenwel met het oog op de huidige situatie niets mocht worden nagelaten om bij het havenbeheer de particuliere krachten te behouden en het voor sommige hunner een onoverkomelijk bezwaar zou zijn zich voor het lidmaatschap

van eene commissie van bijstand in het beheer der haven beschikbaar te blijven stellen, indien het door hen besprokene volledig bekend zou worden. Daarom kon Zijne Excellentie slechts in beperkte mate aan het verzoek tot openbaarheid tegemoet komen. Dit schrijven werd in het verslagjaar niet nader behandeld.

Scheepvaart. Het opleggen van schepen door de Nederlandsche Stoomvaart-Maatschappijen belemmerde sterk het vervoer van handelsartikelen. Een tienjarig overzicht van 1907 tot 1916 van het scheepvaart verkeer op de reede van Semarang volgt hieronder:

HAVEN	Aankomst of vertrek	SOORT	1907		1908		1909		1910		1911		1912		1913		1914		1915		1916	
			Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³
Semarang	Aangekomen	Particuliere stoomschepen *a*	809	4.507.874	852	5.041.751	932	5.397.273	987	5.887.648	1052	6.383.287	1111	6.754.562	1175	7.319.341	1160	7.787.428	1060	6.897.650	1004	6.404.106
		Particuliere stoomschepen *b*	—		—		—		—		—		1	0	1	204	3	677	1	0	1	222
		Particuliere zeilschepen *a*	59	69.543	59	63.038	61	63.132	38	35.551	50	76.942	23	52.231	15	38.055	18	46.740	18	40.939	13	39.643
		Particuliere zeilschepen *b*	2106	66.833	2191	65.426	1952	56.087	1760	41.924	1544	51.676	1747	62.831	1569	56.259	1613	63.822	1370	52.333	1558	61.879
		Particuliere lichters *a*	—		—		—		—		2	6.190	1	3.233	—		—		—		—	
		Totaal *a* en *b*	2974	4.644.250	3102	5.170.215	2945	5.516.492	2785	5.965.123	2648	6.518.095	2883	6.872.857	2760	7.413.859	2794	7.898.667	2449	6.990.922	2576	6.505.850
		Oorlogs- en andere Gouv. schepen	—		—		11	775	7	2.385	22	15.280	23	6.403	12	21.866	21	11.869	16	5.842	20	11.909
	Vertrokken	Particuliere stoomschepen *a*	809	4.507.874	852	5.041.751	932	1.396.273	987	5.887.648	1045	6.334.250	1113	6.781.326	1176	6.325.400	1161	7.778.954	1064	6.932.506	1005	6.418.327
		Particuliere stoomschepen *b*	—		—		—		—		—		1	0	1	204	3	677	1	0	1	222
		Particuliere zeilschepen *a*	59	69.543	59	63.038	61	63.132	38	35.551	52	78.687	22	48.786	16	41.500	18	46.740	18	40.939	13	39.643
		Particuliere zeilschepen *b*	2106	66.883	2191	65.426	1952	56.087	1760	41.924	1544	51.624	1735	62.328	1569	55.955	1612	63.800	1368	52.184	1561	62.050
		Particuliere lichters *a*	—		—		—		—		2	6.190	1	3.233	—		—		—		—	
		Totaal *a* en *b*	2974	4.644.250	3102	5.170.215	2945	5.516.492	2785	5.965.123	2643	6.470.751	2872	6.895.673	2762	7.423.059	2794	7.890.171	2451	7.025.629	2580	6.520.242
		Oorlogs- en andere Gouv. schepen	—		—		11	775	7	2.385	22	15.280	23	6.403	12	21.866	21	11.869	16	5.842	20	11.909

Uit bovenstaande tabel blijkt duidelijk, dat tijdens den oorlog de totalen tonnen inhoud der handelsschepen sterk verminderd is. Een overzicht van de scheepvaart-beweging in 1916 op de reede van Semarang met het binnen- en buitenland volgt hierna.

HAVEN	SOORT		VLAG EN REEDERIJ		Verkeer met het Buitenland				VERKEER BINNEN NED. INDIË				TOTAAL			
					Aangekomen		Vertrokken		Aangekomen		Vertrokken		Aangekomen		Vertrokken	
					Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³	Aantal	M³
Semarang	Particul. schepen	Stoom-schepen	**Ned.-Indië**													
			Kon. Pak. Mij.	*a*	6	15.364	13	47.992	412	1.672.805	405	1.640.177	418	1.688.169	418	1.688.169
			Java. Ch. Jap. lijn	*a*	—		—		43	377.806	43	377.806	43	377.806	43	377.806
			Java-Pacific lijn	*a*	—		—		12	150.372	12	150.372	12	150.372	12	150.372
			Java-Beng. lijn	*a*	—		—		1	8.110	1	8.110	1	8.110	1	8.110
			Asiatic S. N. Co	*a*	—		1	8.037	4	32.552	3	24.515	4	32.552	4	32.552
			Andere Mij.	*a*	—		—		2	2.836	2	2.836	2	2.836	2	2.836
				b	—		—		1	222	1	222	1	222	1	222
			Nederland													
			Mij. Nederland	*a*	—		—		88	1.027.481	89	1.041.702	88	1.027.481	89	1.041.702
			Rott. Lloyd	*a*	—		—		82	817.703	82	817.703	82	817.703	82	817.703
			Java-Beng. lijn	*a*	—		3	26.573	27	245.607	24	219.034	27	245.607	27	245.607
			A. Holt & Co. (Oc.)	*a*	—		—		21	169.756	21	169.756	21	169.756	21	169.756
			Andere Mij.	*a*	—		—		5	47.726	5	47.726	5	47.726	5	47.726
			Engeland													
			A. Holt & Co.	*a*	—		1	12.130	31	327.343	30	315.213	31	327.343	31	327.343
			W. Austr. S. N. Co.	*a*	—		—		4	19.308	4	19.308	4	19.308	4	19.308
			Asiatic S. N. Co.	*a*	1	9.284	2	19.713	28	279.798	27	269.369	29	289.082	29	289.082
			Brit.-Ind. S. N. Co.	*a*	3	28.927	6	67.255	6	67.255	3	28.927	9	96.182	9	96.182
			Burns Philp line	*a*	—		5	33.949	21	134.286	16	100.337	21	134.286	21	134.286
			Andere Mij.	*a*	8	35.251	77	248.911	121	436.332	52	222.672	129	471.583	129	471.583
			Noorwegen													
			Java-Ch. Jap. lijn	*a*	—		—		1	3.018	1	3.018	1	3.018	1	3.018
			Andere Mij.	*a*	—		2	15.142	4	33.144	2	18.002	4	33.144	4	33.144
			Zweden	*a*	—		1	9.301	5	37.063	4	27.762	5	37.063	5	37.063
			Denemarken	*a*	—		2	12.552	3	18.874	1	6.322	3	18.874	3	18.874
			Japan													
			S. Sea Mails S. S. Co.	*a*	—		—		33	235.179	33	235.179	33	235.179	33	235.179
			Osaka Shosen Kaisha	*a*	—		1	5.155	16	92.001	15	86.846	16	92.001	16	92.001
			Asiatic S. N. Co.	*a*	—		1	3.631	3	14.006	2	10.375	3	14.006	3	14.006
			Andere Mij.	*a*	2	6.521	3	11.431	8	44.746	7	39.836	10	51.267	10	51.267
			China	*a*	1	2.111	1	3.054	1	3.054	1	2.111	2	5.165	2	5.165
			V. St. N. Amerika	*a*	—		—		1	8.487	1	8.487	1	8.487	1	8.487
			Totaal stoomschepen	*a*	21	97.458	119	524.826	983	6.306.648	886	5.893.501	1004	6.404.106	1005	6.418.327
				b	—		—		1	222	1	222	1	222	1	222
	Particul. schepen	Zeil-schepen	**Ned.-Indië**	*a*	—		—		13	39.643	13	39.643	13	39.643	13	39.643
				b	—		—		1.558	61.879	1561	62.050	1558	61.879	1561	62.050
	Oorlogs- en andere Gouv. schepen	Stoom-schepen	**Nederland**		—		—		20	11.909	20	11.909	11	11.909	11	11.909

HOOFDSTUK XIII.

Mededeelingen omtrent onderwerpen, die niet gerangschikt kunnen worden onder de vorige hoofdstukken.

1. GARANTIE PANDBRIEVEN HYPOTHEEKBANK.

In het gemeenteverslag over 1915 werd op pagina 287 medegedeeld, dat nog geen goedkeuring was verkregen op het Raadsbesluit van 5 Maart 1915, waarbij op verzoek van den heer Liefrinck wijziging was gebracht in de voorwaarden, waaronder de gemeente zich eventueel garant zou stellen voor de verplichtingen der op te richten hypotheekbank.

Bij missive van 15 Mei 1916 deelde de 1e Gouvernements-Secretaris mede, dat Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal het gewenscht achtte, dat bedoeld raadsbesluit eenige nader aangegeven wijzigingen zou ondergaan, alvorens de goedkeuring kon verleend worden.

Deze wijzigingen kwamen in het jaar 1916 nog niet tot stand.

2. BEVOLKINGSREGISTER.

Bij 's Raadsbesluit van 30 Mei 1913 No. 25/R, werd eene verordening vastgesteld regelende het houden van registers van de Europeesche en met deze gelijkgestelde bevolking in de Gemeente Semarang.

Naar aanleiding hiervan werd door den Directeur van Justitie bij schrijven van 14 November 1913 No. 17051, mede namens zijn ambtgenoot den Directeur van Binnenlandsch Bestuur den Raad medegedeeld, dat de Regeering het voornemen had deze materie in het algemeen voor Nederlandsch-Indie te regelen, en zoodoende een afzonderlijke regeling voor de gemeente Semarang niet wenschelijk werd geacht. Bij missive van 24 November 1914 No. 2761, stelde Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal den Raad in kennis met het feit, dat voorloopig van het houden van een

volkstelling was afgezien, en in verband daarmede ook van de invoering van een algemeen bevolkingsregister.

Evenwel werd bij schrijven van 5 Mei 1916 No. 2482 door de Regeering weer medegedeeld, dat de volkstelling in 1917 zou gehouden worden en in verband daarmede ook de voorstellen tot invoering der bevolkingsregisters voor geheel Nederlandsch-Indië opnieuw in behandeling zouden komen. Door mijn ambtsvoorganger werd bij schrijven van 7 Maart 1916 No. 217 (Gedr. st. No. 31) een nota van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur overgelegd, waarbij namens de Regeering den Raad in kennis werd gesteld met een voorstel tot invoering van registers en kaarten verzamelingen betreffende de bevolking van Nederlandsch Indië en tevens den Raad werd verzocht zijn beschouwingen nopens en eventueele amendementen op de ontworpen organisatie, voorzoover deze beoogt de gemeenteraden te belasten met de registratie van de Europeanen en Vreemde Oosterlingen in hunne ressorten, mede te deelen.

In 's-Raadsvergadering van 12 Mei 1916 werd na een uitvoerige discussie besloten, den Directeur van Binnenlandsch-Bestuur mede te deelen, dat de Raad het dringend wenschelijk acht, de zorg voor de registratie van de Inlandsche bevolking in de ressorten, waar gemeenteraden bestaan, aan die raden op te dragen onder verleening van eene bijdrage in de kosten; dat het noodzakelijk is om de raden de bevoegdheid toe te kennen, om de medewerking van de dessabesturen binnen haar ressort te kunnen vorderen, terwijl de Raad meende, dat indien aan de gemeente niet de zorg van de bevolkingsregisters ten aanzien van de Inlandsche bevolking wordt opgedragen, zij evenmin die zorg ten aanzien der Europeesche bevolking en der Vreemde Oosterlingen op zich wenschte te nemen. Deze zaak kreeg in het verslagjaar nog niet haar beslag.

3. ARMENZORG.

Enkele leden vestigden bij schrijven van 8 Mei 1916 de aandacht van den Raad er op, dat de toestanden in het Oudemannenhuis te Semarang veel te wenschen overlieten. Reden waarom zij voorstelden:

1e dat de Raad zich jegens de Regeering bereid zou

verklaren — om een deel van de zorg der behoeftige ouden van dagen op zich te nemen, onder voorwaarden dat de Regeering erf en gebouwen van het oudemannenhuis aan de Gemeente in eigendom overdraagt;

2e een Commissie uit den Raad te benoemen wier taak zou zijn, een onderzoek in te stellen naar de behoefte aan inrichtingen voor de verzorging van behoeftige oude mannen en vrouwen van niet-Europeeschen landaard.

Ondergeteekende deelde omtrent de onderwerpelijke aangelegenheid zijn zienswijze mede in het voorstel van 7 November 1916 No. 217, waaruit het volgende moge worden aangehaald:

„Het wil mij niet overbodig toeschijnen voor Uwen Raad nader uiteen te zetten, welke taak naar mijne meening de overheid ten aanzien der armenzorg heeft te vervullen, zulks geheel overeen komstig de praktijk der Nederlandsche Armenwet.

Het behoeft geen nader betoog, dat de grondslag der Burgerlijke armenzorg is het algemeen belang.

De burgerlijke armenzorg behoort te beoogen de behartiging van het algemeen belang, dat geschaad wordt, wanneer burgers in een toestand van groote ellende verkeeren, waardoor immers gevaar dreigt voor de kracht van het volk en voor de rechtsorde.

Uit de omstandigheid, dat de overheid zich met armenzorg moet inlaten, *niet ter wille van eenig individueel belang* maar ter wille van het algemeen belang volgt, zooals in de memorie van toelichting tot het ontwerp van wet tot regeling van het armenbestuur (welk ontwerp de nieuwe armenwet van 27 April 1912 Stbl. No. 165 is geworden) wordt gezegd:

1e. Principieel moet de overheidszorg er niet op gericht zijn, dat de arme in nood gelaten wordt. Getracht moet althans worden den arme uit zijn hulpbehoevendheid op te helpen, want alleen indien dat gelukt is, kan gezegd worden, dat het belang der maatschappij zoo goed mogelijk behartigd is.

2e. Het minimum, dat voor die hulp noodig is, moet gegeven worden. Meer dan het minimum mag door de burgerlijke armenzorg nimmer gegeven worden, want het meerdere kan alleen voor zuiver individueele wenschen bevorderlijk zijn, maar gaat buiten het algemeen belang om.

3e. Dat minimum moet zijn materieel en ideëel en omvat wat

het materieele betreft, het noodzakelijk levensonderhoud, niets meer en niets minder, wat het ideëele betreft, toezicht, raad en bijstand.

Het voorgaande in beschouwing nemend bij de beoordeeling van het voorstel, zal, - waar toch de voorstellers met mij ervan overtuigd zullen zijn, dat de bevolking van het Oude Mannenhuis het noodzakelijk levensonderhoud bezit- mij toegegeven moeten worden dat het algemeen belang niet eischt, dat meerdere zorg voor de bewoners van overheidswege wordt beoefend, zoodat voor de gemeente geen aanleiding behoeft te bestaan in het beheer over het oude Mannenhuis op meer afdoende wijze te willen voorzien.

Voorts meen ik Uw College ook te moeten ontraden thans reeds uit te spreken, dat de Gemeente bereid is de zorg voor de ouden van dagen ter hand te nemen.

Ik geef toe, dat de gemeente ook hier wel een taak te vervullen heeft.

Zelfs wil ik verder gaan en erkennen, dat de armenzorg in haar geheel en dus niet alleen die, welke de ouden van dagen betreft, de aandacht van het gemeentebestuur behoort te hebben en dat niets het gemeentebestuur belet, burgerlijke armenzorg te betrachten. De Gemeente zal zich het lot der armen kunnen aantrekken zonder dat haar daartoe van Regeeringswege vrijheid wordt verleend.

Maar alvorens dat de gemeente van die vrijheid gebruik maakt, verdient het alle aanbeveling, dat nagegaan wordt hoe groot de omvang van de burgerlijke armenzorg der gemeente zou worden en welke plaats zij behoort in te nemen ten opzichte van de reeds bestaande instellingen van weldadigheid.

Door mij wordt daarom een voorstel gedaan eene commissie in het leven te roepen tot onderzoek, in welke mate binnen deze gemeente behoefte bestaat aan burgerlijke armenzorg.

In verband hiermede moge ik Uw College er op wijzen, dat de burgerlijke armenzorg steeds behoort te dragen een subsidiair karakter en eerst behoort op te treden waar particuliere en kerkelijke liefdadigheid te kort schiet. Het lijkt mij niet ondienstig voor Uwen Raad tot juister begrip van dit subsidiair karakter een overzicht te geven van de verschillende onderscheidingen, die ten aanzien der armenzorg behooren te worden gemaakt en ik moge

daartoe de onderscheidingen voorleggen, welke de Nederlandsche armenwet geeft.

Deze wet onderscheidt dan:

1e. de burgerlijke armenzorg welke beoefend wordt:
   a. door instellingen, door de burgerlijke overheid geregeld en van harentwege bestuurd.
   b. door de burgerlijke overheid rechtstreeks.
2e. de kerkelijke armenzorg, welke beoefend wordt door instellingen eener kerkelijke gemeente van wege die kerkelijke gemeente geregeld en bestuurd.
3e. particuliere armenzorg, welke beoefend wordt door instellingen, door bijzondere personen of bijzondere niet kerkelijke vereenigingen of stichtingen geregeld en bestuurd.
4e. gemeente armenzorg, uitgaande van instellingen in welker regeling of bestuur door de burgerlijke overheid en van wege eene kerkelijke gemeente of door bijzondere niet kerkelijke vereenigingen of stichtingen gezamenlijk wordt voorzien.

Nu schrijft genoemde wet voor, dat de burgerlijke armenzorg beperkt is tot hen, die zich het noodzakelijk levensonderhoud niet kunnen verschaffen en het niet ontvangen van kerkelijke bijzondere of gemengde instellingen van weldadigheid of van hen, die ingevolge de wet tot het verstrekken er van gehouden zijn.

Deze bepaling sluit in, dat tegelijk door de burgerlijke overheid of door eene van harentwege bestuurde instelling en door eene kerkelijke particuliere of gemengde instelling een hulpbehoevende ondersteund mag worden.

In het geval, dat de burgerlijke overheid of instelling mede optreedt, mag echter nooit meer dan het noodzakelijk levensonderhoud verschaft worden.

Ontvangt de armlastige van de kerkelijke particuliere of gemengde instellingen reeds dat levensonderhoud, dan is het aan de burgerlijke instelling of overheid niet geoorloofd meerderen steun te verleenen.

De burgerlijke armenzorg treedt slechts aanvullend op. Haar omvang wordt bepaald door den omvang van de liefdadigheid.

Aan de samenleving zelve is het te bepalen, waar de grens tusschen beide zal liggen. Naarmate de liefdadigheid opbloeit, zal het terrein der overheidszorg inkrimpen.

Vooralsnog wil het mij ontijdig toeschijnen omtrent de organisatie van de burgerlijke armenzorg uit te weiden.

Het verdient aanbeveling eerst een rapport af te wachten van de voorgestelde commissie. Dat zal gegevens behooren te bevatten, waarop voortgebouwd kan worden om in het leven te roepen een burgerlijke armenzorg van gemeentewege in haar vollen omvang".

Door den Raad werd bij besluit van 24 November 1916 No. 34/R besloten, aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië te berichten, dat naar het oordeel van den Gemeenteraad de toestanden in het Oude Mannenhuis zeer veel te wenschen overlaten, en tevens werd een commissie benoemd, welke een onderzoek zou instellen naar de mate van behoefte, die er bestaat om van gemeentewege burgerlijke armenzorg te gaan beoefenen.

SEMARANG, 20 October 1917.

De Burgemeester van Semarang,

D. DE IONGH Wz.

BIJLAGE I

OPGAAF

VAN VERORDENINGEN, LOOPENDE TOT ULT°. DECEMBER 1916, VASTGESTELD DOOR DEN GEMEENTERAAD VAN SEMARANG EN VAN BINNEN ZIJN RESSORT VAN KRACHT ZIJNDE REGLEMENTEN EN KEUREN VAN POLITIE, VASTGESTELD DOOR HET HOOFD VAN GEWESTELIJK BESTUUR.

A. Verordeningen.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
1. Verordening op de begraafplaats voor lijken van Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen.	27 Febr. 1908.	10 Juli 1908, No. 55.
2. Verordening op het bakken en rondbrengen van brood in de Gemeente Semarang.	28 Jan. 1910. 20 Febr. 1914.	5 Aug. 1910, No. 62. 1 Mei 1914, No. 35.
3. Reglement op het bouwen en sloopen in de Gemeente Semarang.	25 Febr. 1910. 12 Mei 1916.	8 Juli 1910 en 12 Juli 1910, Nos. 54 en 55. 1 Sept. 1916, No. 70.
4. Reglement van Orde voor de vergaderingen van den Gemeenteraad van Semarang.	21 Maart 1910.	—
5. Verordening tot wijziging en aanvulling van het Reglement op het houden en slachten van varkens	9 Dec. 1910. 8 Oct. 1913.	20 Dec. 1910, No. 101. 9 Jan. 1914, No. 3.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waaabij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
in de residentie Semarang, voor zoover van toepassing binnen de Gemeente Semarang.		
6. Verordening tot aanvulling van het Reglement op het slachten van vee behalve varkens ter hoofdplaats Semarang, op de afdeelingshoofdplaatsen Salatiga, Demak, Poerwodadi, Kendal, Pati, Japara en Koedoes, de districtshoofdplaatsen Ambarawa, Oengaran, Kaliwoengoe, Soekoredjo en Bodja en op de onderdistrictshoofdplaatsen Weleri, Toentang en Tingkir, voor zoover van toepassing binnen de Gemeente Semarang.	9 Dec. 1910. 8 Oct. 1913.	20 Dec. 1910, No. 101. 9 Jan. 1914, No. 3.
7. Verordening op het gebruik der aan de Gemeente Semarang toebehorende beerputledigers of vuilniskarren in de Gemeente Semarang.	27 Febr. 1911.	21 April 1911, No. 32.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
8. Verordening regelende de uitgifte in erfpacht van gronden door de Gemeente Semarang.	8 Maart 1911 8 Febr. 1916	21 April 1911, No. 32. 8 Maart 1916, No. 18.
9. Verordening regelende de exploitatie van het Grondbedrijf.	8 Maart 1911	21 April 1911, No. 32.
10. Verordening op den door den Dienst der Gemeentewerken te verrichten arbeid ten behoeve van derden.	8 Maart 1911	21 April 1911, No. 32.
11. Verordening houdende verklaring, welke der door den Gemeenteraad van Semarang vastgestelde verordeningen en der binnen zijn ressort van kracht zijnde Reglementen en Keuren van politie, vastgesteld door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur en tegen welker overtreding straf is bedreigd, nog zullen gelden.	8 Maart 1911	21 April 1911, No. 32.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
12. Verordening op het tijdelijk in gebruik afstaan van openbare wegen, straten, pleinen, parken en andere terreinen met uitzondering van pasars in de Gemeente Semarang.	2 Mei 1911 5 Mei 1916	28 Juli 1911, No. 60. 18 Augs. 1916, No. 66.
13. Verordening tot heffing en invordering eener belasting op het houden van openbare vermakelijkheden in de Gemeente Semarang.	13 Juni 1911. 27 Sept. 1915.	31 Oct. 1911, No. 37. 26 Oct. 1915, No. 86.
14. Verordening regelende de uitloting van obligaties der geldleening van *f* 2.000.000.	12 Juli 1912.	26 Juli 1912, No. 60.
15. Verordening regelende de samenstelling, bevoegdheid en werkwijze van de Commissie uit de leden van den Gemeenteraad van Semarang, genaamd Commissie voor de Wetgeving.	20 Jan. 1913.	7 Febr. 1913. No. 11.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
16. Verordening houdende instructie voor den administrateur en Adjunct-Administrateur der Gemeente-Pasars.	28 Febr. 1913.	20 Maart 1913, No. 23.
17. Verordening houdende instructie voor de marktmeesters bij de Gemeente-Pasars	28 Febr. 1913.	20 Maart 1913, No. 23.
18. Verordening regelende het aanbrengen van reclames.	28 Febr. 1913.	16 Mei 1913, No. 39.
19. Verordening houdende bepalingen tot regeling van den verkoop van sterken drank.	28 April 1913. 29 Juni 1914.	13 Juni 1913, No. 47. 5 Maart 1915, No. 19.
20. Verordening regelende de samenstelling en den werkkring der Commissie van Bijstand voor het Grondbedrijf.	30 Mei 1913.	27 Juni 1913, No. 51.
21. Verordening houdende voorschriften als bedoeld in artikel 4 lid 11 der verordening betreffende de gemeentelijke waterverstrekking.	30 Juli 1913	5 Sept. 1913, No. 71.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
22. Verordening betreffende de gemeentelijke waterverstrekking.	30 Juli 1913.	20 Maart 1914, No. 23.
23. Verordening regelende de inrichting, het gebruik en het beheer van de gemeentelijke pasars te Semarang.	8 Oct. 1913.	12 Dec. 1913, No. 99.
24. Verordening op de commensalenhuizen, logementen, koffiehuizen en dergelijke inrichtingen in de Gemeente Semarang.	8 Oct. 1913. 28 Febr. 1916. 5 Mei 1916.	9 Jan. 1914, No. 3. 31 Maart 1916, No. 26. 1 Sept. 1916, No. 70.
25. Verordening regelende den handel in en den verkoop van melk.	31 Oct. 1913. 9 Dec. 1914. 23 Dec. 1914. 20 Juni 1916.	6 Maart 1914, No. 19. 5 Maart 1915, No. 19. idem 15 Sept. 1916, No. 74.
26. Verordening betreffende het bouwen anders dan volgens eene goedgekeurde situatie en betreffende het aanleggen van wegen.	20 Febr. 1914. 30 Oct. 1914.	1 Mei 1914, No. 35. 11 Dec. 1914, No. 99.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
27. Verordening bedoeld bij de „Verordening betreffende de gemeentelijke waterverstrekking te Semarang" houdende vaststelling van de berekening van de kosten van aanleg van dienst- en perceelleidingen en van het opstellen en verzegelen van den watermeter, alsmede tot vaststelling van den huurprijs van dienstleidingen.	27 April 1914.	15 Mei 1914, No. 36.
28. Verordening betreffende de scheepvaart door de beide ophaalbruggen over het Nieuwe Havenkanaal.	27 April 1914.	2 Oct. 1914, No. 79.
29. Verordening omtrent pasars door bijzondere personen gehouden in de Gemeente Semarang.	28 Mei 1914.	24 Juli 1914, No. 59.
30. Verordening tot heffing en invordering van eene belasting onder den naam van „Vergunningsrecht".	29 Juni 1914.	2 Febr. 1915, No. 10.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
31. Verordening tot heffing van opcenten op de hoofdsom der personeele belasting voor Europeanen en met dezen gelijkgestelden en voor Vreemde Oosterlingen.	27 Sept. 1915.	26 Oct. 1915, No. 86.
32. Verordening tot heffing van opcenten op de hoofdsom der verponding in de gemeente Semarang.	27 Sept. 1915.	26 Oct. 1915, No. 86.
33. Verordening tot heffing en invordering van leges ter Secretarie van de gemeente Semarang.	22 Octob. 1915.	12 Nov. 1915, No. 91.
34. Verordening regelende de exploitatie van de Waterleidingen der gemeente Semarang.	22 Octob. 1915.	12 Nov. 1915, No. 91.
35. Verordening houdende voorschriften omtrent het geldelijk beheer der gemeentewaterleidingen.	22 Octob. 1915.	12 Nov. 1915, No. 91.
36. Verordening houdende verklaring welke der door den Gemeenteraad van Semarang vastgestelde verorde-	8 Febr. 1916.	3 Maart 1916, No. 18.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
ningen en der binnen zijn ressort van kracht zijnde reglementen en keuren van politie, vastgesteld door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur en tegen welker overtreding straf is bedreigd, nog zullen gelden.		
37. Verordening regelende de uitloting van obligaties der geldleening van *f* 2.000.000.— aangegaan door de Gemeente Semarang in het jaar 1915.	8 Febr. 1916.	3 Maart 1916, No. 18.
38. Vorordening regelende de samenstelling, bevoegdheid en werkwijze van de Commissie uit de leden van den Gemeenteraad van Semarang, genoemd de Technische Commissie.	28 Febr. 1916.	17 Maart 1916, No. 22.
39. Verordening regelende het toezicht op rijtuigverhuurderijen en op tot zoodanige inrichtingen behoorende paarden en materieel bestemd voor het vervoer van personen in de Gemeente Semarang.	20 Juni 1916.	4 Aug. 1916, No. 62.

OMSCHRIJVING DER VERORDENING	Dagteekening van het Raadsbesluit, waarbij de verordening is vastgesteld en van het besluit, waarbij eventueele wijzigingen zijn aangebracht.	Nummer en dagteekening der Javasche Courant, waarin verordening en wijziging zijn afgekondigd.
40. Verordening op de stand- en pleisterplaatsen voor auto's, rijtuigen, vrachtvoertuigen en voor lastdieren in de Gemeente Semarang.	27 Juli 1916.	15 Sept. 1916, No. 74.
41. Verordening regelende de taak en werkwijze der Commissie voor de financiën, ingevolge artikel 61, 2e alinea der locale raden-ordonnantie (Staatsblad 1905, No. 181).	12 Sept. 1916.	29 Sept. 1916. No. 78.
42. Verordening op het gebruik van de openbare wegen binnen de Gemeente Semarang.	12 Sept. 1916.	10 Nov. 1916. No. 90.
43. Verordening tot overdracht van bevoegdheden toekomende aan den Gemeenteraad ingevolge de ordonnantie van 28 October 1916 (Staatsblad No. 656) aan den Burgemeester.	24 Nov. 1916.	8 Dec. 1916. No. 98.

B. Reglementen en Keuren van Politie.

De nog op Ulto. December 1915 van kracht zijnde en binnen het ressort van den Gemeenteraad van Semarang geldende Reglementen en Keuren van Politie, vastgesteld door het Hoofd van Gewestelijk Bestuur en tegen welker overtreding straf is bedreigd, zijn:

1. Verordening op het begraven van lijken van Inlanders en met deze gelijkgestelden, met uitzondering van Chineezen (opgenomen in de Javasche Courant van 6 Januari 1882, No. 2).

2. Verordening op het begraven van doode viervoetige dieren in de stad en voorsteden van Semarang (opgenomen in de Javasche Courant van 9 Januari 1883, No. 3).

3. Verordening ter voorkoming van beschadiging van 's Lands Waterwerken (opgenomen in de Javasche Courant van 28 Januari 1895, No. 6).

4. Reglement op de Brandweer in de stad en voorsteden van Semarang (Javasche Courant 9 Juni 1899, en 1 September 1899, No. 70).

5. Verordening tegen het opgraven en wegvoeren van reeds begraven viervoetige dieren in de residentie Semarang (van 24 Mei 1893, Javasche Courant 20 Juni 1893, No. 49).

6. Verordening op het verrichten van gemeentediensten door Vreemde Oosterlingen in de residentie Semarang (van 24 Juli 1903, Javasche Courant van 31 Juli 1903, No. 61).

7. Verordening regelende de wijze waarop moet plaats hebben het opstapelen van houtwerken, materialen, producten en goederen, welke in en uit prauwen of andere vaartuigen, en spoor- en tramwagens geladen en gelost worden langs de kaaimuren van het nieuwe havenkanaal te Semarang (van 11 Juni 1897, Javasche Courant 15 Juni 1897, No. 47).

8. Reglement op het gebruik van laadbooten en andere vaartuigen tot vervoer van personen en goederen te Semarang

van en naar de reede en daar buiten en op de vaart in de rivier en in het nieuwe havenkanaal aldaar (van 9 December 1874, Javasche Courant 5 Januari 1875, No. 2, gewijzigd bij verordening van 30 April 1875, en 26 Mei 1876, respectievelijk Javasche Courant 18 Mei 1875, No. 40 en 27 Juni 1876, No. 87).

9. Verordening op het bezit van naambordjes (van 13 November 1893, Javasche Courant 24 November 1893, No. 94).

10. Verordening tot bevordering van orde, netheid en zindelijkheid in de afdeelingshoofdplaatsen Semarang met de wijk Tjandi, Demak, Kendal, Poerwodadi, Ambarawa en Salatiga (van 28 Februari 1894, Javasche Courant van 6 Maart 1894, No. 19).

11. Verordening op den overgang bij verkoop, ruiling of schenking van vee onder Inlanders en met deze gelijkgestelden in de residentie Semarang (van 26 Augustus 1901, Javasche Courant van 30 Augustus 1901, No. 69).

12. Reglement op het slachten van vee, behalve varkens, ter hoofdplaats Semarang. op de afdeelingshoofdplaatsen Salatiga, Demak, Poerwodadi, Kendal, Pati, Japara, en Koedoes, de districtshoofdplaatsen Ambarawa, Oengaran, Kaliwoengoe, Soekoredjo en Bodja en op de onderdistrictshoofdplaatsen Weleri, Toentang en Tingkir (van 29 October 1904, Javasche Courant van 8 November 1904, No. 89), zooals het is gewijzigd bij de verordeningen van den Raad der gemeente Semarang van 9 December 1910 en 8 October 1913, onderscheidenlijk afgekondigd in de Javasche courant van 20 December 1910, No. 101 en 9 Januari 1914, No. 3.

13. Reglement op het houden en slachten van varkens in de residentie Semarang (van 11 November 1904, Javasche Courant 2 December 1904, No. 96), zooals het is gewijzigd bij de verordeningen van den Raad der gemeente Semarang van 9 December 1910, en 8 Oct. 1913, onderscheidenlijk afgekondigd in de Javasche Courant van 20 December 1910 No. 101 en 9 Januari 1914, No. 3.

14. Verordening op het houden en gebruiken, zoomede het verhuren van rij-, last- en trekdieren, voertuigen en vrachtkarren in de residentie Semarang (van 14 Februari 1903, Javasche Courant van 20 Februari 1903, No. 15, aangevuld bij verordening van 2 December 1903, Javasche Courant van 8 December 1903, No. 93) zooals deze is gewijzigd bij de verordening van den Raad der Gemeente Semarang van 20 Juni 1916, afgekondigd in de Javasche Courant van 4 Augustus 1916 No. 62.

15. Reglement op het gebruik van openbare wegen in de residentie Semarang (van 24 Juni 1903, Javasche Courant 3 Juli 1903, No. 53), zooals deze is gewijzigd bij de verordening van den Raad der Gemeente Semarang van 12 September 1916, afgekondigd in de Javasche Courant van 10 November 1916 No. 90.

16. Verordening op de keuring en registratie van paarden in de residentie Semarang (van 1 Juni 1904, Javasche Courant van 10 Juni 1904, No. 46).

17. Verordening tot tegengang van het achteloos branden bij zuivering van den landbouw of het ontsteken van vuren op gronden, begroeid met grassen, jong boom- en struikgewas in de residentie Semarang (van 5 Januari 1905, Javasche Courant 28 November en 1 December 1905 Nos. 95 en 96).

18. Verordening tot tegengang van het weiden van vee van de Inlandsche bevolking in 's Lands bosschen van de residentie Semarang (van 5 Januari 1905, Javasche Courant 10 Januari 1905, No. 3).

19. Verordening op het vervoeren, uitstallen en te koop aanbieden van pluimvee in de residentie Semarang (van den Resident dd. 4 Maart 1905, Javasche Courant 7 Maart 1905, No. 19 en 10 Maart 1905, No. 20).

20. Verordening ter bescherming van klapperaanplantingen in de residentie Semarang (van 20 Januari 1906, Javasche Courant 26 Januari 1906, No. 8).

GEMEENTE WATERLEIDING
SEMARANG.

BIJLAGE II.

SEMARANG, 20 April 1917.

No. 45.

Aan

den Burgemeester van

Semarang.

Hierbij heb ik de eer U beleefd aan te bieden het jaarverslag over 1916 met Balans en Winst- & Verliesrekening.

De Directeur,

E. J. MINKMAN.

Verslag omtrent den toestand en het beheer der Gemeente Waterleiding over het dienstjaar 1916.

I PERSONEEL.

STAAT VAN MUTATIES ONDER HET PERSONEEL GEDURENDE 1916.

NAAM	Betrekking	Datum van aanstelling	Datum van ontslag	vasten of tijd. dienst
A. Krüseman	Adj-Boekh.		16 Jan.	tijdel.
M. Bürer	Adm. ambtenaar			,,
R. M. Mustafa	Schrijver	16 Febr.		,,
R. Soekarno	,,		1 Mei	vast
M. Soedigio	,,		1 April	,,
R. Ali Basah	,,		1 April	,,
id.	Meteropnemer	1 April		,,
Prawitodihardjo	,,	,,		,,
L. E. van Hek	Klerk	1 Mei		tijdel.
R. M. Mustafa	Schrijver	,,		vast.
R. Soehardjo	Meteropnemer		in Nov. overleden	

Op 31 December bestond het vaste personeel uit:

1 Directeur
1 Hoofdopzichter
3 Onder-Opzichters
1 Boekhouder
2 Klerken
5 Schrijvers
1 Magazijnmeester
1 Opnemer-teekenaar
5 Meteropnemers-Rekeningloopers
1 Kassier
1 Kantooroppasser
1 Mandoer voor de 2de sectie

1 Chauffeur

Het personeel in tijdelijken dienst bestond uit:

1 tijdel. administratief ambtenaar
1 Klerk
1 Schrijver
3 Meteropnemers-rekeningloopers
1 Mandoer voor de 1ste sectie.

Verder behooren tot het losse personeel een naar de behoefte wisselend aantal koelies en fitters. Bij het brongebouw woont een vaste waker, welke tevens het gebouw en omgeving schoon houdt.

2. BRONGEBOUW.

Aan het brongebouw zelf hadden geen veranderingen plaats. Aangezien over het water van de noordelijke bron beschikt kon worden, werd in de laatste maanden van het jaar tot capteering overgegaan, omdat het waterverbruik zoodanig toenam, dat aan het eind van den drogen moesson het water van de moedalbronnen vermoedelijk niet toereikend zou zijn, mede in verband met de verliezen in de betonleiding, waardoor aanmerkelijk minder in het reservoir wordt aangevoerd dan van de bron wordt afgevoerd. Rondom de noordelijke bron werden zware keermuren gemetseld, zoodanig, dat al het water gedwongen werd één richting uit te stroomen, waarna het door een ijzeren buis wordt opgevangen. Deze brengt het water om het brongebouw heen in de afvoerleiding naar Semarang na achtereenvolgens een kleine bezinkkelder, zeef en watermeter gepasseerd te zijn. Eerst in de maand December werd het eerste water van deze bron in de hoofdleiding ingebracht. Dat ook dit water van goede qualiteit is, blijkt uit het onderzoek dat in de maand December plaats had en waarvoor een monster juist van deze bron genomen werd.

3. AANVOERLEIDING.

Het gewone onderhoud aan afsluiters en luchtventielen had geregeld plaats. De betonleiding bleek in het begin van het jaar nog verscheidene breuken te hebben, hetgeen vooral te voorschijn trad bij de langdurige regens in Januari en Februari, waardoor de gronden reeds ondermijnd door lekken begon te zakken. Begin Februari spoelde een

stuk trace ter lengte van 10 à 15 meter met buis en al weg, waardoor de geheele omliggende grond neiging tot schuiven vertoonde. Op deze plaats waren den voorafgaanden dag eenige breuken ontdekt, welke noodig hersteld moesten worden. Verbinding tusschen de staande gebleven stukken trace werd direct gemaakt met behulp van nog voorradige Mannesmannbuizen van 300 m.M. De stagnatie van den watertoevoer duurde zoodoende slechts 2 dagen. Korten tijd later werd om een dergelijke catastrophe te voorkomen in het begin der betonleiding een stuk van 50 meter lengte eveneens vervangen door 300 m.M. Mannesmannbuizen. Daar deze diameter veel kleiner is dan die van de betonleiding werd, nadat de watervoorziening weer een weinig geregeld was, naast deze 300 m.M. een buis van 225 m.M. gelegd, welke ook in voldoende lengte aanwezig was. De hoeveelheid aan te voeren water was nu in elk geval zoo groot, dat met sterk verminderde druk op het stadsnet toch voldoende water verstrekt kon worden.

Aangezien bleek, dat op geen enkele wijze de bestelde nieuwe 450 m.M. Mannesmannbuizen uit Europa uitgevoerd konden worden, was er tevens voldoende tijd om de wenschelijkheid na te gaan deze nieuwe buis later langs een ander trace te leggen b.v. meer in westelijke richting dichter bij de Kali Garang, waar de terreinshoogte veel lager is, hetgeen bij een gesloten ijzeren leiding ook kan. De juiste richting van het nieuwe trace was aan het einde van het verslagjaar nog niet geheel vastgesteld. Overigens werd het geheele jaar door naar lekken gezocht en waar deze gevonden werden op de gewone wijze hersteld, waarbij meer en meer bleek dat de qualiteit van de indertijd gelegde betonbuizen zeer veel te wenschen overliet.

4. RESERVOIRS.

Waar de vorige jaren gebleken was bij het schoonmaken der reservoirs, dat er nagenoeg geen vaste stoffen in het reservoir achterblijven, werd met het oog op den geringen watertoevoer dit jaar van schoonmaken afgezien. Aangezien de reservoirs door den geringen watertoevoer overdag zeer sterk moesten suppleeren, terwijl de druk op het stadsnet zoodanig verminderd moest worden, dat toch ook weer elken nacht de reservoirs nagenoeg vol

konden loopen, bleek de onmisbaarheid van de electrische waterstandsaanwijzers, vermoedelijk bij het in orde brengen der wegen was de kabel op eenige plaatsen beschadigd en wezen deze toestellen niet nauwkeurig meer aan en weigerden zelfs de telefoontoestellen geheel. Na lang zoeken en veel moeite gelukte het ten slotte de fouten op te sporen, zoodat sinds September de toestellen weer goed aanwezen en ook telefonische communicatie weer mogelijk was.

De venturimeters in de reservoirs bleven goed funtioneeren. Met het oog op het regelen van de druk op het stadsnet werden twee zelfregistreerende drukkingaanwijzers aangeschaft, waarvan er één op het kantoor en de andere in de benedenstad geplaatst werden. De onvoldoende watertoevoer was tevens oorzaak, dat er dit jaar niet evenals vorige jaren onderzoekingen gedaan konden worden over het uurverbruik, daar hiertoe een reservoir gedurende de waarnemingen geen aanvoer mag hebben.

Wegens het toenemend verbruik in het heuvelterrein werd in het laatst van het jaar in het reservoir Bendo een teller aangebracht, waarmede gecontrôleerd kan worden het aantal malen, dat dit reservoir gevuld wordt, om zoodoende eenigszins een overzicht te hebben van het verbruik in het heuvelterrein.

5. BUIZENNET.

Aan het buizennet had het gewone onderhoud plaats. Door het verbreeden of verlagen van brugovergangen moesten daar ter plaatse wijzigingen in de hoofdleidingen aangebracht worden,

Bijgelegd werden:

Pandean Lamper	228	Meter	40 m.m	gegoten leiding
Parallelweg, Sembodjaweg, te zamen	1302	„	60 m.m	Mannesmannbuis
Bendoweg	501	„	50 m.m	
Merbaboeweg	275	„	5/4 m.m	getrokken buis
Kpg, Poerwogondo	484	„	1 m.m	„
Pendjambon	268	„	1 m.m	„
Kelengan	180	„	3/4 m.m	„
Ngabangan	86	„	3/4 m.m	„
Darat	50	„	3/4 m.m	„
Dr. de Vogelweg	276	„	1 m.m	„

Deze laatste is eene tijdelijke voorziening daar geen andere buizen hiervoor te krijgen waren.

Ook kon aan een verzoek van het Grondbedrijf tot verlegging der hoofdaanvoerleiding naar Siranda niet voldaan worden daar deze groote buizen in Indië niet voorhanden zijn en uit Europa niet te betrekken waren, zoodat dit uitgesteld zal moeten worden tot na den oorlog. Deze hoofdleiding zal dan bijna geheel langs den Sirandaweg komen te loopen.

6. HYDRANTEN.

Bijgeplaatst werden 6 stuks staande hydranten en wel in: Kpg. Batreman, Tlogobajem, Saroe, Djomblang wetan, Lemah Poetih, Bandjar;

1 muurhydrant op Pandean Lamper en twee provisoire standpijpen met aftapkraan in de tweede kampong in het heuvelterrein en in kpg. Bandengan.

Op 31 December waren alzoo geplaatst:

7 stuks op Srondol

18 stuks op Tjandi en Heuvelterrein

219 stuks in Semarang.

7. AANSLUITINGEN.

Ook dit jaar nam het aantal aansluitingen nog voortdurend toe, zelfs buiten verwachting. Op 31 December werd bereikt een totaal van 5075 aansluitingen, terwijl er op 1 Januari 4143 waren. Eene vermeerdering dus van 932 aansluitingen of $22^1/_2\%$. Eind December waren nog ruim 70 aanvragen om aansluiting binnen.

De op 31 December aanwezige aansluitingen waren over de verschillende landaarden verdeeld als volgt:

Europeanen	1436
Chineezen	1731
Inlanders	850
Vreemde Oosterlingen	224
Gouvernementsinrichtingen	63
Particuliere instellingen (kantoren, winkels en andere industrieën)	375
Gemeente instellingen	9
In gebruik	4688
Buiten gebruik	387
Totaal	5075

De aansluitingen volgens de Huurwaarden waren verdeeld als volgt:

Tarief p. mnd.	Semarang	Tjandi	Buiten de Gemeente
f 12.—	12	—	
„ 10.—	26	4	
„ 8.50	68	7	
„ 7.—	99	25	
„ 6.—	182	47	
„ 5.—	146	15	
„ 4.—	150	5	
„ 3.—	166	13	
„ 2.—	210	6	
„ 1.50	285	5	
„ 1.—	2422	35	
„ 0.75	183	63	
gewest			20

Het aantal aangesloten en de toename per maand worden in het volgend staatje aangegeven.

MAAND	Aant. aansl. einde v/d mnd.	Toename
December '15	4143	
Januari '16	4229	86
Februari	4276	47
Maart	4337	61
April	4395	58
Mei	4549	154
Juni	4636	87
Juli	4744	108
Augustus	4796	52
September	4874	78
October	4965	91
November	5060	95
December	5075	15

Gedeeltelijk gratis water werd verstrekt aan:

Protestantsche weeshuis	500 cbm
R. Katholieke weeshuis	500 „
Leger des Heils (Boegangan)	100 „
„ „ „ (Genielaan)	100 „
„ „ „ (Ooglijdershosp.)	200 „
Zendeling hospitaal	100 „

De verdeeling van de aansluitingen volgens de verschillende tarieven was als volgt:

TARIEF	Aant. aansl. in Semarang	Aant. aansl. Tjandi en Heuvelterrein
Tarief A	3773	146
Tarief B	443	31
Artikel 11	183	63
Verminderd tarief	5	2
Gewestelijk tarief	2	18
Gratis	5	2
Gemeente	8	1
Speciaal tarief	1	—

De totale kosten van alle aansluitingen hebben tot 31 December bedragen:

Totale kosten	*f* 121.839.65
Arbeidsloon	„ 25.182.28
Materialen	*f* 96.657.37
Totale kosten	„ 121.839.65
Gekochte aansluitingen	„ 28.839.08
Huurleidingen	*f* 93.000.57

Wanneer alle aansluitingen in gebruik waren, zou de huur hiervan bedragen *f* 1,395.01.

In de laatste maand van het jaar werden zoo min mogelijk nieuwe aansluitingen bijgemaakt met het oog op de onzekerheid om voldoende water te kunnen aanvoeren. Ook is de mogelijkheid

niet uitgesloten, dat het maken van aansluitingen vooral in de benedenstad, geheel zal moeten worden stopgezet, wegens gebrek aan materiaal.

In een groot deel van de benedenstad blijkt de grond zeer sterk opgetrokken buizen in te werken zoodat reeds aansluitingen, welke nog geen twee jaar oud waren, vernieuwd moesten worden. Dit zal voor het volgend jaar aanleiding zijn om na te gaan hoever deze vernieuwing zich zal uitstrekken en of dit aanleiding moet zijn het afschrijvingspercentage te verhoogen.

8. WATERVERBRUIK.

Niettegenstaande het aantal aansluitingen met ruim 900 vermeerderde, steeg het waterverbruik niet in verhouding. Dit kwam hoofdzakelijk, omdat de watertoevoer niet voldoende was en nu moest om toch steeds ongeveer dezelfde voorraad te houden de druk op het stadsnet verminderd worden, waardoor vooral in de morgen- en namiddaguren deze druk zeer laag werd, terwijl in de middaguren bij het minste verbruik de druk iets hooger was. In de laatste maanden vooral in de maand December kon door het vinden van eenige groote lekkages in de betonleiding de aanvoer iets verbeterd worden, en daardoor de druk een weinig verhoogd worden.

Mede had de vroeg ingevallen regentijd hier eenigen invloed op. Uit den volgenden staat is duidelijk te zien, dat in de laatste maanden het waterverbruik over de meters een weinig gestegen is, doch niet in die mate als het verbruik uit de reservoirs toenam, de sterkste toename bij verhooging van de druk vertoonen de hydranten, want in de kolom hydranten lekken en spuien bij kunnen deze twee laatste vrijwel verwaarloosd worden daar juist hoogere druk lekken zich direct openbaren en dus spoedig hersteld kunnen worden, zoodat weinig water verloren gaat.

Echter dient nog opgemerkt te worden, dat het verbruik over de meters gedeeltelijk een geschat bedrag is daar ruim 1100 meters ontbreken, voor deze aansluitingen is als gemiddelde aangenomen het maximum verbruik volgens het vast recht, terwijl in de werkelijkheid het niet aanwezig zijn van een meter het verbruik wel hooger zal maken, hetgeen eenige malen door onderzoek gebleken is.

MAAND	Verbr. volg. venturimeters	Verbr. over de meters Sem. en Tjandi	Verbr. hydr. lekken en spuien	Ver. Tjandi en heuvel-terrein meters
Januari	156591	96789	59802	6562
Februari	123937	94665	29272	6613
Maart	148095	106672	41423	7227
April	175821	114541	61280	8106
Mei	176680	123981	52699	9506
Juni	158914	117266	41648	8819
Juli	172305	120207	52098	8715
Augustus	181803	133749	48054	10089
September	179269	126836	52433	9849
October	200535	124109	76426	9852
November	207405	128465	78940	9306
December	223992	126935	97057	10192

Het waterverbruik over de meters naar gelang der verschillende tarieven wordt in onderstaanden staat aangegeven.

Maand	Tarief A	Tarief B	Verm. tarief	Gewest tarief	Gratis	Gemeente	Spec. tarief	Fontein
Januari	55608	21692	1264	430	1357	1568	615	95
Februari	55255	20384	1195	392	1361	1092	608	38
Maart	62654	23278	1602	462	1394	1197	747	18
April	67034	24588	1945	596	1398	1237	1140	43
Mei	72798	27202	1974	580	1398	1452	840	37
Juni	65572	25921	1364	674	1383	1240	579	33
Juli	64360	28064	1497	687	1376	1146	1426	11
Augustus	74124	29124	2096	867	1403	1343	1450	42
September	68976	27087	1940	665	1402	1120	1739	7
October	65410	27301	1730	531	1404	1106	1607	20
November	67350	28696	1745	529	1479	1332	1317	57
December	65504	26023	1895	545	1396	1927	2505	20

9e. WATERMETERS.

Ook dit jaar kwamen geen meters uit en werd dus het tekort aan meters steeds grooter. De in het voorgaande jaar gedane bestelling werd bereids verhoogd om zoo spoedig levering mogelijk is weer over voldoende meters te kunnen beschikken. In den loop van het jaar werd door den dienst beslag gelegd op een goeden horlogemaker of instrumentmaker voor het controleeren en repareeren van de meters. Sinds dien wordt elke weggenomen of verwisselde meter geheel uit elkaar gehaald en schoongemaakt en dan op opnieuw gecontroleerd. Onderstaanden staat geeft een overzicht van de in gebruik zijnde meters.

Soort van meter	Andreae			Siemens en Halske				Meinecke Natloopers						Meinecke Droogloopers					Bopp en Reuther	Totaal
Grootte van meter	1	3/4	5/8	1/2	3/4	1/2	3/8	1/2	5/4	1	3/4	1/2	3/8	1 1/2	5/4	1	3/4	1/2	3/4	
Ingebruik	5	27	9	21	340	156	194	14	14	140	350	105	21	4	11	48	990	893	12	3354
In Magaz.	3	3	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	2	1	2	10	7	—	34
	8	30	9	21	340	156	200	14	14	140	350	105	21	6	12	50	1000	900	12	3388

10. WATERONDERZOEK.

Het water werd dit jaar zooals voorgeschreven twee maal bacteriologisch onderzocht en wel in de maanden Maart en October. Beide keeren is gebleken, dat het water van zeer goede qualiteit was. Gevonden werd als gemiddelde van twee bepalingen, in Maart in water van

de Moedalbron	4	Bacterieën per c. c.
Hydrant Traverdoeli . .	57	„ „ „
„ Darat	45	„ „ „
„ Kali Baroe . .	45	„ „ „
„ Kali Gawe . .	65	„ „ „

in October in water van	na 2 dagen	na 7 dagen
de Moedalbron	1	3 bact. per c. c.
Hydrant Kali Baroe	2	19 „
„ Mlatten Trenggoeloen .	7	24 „
„ Sebandaran	2	42 „
„ Boeloe	4	77 „

Het resultaat van het chemisch onderzoek in de maand December was eveneens buitengewoon goed en gaf de volgende cijfers:

Droogrest	15.79 mgr. per Liter
Gloeiverlies	1.4 „
Droogrest	niet hygroscopisch wit
Gloeirest	„ „
Chloor	spoor aanwezig
Permanganaatverbruik	geen
Ammoniak, nitrieten, nitraten, phosphaten, ijzer e. a. metalen	afwezig
Silicaat	aanwezig
Vrij koolzuur	0.563 mgr. per 100 c. c.
Hardheid	2.9 Duitsche graden.

GEMEENTE-WATERLEIDING
SEMARANG.

BALANS PER 31

Kas.						*f*	3.035 74⅝
Debiteuren-water Dec. '16.						,,	19.620 84
Dubieuse Debiteuren						,,	1.685 —
Dienstleidingen in koop						,,	516 97⅝
Diverse debiteuren						,,	1.648 50
Ned. Ind. Handelsbank						,,	243 86
Magazijn						,,	30.067 56
Gemeente-Semarang						,,	194.871 96
Ned. Ind. Handelsbank Deposito 4%						,,	2.500 —
Gebouwen	1e. Sectie		*f*	28.483 29⅝			
Kunstwerken	„		,,	14.846 70			
Buisleiding	„		,,	210.956 40			
Hydranten	„		,,	617 —		,,	254.903 39⅝
Dienstwoningen	2e. Sectie		*f*	4.416 50			
Reservoirs en Kunstwerken	„		,,	187.327 40			
Watermeters en waterstand-aanwijzers	„		,,	29.154 75			
Buisleiding	„		,,	129.133 57			
Hydranten	„		,,	1.168 —		,,	351.200 22
Buisleiding	3e. Sectie		*f*	533.475 51⅝			
Hydranten	„		,,	18.529 78			
Aansluitingen	„		,,	116.321 95⅝			
Watermeters	„		,,	65.350 86			
Auto (Durkopp	„		,,	1.650 —			
Auto (Ford)	„		,,	2.465 50		,,	737.793 61
Aflossing 4½% leening.						,,	45.200 34
						f	1.643.288 00⅝

DECEMBER 1916.

Waarborgsommen	*f*	19.785 30
Gelden ter goede rekening	„	905 96
Borgstelling Kassier	„	2.500 —
Afschrijvingen	„	109.482 67⁵
4½% leening	„	1.441.179 72
Saldo Winst	„	69.434 35
	f	1.643.288 00⁵

Voor accoord:
De Accountant,
(w.g.) C. W. VON LÜTZOW.

S. E. & O.
SEMARANG, 27 Januari 1917
De Directeur,
(w.g.) E. J. MINKMAN.

GEMEENTE-WATERLEIDING
SEMARANG.

VERLIES EN WINSTREKENING

Afschrijving 1916	*f*	38.580 82
Provisie 4½% Leening.	„	90 83
Rente „ „	„	63.296 61
Exploitatiekosten 1916	„	66.134 52
Saldo Winst	„	69.434 35
	f	237.537 13

PER 31 DECEMBER 1916.

Dubieuse Debiteuren	*f*	144 21⁵
Dienstleidingen in koop	„	3.804 81
Diverse baten	„	3.576 39⁵
Water	„	194.833 23
Leidinghuur	„	13.748 67
Meterhuur	„	14.566 40
Interest	„	6.863 41
	f	237.537 13

Voor accoord:
De Accountant,
(w.g.) C. W. VON LÜTZOW.

S. E. & O.
SEMARANG, 27 Januari 1917.
De Directeur,
(w.g.) E. J. MINKMAN.

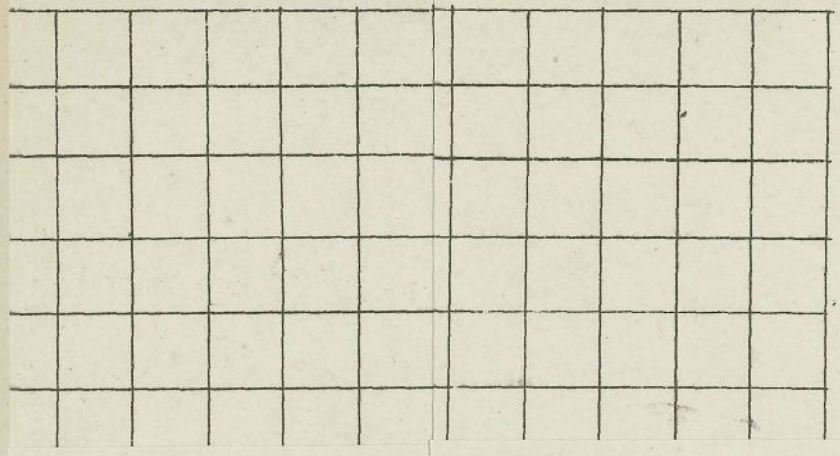

Grafische Voorstelling

van

1e Aangesloten perceelen _ _ _ _ _ _ _

2e Opbrengst in geld _____

3e M³ geleverd water _._._._._

Schaal { 1e 1 m/m = 20 aansluitingen
2e 1 m/m = 100 gulden
3e 1 m/m = 500 M³ water

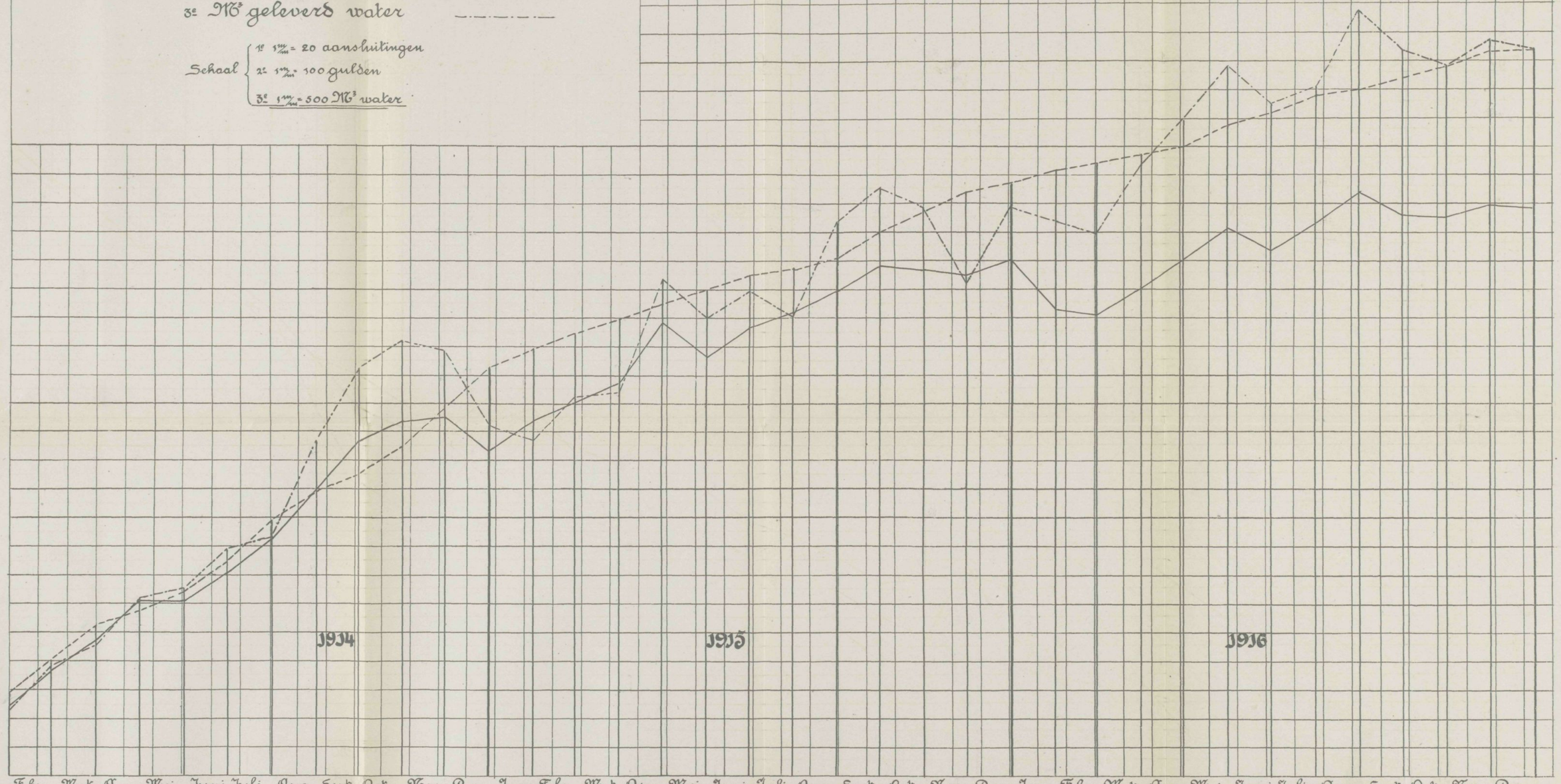

Grafische Voorstelling

van

Geleverd water

1e Volgens Tarief A _____

2e id id B _._._._._

3e id minimum _ _ _ _ _ volgens Tarief A

Schaal 1 m/m : 400 M³

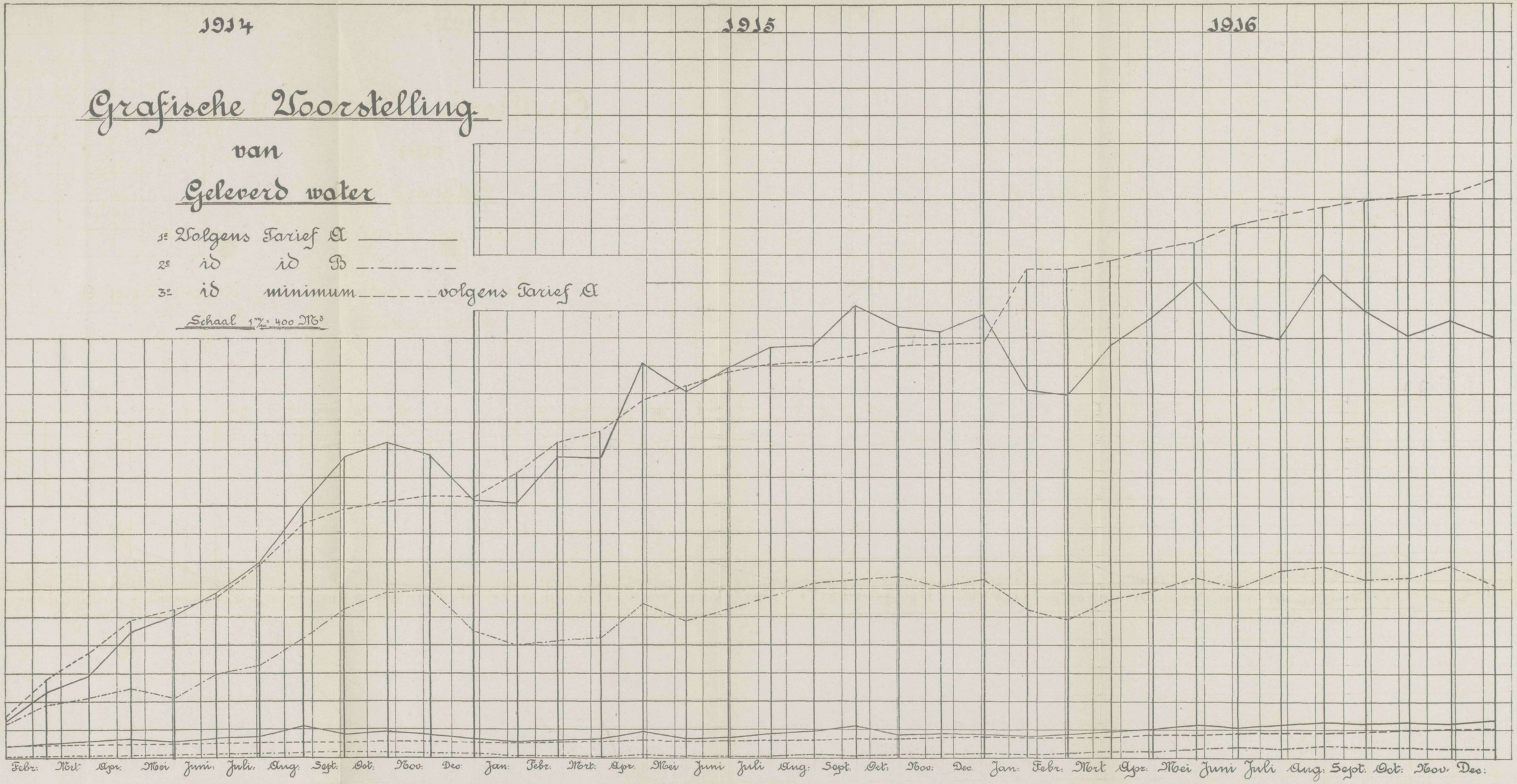

Gemeente Waterleiding
Semarang.

Grafische Voorstelling
van
Geleverd water

1e Uit de reservoir ——·——·——·——·——

2e Volgens de meters ————————

Schaal 1m/m = 1000 M³ water

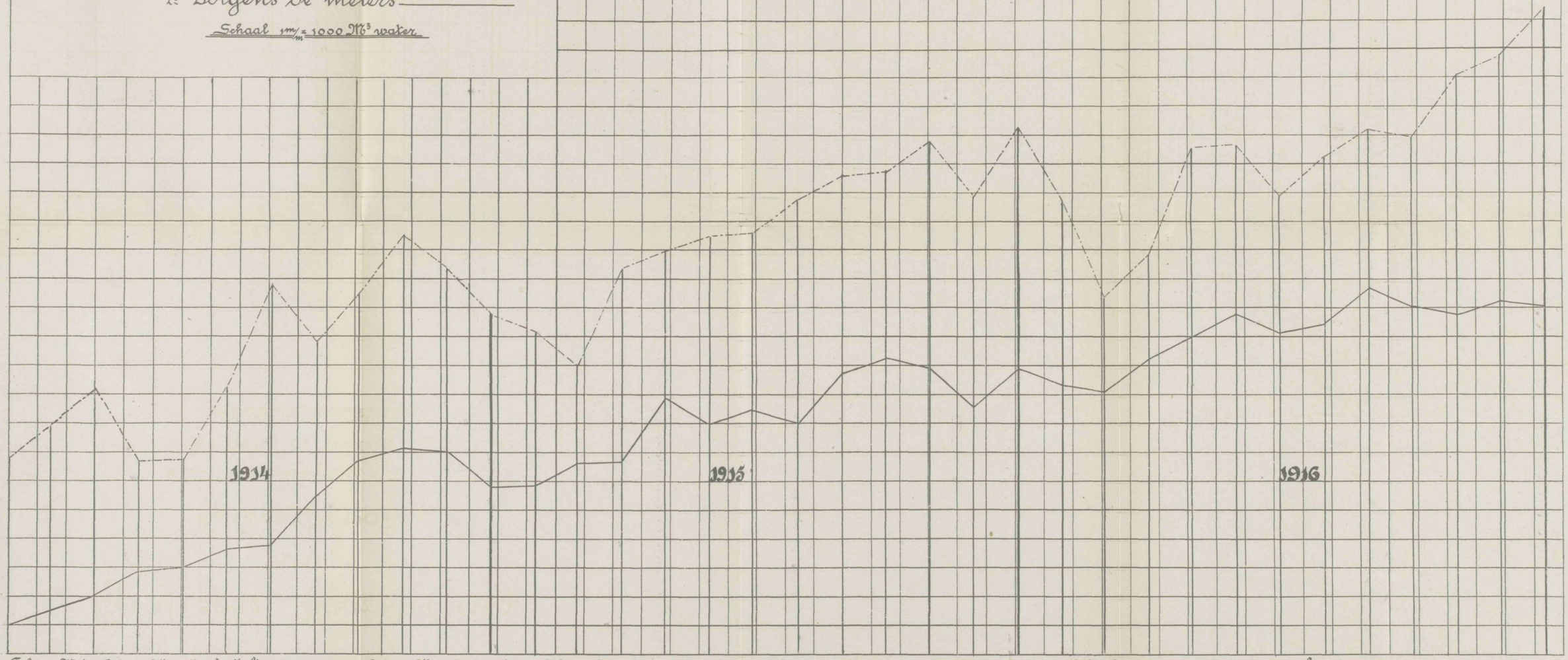

BIJLAGE III.

GEMEENTE SEMARANG
GRONDBEDRIJF.

No. 797/40.

Dossier: Verslagen.
Onderwerp: Aanbieding jaarverslag over 1916.

SEMARANG, den 4den September 1917.

Aan
den Burgemeester van
Semarang.

Ik heb de eer U hierbij aan te bieden het Jaarverslag over 1916.

De Directeur van het Grondbedrijf

(w.g.) J. RÜCKERT.

Verslag Gemeentelijk Grondbedrijf 1916.

Werd in het verslag over het vorige jaar nog een zeker voorbehoud gemaakt omtrent het min of meer gunstige van de verkregen resultaten en omtrent het te verwachten verloop van de exploitatie, het jaar 1916 heeft te dien aanzien practisch genomen zekerheid gebracht. Ook al mocht om een of andere reden in de uitgifte van perceelen tijdelijk stilstand komen, het aantal reeds uitgegeven (en bebouwde) perceelen zelf heeft zoodanige afmetingen aangenomen, dat het tot stand komen van de stad in de heuvels verzekerd genoemd mag worden.

De trek naar de gezonde heuvels is er, het wonen daar is niet langer toekomstideaal, alleen weggelegd voor pioniers, die de lasten willen dragen in afwachting van toekomstige lusten, het is voor velen—zij het voorloopig dan ook voor de financieel sterkeren- werkelijkheid geworden.

Wanneer de autobusdienst, tot de exploitatie waarvan later in dit verslagjaar besloten werd, tot stand zal zijn gekomen, zal ook voor financieel minder krachtigen het wonen in de heuvels mogelijk worden. Slechts de financieel zwakkeren, speciaal die met groote gezinnen, zullen moeten wachten tot een afdoende tramverbinding tot stand gekomen en scholen e. d. opgericht zullen zijn.

In onderstaande tabel zijn aangegeven de wijzigingen, die in den loop van het verslagjaar in het gemeentelijk grondbezit hebben plaats gehad.

PLAATS VAN DEN GROND	In eigendom		In erfpacht uitgegeven en ingeschreven		Nog beschikbaar, voor bebouwing geschikt		Nog beschikbaar, voor bebouwing ongeschikt		In erfpacht uitgegeven en nog niet ingeschreven		Toelichtingen.
	Eind 1915	Eind 1916	M²	Bedrag	M²	Balanswaarde	M²	Balans waarde	M²	Bedrag	
Baroesari	25.478	25.478	13.243	ƒ 31.650 77	12.235	ƒ 29.177 23					
Heuvelterrein	3.005.200	2.900.866	391.684	„ 418.991 10	969.582	„ 250.023 68⁵	1.539.600		21.463	ƒ 2.420 —	
Djatingaleh	82.630	82.630	20.170	„ 20.114 60	62.460	„ 32.206 64⁵					
Pandean	18.384	18.384	16.540	„ 11.561 20	1 844	„ 1.342 87					
Lamper Lor	2.420	4.440	2.420	„ 2.417 40	2.020	„ 633 53⁵					
Peterongan	929	929			929	„ 577 23⁵					
Djangli	71.619	74.744			74.744	„ 8.315 01⁵		ƒ 0.01			
Karangredjo	43.904	43.904	17.049	„ 2.423 —	26.855	„ 3.246 66					
Tandang	2.740	2.740			2.740	„ 584 65					
Karanganjargoe-noeng	5.110	5.110	1.910	„ 1.377 —	3.200	„ 1.846 86					
Sompok		135.210			21.800	„ 18.382 60⁵	113.410				
Lampertengah	2.310	2.310			2.310	„ 720 53⁵					
Redjosari		3.403			3.403	„ 1.851 27⁵					
Totaal	3.260.724	3.300.148	463.016	ƒ 488.535 07	1.184.122	ƒ 348.908 80	1.653.010	ƒ 0.01	21.463	ƒ 2.420 —	

Ter toelichting zij nog de aandacht op het volgende gevestigd.

Aan het eind van 1915 was in erfpacht uitgegeven 242100 M² en als uitgegeven te beschouwen 16700 M², tezamen 258800 M². Aan het eind 1916 bedroegen die oppervlakten respectievelijk 463016 M² en 21463 M², te zamen 484.479, een toename dus van 225.779 M². Uitgegeven was dus $\pm$ $12^1/_2$% van het totaal voor uitgifte geschikte gemeentelijk grondbezit; deze toename is in hoofdzaak verkregen door de exploitatie van het gemeentelijk heuvelterrein.

Het overzicht geeft een iets te ongunstig beeld, omdat de gronden van het voormalig residentie-erf, groot 12235 M², welke uitgegeven waren aan de Samarang-Joana Stoomtram-Mij. voor het oprichten van het hoofdbureau, ingevolge 'sRaadsbesluit No. 11 R. ddo. 20 December 1916 weder voor uitgifte beschikbaar kwamen.

Gronden Heuvelterrein.

Het totaal oppervlak van de gemeentelijke gronden in het heuvelterrein bleef ongewijzigd; wel werden van enkele gronden eigendom aangevraagd, doch een beslissing daarop werd nog niet ontvangen.

Daarentegen werd aan het eind van het verslagjaar bericht ontvangen, dat het Gouvernement sawah-terreinen aan den voet van de heuvels ten behoeve van het Militair-Departement en van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst van de Gemeente terugkocht.

Voor de overige heuvelterrein-gronden werd bij 'sRaadsbesluit No. 41 R. ddo. 17 October 1916 een uitbreidingsplan opgemaakt door den dienst van het Grondbedrijf, nadat overleg gepleegd en rekening was gehouden met de adviezen van het Bouwkundig bureau Maclaine Pont.

Uit de toelichting tot dit ontwerp (zie bladzijde 745 verslag Gemeentewerken 1916 en bladzijde 827 aflevering 2, Gemeenteblad 1916) zij het volgende aangehaald:

„Waar het vanzelf spreekt, dat perceelen van zeer verscheiden grootten noodig zijn, was het bij den grilligen terrein-vorm verleidelijk de wegen zoo gemakkelijk (en dus zoo goedkoop) mogelijk te traceeren, en de indeeling der zeer onregelmatige bouwblokken op die wijze verkregen te bewerkstelligen door bij groote

depte uitgestrekte, bij geringe diepte kleine, perceelen aan te inemen. Hierdoor echter zou een doorloopende vermenging van groot en klein zijn ontstaan, die eenerzijds voor de bewoners niet aangenaam zou wezen, anderzijds ongetwijfeld een sterken drang tot het in de diepte dichter bebouwen of anders gebruiken van groote erven, die tusschen kleine zijn gelegen zou hebben opgeroepen, -een drang die, al heeft men het in de hand hem te weerstaan, toch op den duur tot misstanden kan voeren en dan ook vrijwel op een fout in het ontwerp zou wijzen. Wij hebben er dan ook, om deze nadeelen te ontgaan, zooveel mogelijk naar gestreefd, de perceelen van de opeenvolgende grootten groepsgewijze tezamen, dus de perceeldiepten langs een zelfden weg eenigermate constant te houden, en de bouwblokken een niet al te vreemden vorm te geven; bij noodzakelijke groote diepten is dan door zijwegen wederom een regelmatige parcelleering gezocht.

„Verder is in het algemeen aangenomen, dat de perceelen met hun smallere zijde aan den weg liggen. Het spreekt immers van zelf dat dan bij een bepaalde perceelgrootte, op elk erf een geringere weglengte komt en dus de aanleg in zijn geheel voordeeliger wordt. Intusschen zal hiervan op vele plaatsen moeten worden afgeweken, vooral op de smalle uitloopers, waar menig perceel langgestrekt langs den weg zal komen te liggen. Een bijzondere moeilijkheid doet zich voor door de aanwezigheid van talrijke Chineesche graven. In hoeverre de betrokken perceelen door verplaatsing naar elders later vrijgemaakt kunnen worden voor bouwterrein is vooraf moeilijk te zeggen. De ondervinding dienaangaande, juist ook in het Heuvelterrein in vroeger jaren opgedaan heeft bewezen, dat de inzichten omtrent verhuizing der dooden bij de Chineezen veranderlijk kunnen zijn.

„Bij de bouwblokindeeling en de parcelleering is daarom voorzichtigheidshalve voorop gesteld, dat geen gronden, door Chineesche graven geoccupeerd, vrij zullen komen. Lukt dit later hier en daar, dan moeten die gronden òf als afzonderlijke perceelen worden uitgegeven, òf bij aangrenzende perceelen gevoegd worden. Waar sprake is van geheele complexen graven werd er met het wegenplan op gerekend, dat deze op zich zelf als zij vrij komen, door den aanleg van een tusschenweg, tezamen als bouwterrein kunnen worden ontsloten.

„De perceelsgrootten zelf zijn nu bij de Europeesche bebouwing voor de overzichtelijkheid in 4 klassen verdeeld t. w.: klein, middel-klein, middelgroot en groot, bij de vaststelling waarvan natuurlijk de hoofdeisch: het ruime wonen, den doorslag gaf en dús is vastgehouden aan de ouderwetsche Indische maten, die in de lage stad bij den nieuwen bouw door den kostbaarderen aanleg en den hoogeren grondprijs moeten worden opgegeven.

Wegen en Werken.

„Bij de technische eischen, aan de wegen te stellen, is streng onderscheid gemaakt tusschen hoofdwegen en zijwegen, terwijl in systematischen aanleg van voetpaden is voorzien.

Hoofdwegen.

„De traceering der nieuwe groote wegen, welker hoofdrichting uit de algemeene eischen van de ontwikkeling der bovenstad werd afgeleid, werd in onderdeelen nagenoeg uitsluitend door de technische eischen bepaald, t.w. helling, kromming en in verband met de hooge kosten aan dergelijke wegen verbonden, zoo voordeelig mogelijken aanleg.

„Als maximum helling is gekozen 4 pct, welke gecombineerd kan worden met een straal van 40 meter. Deze straal is als maximum voor asweg aan te houden. Een dergelijke weg kan beklommen worden door een electrische tram, van het type als eenige jaren geleden door de S. J. S. voor haar geprojecteerde verbinding met Tjandi ontworpen is. Voor een dergelijke tram zou desnoods een 5 pct. helling goed zijn. Niettenmin wordt een dergelijke helling vóor de hoofdwegen beslist te steil geacht zoowel met het oog op rijtuigverkeer, al zal dat met de jaren wel in beteekenis afnemen, als met het oog op een toekomstige stoomtram. Het is immers zeer wel denkbaar, dat een stoomtrambedrijf aan de electrische tractie zal voorafgaan.

„De breedte der hoofdwegen, d.w.z. de normale strook, welke tusschen de erfpachtsgrenzen voor den wegaanleg open blijft, is aangehouden op 24 meter, evenals tot dusver bij den Nieuwen Tjandiweg geschied is. In het algemeen lijkt een dergelijke breedte, ook ter plaatse van ingravingen, indien deze niet meer dan ongeveer 5 meter bedragen, ruim voldoende.

„Bij 3 meter ingraving en talud hellingen 1 : 1 (in den heuvelterreingrond kan men op vele plaatsen steiler insteken) blijft na aftrek van het terrein, dat eventueel aan open leidingen verloren gaat nog een wegbreedte van ongeveer 15 meter over, hetgeen ruim voldoende is, om ook bij het gekozen ongunstige voorbeeld van sterke ingraving, behalve het gewone rijverkeer ook tramverkeer over dubbelspoor te leiden.

„Het spreekt van zelf, dat latere projecten aan de hand van gedetailleerde terreinopnamen op dit punt eerst uitsluitsel kunnen geven.

„De zijwegen, welke alle uitsluitend het karakter zullen dragen van woonwegen, zullen aan veel lager gestelde verkeerseischen behoeven te voldoen. De toelaatbare hellingen kunnen en moeten op veel plaatsen zelfs, wil men niet in abnormaal hooge aanlegkosten vervallen of tot onmogelijke bouwblokvormen komen, belangrijk steiler zijn dan voor de hoofdwegen als maximum is aangenomen. Voor het autoverkeer maken steile hellingen niets uit. Bezwaarlijk wordt 't voor het rijtuigverkeer, al zal dit er vermoedelijk geen al te groote rol spelen in de toekomst.

„Tusschen deze min of meer tegenstrijdige eischen lijkt het 't best als hoofdeisch voor het verkeer aan te nemen, dat de bewoners te voet of met een rijtuig langs korten afstand een der hoofdwegen kunnen bereiken, waar zij verder van tram of autobus gebruik kunnen maken. Echter is een steilte van meer dan 8 pct., ook met het oog op het wegonderhoud, dat anders (vooral door remmende auto's) zeer bezwaarlijk wordt, als ondoelmatig aangenomen, terwijl 10 pct. als het uiterst maximum wordt beschouwd.

„Behalve enkele wegen, welke als sierwegen een speciaal karakter krijgen, zijn voor wat de breedte betreft, de woonwegen in twee typen verdeeld. Het kiezen van meerdere typen lijkt voor het heuvelplan onnoodig. Bij latere detailleering kan indien dit onverwacht wel wenschelijk mocht blijken, toch nog tot meerdere variatie worden besloten.

„De twee typen zijn als volgt gedacht.

„A. Woonwegen, waarop hetzij in verband met het aantal aangrenzende perceelen, hetzij in verband met de omstandigheid van plaatselijke samentrekking van verkeer, hetzij in verband met de mogelijkheid van eenig toekomstig toerverkeer (naar

uitzichtspunten b.v.) passeering van voertuigen vrij veel voor kan komen. Voor deze wegen is een totale strook van gemiddeld 10 meter breedte gedacht. De verharding kan dan 4 meter, zoo noodig 5 meter worden, ook in ingravingen.

„Waar door diepe ingravingen veel taludbreedte verloren kan gaan, zal natuurlijk de strook overeenkomstig breeder genomen moeten worden. Dit is ook eerst later na detailopnamen te bepalen.

„B. Woonwegen, welke voor het verkeer een uiterst geringe beteekenis zullen hebben. Hiervoor is een terreinstrook van 7 meter voldoende geacht. De verhardingen kunnen 3 a 4 meter breedte krijgen.

Voetpaden

„Voorts is bij het plan gerekend op voetpaden, welke hetzij voor afkorting dienen, hetzij voor wandelpaden naar uitzichtpunten. Ook de meeste kampongpaden kunnen later als voetpaden aangelegd worden. Bij plaatselijk groote steilte zal trapvormige aanleg toegepast kunnen worden.

Wegbeplanting.

„Evenals omtrent zoovele andere stedebouwkundige vragen, zijn ook omtrent de meest geschikte beplantingen voor wegen en pleinen in steden in Indië weinig ervaringen opgedaan, en in elk geval slechts luttel gegevens over deze ervaringen voorhanden. De zeer rijke flora levert natuurlijk ongetwijfeld voldoende materiaal op om in de verschillende gevallen te voorzien, doch bestaat de moeilijkheid daarin, dat eenerzijds de eischen waaraan de boomen voor stadswegen hebben te voldoen nog weinig gepreciseerd, anderzijds de eigenschappen van verschillende boomsoorten ten opzichte van die eischen niet voldoende bekend zijn.

„De boomen, welke in het heuvelterrein vooral voor wegbeplanting in aanmerking zullen komen, zijn tandjoeng, ketapang en regenboom voor de normale wegen, tjemara voor kleine wegen en tjemara, tamarinde, oliepalm, koningspalm in bijzondere gevallen.

„Intusschen hebben wij reeds de opmerking gemaakt, dat de kleinere wegen het dikwijls zonder beplanting kunnen stellen. Uit de boven daarvoor aangegeven afmetingen volgt, dat hun

breedte dikwijls ten volle door verharding, afvoerleiding en ingraving of ophooging zal worden ingenomen. Is in een dergelijk geval het weglaten der beplanting dus om economische reden wenschelijk (men zou den weg anders immers zooveel breeder moeten maken), — de geaccidenteerde traceering, de te verwachten erfbeplanting en de uitzichten ontnemen aan dit weglaten de aesthetische bezwaren, die het b.v. in de benedenstad zou hebben. Voor de wegen waar wel een beplanting mogelijk en wenschelijk is — wat voor elk geval dus in het bijzonder is te beoordeelen, — komt dan nog een eenzijdige beplanting dikwijls in aanmerking, zoodat de tweezijdige, die voor de benedenstad als normaal zou moeten worden beschouwd, in het Heuvelterrein geen regel behoeft te worden.

Rioleering.

„Hiervoor kan als eerste aanname gesteld worden, dat elk erf zijn eigen septictank krijgt, waarvan de uitkomende vloeistof loopt in een zinkput, op het erf zoover mogelijk van de bebouwing gelegen maar zoodanig, dat ingeval de put door de geaardheid van den bodem niet als zinkput werkt, de vloeistof in een openbare leiding gebracht kan worden.

„Dit stelsel is tot dusver steeds gevolgd bij de erfpachtsperceelen. Het is zeer eenvoudig en vermoedelijk bij ruime bebouwing zeer voldoende. Waar bij slechte werking van de zinkputten afgevoerd moet worden op open leidingen, kunnen als zoodanig de gegraven wegleidingen allereerst gebruikt worden. Deze voeren meest onder steile dalingen omlaag. Deze omstandigheid, gepaard aan de sterke werking van de tropische zon, doen veronderstellen, dat men, voor wat betreft de ruim gebouwde wijken zich met een zoodanig systeem zal kunnen behelpen, waardoor groote sommen voor rioleering bespaard worden. Gebaad wordt in deze leidingen bij gebrek aan veel water nooit. Het eenige, waarop te letten valt, is, dat de vloeistoffen voortdurend omlaag kunnen en nergens blijven staan.

„De bestaande Nieuwe Tjandiweg werd allereerst in kombinatie met de afkorting. — Dr. de Vogelweg geschikt geoordeeld om als hartader van het geheele plan te dienen. De keuze van een uitgangspunt voor de beide nieuwe hoofdverbindingen, die met het

Noorden — de Sirandaweg — en die met Djomblang, — de Nogosariweg — aan de Nieuwe Tjandiweg, maakte het mogelijk daar een centrum — het Raadsplein — te vormen, dat op den duur een gelijkwaardige beteekenis kan krijgen als de andere karakteristieke knooppunten van Semarang, t.w. het Boeloeplein, het kruispunt Oei Tiong Hamweg — Hoogenraadslaan en dergelijke.

„Om deze hartader en dit centrum groepeeren zich de andere hoofdwegen en punten.

De Kampongs.

„De aanwijzing der Noordelijke valleien, aan den Grooten Toerweg, voor kamponggebied, is geheel van zelf sprekend; de bewoners der daarbovengelegen erven zullen er geen last van ondervinden.

„Het hoogteverschil langs de zeer steile hellingen is toch zeer groot n.l. 30 tot 40 M. In verband met de plannen voor de landen Pekoenden en Peterongan, in verband ook met de bestaande kampongs zal aldus langs den Grooten Toerweg als hartader een zeer uitgebreid kampongcomplex kunnen komen, gezond gelegen, gemakkelijk af te wateren, in logisch en voldoende nauw verband met de betere stadsdeelen zonder de samenhang daarvan, die blijft behouden daar om en daar langsheen, te verbreken.

„Daarmede kon echter niet volstaan worden, daar de in die valleien bebouwbare ruimte niet voldoende is. Het eerst voor de hand liggende was verder Inlandsche bebouwing aan te nemen in de vallei van de Kali Tjandi, beginnende bij den geprojekteerden pasar, en op den duur zich kunnende aansluiten tot Kampong Nogosari en daarmede tot Tegalwareng, Djomblang en dus tot het voorgenoemde groote complex.

„Tenslotte wordt, om aan de verdere behoefte aan kampongterrein te voldoen, de omgeving van Kalilangse, samen met de lagere hellingen der vallei van dien naam, — gebieden die zich daartoe in het bijzonder leenen —, voorgesteld.

„In de noordelijke dalen zouden volgens een zeer voorloopige parcelleering in totaal ongeveer 450 erven van ± 200 tot ± 250 M^2 verhuurd kunnen worden. Rekent men 4.5 bewoners per erf, dan kunnen zich daar dus ongeveer 2000 inlanders vestigen.

„De terreinen in de buurt van Kalilangse en den Zuidelijken pasar voor kampong te bestemmen, beslaan ongeveer 30 H. A. Rekening houdend met ravijnen, paden enz. ongeveer 30 perceelen per H. A. aannemend, zouden daar ongeveer 4000 inlanders kunnen wonen, totaal dus ongeveer 6000 inlanders in de heuvelterrein-kampongs.

EXPLOITATIE VAN HET PLAN

Begrooting van uitgaven.

„Hieronder volgt een globale begrooting van de gemiddelde jaarlijksche uitgaven, verbonden aan de exploitatie van het Heuvelterrein op het tijdstip, dat alle gronden zullen zijn uitgegeven. Daarnaar wordt een gemiddelde canon berekend als maatstaf voor hetgeen de gronden bij de uitgifte minstens opbrengen moeten om geen verlies te lijden.

„Waar het heuvelterrein verreweg het grootste complex gronden van het gemeentelijk Grondbedrijf in zich sluit en bovendien naar ligging een afgerond geheel uitmaakt, ligt 't voor de hand hiervoor ook een afzonderlijke berekening op te stellen.

Gedurende de eerste reeks jaren, waarin nog op groote schaal gronden zullen moeten worden uitgegeven, is een zoodanige berekening natuurlijk zeer afwijkend van de werkelijkheid. Zoolang echter de prijs, waartegen de gronden worden uitgegeven, hooger blijft dan de berekende gemiddelde prijs, dreigt hierdoor geen gevaar. Men zal echter goed doen bij den aanleg van elken nieuwen weg, evenals tot dusver steeds geschiedde, zich vooraf te vergewissen van de verhouding der daaraan verbonden exploitatieuitgaven tot de inkomsten uit de nieuw uit te geven aangrenzende perceelen te trekken. Ook biedt de jaarlijks op te maken winsten verliesrekening een voldoende veiligheidsklep tegen het onverwacht te hoog opvoeren der uitgaven.

„Aan het verwachte verlies op het autobusbedrijf dient de volle aandacht gewijd. Waar dit verlies vooral in de eerstkomende jaren zwaar kan drukken, is het zaak om vooral door snellen aanleg van goedkoope secundaire en tertiaire wegen zooveel mogelijk gronden in erfpacht uit te geven.

Bij de berekening is het sawahcomplex achter Gergadji buiten beschouwing gebleven. Voor zoover dit toch aan de N. I. S. voor haar woningpark is uitgegeven, is daarvoor indertijd een afzonderlijke rekening opgesteld. Hetzelfde kan geschieden met het overige deel der sawahterreinen, voor Gouvernements-ziekenhuis bestemd.

Voor de berekening van den rentepost over het aanlegkapitaal, welke post onder de jaarlijksche uitgaven een belangrijker factor zal uitmaken, moet allereerst worden nagegaan, hoeveel kapitaal totaal verwerkt zal zijn, als het geheele plan voltooid is.

Dit bedrag wordt als volgt getaxeerd:

	Aankoop gronden (reeds betaald) . . .	*f* 71.000.—
	Aanlegkosten voltooide Nieuwe Tjandiweg en Oei Tiong Bingweg *f* 200.000.— Hiervan de helft ten laste van het Grondbedrijf	„ 100.000.—
	Nog aan te leggen:	
a.	Dr. de Vogelweg, begroot op	„ 24.500.—
b.	Sirandaweg met inbegrip van de afkortingen, de wegen langs het Raadsplein en het noordelijk gedeelte weg buiten het gemeentelijk eigendom voor aansluiting aan den Oei Tiong Hamweg, 3000 M. à *f* 40.— is *f* 120.000—, waarvan de helft ten laste van het Grondbedrijf	„ 60.000.—
c.	Nogosariweg 600 M. à *f* 40.—	„ 24.000.—
d.	Diverse secundaire en tertiaire wegen voltooid of in aanleg, waarvan de kosten volgens de begrootingen totaal	„ 18.000.—
e.	Diverse secundaire wegen, volgens het plan binnen de gemeentelijke eigendomsgrenzen nog aan te leggen. Totaal 5500 M. à *f* 15.— . . (hierin is niet begrepen een enkele door complexen van Chineesche graven geprojecteerde weg, welke alleen aangelegd wordt als de graven vrijkomen voor bouwterrein).	„ 82.500.—
	Transporteere .	*f* 380.000.—

Per transport ƒ 380.000.—

f. Diverse tertiaire wegen nog aan te leggen. Totaal 5100 M. à ƒ 11.— is . . . . . „ 56.100.— (hierin is niet begrepen een enkele weg door een complex van Chineesche graven, evenmin kampongwegen, echter wel alle wegen om en bij den Zuidelijken pasar).

g. Plein en plantsoen-aanleg (de weggedeelten zijn reeds onder de wegen begrepen) . . . . . „ 40.000.—

h. Rioleering (naar omstandigheden al dan niet te verwerken) stelpost . . . . . „ 70.000.—

Totaal aan kapitaal. . ƒ546.100.—

Afgerond. . . „546.000.—

De jaarlijksche exploitatie-uitgaven worden nu als volgt:

Rente 5 pct. over het aanlegkapitaal ad ƒ 546.000.— . . . . . „ 27.300.—

Storting in een fonds voor zware herstellingen en vernieuwingen van den bovenbouw der wegen, waarvoor 5 pct. over ƒ $\frac{364000}{2.}$ . . . . . „ 9.100.—

Storting in een fonds voor herstellingen en vernieuwingen van de eventueel te maken rioleering. Gerekend 2 pct. over ƒ 70.000.— . . . . . „ 1.400.—

Totaal ƒ 37.800.—

Onderhoud wegen en pleinen.

a. Nieuwe Tjandiweg en Oei Tiong Bing weg, voor de helft ten laste van het Grondbedrijf. 27000 M². verharding à ƒ 0.34, waarvan de helft. . . . . ƒ 4.590.—

b. Dr. de Vogelweg 4585 M². à ƒ 0.34 „ 1.558.90

c. Sirandaweg met afkortingen bij een verhardingsbreedte van 7 meter 21000 M². à ƒ 0.34 waarvan de helft. . . „ 3.570.—

d. Nogosariweg bij een verhardingsbreedte ƒ 9718.90

Transporteere . ƒ 37.800.—

	Per transport	*f* 9718.90	*f* 37.800.—
	van 7 Meter:		
	4200 M². à *f* 0.34	„ 1.428.—	
e.	Secundaire wegen met een gemiddelde verhardingsbreedte van 4 Meter, 27600 M². à *f* 0.16	„ 4.416.—	
f.	Tertiaire wegen met een gemiddelde verhardingsbreedte van 3 Meter. 16800 M². à *f* 0.10	„ 1.680.—	
g.	Plantsoenen en pleinen, voor zoover niet reeds in bovenstaande posten begrepen	„ 1.757.10	
			f 19.000.—

Onderhoud aan eventueel te maken rioleering.

Stelpost	„	1.000.—

Verlichting.

250 lantaarns à *f* 45.—	„	11.250.—
Gerekend is op lantarens op afstand van gemiddeld 60 Meter. Voor Nieuwen Tjandiweg, Oei Tiong Bingweg en Sirandaweg is slechts de helft ten laste Grondbedrijf gerekend.		
Verlies op een openbaar vervoermiddel	„	10.000.—
Algemeene kosten, voor zooverre niet in bovenstaande bedragen begrepen, diverse en onvoorziene.	„	7950.—
Totaal jaarlijksche uitgaven. . .	*f*	87000.—

Exploitatie-uitgaven.

„Als rentevoet is bij de betreffende posten in de begrooting 5 pct. aangenomen, overeenkomstig het percentage dat volgens de Grondbedrijfverordening bij de bedrijfsrekening tusschen Gemeente en Grondbedrijf steeds in acht te nemen is. Deze rentevoet verschilt ook weinig van die der laatste gemeentelijke leening.

In verband met de mogelijkheid, dat kostbare verzwaringen van den bovenbouw der wegen in de toekomst noodig zijn, zou het

vormen van een herstellings- en vernieuwingsfonds wenschelijk kunnen zijn. Om dit op de exploitatie-begrooting te doen uitkomen, is daarvoor 5 pct. aan afschrijving op den bovenbouw genoteerd. Voor het bedrag aan aanlegkosten van den bovenbouw is genomen de helft van de totale aanlegkosten der wegen.

Voor de verlichting, welke een relatief hoogen post onder de exploitatie-uitgaven inneemt, is niet aangehouden het bedrag per lantaren, 't welk thans aan de Ned. Indische Gas-Maatschappij betaald wordt, zijnde *f* 56.10 per jaar. Het is toch hoogst waarschijnlijk, dat na afloop van de thans geldende concessie ult. 1919 deze hooge prijs voor de gemeente belangrijk verminderen zal. Een bedrag van *f* 45.— is vermoedelijk vrij hoog geschat. Voorts is bij de berekening van het aantal lantarens aangehouden een onderlinge afstand van 60 M., zijnde de maximum afstand, waarop deze thans, krachtens de geldende concessie-bepalingen der gasfabriek, geplaatst moeten worden. Echter zal de Gemeente, als zij bij afloop der concessie in 1920 de handen vrij krijgt, zich allicht in de dure straatverlichting beperken. Op vele wegen in het heuvelterrein althans zal met grooter lantaarnafstand dan 60 Meter nog aan redelijke eischen van verlichting voldaan worden.

Het bedrag uitgetrokken als jaarlijksch verlies op een openbaar middel van vervoer is gebaseerd op den getaxeerden verliespost op het autobusbedrijf in de eerstkomende jaren. Voor een blijvend jaarlijksch terugkeerend verlies is het gestelde bedrag ad *f* 10000.— (zie gemeenteblad 1916 blz. 178 en volgende) vermoedelijk veel te hoog. Als men in later jaren in Semarang een volledig tramnet krijgt, waar 't toch toe komen moet, zal een eventueel verlies op de Heuvelterreinlijnen toch opgenomen worden in het geheele trambedrijf. Voorzichtigheidshalve is echter de post van *f* 10000.— als jaarlijks terugkeerend verlies op de begrooting gebracht.

Inkomsten.

„Tegenover de uitgaven ad *f* 87000.— moeten de volgende inkomsten gesteld worden.

De erfpacht voor reeds uitgegeven gronden in het heuvelterrein, bedroeg op ult. Maart 1916 rond *f* 12600.—, waarbij gevoegd kan worden rond *f* 1400.— aan erfpacht voor het perceel Leger des Heils, welk bedrag feitelijk de gemeente aan het Grondbedrijf

schuldig is (Raadsbesluit 29 November 1915). Totaal is dus aan erfpacht uitgegeven *f* 14000.—, zoodat om de exploitatie dekkend te maken, jaarlijks ± *f* 73000.— gevonden moet worden uit de nog uit te geven erfpachtsperceelen. Het totaal oppervlak daarvan (zonder rekening te houden met de Chineesche graven, welke mogelijk voor afkoop vatbaar zijn) met de planimeter op de kaart gemeten tot geen steiler hellingen dan ongeveer 1 : 5, bedraagt rond 943000 M². De steilere taluds, welke tot dusver steeds mee uitgegeven zijn tegen lagen prijs, worden voorzichtigheidshalve buiten beschouwing gelaten.

Canon.

„De gemiddelde canon, waartegen die gronden dus uitgegeven zullen moeten worden, wordt dan ± 7.7 ct. (door rioleering en openbaar middel van vervoer buiten beschouwing te laten, wordt de prijs 6.1 ct.)

Hoewel, afgaande op de prijzen, welke in den laatsten tijd bij de uitgifte gemaakt worden, en op vaak belangrijk hooger grondslag berusten en gelet op de wijze, waarop de uitgaven begroot zijn (er wordt reeds uitgegeven op de basis van 14 en 15 cent voor vlak terrein) aan te nemen is, dat het bedrijf op gezonde basis kan worden voortgezet, zoo lijkt 't niettemin raadzaam bij het opmaken van definitieve projecten en begrootingen de in bovenstaande globale begrooting aangegeven cijfers voortdurend te beschouwen als maxima waarboven men niet gaan moet. Men drijve in de toekomst bij de uitvoering van secundaire en tertiaire wegen de eischen niet op, maar stelle zich met het hoogst noodige tevreden. Eveneens tracht men te bezuinigen op de kosten van rioleering en late dergelijke werken, indien zulks niet om hygiënische eischen dringend noodzakelijk is, zooveel mogelijk achterwege.

Ook zou op den post van verlichting, welke een vrij hoog percentage bij de jaarlijksche uitgaven vormt, te bezuinigen zijn.

Goedkoope uitgifte.

„Door aldus de jaarlijksche totaal-uitgaven te verminderen, wordt niet alleen de zekerheid een sluitende, zoo mogelijk winst biedende exploitatie-rekening te krijgen verhoogd, maar wordt tevens de mogelijkheid geopend om sommige complexen gronden, op het plan aan-

geduid met „klein" en middelbaar klein tegen een relatief lagen canon uit te geven. Hierdoor valt te bereiken, dat personen met kleine beurzen er eerder toe komen zullen, zich in het heuvelterrein te vestigen.

Om eenig beeld te geven van de prijzen, welke men bij een dergelijke regeling zou moeten maken om zeker te blijven van dekking der uitgaven, wordt volgend schema gegeven :

GROEP	Erf-oppervlakte (terrein steiler dan 1:3 niet mee te rekenen.)	Eenheidsprijs per M².	Erfpachtsom per maand.
groote erven	boven 2500 M²	10 ct. en meer	*f* 21.— en meer
middelbaar groote erven	1200—2500 M²	8 — 10 ct.	„ 8.— *f* 21.—
middelbaar kleine erven	700—1200 M²	6 — 8 ct.	„ 3.50 „ 8.—
kleine erven	tot 700 M²	5 — 6 ct.	„ 3.00 „ 3.50

Dit schema heeft uit den aard der zaak geen reëele beteekenis zoolang geen volledige perceeleering is doorgevoerd om tot een juist oppervlakte-cijfer voor elke groep te geraken.

Wij kunnen echter de opmerking niet achterwege laten, dat de hoogste prijzen, in het schema genoemd, naar ons voorkomt lager en vermoedelijk belangrijk lager zijn dan de marktwaarde, welke de meeste perceelen gaandeweg krijgen. Nu toch eenmaal een bewoonde buurt ontstaan is zal er, zij 't bij schokken misschien (in verband met de abnormale tijden) voldoende vraag blijven om de gronden op hooger prijzen dan *f* 1.60 à *f* 2.— (gekapitaliseerde canon) te kunnen aanslaan. Bij tijdelijke vermindering der vraag en te sterke daling der marktwaarden, heeft men 't in de hand de uitgifte wat te vertragen, zoo noodig door den aanleg van de toeganggevende wegen hier en daar wat uit te stellen.

Algemeene principes bij de uitgifte in acht te nemen.

„Bij de uitgifte der gronden waren dan de volgende algemeene principe te aanvaarden:

1e. Het geheele bedrijf moet zich minstens dekken.

2e. De pachtsom der groote erven, wordt uitsluitend naar den marktprijs ten tijde van de uitgifte bepaald.

3e. De pachtsom der kleine erven, wordt, met in achtneming van het sub 1. genoemde, zoo laag vastgesteld als noodig om een vlotte uitgifte dier erven te bevorderen.

Kampong-gronden.

„Bij bovenstaande berekeningen zijn de kamponggronden geheel buiten beschouwing gelaten.

Dit leek rationeel, aangezien de bijzondere eischen, t. w. zeer lage canon gepaard aan relatief hooge kosten om te voldoen aan hygiënische eischen, een strenge commercieele opvatting bij de exploitatie van die terreinen misschien uitsluit. Het lijkt daarom juister geen cijfers betreffende de exploitatie dier terreinen te vermengen met cijfers, welke betrekking hebben op de exploitatie van het gebied, waarbij een commercieele opzet pertinent op den voorgrond te stellen is.

Bij de sindsdien uitgevoerde en voorgestelde wegen en de uitgifte van terreinen, wordt geregeld rekening gehouden met de hierboven voorgestelde beginselen.

De eenheidsprijzen voor aanleg van de wegen gegeven, werden dan ook zooveel mogelijk aangehouden. Slechts een enkele maal moest om bepaalde redenen daarboven worden gegaan.

Wat de canon van de in 1916 uitgegeven perceelen betreft, kan geconstateerd worden, dat die in dit jaar aanzienlijk hooger is dan geraamd.

Zelfs is hij nog steeds stijgende.

De vraag naar terreinen in de heuvels neemt voortdurend toe en in verband daarmee stijgt de prijs. Slechts door een zoodanig ruim aanbod van grond, dat de vraag overtroffen wordt, zal de prijs kunnen dalen.

Gezien echter de steeds grootere vraag, staat het te bezien of in de naaste toekomst spoedig genoeg zooveel grond voor exploitatie geschikt zal zijn te maken, dat die prijsdaling bereikt wordt.

Die toenemende vraag maakt het onbillijk het bestaande preferentiesysteem te handhaven, waarbij soms een persoon op ettelijke perceelen tegelijk voorkeur vroeg. Er werd dan ook in 1916 toe overgegaan de uitgifte van gronden bij openbare inschrijving te doen geschieden.

Hoewel dit niet de opzet was, is een zeer aanzienlijke prijsstijging er het gevolg van geweest. Werden de gronden aan het begin van het verslagjaar tegen gemiddeld 7 cent/M². uitgegeven, aan het einde van het jaar bedroeg die prijs gemiddeld 14 cent/M².

Aanvankelijk werd tegen een bepaalden prijs voor elk perceel in zijn geheel ingeschreven, doch daar de voorloopig opgegeven oppervlakken nogal dikwijls afweken van die van den lateren definitieven meetbrief, werd tegen het einde van het verslagjaar overgegaan tot een inschrijving per M².

Daar het gereedkomen van den meetbrief steeds geruimen tijd vorderde, waardoor het sluiten van het erfpachtscontract ernstig werd vertraagd, werd in het belang van de erfpachters overgegaan tot het invoeren van een voorloopig contract. Na het sluiten hiervan kon reeds desgewenscht tot bouwen worden overgegaan, wat verscheidene erfpachters zeer naar wensch was.

De lange tijd, dien het opmaken van de meetbrieven vorderde, werd toegeschreven aan de omstandigheid, dat het gemeente-terrein in kaart was gebracht op meerdere kadastrale bladen, zoodat voor een perceel dat in meerdere bladen tegelijk voorkwam ook een even groot aantal meetbrieven moest worden ingediend. Om die reden werd van gemeentewege het verzoek gedaan om het geheele gemeentelijk bezit in de heuvels samen te trekken op een meetbrief. Deze werd in December ontvangen, zoodat in het vervolg een vlugger gereedkomen van de meetbrieven voor de perceelen mag verwacht worden.

Zooals uit den voorafgaanden overzichtsstaat blijkt, was het oppervlak op 1 Januari 1916 uitgegeven, dan wel verbonden 204.876 M², op 1 Januari 1917 bedroeg dit 413.147 M² of van het totaal der voor erfpachtsuitgifte vatbare gemeentegronden van 1.361.266 M² ruim 30%; het aantal perceelen op 1 Januari 1916 uitgegeven dan wel verbonden bedroeg 112, op 1 Januari 1917 bedroeg 't 159.

De uitgegeven perceelen liggen gedeeltelijk aan den Nieuwen Tjandiweg, ten deele aan reeds aangelegde, dan wel in aanleg zijnde wegen.

	Gereed kwamen in het verslagjaar		Totaalkosten
	Lang	Verhardings-breedte	
Merbaboeweg	330 Meter	2 Meter	*f* 3.980.—
Sindoroweg	178 „	2 „	(zie Moeriaweg).
Parallelweg 1e. deel	458 „	3.5 „	*f* 5.700.—
Bendo	161 „	2.— „	
Sembodjaweg	556 „	3.5 „	„ 5.900.—
Bergotaweg (langs N. I. S. woningpark)	527 „	7.— „	„ 34.313.63

Aan het eind van het verslagjaar waren in aanleg:

	Lengte	Verhardings-breedte	Bedrag van de begrooting
Parallelweg (3e. deel)	373 Meter	3.5 Meter	*f* 6.420.—
id. (2e. deel)	158 „	3.5 „	„ 2.668.—
Moeriaweg (inclusief Sindoroweg, één begrooting)	323 „	3.5 „	„ 5.320.—
Soembingweg	260 „	3.5 „	Niet begroot.
Dr. de Vogelweg	655 „	7.— „	*f* 24.421.—

terwijl een 4-tal andere in voorbereiding waren.

Met den aanleg van den Dr. de Vogelweg, een hoofdweg waardoor de 2 groote lussen in den Nieuwen-Tjandiweg afgesneden zullen worden, werd ernstig stagnatie ondervonden. Het werk moest voorloopig worden stop gezet, doordat de bewoners van

eenige huizen van de kampoeng Gadjahmoengkoer, welke verplaatst zouden moeten worden ten behoeve van den wegenaanleg, weigerden te verhuizen. Daar ± 6 jaar geleden de bezitsrechten van den grond waren afgekocht met toezegging, dat de bevolking nog 3 jaar zou mogen blijven wonen of zooveel langer als de Gemeente den grond niet zou noodig hebben, werd met machtiging van den Gemeenteraad een actie tegen genoemde bewoners ingesteld, teneinde hen van het terrein te doen afzetten.

Behalve tot den regelmatig voortgezetten aanleg van wegen, werd ook overgegaan tot meerderen kampongaanleg.

De bescheiden proefneming, genomen tegenover de perceelen uitgegeven aan het Leger des Heils aan den voet van den Nieuwen Tjandiweg werd doorgezet, meerdere kampongwegen werden daar aangelegd, een behoorlijke toegangsbrug werd gemaakt; van de volgens Raadsbesluit No. 64 R. ddo. 31 Maart 1916 op te richten gemeentelijke woningen, werden er 30 daar geplaatst, terwijl een hydrant werd geplaatst en een bad- en privaatinrichting met septictank werd opgericht.

Aan het einde van het verslagjaar waren 4 erven in gebruik. Ingevolge Raadsbesluit ddo. 5 Maart 1915 behoeft daar voor perceelen groot ± 250 M², slechts *f* 0.75 per jaar te worden betaald, indien de occupatie ingaat voor 1 Januari 1918. Van deze buitengewoon gunstige bepaling werd vrij druk gebruik gemaakt.

Tevens werd overgegaan tot het in orde maken van een der makkelijkst toegankelijke dalen voor een tweede kampong. In het midden werd een weg met beton weggoten aangelegd, met aan beide zijden perceelen van ± 250 M². oppervlakte. Om de 12 perceelen werd een bad- en privaatinrichting aangelegd; een en ander was aan het eind van het verslagjaar nog in aanbouw.

Besloten werd, dat in deze kampong een gedeelte van de volgens Raadsbesluit No. 64/R dd. 31 Maart 1916 op te richten gemeentelijke huizen voor inlanders zouden worden geplaatst. Aan het eind van het verslagjaar waren 10 daarvan in aanbouw.

Bij Raadsbesluit No. 5/R dd. 12 Mei 1916 werd de canon voor deze kampong op *f* 0.01 M². per jaar bepaald.

De hoofdweg langs het aan de N. I. S. Mij. in erfpacht uitgegeven terrein kwam gereed, evenals de groote gemetselde afvoer-

leidingen langs en door dat terrein; de kosten van deze laatsten bedroegen tezamen *f* 45982.84.

Door de N. I. S. werden alle secundaire wegen in het te maken woningpark op dit terrein, alsmede een volledige rioleering aangelegd, doch nog niet aan de gemeente overgegeven. De bouw van woningen voor het personeel werd door die Maatschappij met kracht aangepakt.

Aan het eind van het verslagjaar waren 44 woningen geheel dan wel nagenoeg gereed.

Zooals hiervoor reeds vermeld, werd op 31 December 1916 van de regeering bericht ontvangen, dat de overige aangrenzende sawahterreinen aan den voet van de heuvels zouden worden overgenomen, voor zoover ruiling met het Militair-Departement niet mogelijk was, tegen den door de Gemeente bedongen prijs van *f* 1.— per M².

Ten einde de bewoning in het heuvelland te bevorderen, werd besloten tot oprichting van een pasar aan den voet van de heuvels. Hiervoor werd gekozen een zoowel van boven (door den 2en kampong) als van beneden makkelijk te bereiken terrein, nabij het punt van samenkomst van den Nieuwen Tjandiweg, de Bergotaweg en den weg Kintelan. Daar naar een dergelijken pasar eerst geleidelijk de trek moet komen, werd begonnen met een loods van tijdelijke materialen, terwijl het terrein voor de later te plaatsen definitieve loods werd gereserveerd.

Ook werd nabij genoemd kruispunt terrein opengehouden voor schoolbouw.

De tijdelijke pasar werd in November feestelijk geopend.

Hoe meer de exploitatie van het heuvelterrein toenam, hoe meer zich ook het bezwaar deed gevoelen van den grooten afstand van de benedenstad, gepaard met het vrij groote verschil in hoogte.

Daar in 1913 de onderhandelingen omtrent de tramplannen met de S. J. S. op een dood punt waren gekomen, werd de kans om een tram naar de heuvels te krijgen gering geacht, te meer omdat de bewoning daar aanvankelijk nog te gering zou zijn, om de exploitatie rendabel te maken, zelfs indien de bebouwing zoo spoedig toenam als het zich liet aanzien.

Het was op grond van het vorenstaande, dat besloten werd tot het in exploitatie nemen van een autobusdienst. Hoewel met

het oog op intensief vervoer een dergelijke verkeersmiddel zeer zeker achterstaat bij een tram, wogen in casu de voordeelen van een dergelijken dienst toch zwaarder, t. w.

a. het kapitaal, hetwelk erin gestoken behoeft te worden, kan vrij gering zijn;

b. aanleg van vaste banen, stations en dergelijke is onnoodig.

c. neemt het vervoer onverwacht toe, dan kan men op een gemakkelijke wijze door aanschaffing van enkele bussen dan wel aanhangwagens daaraan tegemoet komen.

d. Bij het in exploitatie komen van nieuwe complexen grond kan zonder eenig meerder kapitaal het traject van de bus gewijzigd c. q. uitgebreid worden.

e. Zoodra de bewoning zoodanig is toegenomen, dat een tramverbinding rendabel zal zijn, zullen de bussen weder kunnen worden verkocht, dan wel worden omgebouwd tot vrachtauto's. Haar taak om de bebouwing van het heuvelterrein te bevorderen zal dan zijn volbracht.

In het verslag over het jaar 1915 werd vrij uitvoerig uiteengezet, welke de gedachtengang is geweest bij de uitwerking van de plannen, terwijl vermeld werd, dat 2 verschillende opvattingen hadden post gevat.

Tegenover elkaar werd n. l. gesteld een dienst met een vrij groot aantal bussen, loopende de kringlijn benedenstad-Oud Tjandi-Nieuw Tjandi in beide richtingen en een beperkte dienst met weinig bussen loopende uitsluitend Benedenstad-Heuvelterrein en omgekeerd.

Bij de officieele besprekingen over dit onderwerp werd, nadat aanvankelijk de stemmen hadden gestaakt, ten slotte het laatste plan met de kleine opzet gekozen.

Besloten werd tot aanschaffing van voorloopig 4 autobussen, teneinde cijfers te kunnen verkrijgen voor de exploitatie; de bij de ontworpen plannen gebezigde cijfers waren allen hetzij geschat, hetzij aan Europeesche bedrijven ontleend.

Tevens zou gelegenheid bestaan om bij aanzienlijke stijging van het verkeer het aantal wagens uit te breiden c. q. met aanhangwagens.

Vooropgezet werd dat:

1e. de dienst werd gesticht uitsluitend teneinde de bebouwing van het gezonde heuvelterrein te bevorderen.

Het geraamde verlies van *f* 10000.— zou dan ook geheel ten laste van de exploitatie van het Grondbedrijf gebracht worden.

2e. de bus beschouwd zou moeten worden als voorloopster van een in de toekomst aan te leggen tramverbinding.

In overleg met de als Commissie van Bijstand aangewezen Spoorwegcommissie werd overgegaan tot bestelling bij de Auto-Import-Maatschappij te Weltevreden van 4 bussen systeem Saurer, hetzelfde merk, dat in de laatste jaren bij de Gouvernements autodiensten op Sumatra zijn bruikbaarheid in de praktijk in Indië duidelijk bewezen had.

De carosserie zal te Semarang worden gebouwd bij de rijtuigfabriek Barendse; de bussen zullen plaats bieden voor 1e en 2e klasse passagiers.

In verband met de vertraagde uitzending uit Zwitserland tengevolge van den oorlog, kon deze wagen aan het einde van het verslagjaar niet geheel gereed zijn; in het contract staat n.l. vermeld, dat de eerste bus in 1916 geheel gereed zal moeten zijn en dat na goedkeuring daarvan met de overige bussen kan worden begonnen.

De opening van den dienst was voorloopig gesteld op 1 Maart 1917; in verband met de bovenvermelde vertraagde uitzending zal die datum vermoedelijk wel verschoven moeten worden, (geopend op 1 April 1917).

Groote Huis						
20	7.6	Boeloeplein				
30	10	20	7.5	Gergadji beneden grens gemeentelijk grondbezit		
45	15	30	10	20	7.5	Nieuwe Tjandiweg eindpunt

Maandabonnement op de geheele lijn geldig voor de 1e klasse behalve op Zon- en Feestdagen	*f*	11.25
idem voor schoolbezoek	„	8.50
Bonboekjes van 60 bons, elk geldig voor 1e Sectie in de 2e klasse	„	1.50
idem van 30 bons	„	0.80

Gronden Djangli.

Evenals het vorige jaar breidde zich het gemeentelijk grondbezit hier geleidelijk uit, doordat door de Gemeente steeds prijs werd gesteld op de door particulieren aan het Gouvernement in eigendom afgestane stukken.

Veelal werden deze stukken nog niet in erfpacht uitgegeven, omdat de oorspronkelijke aanvragers, nadat de Gemeente den grond in eigendom had gekregen, geen erfpacht wenschten te aanvaarden, (men zie de toelichting bij „Gronden in het algemeen".)

In verband met de toekomstplannen, waarbij ook een uitbreiding van de stad naar deze richting wordt verwacht is het echter gewenscht hier over meerdere gronden te kunnen beschikken.

Het ligt ook in de bedoeling om zoo spoedig de dienst dat zal toelaten, voor dit complex en de meer zuidelijk en westelijk gelegen gronden een uitbreidingsplan te ontwerpen, aansluitende aan het hiervoren vermelde door den Raad vastgestelde uitbreidingsplan voor het gemeentelijk heuvelterrein.

Gronden Djatingaleh.

Hiervoor geldt in het algemeen hetzelfde als voor de gronden Djangli vermeld.

Van de Samarang-Joana Stoomtram-Mij werd het verzoek ontvangen, om, daar het in erfpacht uitgeven van de terreinen lang op zich liet wachten, de door die Mij betaalde bezitsrechten aan haar terug te betalen en haar niet meer te beschouwen als candidaat erfpachtster. Aan het eind van het verslagjaar was omtrent dit verzoek nog geen beslissing genomen.

Gronden Karangredjo.

Het oppervlak van dit complex bleef constant t.w. 43904 M².,
waarvan in dit jaar 17049 M² werd uitgegeven.

Gronden Pandean.

De gronden Pandean, in het zuidoostelijk deel der benedenstad gelegen, vermeerderden niet, het oppervlak bleef 18384 M². het oppervlak der erfpachtsperceelen nam toe van 14005 M². tot 16540 M².

Gronden Sompok.

In den loop van het verslagjaar gelukte het om te Sompok van eenige terreinen, tezamen ± 135210 M² de bezitsrechten af te koopen. Overeenkomstig de in Mei 1914 van de Regeering verkregen toezegging, werden deze gronden in eigendom aangevraagd, tegen den prijs van ½ cent per M².

Een uitbreidingsplan, opgemaakt door den dienst van Gemeentewerken voor Sompok en Pandean Lamper-Zuid, werd door den Raad goedgekeurd. Aan het eind van het verslagjaar werden belanghebbenden, die bezwaren mochten hebben, opgeroepen om die bezwaren kenbaar te maken.

Voorzoover de aangekochte gronden langs een voldoenden weg bereikbaar waren, werd voor deze gronden aan de hand van het uitbreidingsplan een voorstel opgemaakt voor het in exploitatie brengen. Aan het eind van het verslagjaar werd dit plan goedgekeurd.

In dit laatste plan is gerekend op een indeeling met 34 kleine erven voor meer permanenten bouw - de woningvereeniging Semarang is ook van plan om daar te gaan bouwen - en 198 inlandsche erven.

Achter de inlandsche erven zal een gesloten leiding komen te loopen, waarin voor elke 2 erven telkens 1 opening bestemd om te defaeceeren.

Aan het boveneinde van die leiding wordt een badinrichting geplaatst, waarin tevens een tuimelbak ter verkrijging van een regelmatige periodieke doorspoeling van de leiding. Aan het einde van elke leiding wordt een septictank gemaakt. Regenwater zal in de genoemde gesloten leidingen niet mogen toetreden.

Bovendien is in het ontwerp opgenomen het aanleggen van de noodige waterleidingen, 1400 M². hoofdweg en 1970 M². kapongweg.

Het totaal bedrag van de begrooting bedraagt *f* 31570.

Aangenomen werd, dat volgens totaal plan 500 Europeesche en 2660 Inlandsche erven konden worden geplaatst.

Neemt men aan, dat alle kosten door de exploitatie gedekt moeten worden, dan zou daaruit een canon per jaar voortvloeien van *f* 0.90 voor een Europeesch en *f* 0.07 voor een Inlandsch erf. Werden de kosten van rioleering wasch- en badinrichtingen ten algemeenen laste gebracht, zooals ook geschied is bij de aangelegde leidingen en inrichtingen in kampong Randoesari, dan zouden die kosten worden respectievelijk *f* 0.07 en *f* 0.05.

Al schijnen deze prijzen ook nog vrij hoog, toch wordt hiervoor een aanmerkelijke verbetering van den tegenwoordigen toestand verkregen.

Een erf b.v. van ± 150 M². zal aan grondhuur moeten opbrengen per jaar *f* 7.50, terwijl tegenwoordig de dubbele prijs wel als gemiddelde kan worden aangenomen.

De hier in exploitatie te brengen gronden zijn ook bestemd voor plaatsen van de van gemeentewege op te richten woningen voor inlanders, evenals dit hiervoor bij den kampongaanleg in het heuvelterrein werd vermeld.

lterrein)

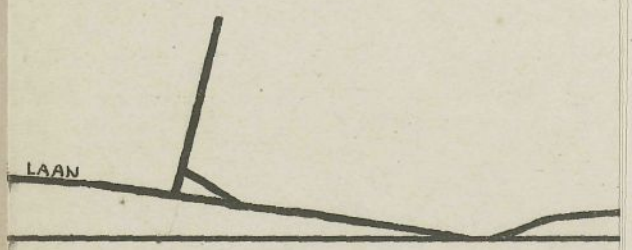

Uitbreidingsplan

van de Gemeente Semarang (Heuvelterrein)

Schaal 1 : 10.000

BIJLAGE IV.

GEMEENTE-SEMARANG
GRONDBEDRIJF

No. 796/271

BIJLAGEN: ZEVEN.

DOSSIER: Comptabiliteit.
ONDERWERP: Balans, Winst-en Verliesrekening.

SEMARANG, 4 September 1917.

Aan
den Burgemeester van
SEMARANG.

Ik heb de eer U hierbij aan te bieden de Balans, Exploitatie-, Winst- & Verliesrekening per ultimo 1916, vergezeld van een Nota van Toelichting en 3 Bijlagen.

De Directeur van het Grondbedrijf,
(w.g.) RÜCKERT.

GRONDBEDRIJF

BALANS PER 31 DECEMBER 1916

1	*Gronden in erfpacht*								
	Baroesarie (Res erf)	13243	M²	*f*	31650	77			
	Heuvelterrein	391684	„	„	418991	10			
	Djatingaleh	20170	„	„	20114	60			
	Pandean	16540	„	„	11561	20			
	Lamper Lor	2420	„	„	2417	40			
	Karangredjo	17049	„	„	2423	—			
	Karanganjar Goenoeng	1910	„	„	1377	—	*f*	488.535	07
		463016	M²						
2	*Gronden nog beschikbaar*								
	Baroesarie (Oud Res. Erf)	12235	M²	*f*	29177	23			
	Heuvelterrein	969582	„	„	232866	86⁵			
	Djatingaleh	62460	„	„	32206	64⁵			
	Pandean	1844	„	„	1342	87			
	Lamper-Lor	2020	„	„	633	53⁵			
	Peterongan	929	„	„	577	23⁵			
	Djangli	74744	„	„	8315	01⁵			
	Karangredjo	26855	„	„	3246	66			
	Tandang	2740	„	„	584	65			
	Karanganjar-Goenoeng	3200	„	„	1846	86			
	Sompok	21800	„	„	18382	60⁵			
	Lamper-Tengah	2310	„	„	720	53⁵			
	Redjosarie	3403	„	„	1851	27⁵	*f*	331.751	98
		1184122	M²						
3	*Wegen, pleinen, plantsoenen*	384410	„					0	01
4	*Niet voor uitgifte vatbaar*	1268600	„					—	—
5	*Inventaris*							4.795	18
							f	825.082	24
6	*Erfpachters*								
	Nog verschuldigde canon			*f*	6888	61⁵			
	Vooruit betaalde canon o/ 1917			„	939	23	„	5.949	38⁵
7	*Diverse Debiteuren*								
	Aandeel in verponding			*f*	814	06			
	Meetbrieven en zegels			„	1296	—			
	Materialen			„	461	94⁵			
	Voorschotten personeel			„	110	—			
	Gouv. Ned. Ind.			„	105500	—	„	108.182	00⁵
8	*Gemeente (Rekening-Courant)*						„	61.934	63⁵
9	*Kas*						„	451	67⁵
							f	1.001.599	94

De Controleur der Gemeente Boekhouding,

(w.g.) KERCHMAN.

GEMEENTE SEMARANG

DECEMBER 1916

10	*Gemeente (Kapitaal)*						*f*	445 686	82⁵
11	*Reserve voor waardevermindering*						„	379.395	41⁵
							f	825.082	24
12	*Reserve voor*								
	Aanleg wegen en werken					*f*	79.916	25	
	Rente-aflossing:								
	Tot ult. 1915			*f*	12.509.005				
	Over 1916			„	12.012.695	„	24.521	70	
						„	104.437	95	
13	*Waarborgsommen*						„	36.722	80
14	*Crediteuren*						„	35.356	95
							f	1.001.599	94

Gezien:

De Directeur van het Grondbedrijf

(w.g.) RÜCKERT.

GEMEENTE-SEMARANG.
GRONDBEDRIJF.

TOELICHTING op de Balans per 31 December 1916.

1. GRONDEN IN ERFPACHT.

Door kapitaliseering van den netto-canon werd de balanswaarde dezer in erfpacht uitgegeven perceelen gemiddeld *f* 1.05 per M². . . .
Van de gronden te Baroesari (Oud Residentie-erf) werd het aan de S. J. S. afgestane perceel ter grootte van 12235 M². ingevolge R. B. No. 11/R dd. 20 December 1916 à *f* 2.50 (ongeveer kostprijs) weder bij de nog beschikbare gronden gevoegd.

2. GRONDEN NOG BESCHIKBAAR.

Baroesari.

De aangenomen waarde ad. *f* 2.50 per M². is voor een dergelijk bij uitstek gunstig gelegen terrein als het oud Residentie-erf beslist te laag te noemen. Bij uitgifte in erfpacht zal zulks ongetwijfeld blijken.

HEUVELTERREIN (INCLUSIEF GERGADJI).

Zooals bij de Balans per ultimo. 1915 verklaard, bedroeg de bruto oppervlakte 3005200 M².
in 1916 bijgekomen . . . . 1166 ,,
3006366 M².

TOELICHTING op de Balans per 31 December 1916.

	Af te schrijven voor onbebouwbaar, Chineesche graven, kampongs, wegen en plantsoenen . 1539600 M².						
	Blijft voor uitgifte 1466766 M².						
	De kostprijs tot ultimo 1916 beliep:						
	Afkoop bezitsrechten (incl. *f* 1645 voor Chin. graven), koopsommen aan het Gouvernement, opnamen.	*f*	88335	04			
	½ aandeel Nieuwe Tjandiweg . . . . *f* 99560.—						
	½ aandeel weg Bergota . . . „ 17156.81						
	Leiding langs N. I. S. . . . „ 11669.11						
	Weg. Dr. de Vogel . . . „ 11869.17						
	Secundaire wegen . . . „ 23134.74						
	Kampong en pasarbouw . . „ 15464.18	„	178854	01			
	Aandeel in algemeene kosten *f* 27703.38⁵						
	Rente aan Gemeente . . . „ 43812.61	„	71515	99⁵	*f*	338705	04⁵
	of per M² 23 cent. (op ultimo 1915—17 cent).						

TOELICHTING op de Balans per 31 December 1916.

		Totaal was beschikbaar						
		dus . . . 1.466.766.M².					*f* 338.705	04⁵
		Uitgegeven:						
		1914 16472 M²			„	421 53		
		1915 153876 „			„	26158 92		
		1916 221336 „	391.684 M².		„	53673 98	*f* 80.254	43
			1.075.082 M².				*f* 258.450	61⁵
		verkocht . .	105.500 „				„ 25.583	75
		Blijft beschikbaar	969.582 M².				*f* 232.866	86⁵
		Evenals verleden jaar voor het Heuvelterrein, kon thans voor het Sompokterrein, nu daarvoor een uitgewerkt bebouwingsplan is opgemaakt, voldoende nauwkeurig worden berekend hoeveel M² grond daarvan als erfpachtsperceelen zullen kunnen worden uitgegeven en wat verder voor wegenaanleg en kampongbouw zal worden aangewend.				zie balans.				
		Aan de hand van die gegevens bedroeg volgens onderstaande berekening de inkoopsprijs per M². netto bouwgrond voor het Sompokterrein *84,3 cent.*						
		Bruto oppervlakte						
			135.210 M².					
		waarvan te reserveeren voor:						

TOELICHTING op de Balans per 31 December 1916.

	Kampongbouw 74.500 M². Europ. wegen, plantsoenen en wegstrooken . 9.240 „ Kampongwegen 29.670 „ 113.410 M². zoodat beschikbaar blijft voor erfpachtsperceelen 21.800 M². Kostprijs tot ultimo 1916:	*f*	18382	60⁵	
	Redjosarie. De Gemeentegronden op Redjosari werden reeds in 1914 in voorloopige erfpacht uitgegeven, doch eerst in 1917 definitief ingeschreven. De canon ging in 1 Mei 1914. De andere posten „Gronden nog beschikbaar" vereischen geen nadere beschouwing.				
3.	WEGEN, PLEINEN EN PLANTSOENEN.				
	In het heuvelterrein (Europ.) 345.500 M². Sompok (id.) 9.240 „ Totaal oppervlakte Europ. wegen. . . . 354.740 M². Kampongwegen Sompok . . . 29.670 „		384.410	M².	

TOELICHTING op de Balans per 31 December 1916.

4.	NIET VOOR UITGIFTE VATBAAR.					
	Niet bebouwbaar:					
	Heuvelterrein. 676.200 M².					
	Ingenomen door begraafplaatsen:					
	Heuvelterrein 130.700 „					
	Te reserveeren voor kampongbouw:					
	Heuvelterrein 387.200 „					
	Sompok . . . 74.500 „					
	411.700. M².					
	Totaal 1.268.600 M².					
5.	De inventaris bestaat uit:					
	een motorwals	*f*	7296	—		
	waarop afgeschreven 1914 t/m 1916 per jaar *f* 1000.—	„	3000	—		
		f	4296	—		
	Instrumenten en werktuigen	„	202	68		
	Diverse kantoormeubelen .	„	296	50	*f*	4795 18
6 en 7.	De posten *„Erfpachters" en „Div. Debiteuren"* werden in het eerste semester 1917 zoo goed als geheel vereffend.					
8 en 10.	GEMEENTE-KAPITAAL.					
	In afwijking met vorige jaren is thans het kapitaal, dat door de Gemeente in het Grondbedrijf is gestoken, in één bedrag in de Balans vermeld.					
	Er is echter splitsing ge-					

TOELICHTING op de Balans per 31 December 1916.

	houden tusschen het kapitaal, dat de Gemeente in haar functie van geldschietster aan het bedrijf heeft gefourneerd (*f* 445.686.825) het z. g. *vast* kapitaal, en de gelden, waarvoor zij in rekening-courant staat met het bedrijf (*f* 61.934.63⁵).					
13.	Het hoofd „WAARBORGSOMMEN" geeft aan, de nog niet gerestitueerde bedragen, door erfpachters gestort ingevolge art. 2 der Erfpachtsvoorwaarden.					
14.	Onder „CREDITEUREN" komen voor:					
	Gouvernement van N. I. saldo Residentie-erf	*f*	20000	—		
	S.J.S. inzake Djatingaleh .	„	15000	—		
	Aankoopfonds (nog te storten).	„	356	95	*f* 35356	95

GEMEENTE SEMARANG

VERLIES- EN WINSTREKENING

Reserve rekening voor Waardevermindering	*f* 206.660	07
„ „ voor aanleg wegen en werken . . .	„ 79.916	25
„ „ voor rente en aflossing	„ 12.012	69⁵
	f 298.589	01⁵

De Controleur der Gemeente Boekhouding,

(w.g.) KERCHMAN.

GRONDBEDRIJF

OVER 1916

Gronden in Erfpacht.				
Waardevermeerdering (art. 10 laatste alinea Grondbedrijf-Verordening) Heuvelterrein.	*f* 206.644.02			
Karangredjo.	„ 174.20			
	f 206.818.22			
Pandean (vermindering)	„ 158.15	*f* 206.660	07	
Prijsverschil van het terrein Kintelan, verkocht aan het Gouvernement ten behoeve van de Centrale-Ziekeninrichting.		„ 79.916	25	
Winstsaldo overgebracht van de Exploitatie-rekening		„ 8.526	10	
Restitutie der in het Aankoopfonds gestorte canonpenningen ten behoeve van het perceel S. J. S. oud Res.-erf 1911 t/m 1915. . . .	*f* 2.600.—			
Te hoog berekende storting in 1915. . . .	„ 259.36⁵			
In exploitatierekening 1914 en 1915 werd verzuimd op te nemen canon Redjosarie à *f* 450.— per jaar	„ 750.—			
	f 3609.36⁵			
Af te veel geboekte rente in 1915.	„ 122.77	„ 3.486	59⁵	
		f 298.589	01⁵	

Origineel.

Semarang, den 4en September 1917.

Gezien:

De Directeur van het Grondbedrijf,

(w.g.) RÜCKERT.

TOELICHTING op de Verlies- en Winstrekening over 1916.

	Het saldo der Exploitatie-rekening ad	*f*	8526	10		
	werd evenals vorige jaren gevoegd bij de *„Reserve voor Rente-aflossing"*, waardoor dit fonds gestegen is tot (zie Balans)				*f*	24521 70
	De totaal tot ultimo 1916 aan de Gemeente verschuldigde rente bedroeg . .				„	56084 17⁵
	Met de winst, verkregen door kapitaliseering van den canon ingevolge art. 10 sub 3. der Verordening (zie bijlage A.) ad	„	206660	07		
	werd de *„Reserve van waardevermindering"* gebracht op (zie Balans)				„	379395 41⁵
	Bij het vaststellen van den verkoopsprijs van het terrein aan den voet van den Nieuwen-Tjandiweg ter grootte van 105.66 M² (voor de Centrale Ziekeninrichting) werd de momenteele kostprijs ad 24 ¼ cent verhoogd tot *f* 1.- zijnde de verrekende kostprijs nadat zal zijn voltooid de aanleg van wegen o.a. de verbindingsweg Kalisari-heuvelterrein. Met het oog daarop is het totaal surplus ad *f* 79.916.25 geboekt op eene speciaal daarvoor geopende reserve-rekening						
	Naarmate nu die aanleg in volgende jaren vordert, zullen de kosten daarvan in mindering van genoemde reserve gebracht worden .					

GEMEENTE-SEMARANG.

EXPLOITATIEREKENING

1	*Algemeene Kosten.*						
	Onderhoud riolen, plantsoenen . . .	*f*	588	—			
	idem Nieuwe Tjandiweg (50%) . . .	„	8143	09			
	Verlichting	„	2055	86			
	Opnamen en uitzetten perceelen . .	„	384	53			
	Advertenties voor inschrijvingen. . .	„	277	55			
	Aandeel in de kosten van beheer en administratie	„	4277	12	*f*	15726	15
2	*Storting in het aankoopfonds.* . .	*f*	2354	88			
	Af restitutie S. J. S. over 1916 . . .	„	600	—	„	1754	88
3	*Rente van het kapitaal der Gemeente*				„	621	93
4	*Winst-Saldo over te brengen naar de verlies en winstrekening.*				„	58526	10
					f	26629	06

De Controleur der Gemeente-Boekhouding,
(w. g.) KERCHMAN

OVER 1916.

5	*Exploitatie gronden.*						
	Canon Baroesarie (oud Res. erf) . .	*f*	4318	88			
	id. Heuvelterrein	„	19590	26⁵			
	id. Djatingaleh	„	1041	27			
	id. Pandean	„	629	78			
	id. Lamper-Lor	„	131	10			
	id. Karangredjo	„	172	80			
	id. Karanganjar-Goenoeng . . .	„	76	40			
	id. Redjosarie	„	450	—	*f*	26410	49⁵
	Boetes				„	218	56⁵
					f	26629	06

SEMARANG, den 4den September 1917.
Gezien
De Directeur van het Grondbedrijf
(w. g.) RÜCKERT.

TOELICHTING op de Exploitatie-rekening over 1916.

Ad.	5.	Aan canon en boetes werd ontvangen				*f*	22125	05[5]
		Hiervan is bereids ten bate van 1915 geboekt (nog verschuldigd op ultimo 1915).	*f*	695	38			
		terwijl ten bate van 1917 komt (vooruitbetalingen) .	,,	939	23			
						,,	1634	61
						f	20490	44[5]
		Daarentegen was over 1916 nog als verschuldigd te boeken				,,	6888	61[5]
		zoodat ten bate dezer rekening komt				*f*	27379	06
Ad.	2.	Bij R. B. werd de Burgemeester gemachtigd het erfpachtscontract met de S. J. S. betreffende het perceel te Baroesari (oud Residentieerf) te ontbinden. De sinds 1911 ter zake gestorte bedragen in het aankoopfonds ad. *f* 3200.—, zijn dientengevolge weder aan het bedrijf terug te geven. Hiervan komt ten bate van de exploitatie 1916 *f* 600.—, de overige *f* 2600.— zijn ten bate van de Verlies- en Winstrekening gebracht.						
Ad.	3.	De rente ten laste van de Exploitatie bedroeg . . .	*f*	2095	23			

TOELICHTING op de Exploitatie-rekening over 1916.

		In mindering kwam echter het door de Gemeente jaarlijks verschuldigde bedrag ad	*f*	1473	30		
		zijnde de rente van de bij 's Raadsbesluit no. 33 R dd. 29 November 1915 aan het bedrijf uitgekeerde som ad *f* 29.465.80 (ten behoeve van het Leger des Heils) .				*f* 621	93

GRONDBEDRIJF.

Behoort bij Balans- en Verliesrekening Ultimo 1916.
Gronden in erpacht uitgegeven en ingeschreven tot Ultimo 1916.

Reg. No.	Erfpachter	Oppervlak M²	Canon	Te storten in aankoopfonds	Toelichtingen
	A. Heuvelterreinen				
1	G. F. Altman	562	*f* 18.—	*f* 3.—	
8	A. F. Th. Smit	630	„ 18.—	„ 2.—	
10	E. H. O'Herne	2310	„ 57.75	„ —.—	
12	W. M. Bertram	3060	„ 112.—	„ 28.—	
13	The Kiam Kong Soe	1365	„ 55.—	„ 5.—	
14	Bouw Mij. The Pik To	4715	„ 295.—	„ 100.—	
15	idem	5030	„ 300.—	„ 36.—	
16	W. Westmaas	3410	„ 125.—	„ 18.—	
17	N. V. Bouw Mij. Villapark	6070	„ 160.—	„ 30.—	
20	A. C. van der Wijst	1115	„ 55.—	„ 3.—	
21	Th. Koreman	3675	„ 150.—	„ 5.—	
22	J. H. de Nijs	3165	„ 155.—	„ 5.—	
23	L. J. Verschuil	2035	„ 100.—	„ 9.—	
26	C. G. Soesman	1670	„ 167.—	„ 10.—	
29	C. F. W. Bergman	9642	„ 250.—	„ 28.—	
29a	idem	3749	„ 15.—	„ —.—	
30	A. C. Kuiper Jr.	2774	„ 100.—	„ 15.—	
31	G. W. A. Anthonijsz	3815	„ 125.—	„ 10.—	
33	J. Vallentgoed	2525	„ 75.—	„ 9.—	
34	Leger des Heils	29204	„ 12.—	„ 50.—	
37	J. G. Roeske	2226	„ 95.—	„ 9.—	
38	D. F. W. Prins	3988	„ 320.—	„ 6.—	
40	Bouw Mij. The Pik To	3025	„ 180.—	„ 15.—	
	Transporteeren	99760	*f* 2939.75	*f* 396.—	

Reg. No.	Erfpachter	Opper-vlak M².	Canon	Te storten in aankoop-fonds	Toe-lich-tingen
	Transport	99760	*f* 3939.75	*f* 396.—	
41	W. Vreede	6231	„ 260.—	„ 10.—	
42	Mevr. J. C. O'Herne geb. Hogerlinden	2060	„ 135.—	„ 8.—	
43	H. O'Herne	1783	„ 120.—	„ 8.—	
47	J. Corver	5312	„ 250.—	„ 10.—	
48	P. H. J. Koes Jr.	4375	„ 350.—	„ 10.—	
55	A. Barendregt	1140	„ 60.—	„ 8.—	
56	N. I. S.	45725	„ 4500.—	„ 500.—	
57	W. F. Versteegh	1182	„ 60.—	„ 3.—	
58	A. Bisschop	3860	„ 160.—	„ 9.—	
59	Kam Tay Soei	7711	„ 420.—	„ 15.—	
60	P. de Zeeuw	3765	„ 170.—	„ 9.—	
61	D. Pos	3213	„ 160.—	„ 9.—	
61a	J. Huidekoper	4000	„ 320.—	„ 30.—	
62	H. C. G. Harmsen	4680	„ 375.—	„ 15.—	
63	Goei Kim Bing	5650	„ 450.—	„ 15.—	
66	Y. C. W. Herweyer	18548	„ 365.—	„ 15.—	
68	N. V. Bouw Mij. N. Semarang	1235	„ 85.—	„ 5.—	
69	idem	1721	„ 125.—	„ 8.—	
70	idem	2230	„ 160.—	„ 10.—	
71	idem	1956	„ 135.—	„ 9.—	
72	idem	2206	„ 155.—	„ 10.—	
73	idem	2045	„ 145.—	„ 9.—	
74	H. C. G. Harmsen	1205	„ 95.—	„ 5.—	
75	idem	1210	„ 95.—	„ 5.—	
76	idem	10820	„ 465.—	„ 10.—	
77	K. A. Boers	4674	„ 270.—	„ 10.—	
78	F. Veenis	4279	„ 295.—	„ 15.—	
	Transporteeren	252576	*f* 13119.75	*f* 1166.—	

Reg. No.	Erfpachter	Oppervlak M²	Canon	Te storten in aankoopfonds	Toelichtingen
	Transport	252576	*f* 13119.75	*f* 1166.—	
79	Mr. J. B. A. Vreede	4730	„ 335.—	„ 10.—	
80	K. A. Boers	4132	„ 255.—	„ 10.—	
81	A. Herzogenrath	5325	„ 350.—	„ 10.—	
82	L. A. de Pagter	1710	„ 130.—	„ 5.—	
83	idem	2460	„ 160.—	„ 5.—	
84	N. V. Bouw Mij. Goei Ing Hong	1547	„ 125.—	„ 5.—	
85	A. G. Wind	1550	„ 125.—	„ 5.—	
86	N. V. Bouw Mij. Goei Ing Hong	1905	„ 130.—	„ 5.—	
87	A. G. Wind	2955	„ 155.—	„ 10.—	
88	P. Kroes	2125	„ 145.—	„ 5.—	
88a	idem	1929	„ 135.—	„ 5.—	
89	Gan Hong Gie	9410	„ 510.—	„ 20.—	
90	W. F. Versteegh	2800	„ 235.—	„ 10.—	
91	idem	2520	„ 205.—	„ 10.—	
92	idem	2678	„ 235.—	„ 10.—	
93	Mevr. A. H. A. G. Kiemeny geb. Lebert	2050	„ 270.—	„ 10.—	
94	N. V. Bouw Mij. N. Sem.	3515	„ 280.—	„ 15.—	
95	Mr. J. B. A. Vreede	3855	„ 310.—	„ 15.—	
96	The Pik To	533	„ 30.—		
97	Gan Hong Gie	15000	„ 900.—	„ 50.—	
99	P. H. J. Koes Jr.	1290	„ 105.—		
100	N. V. Bouw Mij. N. Sem.	1422	„ 100.—	„ 5.—	
101	D. Pos	1267	„ 105.—	„ 5.—	
102	idem	1343	„ 105.—	„ 5.—	
103	The Pik Pien	3184	„ 290.—	„ 10.—	
104	Mr. J. B. A. Vreede	4298	„ 400.—	„ 15.—	
	Transporteeren	338109	*f* 1924475	*f* 1421.—	

Reg. No.	Erfpachter	Opper-vlak M²	Canon	Te storten in aankoop-fonds	Toe-lich-tingen
	Transport	338109	*f* 19.244.75	*f* 1421.—	
105	A. G. Wind	3795	„ 350.—	„ 15.—	
106	C. J. Vermeulen	2760	„ 275.—	„ 10.—	
107	F. Veenis	2736	„ 250.—	„ 10.—	
108	N.V. Bouw Mij. N. Sem.	3455	„ 300.—	„ 15.—	
109	idem	1756	„ 125.—	„ 5.—	
110	A. G. Wind	4394	„ 240.—	„ 10.—	
111	N.V. Bouw Mij. N. Sem.	2846	„ 200.—	„ 10.—	
114	A. G. Wind	3572	„ 490.—	„ 20.—	
115	idem	3333	„ 465.—	„ 20.—	
117	idem	4557	„ 150.—	„ 10.—	
118	N.V. Bouw Mij. N. Sem.	2458	„ 170.—	„ 10.—	
119	idem	3284	„ 230.—	„ 10.—	
120	idem	2625	„ 185.—	„ 10.—	
128	A. G. Wind	2966	„ 360.—	„ 10.—	
131	N.V. Bouw Mij. N. Sem:	2285	„ 400.—	„ 10.—	
132	The Pik To	2225	„ 225.—	„ 10.—	
133	idem	2362	„ 240.—	„ 10.—	
67	J. E. Flohr	1166	„ 60.—	„ 3.—	
		391684	*f* 23.959.75	*f* 1.619	
	B. Residentie-Erf				
2	D. J. A. Westerveld	1788	*f* 286.08	*f* 18.—	
3	J. Rottier	1793	„ 286.88	„ 18.—	
4	G. C. Hildering	1345	„ 215.20	„ 12.—	
5	idem	1520	„ 243.20	„ 12.—	
6	C. B. H. v. Hombracht	1791	„ 286.56	„ 18.—	
7	P. H. Meulemans	1496	„ 239.36	„ 20.—	
9	R. H. M. Verspyck	3510	„ 561.60	„ 35.—	
11	S. J. S.	12235	„ 2200.—	„ 600.—	
		25478	*f* 4318.88	*f* 733.—	
	op Ult. 1916 weder be-	12235	„ 2200.—	„ 600.—	
	schikbaar perc: S.J.S.	13243	*f* 2.118.88	*f* 133.—	

Reg. No.	Erfpachter	Opper-vlak M²	Canon	Te storten in aankoop-fonds	Toe-lich-tingen
	C. Pandean				
24	F. Steinfort	1264	*f* 30.—	*f* 5.—	
25	F. Tj. Steinfort	755	„ 35.—	„ 3.—	
32	H. A. Steinfort	862	„ 35.—	„ 3.—	
39	H. A. Heyblom	2328	„ 93.12	„ 3.—	
51	J. E. Steffin	2460	„ 95.—	„ 5.—	
52	V. E. van Diets	2445	„ 100.—	„ 4.—	
53	Mevr. W. E. Samuels geboren Zeydel	1921	„ 80.—	„ 5.—	
54	H. L. Weber	1970	„ 80.—	„ 5.—	
55	J. Brussaard	2535	„ 100.—	„ 12.—	
		16540	*f* 648.12	*f* 45.—	
	D. Djatingaleh				
28	H. J. Fricke	2120	*f* 169.60	*f* 18.—	
49	M. S. Bazar	11240	„ 560.—	„ 15.—	
50	A. N. I. E. M.	6810	„ 340.—	„ 7.—	
		20170	*f* 1069.60	*f* 40.—	
	E. Lamper Lor				
27	A. Faulhaber	1735	*f* 104.10	*f* 7.—	
43	Mej. E. W. H. Poth	685	„ 30.—	„ 3.—	
		2420	*f* 134.10	*f* 10.—	

Reg No.	Erfpachter	Oppervlak M²	Canon	Te storten in aankoopfonds	Toelichtingen
	F. Karanganjar Goenoeng				
36	The Kiam Kong Soe	1910	*f* 76.40	*f* 5.—	
	G. Karangredjo				
44	O. Desmond Sullivan	7769	*f* 80.—	*f* 3.—	
46	H. A. Giesberger	9280	„ 92.80	„ 15.—	
		17049	*f* 172.80	*f* 18.—	
	Totaal Generaal	475251	*f* 30379.65	*f* 2470.—	
	Af Residentie-erf	12235	2200.—	600.—	
		463016	*f* 28179.65	*f* 1870.—	

S. E. & O.

Semarang, den 5en Juni 1917.

De Directeur van het Grondbedrijf.

(w.g.) RÜCKERT.

GRONDEN UITGEGEVEN IN HET 1STE HALFJAAR 1916.

Reg. No.	Erfpachter	Oppervlak M²	Canon	Te storten in aankoopfonds	Toelichtingen
134	J. Huidekoper	1790	*f* 230.—	*f* 10.—	
135	idem	2280	„ 180.—	„ 10.—	
136	J. A. Vaillant	1362	„ 150.—	„ 10.—	
137	H. A. Harten	1255	„ 240.—	„ 10.—	
138	C. Wielenga	1154	„ 115.—	„ 10.—	
139	N.V. Bouw Mij. N. Sem.	2690	„ 330.—	„ 20.—	
140	Th. Koreman	1670	„ 230.—	„ 10.—	
141	Oei Sien Bing	1500	„ 225.—	„ 10.—	
142	A. G. Wind	1330	„ 106.40	„ 5.—	
143	idem	1240	„ 99.20	„ 5.—	
144	idem	1175	„ 94.—	„ 5.—	
146	R. Soeterik	7000	„ 1520.—	„ 15.—	
147	idem	1467	„ 175.—	„ 5.—	
148	idem	1347	„ 155.—	„ 5.—	
149	W. F. Versteegh	1311	„ 150.—	„ 5.—	
150	idem	1149	„ 130.—	„ 5.—	
151	idem	1188	„ 130.—	„ 5.—	
152	A. G. Wind	1000	„ 80.—	„ 5.—	
153	idem	4900	„ 784.—	„ 15.—	
154	idem	6300	„ 945.—	„ 15.—	
155	A. Barendregt	900	„ 72.—	„ 5.—	
156	F. Veenis	985	„ 64.03	„ 5.—	
157	idem	1040	„ 67.60	„ 5.—	
158	H. J. Soeters	2550	„ 375.—	„ 10.—	
159	F. Veenis	1025	„ 71.75	„ 5.—	
160	N.V. Bouw Mij. N. Sem.	12000	„ 1800.—	„ 30.—	
161	A. G. Wind	1625	„ 295.—	„ 10.—	
162	idem	2449	„ 365.—	„ 10.—	
163	Oei Djie Tjang	1600	„ 240.—	„ 10.—	
	Transporteeren	*f* 67282	*f* 9418.98	*f* 270.—	

Reg. No.	Erfpachter	Opper-vlak M².	Canon	Te storten in aankoop-fonds	Toe-lich-tingen
	Per transport	67282	*f* 9418.98	*f* 270.—	
164	A. G. Wind	2060	„ 350.20	„ 10.—	
165	idem	1630	„ 293.40	„ 10.—	
166	idem	2060	„ 412.—	„ 10.—	
167	N.V. Bouw Mij. N. Sem.	1700	„ 272.—	„ 10.—	
168	C. Wielenga	1520	„ 228.—	„ 10.—	
169	N.V. Bierbrouwerij	2287	„ 350.—	„ 15.—	
170.	Mevr: de Wed: S. Ch. de Lyon	286	„ 25.—	„ 3.—	
171.	Y. C. W. Herweyer	1100	„ 88.—		
172.	H. A. Harten	725	„ 50.—	„ 3.—	
175.	Mevr: A. S. C. de Nijs	1770	„ 265.50	„ 10.—	
176.	A. G. Wind	975	„ 78.—	„ 5.—	
177.	Mij. The Ing Tjiang	1116	„ 100.—	„ 5.—	
	Totaal	84511	*f* 11.931.08	*f* 361.—	
			RECAPITULATIE.		
	Heuvelterrein	80097	*f* 11.411.08	*f* 335.—	
	Redjosarie	3403	„ 450.—	„ 20.—	
	Pandean	286	„ 25.—	„ 3.—	
	Lamper-Lor	725	„ 50.	„ 3.—	
	Totaal	84511	*f*. 11931.08	*f* 361.—	
			RECAPITULATIE.		
A.	Heuvelterrein	391684	*f* 23.959.75	*f* 1619.—	
	idem	80097	„ 11.411.08	„ 335.—	
B.	Residentie-erf	25478	„ 4.318.88	„ 733.—	
C.	Pandean	16540	„ 648.12	„ 45.—	
	Transporteeren	513799	*f* 40337.83	*f* 2732.—	

Reg. No.	Erfpachter	Opper-vlak M².	Canon	Te storten in aankoop-fonds	Toe-lich-tingen
	Transport	513799	*f* 40337.83	*f* 2732.—	
	Pandean	286	„ 25.—	„ 3.—	
D.	Djatingaleh	20172	„ 1069.60	„ 40.—	
E.	Lamper-Lor	2420	„ 134.10	„ 10.—	
	idem	725	„ 50.—	„ 3.—	
F.	Karanganjar Goe-noeng	1910	„ 76.40	„ 5.—	
G.	Karangredjo	17049	„ 172.80	„ 18.—	
	Redjosari	3403	„ 450.—	„ 20.—	
	Totaal Generaal	559764	*f* 42315.73	*f* 2831.—	

BIJLAGE B

GRONDBEDRIJF

Behoort bij Balans, Winst- en Verliesrekening Ultimo 1916.

Gronden in erfpacht uitgegeven op Ultimo 1916 doch nog niet ingeschreven.

Reg. No.	Namen	Oppervlak M².	Canon	Toelichting
	Heuvelterrein			
116	A. G. Wind	2935	*f* 460.—	
121	id.	3062	315.—	
122	id.	3693	„ 455.—	
123	Th. Koreman	1869	„ 155.—	
124	id.	1745	„ 190.—	
125	A. G. Wind	1123	„ 95.—	
126	id.	1346	„ 120.—	
127	Th. Koreman	2965	„ 420.—	
129	D. Pos	1136	„ 95.—	
130	id.	1589	„ 115.—	
		21463	*f* 2420.—	

SEMARANG, den 4en September 1917.
De Directeur van het Grondbedrijf
(w.g.) RÜCKERT.

BIJLAGE C.

Behoort bij Balans Grondbedrijf 1916.

WAARBORGSOMMEN	
N. I. S.	*f* 9000.—
Bouw Mij. The Pik To	„ 600.—
idem	„ 360.—
idem	„ 590.—
Maatschappij Gan Kang Sioe	„ 152.80
C. J. J. Soesman	„ 334.—
H. C. G. Harmsen	„ 126.—
S. M. Bazar	„ 1120.—
W. Vreede	„ 520.—
A. C. van der Wijst	„ 110.—
Th. Koreman	„ 300.—
The Kiam Kong Soe	„ 110.—
J. Corver	„ 500.—
Mej. E. Poth	„ 60.—
P. Kroes	„ 700.—
S. J. S.	„ 4400.—
K. Thay Soei	„ 840.—
H. C. G. Harmsen	„ 750.—
Goei Kim Bing	„ 900.—
H. C. G. Harmsen	„ 930.—
H. O'Herne	„ 510.—
J. Herweijer	„ 730.—
Gan Hong Gie	„ 1800.—
Transporteeren	*f* 25.442.80

WAARBORGSOMMEN		
	Transport	*f* 25.442.80
A. Herzogenrath		„ 700.—
L. de Pagter		„ 580.—
A. N. I. E. M.		„ 680.—
N. Semarang		„ 560.—
idem		„ 190.—
idem		„ 410.—
Mr. J. Vreede		„ 620.—
N. Semarang		„ 1350.—
A. G. Wind		„ 310.—
Mevrouw Kiemeny		„ 540.—
Gan Hong Gie		„ 1020.—
The Pik Pien		„ 580.—
Mr. J. Vreede		„ 670.—
A. G. Wind		„ 1480.—
N. Semarang		„ 600.—
Mr. Vreede		„ 800.—
J. E. Steffin		„ 190.—
	Totaal	36722.80

WIJZIGINGSBLAD.

Op bladzijde 191 moet het eerste gedeelte vervangen worden door het volgende:

„Gereed kwamen in het verslagjaar de navolgende steenslagwegen:

1.	de Bergotaweg	3700 M²	*f* 34170.—	Hoofdweg.	
2.	„ Parallelweg	2050 „			
3.	„ Weg Bendo	560 „	„ 6934.90	Sec. wegen.	
4.	„ Sembodjaweg	1780 „	„ 5000.40		
		8090 M²	*f* 46105.30		

Tevens de ondervolgende waterdichte deklagen:

1.	Pandean-Lamper-West	4200 M²	*f* 13989.40	De bedragen aan de-
2.	Pieter-Sijthofflaan	6300 „	„ 23976.53	ze wegen ten koste
3.	Karrenweg	12300 „	„ 82258.54	gelegd, komen in min-
4.	Karangtengah	2700 „	„ 9366.43	dering van die, voor-
5.	Depok	2850 „	„ 11809.51	komende op den hier-
		28350 M²	*f* 141400.41	navolgenden staat van globale berekening voor kapitaalsuitgaven t/b der geldleening 1915".

Op bladzijden 194 en 195 moet het transport ad 96825 zonder het guldensteeken worden overgebracht naar de kolom „oppervlakte in M²".

Op bladzijde 195 moeten de totalen 259580 en 353490 zonder het guldensteeken worden overgebracht naar de kolom „Oppervlakte in M²", terwijl het in die kolom genoemde totaal van 358490 vervalt.

Op bladzijde 194 moet in kolom „1916 per M²" twaalfde regel v. o. het bedrag „0.17" gewijzigd worden in „0.14".

Op bladzijde 197 moet in kolom „Te voorziene oppervlak" achter „Hogenraadslaan geheel" het aantal „15740" gewijzigd worden in „15750" en moet in de kolom „Totaal" achter „Kranggan" het bedrag *f* 2.975.— gewijzigd worden in *f* 3.975.—

Op bladzijde 426 moet in de laatste kolom het bedrag van *f* 58526.10 gewijzigd worden in *f* 8526.10